

БИЛТЕН

5
2002

Интернет адреса
на Министерството за финансии на Република Македонија
<http://www.finance.gov.mk/>

Интернет адреса
на Управата за јавни приходи
<http://www.ujp.gov.mk/>

Интернет адреса
на Агенцијата на Република Македонија за приватизација
<http://www.mpa.org.mk/>

Интернет адреса
на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност
<http://www.mse.org.mk/>

Интернет адреса
на Комисијата за хартии од вредност
<http://www.sec.gov.mk/>

Интернет адреса
на Националната платежна картичка
<http://www.npk.com.mk/>

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Скопје, мај 2002

СОДРЖИНА

ТАБЕЛИ И ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ

Табела 1: Република Македонија - Основни макроекономски индикатори	6
Табела 2: Одбрани макроекономски индикатори во земјите - кандидати за прием во Европската Унија	6
Табела 3: БДП според произведен метод	7
Табела 4: БДП според расходиен метод	7
Табела 5: Основни краткорочни економски трендови	8
Бруто домашен производ	10
Цени	11
Надворешно-трговска размена	11
Краткорочни економски движења - март 2002 година	14
Краткорочни економски движења - април 2002 година	24
Табела 6: Приходи на Централниот буџет на Република Македонија	36
Табела 7: Расходи на Централниот буџет на Република Македонија	37
Табела 8: Буџет - Централна државна власт	38
Табела 9: Функционална класификација на расходите на Централниот буџет на Република Македонија	39
Табела 10: Приходи и расходи на Централниот буџет на Република Македонија (согласно GFS методологијата на ММФ)	40
Табела 11: Фонд за пензиско и инвалидско осигурување	41
Табела 12: Фонд за здравствено осигурување	42
Табела 13: Републички завод за вработување	43
Табела 14: Фонд за магистрални и регионални патишта	44
Македонска берза на долгорочни хартии од вредност	45
Табела 15: Македонска берза - извештај за тргување од 1.4.2002 до 30.4.2002	50
Табела 16: Македонска берза - извештај за тргување од 1.5.2002 до 31.5.2002	56
Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност	57
Депозити на физичките лица кај банките и штедилниците	58
Реализирани даночни приходи јануари - април 2002 година	59
Информација за остварување на квантитативните таргети во март 2002 година (Staff-monitored program)	73

СТАТИИ

Кратки вести	76
Анкета за реформата на платниот промет	82
Анкета со имателите на државни обврзници	84
Големиот расчекор и по него - финансиската архитектура во транзиција	86
Земјите во транзиција не треба премногу да се грижат за апрецијацијата на реалниот девизен курс	88
Искуството со данокот на додадена вредност во Република Македонија - Интервју со г-дин Питер Брудис ..	91
Сем Вакнин - Лекции за транзицијата	94
10 години од монетарното осамостојување на Република Македонија - Обраќање на г-дин Љубе Трпески, гувернер на Народната банка на Република Македонија	96
Проф. д-р Кики Мангова - Смарт картички	103
Никица Мојсоска / Александар Стојков - Конкурентски предности на нациите - II дел	109
Луиза Стојкова - Поврзување на Македонската, Љубљанската и Атинската берза	113
Зоран Глигоров - Утврдување на царинска вредност согласно одредбите на СТО	119
Методија Тошевски - Државната ревизија во Република Македонија - II дел	122
Виолета Јовановска - Современите јавни финансии и улогата на трезорот	127
Мишо Николов - Конверзијата на евро-валутите и нивното влијание врз монетарните движења	131
Елизабета Владимирова - Враќање на ДДВ на македонските даночни обврзници во земјите членки на ЕУ ..	136

ПОЧИТУВАНИ,

Трендот на заживување на економијата продолжи во месец мај. Покрај тековните активности и реализацијата на проектите според динамиката зацртана во програмата на Министерството за финансии, мај го одбележа и донесувањето на Законот за обесштетување на штедачите од пропаднатите штедилници ТАТ - Битола, Алфа С - Скопје и Лавци - Охрид. Со тоа актуелната власт поаѓајќи пред се од својата морална обврска кон граѓаните кои беа жртви на криминалното однесување на сопствениците на пропаднатите штедилници потпомогнато од институциите на системот, го затвори случајот на една голема афера.

Во мај, се соочивме со преговорите со Сојузот на синдикатите. Покрај сите реформи и повеќегодишни обиди за дијалог, Сојузот на синдикатите во оваа Влада конечно најде соговорник кој има слух за нивните проблеми. Со компромис се реши прашањето за утврдување на најниската плата во јавниот сектор. Зголемената наплата на даноците во првите три месеци од годината за 1.2 милијарди денари, дава простор да се покријат трошоците за т.н. декомпресација на платите и нивното општо зголемување, како и зголемувањето на пензиите.

Паралелно со овие настани се случија и долго најавуваните преговори со ММФ за Stand By аранжманот. Немаше изненадувања, бројките ги потврдија позитивните трендови и остварувањата. Пред ММФ излеговме со проекции за

г-дин Никола
ГРУЕВСКИ

Министер за финансии

следната година со осмислени чекори кои обезбедуваат фискална балансираност на среден и краток рок.

Немаше изненадувања ниту во поглед на исходот од преговорите. Се случи она што го очекувавме: мисијата на ММФ иако беше задоволна од остварувањата во првиот квартал од 2002 година, не го прифати пристапот на Владата кон решавање на прашањето на пропаднатите штедилници и утврдувањето на најниската плата во јавниот сектор од една страна, но најмногу од сè се чини нештата беа под влијание на практиката на Фондот да не склучува аранжман со Влада на која и претстојат избори, за Македонија значеше дека се до завршувањето на изборите нема да има аранжман со фондот. Во суштина, тоа и не е така голема загуба. ММФ останува да ги следи состојбите се до доаѓањето на новата мисија најавена за октомври. Ние сме целосно отворени за соработка со ММФ во овој меѓупериод од

неколку месеци и се надевам дека по изборите, бргу ќе се постигне договор за нов аранжман.

Во мај, влеговме во подлабока фаза во имплементација на Законот за готовинско плаќање со кој се воведуваат регистар каси - фискални машини во малопродажбата. Отпорот кај малостопанствениците не изостана, како што и очекувавме.

Со ЕБРД завршивме преговори за неколку значајни проекти. Во парламентот повторно се

натрупаа повеќе проекти кои се надевам дека во јули ќе се усвојат. Продолжуваат и реформите кај загубарите и покрај многуте отпори.

Уживајте во читањето на овој Билтен,

Со почит,

Никола Груевски

ИЗВЕСТУВАЊЕ

Министерството за финансии Ве известува дека **секоја недела во 10:00 часот** на интернет страницата на министерството <http://www.finance.gov.mk>, министерот за финансии Никола Груевски во одделот **вести/став на министерот** го објавува својот

став за актуелни теми, прашања и настани поврзани со работата на министерството за финансии.

За секоја објавена информација/став на министерот можете да дадете и Ваш коментар:

Доколку се зачлените на листата за автоматска дистрибуција на информации добивате одредени привелегии, како на пример автоматска дистрибуција на сите известувања за ставот на министерот директно на Вашата e-mail адреса во моментот на нивното објавување.

Тоа најлесно ќе го направите на следниов начин:

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
<http://www.finance.gov.mk>

ОСНОВНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ
годишни податоци за Република Македонија

		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Реален БДП	%	-9.1	-1.8	-1.2	0.8	1.5	3.4	4.3	4.6 *	-4.1 *
Инфлација (просек)	%	362	128	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8	5.5
Инфлација (крај на период)	%			8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1	3.7
Имплицитен дефлатор	%	442.1	151.9	17.1	2.9	3.4	1.4	2.7	8.2 *	4.2 *
Буџетско салдо (централен буџет и фондови)	% БДП	-13.4	-2.9	-1.2	-0.5	-0.4	-1.7	0.0	2.5 *	-5.7 *
Девизен курс, просек	ДЕН/1USD	23.6	43.2	38.0	40.0	49.8	54.5	56.9	65.9	68.1
Девизен курс, крај на период	ДЕН/1USD	44.6	40.6	38.0	41.4	55.4	51.8	60.3	65.3	69.2
Извоз (F.O.B.)	USD млд.	1.06	1.08	1.20	1.15	1.20	1.31	1.19	1.32 *	1.16 *
Увоз (C.I.F.)	USD млд.	1.01	1.27	1.42	1.46	1.59	1.91	1.78	2.08 *	1.68 *
Трговски биланс	USD млд.	0.05	-0.19	-0.22	-0.31	-0.39	-0.60	-0.59	-0.76 *	-0.52 *
Биланс на тековна сметка (со грантови)	USD млд.	0.02	-0.16	-0.22	-0.28	-0.27	-0.31	-0.11	-0.11 *	-0.35 *
како % од БДП	%	0.8	-4.7	-4.9	-6.3	-7.2	-8.7	-3.0	-3.1 *	-10.1 *
Девизни резерви	USD млд.	0.12	0.16	0.27	0.27	0.28	0.33	0.48	0.71	0.79
Покривање на увозот (резерви/увоз)	месеци	1.4	1.6	2.3	2.2	1.9	2.1	3.2	4.1	4.9 ²⁾
Надворешен долг ¹⁾	USD млд.	1.14	1.26	1.44	1.17	1.13	1.44	1.49	1.49 *	1.44 *
како % од БДП	%	45.5	37.2	32.3	26.5	30.3	40.1	40.6	41.5 *	41.5 *

1) Почнувајќи од 1998 година, согласно новата методологија препорачана од Светската Банка, вкупниот надворешен долг ги опфаќа краткорочните, среднорочните и долгорочните кредити.

* Проценка или прелиминарни податоци.

Извор: Државен завод за статистика, Министерство за финансии на Република Македонија и Народна банка на Република Македонија.

ОДБРАНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ ВО ЗЕМЈИТЕ-КАНДИДАТИ ЗА ПРИЕМ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

	Реален БДП				Потрошувачки цени ¹⁾				Тековна сметка (салдо) ²⁾			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
Кандидати за прием во Европската унија	4,9	0,4	3,1	4,2	24,7	21,1	17,7	11,5	-5,2	-2,9	-3,6	-3,6
Бугарија	5,8	4,5	4,0	5,0	10,4	7,5	4,5	3,5	-5,8	-6,4	-5,9	-5,8
Чешка Република	2,9	3,6	3,3	3,7	3,9	4,7	4,0	3,7	-5,6	-4,7	-4,8	-5,0
Естонија	6,9	5,0	3,7	5,5	4,0	5,8	3,5	3,5	-6,4	-6,8	-6,8	-6,5
Унгарија	5,2	3,8	3,5	4,0	9,8	9,2	5,4	4,0	-2,9	-2,4	-2,9	-3,5
Латвија	6,6	7,0	4,5	6,0	2,6	2,5	3,0	3,0	-6,9	-7,1	-7,0	-6,4
Литванија	3,9	4,5	4,0	4,8	1,0	1,3	2,8	3,0	-6,0	-5,8	-5,8	-5,5
Полска	4,1	1,1	1,4	3,2	10,1	5,4	3,2	3,2	-6,3	-4,0	-4,2	-4,5
Романија	1,8	5,3	4,5	5,0	45,7	34,5	25,2	17,5	-3,7	-5,9	-5,3	-5,1
Словачка	2,2	3,3	3,7	3,9	12,0	7,3	4,3	7,0	-3,7	-9,2	-8,8	-7,9
Словенија	4,6	3,0	2,6	3,6	8,9	8,4	6,5	5,5	-3,4	-0,4	-0,3	-0,4
Турција	7,4	-6,2	3,6	4,7	54,9	54,4	49,1	26,9	-4,9	1,4	-1,2	-1,2

¹⁾ Годишен просек.

²⁾ Процент од БДП.

Извор: World Economic Outlook, International Monetary Fund, Washington D.C., May 2002, стр. 46.

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД СПОРЕД ПРОИЗВОДНИОТ МЕТОД

Во милиони денари

По тековни цени

НКД сектор	Назив	1999	2000 ¹⁾	2001 ¹⁾	Индекси 2001/2000
А	Земјоделство, лов и шумарство	23.094	23.339	21.617	92.6
Б	Рибарство	29	29	29	100.0
В	Вадење на руди и камен	1.620	2.071	1.932	93.3
Г	Преработувачка индустрија	36.764	41.589	38.788	93.3
Д	Снабдување со електрична енергија, гас и вода	9.203	10.085	9.682	96.0
Ѓ	Градежништво	10.880	11.675	11.497	98.5
Е	Трговија на големо и мало, поправка на моторни возила, мотоцикли и предмети за лична употреба и за домаќинствата	22.383	28.596	27.928	97.7
Ж	Хотели и ресторани	3.984	4.176	3.630	86.9
З	Сообраќај, складирање и врски	17.233	19.569	21.330	109.0
С	Финансиско посредување	6.977	7.697	8.744	113.6
И	Активности во врска со недвижен имот, изнајмување и деловни активности	5.890	6.498	7.096	109.2
Ј	Јавна управа и одбрана, задолжителна социјална заштита	14.351	14.779	17.748	120.1
К	Образование	8.769	8.883	8.883	100.0
Л	Здравство и социјална работа	8.592	8.644	8.815	102.0
Љ	Други комунални, културни, општи и лични услужни активности	4.967	5.116	5.584	109.1
	Импутирани станарини	9.597	10.537	11.713	111.2
	Минус: импутирани банкарски услуги	5.017	5.535	6.288	113.6
А.	Додадена вредност по основни цени	179.316	197.749	198.726	100.5
Б.	Нето даноци на производство	29.694	37.732	34.364	91.1
А + Б	БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД	209.010	235.481	233.090	99.0

1) Проценети податоци.

Извор: Државен завод за статистика

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД СПОРЕД РАСХОДНИОТ МЕТОД

	Во милиони денари			Во %		
	1997	1998	1999	1997	1998	1999
БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД	186.019	194.979	209.010	100,0	100,0	100,0
(по тековни цени)						
Финална потрошувачка	172.187	180.582	188.702	92,6	92,6	90,3
Финална потрошувачка на домаќинствата	135.487	141.078	145.693	72,8	72,4	69,7
Финална јавна потрошувачка	36.700	39.504	43.009	19,7	20,3	20,6
Бруто-инвестиции	39.014	43.408	41.171	21,0	22,3	19,7
Инвестиции во основни средства	32.236	33.982	34.710	17,3	17,4	16,6
Пораст на залихи	6.778	9.426	6.461	3,6	4,8	3,1
Извоз на стоки и услуги	69.408	80.343	88.143	37,3	41,2	42,2
Извоз на стоки	61.630	70.618	67.988	33,1	36,2	32,5
Извоз на услуги	6.393	7.147	14.367	3,4	3,7	6,9
Набавки на нерезидентите во земјата	1.385	2.579	5.788	0,7	1,3	2,8
Увоз на стоки и услуги	94.590	109.355	109.007	50,8	56,1	52,2
Увоз на стоки	80.872	92.845	90.554	43,5	47,6	43,3
Увоз на услуги	13.718	16.510	18.543	7,4	8,5	8,8

Извор: Државен завод за статистика.

ОСНОВНИ КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ТРЕНДОВИ

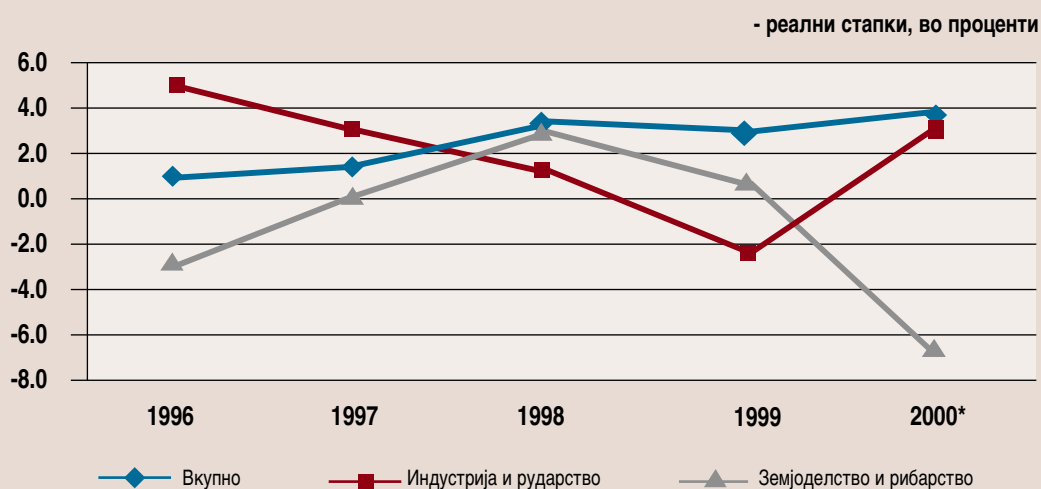
Процентуална промена во однос на истиот период од претходната година, освен ако не е поинаку назначено

	2001						2002	2002			
	2000	2001	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	јан.	фев.	март	април
РЕАЛЕН СЕКТОР											
Производство											
<i>реални промени</i>											
Бруто домашен производ	4,6	-4,1	-6,3	-4,8	-6,9	-1,2					
Индустриско производство	3,5	-3,1	-1,3	-3,2	-9,4	1,3	-14,4	-21,6	-15,4	-7,2	-5,3
Индустриско производство месечни стапки на пораст (десезонирани)								-3,9	9,8	-5,2	14,0
<i>номинални промени</i>	20,8	-16,9	-57,6	-0,5	13,2	13,5					
Инвестиции во машини и опрема											
Цени											
Трошоци на живот	5,8	5,5	5,0	4,4	6,0	4,1	3,7	4,2	3,2	3,6	3,6
Цени на производители на индустриски производи	8,9	2,0	4,6	3,8	1,6	-1,8	-1,9	-1,2	-2,3	-2,2	-1,0
Конкурентност на индустријата											
Продуктивност	6,0	-6,7						-16,8	-7,7	1,9	
Трошоци за работна сила по единица производ	-4,7	7,0						25,4	11,3	1,7	
Реални трошоци за работна сила по единица производ	-12,5	4,9						27,0	14,4	4,3	
Берзански цени на најважните извозни и увозни производи											
<i>цени во САД \$</i>											
Сурова нафта-брент (\$/bbl)	28,3	24,4	25,8	27,3	25,3	19,3	21,2	19,5	20,3	23,7	25,7
Јагнешко месо (c/kg)	261,9	291,2	285,8	291,3	283,9	303,7	311,1	311,8	311,0	310,4	314,8
Никел (\$/mt)	8638,0	5944,7	6551,0	6677,0	5495,0	5055,7	6203,0	6043,0	6029,0	6538,0	6,958
Бакар (\$/mt)	1813,0	1578,3	1764,0	1652,0	1471,7	1425,7	1557,0	1504,0	1562,0	1605,0	1,59
Олово (c/kg)	45,4	47,6	49,3	46,3	47,0	47,9	49,1	51,3	48,0	48,0	47,2
Цинк (c/kg)	112,8	88,6	102,0	93,4	82,6	76,3	79,5	79,3	77,1	81,9	80,8
Ладно валани челични лимови	385,8	299,2	319,6	302,0	295,0	299,2	280,0	280,0	280,0	280,0	300
Топло валани челични лимови	295,8	216,5	231,3	224,0	210,8	216,5	200,0	200,0	200,0	200,0	230
НАДВОРЕШЕН СЕКТОР											
<i>номинални промени на доларски вредности</i>											
Извоз на стоки (ФОВ)	11,0	-12,5	-12,0	-10,2	-14,3	-14,1	-16,7	-16,7	20,1	12,8	-4
Увоз на стоки (ЦИФ)	18,0	-19,0	-34,0	-13,4	19,5	-8,2	10,1	-9,8	-7,8	-1,2	3,7
Трговски биланс (милиони САД \$)	-771	-533	-109	-131	-83	-209	-194	-87	-61	-49	-57,8
Тековна сметка на Платниот биланс (милиони САД \$)	-108	-351	-55	-127	-74	-96	-	-70	-34	-	-
Промена во девизните резерви (милиони САД \$) „-“ значи намалување	236	38	203	-126	-53	13	-	1	-4	-	-
Надворешен долг средночен долгорочен (крај на период во милиони САД \$)	1436	1378	1417	1382	1413	1378	1405	1384	1391	1405	-
Курсеви											
денар / ЕУРО	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,1	0,1
денар / САД \$	15,8	3,3	7,2	7,0	2,2	-2,6	5,6	6,6	6,1	4,2	-0,1
ВЛАДИНИ ФИНАНСИИ											
<i>номинални промени</i>											
Приходи	22,5	-10,3	8,5	-29,4	-15,1	-0,7	20,5	-7,1	60,3	17,0	42,6
Даночни приходи	22,1	-6,9	6,4	-26,7	-14,4	8,7	13,1	-4,7	38,2	9,6	31,6
ДДВ	75,2	-1,8	63,9	-34,7	-19,3	5,4	-4,5	-72,4	97,2	25,2	19,7

	2001						2002	2002			
	2000	2001	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	јан.	фев.	март	април
Расходи	12,7	27,0	13,4	40,7	41,0	15,4	21,3	3,7	62,2	8,9	10,2
Тековни расходи	1,8	31,9	17,5	35,2	49,0	25,9	12,0	-4,6	36,5	10,4	-1,8
Капитални расходи	94,5	28,3	-20,9	108,2	24,7	22,4	92,7	59,3	236,1	33,2	-3,5
Салдо на централниот буџет (во милиони денари)	6285	-12490	463	-6411	-4979	-1563	-1502	392	-1171	-724	-133
Салдо на консолидираниот буџет (во милиони денари)	5905	-13171	-296	-6327	-5368	-1180	-1332	154	-1141	-345	-
МОНЕТАРЕН СЕКТОР											
<i>номинални промени (крај на период)</i>											
Нето девизни средства	73,8	57,6	121,1	75,2	35,1	57,6	2,1	5,6	0,7	2,1	3,9
Кредити на приватен сектор	17,2	7,3	18,0	12,8	9,4	7,3	5,4	5,4	4,7	5,4	5,3
Готови пари во оптик	16,6	48,5	52,3	40,6	14,6	48,5	25,8	35,7	37,7	25,8	36,1
M1	22,6	5,6	12,7	11,2	5,5	5,6	16,9	8,7	14,9	16,9	19,1
M2	29,4	61,9	17,0	9,7	5,5	61,9	47,7	47,4	40,8	47,7	44,8
M4	25,6	56,7	14,5	9,0	6,4	56,7	42,0	43,0	36,7	42,0	39,8
Однос на девизните резерви спрема M4 денарски дел	106,3	117,4	161,4	158,0	136,6	117,4	125,3	124,4	123,3	125,3	121,0
Однос на девизните резерви спрема M1	165,0	188,2	263,9	256,5	230,9	188,2	198,8	202,9	195,0	198,8	190,9
СОЦИЈАЛЕН СЕКТОР											
Пазар на работна сила											
Стапка на невработеност (APC)	32,2	30,5									
Вкупно нововработени	101 996	90 308	28 226	21 103	19 520	21 459	24 093	7 113	9 241	7 739	8 292
Нововработени на неопределено време	63 987	63 346	18 960	14 927	13 646	15 813	15 973	4 714	5 815	5 444	5 528
Отпуштени поради стечај и технолошки вишок	-	10 125	1 797	1 949	1 892	4 487	4 906	3 196	926	784	831
Плати											
Номинални нето плати	5,5	3,5	5,0	3,9	2,5	2,8	4,7	5,2	4,6	4,3	-
Реални нето плати	-0,3	-1,9	0,0	-0,5	-3,4	-3,1	1,0	1,0	1,4	0,7	-
Потрошувачка кошница	2,4	4,9	-2,1	-0,5	-3,4	-3,1	8,2	9,7	7,1	7,7	6,4
Социјална заштита											
Број на пензионери	238 162	244 035	241 795	243 287	244 773	246 286	247 376	247 094	247 419	247 615	247 911
Број на домаќинства кои примаат социјална заштита	75 277	77 309	77 989	76 492	76 062	78 692	80 931	79 790	80 905	82 099	77 247
Број на лица кои примаат надомест за невработени	34 618	36 975	36 685	36 606	36 230	38 381	42 318	41 618	41 698	43 940	43 696

Извор: Државен завод за статистика, Народна банка на Македонија, Министерство за финансии, Министерство за труд и социјала, Завод за вработување, World Development Prospects (Pink Sheets), пресметки на Министерството за финансии

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД

- во мил. САД долари

	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾	2001 ²⁾
Бруто домашен производ ¹⁾	3,351	3,390	3,458	3,575	3,730	3,923	3,775

Извор: Државен завод за статистика

- во САД долари

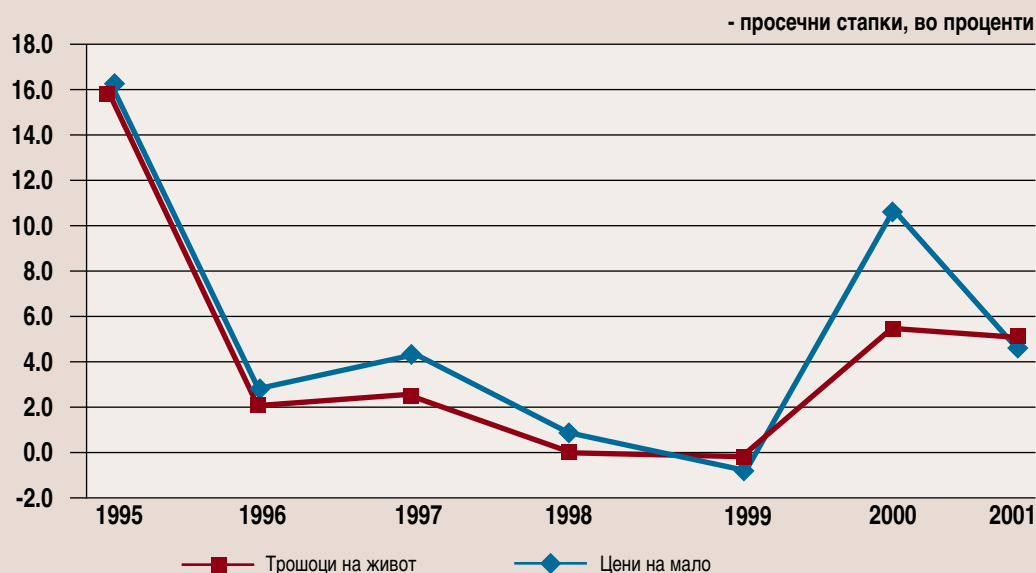
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾	2001 ²⁾
Бруто домашен производ по жител ¹⁾	1,705	1,709	1,732	1,781	1,848	1,936	1,853

Извор: Државен завод за статистика

1) Пресметани по ПАРЕ методологија на ООН со која се врши конверзија со курс приспособен кон движењата на цените во националната економија. При тоа, како базен е земен курсот на САД\$ во однос на денарот во 1994 година и е извршена индексација со дефлаторот за секоја наредна година.

2) Проценка.

ЦЕНИ

- просечни стапки, во проценти

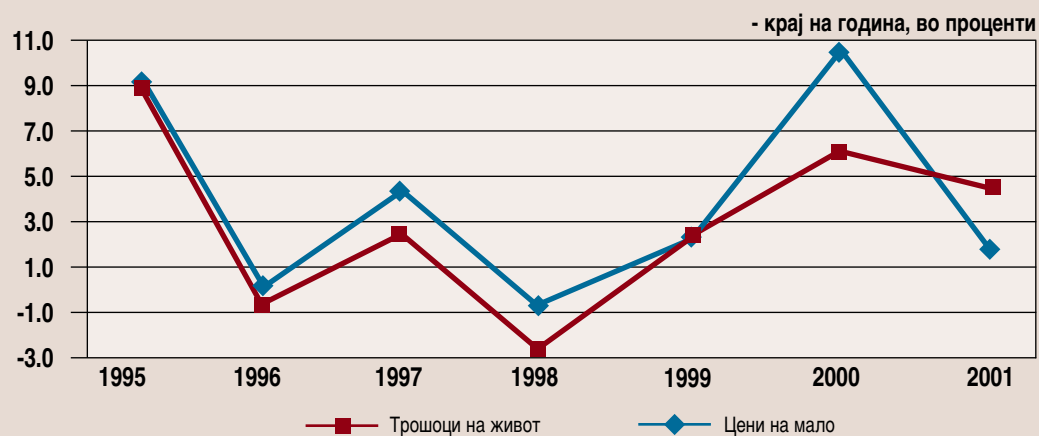
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Трошоци на живот	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8	5.5
Цени на мало	15.9	3.0	4.4	0.8	-1.1	10.6	5.2

Извор: Државен завод за статистика

- крај на година, во проценти

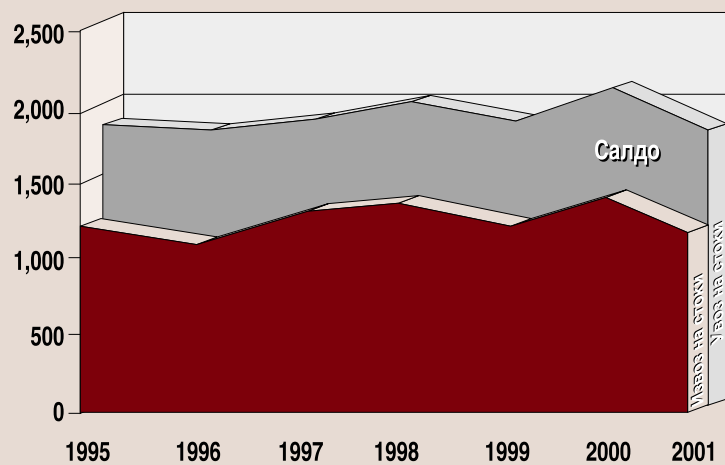
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Трошоци на живот	8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1	3.7
Цени на мало	9.2	0.2	4.5	-1.0	2.3	10.8	1.2

ЦЕНИ

Извор: Државен завод за статистика

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Извор: Државен завод за статистика

	- во мил. САД долари						
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Извоз на стоки	1,204	1,148	1,237	1,311	1,192	1,319	1,155
Увоз на стоки	1,719	1,627	1,779	1,915	1,796	2,085	1,688
Салдо	-715	-634	-686	-777	-671	-766	-533

* Прелиминарни податоци

КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА

Март 2002 година

РЕЗИМЕ НА НАЈВАЖНИТЕ КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА ВО МАРТ 2002 ГОДИНА

- Таргетите од макроекономската програма за првиот квартал се исполнети
- Пораст на индустриското производство во однос на февруари
- Но, сèуште пониско од март 2001 година
- Висок оптимизам на менаџерите на индустриските компании
- Годишната инфлација изнесува 3,6%
- Буџетските приходи во првиот квартал повисоки за 1,2 милијарди денари во однос на проектираните
- Буџетскиот дефицит далеку помал од проектираниот
- Извозот се зголемува, но сèуште е слаб
- Увозот на сировини, машини и опрема во првиот квартал, повисок од истиот период во 2001 година
- Забавено повлекување на девизните депозити
- Висок пораст на понудата и побарувачката на пазарот на пари
- Благ пораст на надворешниот долг

1. Општи економски движења

Со реален раст на БДП од околу 1%¹ на годишно ниво, во првиот квартал на 2002 година, македонската економија излезе од зоната на негативниот економски раст кој преовладуваше во претходната година. Растот е резултат на зголемената домашна апсорпција, односно закрепнувањето на личната потрошувачка и инвестициите, како и сиуште високото ниво на јавна потрошувачка. Особено е карактеристичен високиот пораст од околу 50%² споредено со првиот квартал од 2001 година на инвестициите во машини и опрема, кој доаѓа по минатогодишното воздржување³ на компаниите од инвестиции во несигурниот амбиент на загрозувана безбедност на земјата. Растот на инвестициите во машини и опрема е придружен со висок оптимизам искажан од страна на менаџерите на најголемите македонски индустриски компании во последните четири анкети на деловните тенденции во индустријата. Во март се забележува зголемување на производството на градежни материјали што во услови на низок извоз е сигурен индикатор за заживувањето на домашната градежна активност. Сепак, и покрај подобрувањето во март, индустриското производство и извозот сиуште се слаби како резултат на неколку фактори: реформите во претпријатијата загубари и глобалната рецесија која има негативен ефект врз екстерната побарувачка за македонскиот текстил и челик.

Предвидувањата дека новиот платен систем во кој банките ја имаат главната улога ќе ја подобри нивната ликвидност и ќе ја зголеми конкуренцијата во банкарскиот сектор целосно се остваруваат. Во март, понудата и побарувачката на пазарот на пари достигна досега највисоки вредности кои се за двапати повисоки од истиот месец во претходната година. Очигледно, реформата на платниот промет го продлабочи финансискиот пазар. Банките го зголемија обемот на финансиски услуги кои се нудат на пазарот почнувајќи со кредитните пакети наменети за населе-

¹ Прва проценка на Министерството за финансии заснована на делумни индикатори. Претходниот податок за БДП во првиот квартал кој ќе се заснова на сите расположиви индикатори ќе биде објавен на крајот на јуни.

² Прва проценка.

³ Во последниот квартал на 2001 година и првиот квартал на 2002 година, забележлива е високата инвестициона активност во секторот на Телекомуникации која беше обврска на странскиот инвеститор во Телеком.

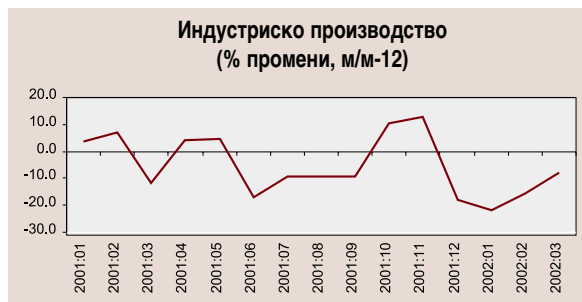
нието. Сето тоа дополнето со зголемените девизни депозити на населението ќе доведе до значително зголемување на нивото на интермедијација на македонскиот банкарски систем. Во втората половина на годината се очекува заострување на конкуренцијата во банкарскиот сектор, намалување на каматните стапки и продолжување на засилената инвестициона активност во корпоративниот сектор.

Продолжувањето на социјалните тензии до кои дојде со интензивирани реформи во претпријатијата загубари остануваат најсериозна закана за економската политика. Сепак, не може да не се забележи дека со напреднатите реформи во финансискиот и реалниот сектор се исцртуваат контурите на новиот економски систем. Конечно, транзицијата на македонската економија влегува во завршната фаза. Доаѓа времето кога економската политика ќе може целосно да се посвети на промовирањето на економскиот раст.

2. РЕАЛЕН СЕКТОР

2.1. Индустриско производство

Индустриското производство во март забележа месечен пораст од 8% во однос на претходниот месец. И покрај тоа, на годишно ниво (март 2002/март 2001) беше забележан пад од -7,8% со што продолжува негативниот тренд започнат во декември 2001 година. Сепак, се забележува намалување на негативните стапки кои минималното ниво го постигнаа во јануари 2002 година. Тоа дава надеж дека негативните ефекти од реформите во најголемите претпријатија загубари полека се надминуваат.

Извор: Државен завод за статистика

Покрај реформите во претпријатијата загубари, индустријата во овој период силно ги почувствува негативните ефекти од светската рецесија врз челичната индустрија, како и продолжените последици од безбедносната криза врз текстилната индустрија⁴. Негативните движења беа присутни и во тутунската и хемиската индустрија, додека единствено прехранбената индустрија забележа значителен позитивен раст во сите три месеци од почетокот на годи-

ната. Карактеристично е дека во истиот период не дојде до позначајни промени во извозот на храна и пијалоци поради што може да се заклучи дека растот е воден од домашната потрошувачка. Во март, висок месечен пораст остварија и индустриите поврзани со градежништвото повлечени од зголемената домашна градежна активност иницирана. Особено позитивен импулс врз градежништвото имаа бројните мали проекти финансирани од парите добиени со приватизацијата на Телеком, реконструкцијата на регионите погодени од минатогодишната безбедносна криза, и заживеаната станбена изградба.

Излегувањето на најразвиените земји од рецесијата ќе и даде позитивен импулс на македонската индустрија. Веќе има најави дека втората половина на годината ќе биде поуспешна за македонските текстилни компании. Пазарот на челик во моментот е нарушен од „трговската војна“, на САД и ЕУ поради што не може да се прогнозира трендот на македонската челична индустрија. Во секој случај треба да се забележи дека протекционистичките мерки на САД и ЕУ сипуште не се однесуваат врз македонскиот челик. Истовремено, во овој период, Макстил, најголемата македонска извозна компанија инвестираше во отстранување на тесните грла во своето производство со што ја подобри својата конкурентност на светскиот пазар.

2.2. Земјоделство

Во земјоделството во тек се активностите за успешно и навремено извршување на пролетната сеидба. Засега нема недостиг од репрома-теријали потребни за успешно и навремено извршување на пролетната сеидба. Се смета дека оваа сеидба ќе биде успешно извршена и ќе бидат засеани површините во оптималните сеидбени рокови (најдоцна до 15 јуни). Временските услови се задоволителни.

Вкупно под пролетни култури се посеани околу 57,4% од планираните површини⁵. Во тие рамки, во досегашниот период посеани се околу 64% од површините под житни култури, при што, под пролетна пченица извршена е сеидба со зголемен обем во однос на планираниот (посеани се речиси три пати повеќе од планираните површини). Извршувањето на сеидбата кај пченката е околу 47%, а кај оризот 44%. Кај пролетниот јачмен исто така е зголемен обемот на сеидба, односно извршувањето е 132%, понатаму, посеани се околу 56% од површините под градинарски култури и 87% под крмни култури.

Извршувањето на сеидбата е најмало кај групата индустриски култури (околу 30%), заради тоа што

⁴ Минатата година кога требаше да се склучат договорите за извоз на текстил за оваа сезона Македонија се наоѓаше во екот на безбедносната криза. Поради тоа, странските купувачи ги пренасочија своите нарачки на други пазари.

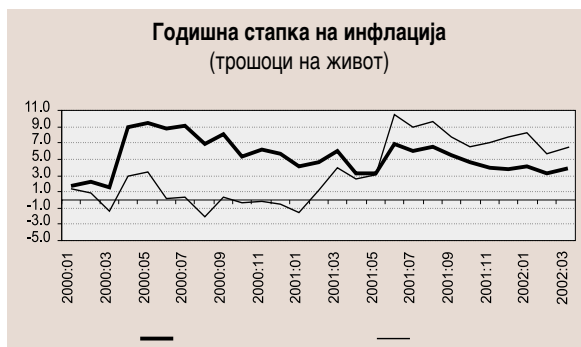
сеуште не е завршено, односно во тек е расадувањето на тутунот, (извршувањето е околу 6%). Од останатите индустриски култури извршувањето на сеидбата кај сончогледот е 77%, а кај шеќерната репа 58%.

Пролетните врнежи доста ја подобрија состојбата кај есенските посеви, поради што после слабата минатогодишна сезона се очекуваат далеку подобри резултати во земјоделското производство.

3. ЦЕНИ

3.1. Трошоци на живот (инфлација)

Во март трошоците на живот остварија месечен пораст од 0,5%. Најголем дел од цените останаа стабилни на февруарското ниво освен цените на прехранбените производи кои пораснаа за 0,8% и облеката за 0,5%. Со тоа годишниот пораст на инфлацијата (март2002/ март2001) се зголеми од 3,2% во февруари на 3,6% во март. Целиот пораст на цените од 3,6% е резултат на порастот на цените на прехранбените производи и облеката.

Извор: Државен завод за статистика

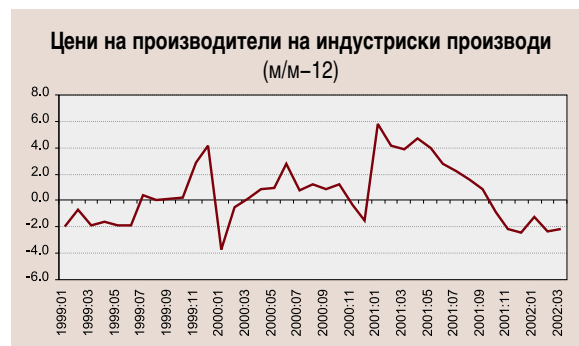
Просечната инфлација во првиот квартал на 2002 година изнесуваше 3,7% споредено со истиот период од претходната година. Во тој пораст повторно најголемо учество имаа земјоделските производи и облеката. Цените на земјоделските производи во овој период пораснаа како резултат на малата понуда на земјоделски производи до која дојде поради екстремно ниските температури и високите снежни врнежи во декември и почетокот на јануари. Истовремено, острата зима го одложи почетокот на оранжериското производство поради што се очекува цените на земјоделските производи да продолжат со нагорен притисок врз инфлацијата.

И покрај порастот на цените на нафтените деривати присутен од почетокот на годината, тие сиуште се пониски од првиот квартал на 2001 година. Меѓутоа, интензивниот пораст на светските берзи веќе предизвика четири поскапувања на домашните цени на нафтените деривати. Досега тоа не предизви-

ка корекција на цените на транспортните услуги на кои треба да се смета како потенцијален фактор за пораст на инфлацијата во наредните месеци. Во секој случај, инфлацијата во 2002 година е под целосна контрола и според сегашните претпоставки ќе се движи околу 3,5% што е намалување во однос на минатогодишните 5,5%.

3.2. Цени на производители на индустриски производи

Исклучителната стабилност на производните цени на индустриски производи во март беше нарушена со благиот пораст (2,5%) на цената на нафтените деривати. Поради тоа, месечниот пораст во март изнесуваше 0,1%. На годишно ниво, во март продолжија дефлационите тенденции (-2,2% споредено со март 2001) предизвикани од пониските цени на нафтените деривати (види фуснота 6).

Извор: Државен завод за статистика

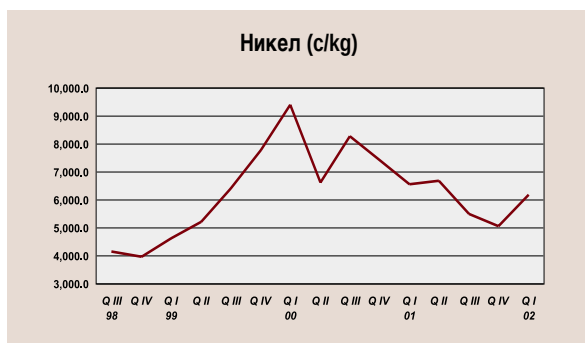
Просечните производни цени во индустријата во првиот квартал на 2002 година се за -1,9% пониски од истите во првиот квартал на претходната година. Притоа, освен цените на прехранбените производи кои остварија пораст од 1,9%, сите останати цени останаа стабилни или забележаа намалување. Карактеристично е намалувањето на цените на нафтените деривати од -21,6% споредено со првиот квартал на претходната година. Меѓутоа, како што веќе споменавме растечкиот тренд на цената нафтата на светските пазари се очекува да ги изедначи цените во вториот квартал на 2002 година со цените во вториот квартал на 2001 година. На тој начин, во вториот и третиот квартал ќе исчезне основната причина за дефлационите тенденции на производните цени во индустријата, а во последниот квартал нафтата ќе врши инфлаторен притисок врз нив.

3.3. Берзански цени на главните македонски извозни производи

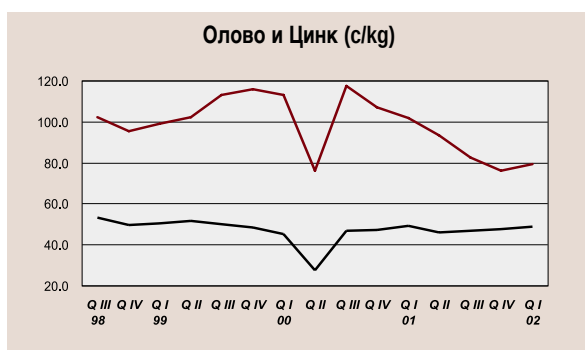
Во март 2002 година, берзанските цени на главните македонски извозни производи, во просек бележат

* Цената на нафтата на светските берзи беше исклучително висока во текот на првите три квартали на 2001 година, а дури по настаните на 11. септември таа започна да паѓа достигнувајќи околу 19 долари по барел во декември.

благ пораст во однос на претходниот месец. Притоа, она што посебно радува е продолжувањето на континуираниот тренд на пораст на цената на никелот започнат некаде во октомври минатата година, како резултат на зголемената побарувачка на овој метал на светските берзи. Така, споредено со претходниот месец, во март 2002 година цената на никелот забележа пораст од 8,4% (од 6.029 САД \$ на 6.538 САД \$), што секако ќе има позитивни импликации врз профитабилноста на македонските производители и девизниот прилив во земјата. Од другите метали, зголемување во однос на претходниот месец забележаа бакарот и цинкот. Кај бакарот, ваквото зголемување на цената е присутно во изминатиот неколкумесечен период, достигнувајќи притоа износ од 1.605 САД \$, што е за 2,8% повисоко во однос на претходниот месец. Од друга страна, по минатомесечниот пад на цената на цинкот од 2,8%, во март 2002 година овој метал повторно забележа пораст и тоа за 6,2%.

Извор: World Development prospects

Извор: World Development prospects

На ниво од претходниот месец останаа цените на другите метали (оловото, топловаланите и ладноваланите челични лимови), кои веќе подолг период стојат на ниво од 48 САД \$ за килограм, односно 200 и 280 САД \$ за метрички тон респективно.

Во екот на сезоната за извоз на македонското јагнешко месо овој производ на светскиот пазар достигна највисока цена во последните четири години. Споредено со првиот квартал на претходната година, цена-

та на јагнешкото месо во првиот квартал на 2002 година е зголемена за околу 9% поради што се очекува добар финансиски резултат кај производителите и извозниците. Растечкиот тренд на цената на јагнешкото месо на светскиот пазар е шанса која треба да се искористи со поголеми вложувања во овој профитабилен сектор на македонското земјоделство и поголема промоција на странските пазари.

4.2. Надворешен долг

Надворешниот долг на Република Македонија врз основа на користени среднорочни и долгорочни кредити и заеми⁷ на крајот на март 2002 година изнесува 1405 милиони долари, што во споредба со февруари 2002 година претставува зголемување за 1,0%⁸.

Зголемувањето на надворешниот долг во март се должи на повисокото користење на средства како и поради задоцнетата документација за користените кредити во претходните месеци, кои се пријавени во март.

Најголем поединичен доверител на Република Македонија и понатаму е Лондонскиот клуб со 258 милиони долари и IBRD (Меѓународната банка за обнова и развој) и IDA (Меѓународната агенција за развој) со 391 милиони долари.

Извор: Народна Банка на Република Македонија

Од странските кредитори во март 2002 година повлечени се 12,4 милиони долари, врз основа на веќе одобрени кредити и заеми, што е значително поголем обем од повлечените средства во февруари, кога беа користени само 1 милион долари. Најголем дел од средствата (98%) се повлечени од мултилатералните кредитори, и тоа од IDA (Меѓународната агенција за развој).

Во март 2002 година, платени се 10,7 милиони долари обврски спрема странство, од кои 8,6 милиони долари главнина и 2,1 милиони долари камата. Во споредба со февруари отплатата на обврските е зголемена за 32%. Најголем дел од платените обврс-

⁷ Според претходните податоци од Народна Банка на Република Македонија.

⁸ Податокот за надворешниот долг со состојба на 28.2 2002 година е ревидиран од страна на Народна Банка на Република Македонија од 1378 на 1391 милиони долари.

ки 48% се спрема мултилатералните кредитори, а останатиот дел спрема билатералните и приватните кредитори. Гледано по должници околу 71% од исплатените обврски се од јавниот сектор.

Врз основа на повлечените средства и сервисирање на обврските, нето трансакциите, или нето задолжувањето кое претставува користење на странски кредити и заеми, намалено со отплатите на главницата на долгот, во март 2002 година изнесува 3,8 милиони долари, а во февруари 2002 година изнесуваше -4.6 милиони долари.

Надворешната задолженост на Република Македонија во првиот квартал од 2002 година, се остварува со редовно и зголемено сервисирање на обврските спрема странските кредитори, при помал обем на користење странски средства. За првото тримесечие од оваа година платени се 52 милиони обврски спрема странство, од кои 33 милиони долари главнина и 19 милиони долари камата.

Увозот на друмски возила во изминативе четири месеци од оваа година значајно се зголеми, пред се, како резултат на промените во Законот за царинска тарифа, односно намалувањето на увозната царина на патничките автомобили

Увоз на друмски возила
- во милиони долари

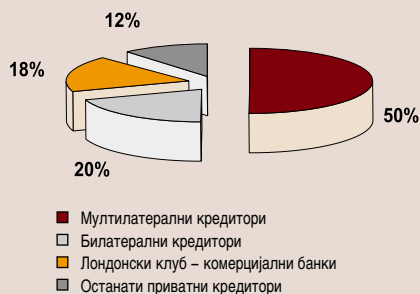
	2001	2002	стапки на пораст (во %)
I	4.8	6.2	29.2
II	6.2	12.3	98.4
III	4.6	9.9	115.2
Вкупно	15.6	28.4	82.1

Извор: Државен завод за статистика

За првиот квартал во оваа година нето задолжувањето изнесува -4,3 милиони долари, што значи дека платено е повисок обем на средства, отколку што е користено.

Во структурата на долгот по кредитори, половина од него отпаѓа на мултилатералните кредитори, а останатиот дел отпаѓа на билатералните и приватните кредитори.

Структура на надворешниот долг по кредитори
(состојба на 31.03.2002)

Извор: Народна Банка на Република Македонија

Според планот на отплата на Народната банка на Република Македонија, во периодот од 1 април до 31.12. 2002 година достасуваат за плаќање 129 милиони долари обврски спрема странство, од кои 96 милиони долари главнина и 33 милиони долари камата. Од вкупните обврски, 42% доспеваат за плаќање во третиот квартал од годината.

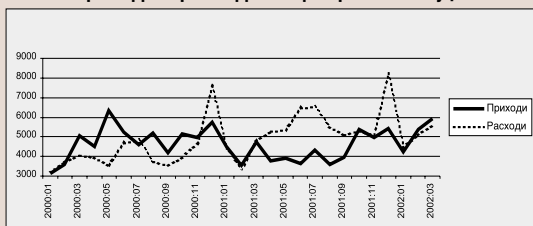
5. ФИСКАЛНИ ДВИЖЕЊА

Првиот квартал од 2002 година беше одбележан со здрав фискален менаџмент, при што расходите на буџетот беа под или во рамките на предвидените големини, додека повеќето буџетски приходи веќе ги надминаа минатогодишните нивоа како резултат на закрепнувањето на македонската економија.

Наплатените приходи на општата државна власт (централен буџет и фондови) во првите три месеци од 2002 година, според прелиминарните податоци, изнесуваа 21,4 милијарди денари, од кои 15,2 милијарди денари беа приходи на централниот буџет. Споредено со истиот период во 2001 година, приходите на централниот буџет забележаа пораст од 23,9%, кој главно се должи на зголемениот прилив од грантови и на приходите од данокот на финансиски трансакции. Меѓутоа, дури и кога ќе се изземат овие приходи, кои отсутствуваа во првиот квартал од минатата година, повторно е остварен пораст од 3,8%. Тоа е потврда дека даночните бази (извори) закрепнаа по минатогодишната безбедносна криза, при што, поголемиот дел од даночните приходи не само што остварија континуиран пораст, туку веќе ги достигнаа и минатогодишните нивоа. Само од данокот на додадена вредност, кој претставува најзначен извор на даночни приходи, се наплатени 16,8% повеќе од планираните приходи за овој период, додека акцизните приходи забележаа натфрлување од 9,8% во однос на планираните големини. Приливот од грантови, како реализација на дел од ветената поддршка од страна на меѓународната донаторска заедница, во периодот јануари-март 2002 година изнесуваше 1,4 милијарди денари.

Приходите на вонбуџетските фондови се приближно еднакви на минатогодишните нивоа, со исклучок на Фондот за магистрални и регионални патишта, чии приходи беа пониски за 22,1% во однос на првиот квартал од 2001 година, поради понискиот буџетски трансфер.

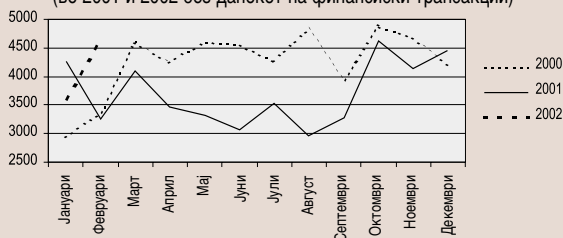
Приходи и расходи на централниот буџет

Извор: Министерство за финансии

Даночни приходи

(во 2001 и 2002 без данокот на финансиски трансакции)

Извор: Министерство за финансии

Истовремено, **вкупните расходи на консолидиранот буџет** изнесуваа 21,8 милијарди денари, во чии рамки расходите на централниот буџет учествуваа со 69,7% (15,2 милијарди денари). Во споредба со истиот период од претходната година, расходите на централната државна власт забележаа пораст од 21,6%. Тоа во најголема мера е резултат на зголемувањето на тековните трошоци на централниот буџет (17,6%), кои имаат доминантно учество во структурата на вкупните трошоци (84,7%). Споредено со вкупно проектираните расходи за 2002 година, податоците за првите три месеци од оваа година упатуваат на речиси рамномерна квартална дистрибуција на расходите⁹. Иако буџетската потрошувачка вообичаено се карактеризира со послаб интензитет во првиот квартал, сепак и во 2002 година, како и минатата, сезонската динамика беше делумно нарушена поради присуството на трошоците за национална безбедност.

Вкупно исплатената маса на плати од централниот буџет во првите три месеци од годината изнесуваше 4,3 милијарди денари (или 25,2% од вкупните расходи), што претставува зголемување од 1,5% во однос на истиот период минатата година. Минималниот пораст се должи на ефектот од префрлањето на дел од вработените од веќе трансформираниот Завод за платен промет во органите на државната управа и новите вработувања во составот на безбедносните сили на Република Македонија. Притоа, континуираните напори на Министерството за финансии за зајакнување на контролата на платите од централниот буџет придонесоа за исполнување на еден од

„најтешките“, критериуми според кои се оценува успехот во реализацијата на договорената програма со ММФ - кварталниот лимит на исплатените средства за плати, наемнини и надоместоци.

Истовремено, трошоците за стоки и услуги изнесуваа 3,8 милијарди денари, што во споредба со првиот квартал од 2001 година претставува зголемување од 2 пати. Порастот исклучиво се должи на несоодветната споредбена основа, односно на отсуството на зголемените трошоци за национална безбедност во најголем дел од првиот квартал од минатата година. Притоа, позначајно зголемување во рамките на оваа категорија трошоци бележат трошоците за материјали (во првиот квартал се повисоки за 2,2 пати во однос на истиот период минатата година), чие учество во структурата на вкупните трошоци за стоки и услуги изнесува 61,1%.

Тековните трансфери во разгледуваниот период изнесуваа 4,4 милијарди денари, што претставува пораст од 8,9% во однос на првиот квартал од минатата година. Структурно набљудувано, најголем дел од тековните трансфери беа наменети за Фондот за пензиско и инвалидско осигурување (1,5 милијарди денари или 33,3%), за Заводот за вработување на Република Македонија (1,1 милијарди денари или 24,8%), потоа за социјални програми (839 милиони денари или 19,0%) и сл.

Каматните плаќања во првиот квартал од 2002 година изнесуваа 1,2 милијарди денари, односно 7% од вкупните расходи. За камати по надворешен долг беа исплатени 1,1 милијарди денари, од кои најголемиот дел беа каматни плаќања кон Лондонскиот и Парискиот клуб на кредитори, како и кон Светската банка. Истовремено, беа исплатени 74 милиони денари како камати по т.н. голема обврзница, односно обврзниците издадени за извршената санација на Стопанската банка.

За капитални трошоци, поточно за купување на капитални средства и за капитални трансфери во текот на првите три месеци од годинава се исплатени 1,5 милијарди денари или 17,5% од вкупно планираниот годишен износ. Тоа воопшто не изненадува, со оглед на тоа дека инвестиционата активност вообичаено е поинтензивна во втората половина од годината, кога се финализираат поголем дел од проектите.

Во рамките на *расходиите на вонбуџетскиите фондови*, единствено кај расходите на Заводот за вработување е забележан пораст од 11,9%, кој се должи на зголемените социјални трансфери во анализираниот период, додека трошоците на Фондот за магистрални и регионални патишта се пониски за 21,3% во однос на првиот квартал од минатата година, поради

⁹ Во првиот квартал од 2002 година се остварени 25,6% во однос на годишниот план.

пониските капитални трошоци. Потрошувачката кај преостанатите два вонбуџетски фондови е приближно еднаква на минатогодишните нивоа.

Според прелиминарните податоци, **дефицитот на консолидираниот буџет** во првите три месеци од 2002 година изнесуваше 417 милиони денари и главно беше финансиран од надворешни извори, односно преку користење на странските заеми. Доколку се исклучи донаторската поддршка на буџетот, односно приливите од грантови, тогаш дефицитот би изнесувал 2,1 милијарди денари што е помалку од проектираниот дефицит од 2,7 милијарди денари.

6. МОНЕТАРНИ ДВИЖЕЊА

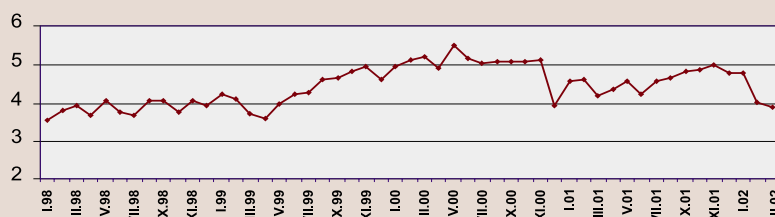
6.1. Монетарни агрегати

Во март 2002 година **паричната маса M1**¹⁰ во однос на март 2001 година се зголеми за 17% и изнесуваше 26,3 милијарди денари. Зголемувањето на паричната маса се должи на значителното зголемување на готовите пари во оптек за 25%. Истовремено дојде до намалување на депозитите по видување за 8% со што тие влијаеа на намалување на паричната маса.

Монетарниот агрегат M2¹¹ во март 2002 година на годишно ниво забележа пораст од 47%, што првенствено се должи на зголемувањето на квази депозитите¹². Притоа, беше забележано забележително зголемување на девизната компонента¹³, при благо зголемување на денарскиот дел.

Во март исто како и во февруари дојде до заслабнување на процесот на монетарната мултипликација при што монетарниот мултипликатор на монетарната маса M4 во март 2002 година изнесуваше 3,9, наспроти 4,0 во претходниот месец. Причината е во благото повлекување на девизните депозити што доведе до намалување на паричната маса M4 при истовремено зголемување на примарните пари.

Монетарен мултипликатор на паричната маса M4

Извор: Пресметки на Министерството за финансии врз основа на податоци на НБРМ

¹⁰ Најтесно дефиниран монетарен агрегат кој ги опфаќа готовите пари во оптек и денарските депозитите по видување.

¹¹ Монетарниот агрегат M2 ги вклучува M1 и орочените депозити до една година.

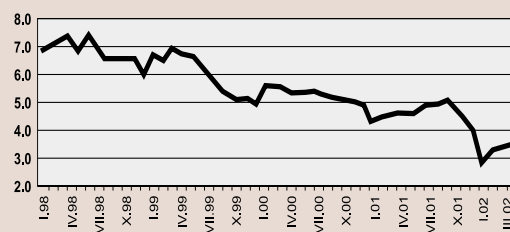
¹² Квази депозити се денарски депозити орочени од 3 месеци до една година и сите девизни депозити.

¹³ Девизната компонента се зголеми како резултат на конверзијата на евравалутите во евро.

¹⁴ Брзината на пари во оптек (имплицит велецитс) се пресметува како однос помеѓу номиналниот БДП и паричната маса а всушност претставува број кој ни покажува колку пати треба да се сврти монетарната маса во дадено време за да го финансира номиналниот БДП.

Во март 2002 година **брзината на парите во оптек**¹⁴ (Implicit velocity) изнесуваше 3,6 што на годишно ниво (во март 2001 година изнесуваше 4,8) претставува значително намалување. Во однос на претходниот месец брзината на пари во оптек само незначително се намали. Анализата од 1998 година до денес покажува константен пад на брзината на парите во оптек што е резултат на континуираното зголемување на паричната маса M4. Тоа ја потврдува растечката доверба на населението во домашната валута и кредибилитетот на монетарната и фискалната политика. Повлекувањето на дел од девизните депозити депонирани во банките заради конверзијата во евра, доведе до намалување на паричната маса M4 во последните три месеци и зголемување на брзината на парите во оптек. Сепак, со оглед на запирањето на одливот на девизните депозити, не се очекува натамошно зголемување на брзината на парите во оптек.

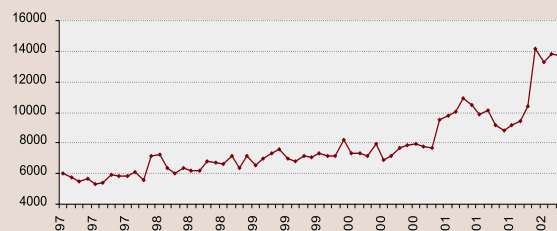
Брзина на пари во оптек

Извор: Пресметки на Министерството за финансии врз основа на податоци на НБРМ

Готовите пари во оптек и во март останаа на високо ниво и изнесуваа 13,7 милијарди денари што претставува мал пад во однос на претходниот месец и значителен пораст во однос на март 2001 година. Причините треба да се бараат во големиот број промени кои се случија во овој период, односно конверзијата на евравалутите во евра, промената на платниот систем како и во зголемувањето на довербата на граѓаните во денарот.

Готови пари во оптек
(во милиони денари)

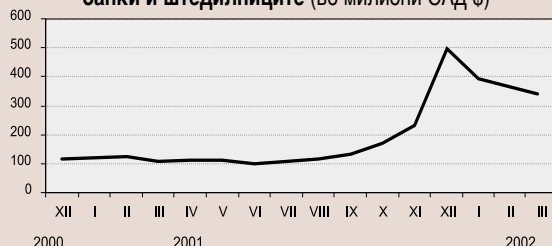
Извор: Пресметки на Министерството за финансии врз основа на податоци на НБРМ

6.2. Депозити на граѓаните

Девизните депозити на населението вложени во комерцијалните банки и штедилниците, во март незначително се намалија. Вкупниот износ на девизните депозити беше намален од 362 милиони САД \$ на крајот на февруари на 340 милиони САД \$ на крајот на март, односно за 5,5%. Вкупното повлекување за првите три месеци изнесува 32% од девизните депозити на крајот од 2001 година.

Вкупните депозити на граѓаните (денарски и девизни) во март 2002 година се поголеми за дури 231% во однос на истиот месец претходната година, како резултат на повисоките девизни депозити. Од аспект на валутната структура на депозитите, 26% од вкупните депозити се денарски, додека 74% се девизни депозити. Што се однесува до рочноста на депозитите во март 2002 година, 18,8 милијарди денари или 58,9% се депозити по видување со што овие депозити во однос на февруари 2002 година бележат пад од 1 милијарда денари или 5%. Од друга страна, орочените депозити изнесуваат 13,2 милијарди денари или 41,1%, што претставува намалување од 6% во однос на претходниот месец.

Девизни депозити на граѓаните во комерцијалните банки и штедилниците (во милиони САД \$)

Извор: Народна банка на Република Македонија

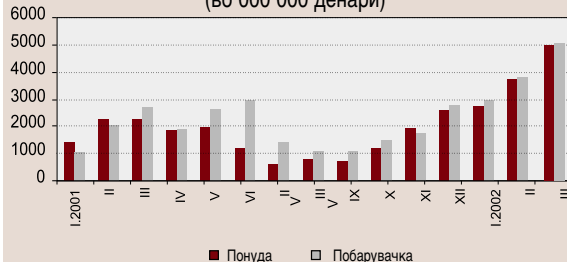
6.3. Пазар на пари

Тенденцијата на зголемување на прометот на пазарот на пари продолжи и во март кога вкупната понуда и побарувачка достигнаа највисоко ниво во последните неколку години. Имено, вкупната понуда на пазарот на пари во март 2002 година изнесуваше 5 милијарди денари што претставува зголемување за 40% во однос на претходниот месец и 230% во однос на март 2001 година. Побарувачката на пазарот на пари изнесуваше 5,3 милијарди денари и беше за 44% поголема од претходниот месец и 200% во однос на март 2001 година. Високиот пораст на понудата и побарувачката на пазарот на пари се должи на зголемувањето на ликвидноста на банките како резултат на префрлувањето на платниот промет во комерцијалните банки, зголемувањето на девизниот потенцијал, како и намалената атрактивност за инвестирање во благajничките записи. Имено, на 25.02.2002 година,

Централната банка изврши намалување на каматните стапки на благajничките записи и тоа: со рачност од 7 дена од 11% на 8% и со рачност од 28 дена од 15% на 13% на годишно ниво.

Каматната стапка во март 2002 година изнесуваше 11,6% што претставува значително намалување во однос на февруари кога каматната стапка изнесуваше 10,9%.

**Пазарот на пари
(во 000 000 денари)**

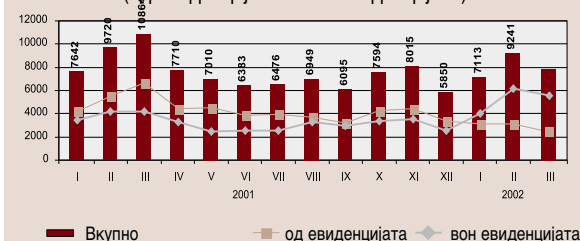

Извор: Народна банка на Република Македонија

7. Пазар на работна сила

Во март 2002 година, во Заводот за вработување на Република Македонија вкупно се регистрирани 7,7 илјади вработувања (70% на неопределено и 30% на определено време), што е за околу една третина помалку во однос на истиот месец во претходната година. За разлика од изминатиот период во 2002 година се забележува поголемо вработување вон евиденцијата на невработените (околу две третини), односно, поголема флукуација на работна сила, отколку нови вработувања.

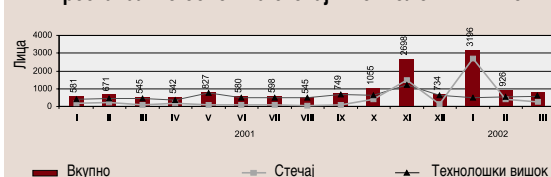
**Вкупни вработувања
(од евиденцијата и вон евиденцијата)**

Извор: Завод за вработување на Република Македонија

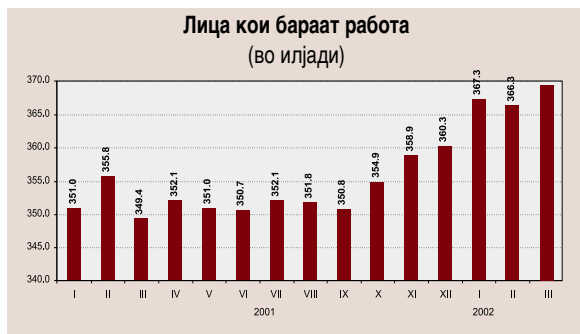
Бројот на невработените по основ на стечај и технолошки вишок во март 2002 година (784) е нешто помал во однос на февруари (926), пред се како резултат на помалиот прилив на невработени по основ на стечај (149).

Лица кои бараат работа а на кои работниот однос им престанал по основ на стечај и технолошки вишок

Извор: Завод за вработување на Република Македонија

По благото намалување во февруари, бројот на регистрирани лица кои бараат работа во Заводот за вработување на Република Македонија бележи повторен пораст во март 2002 година достигнувајќи досега највисоко регистрирано ниво од 369,3 илјади лица. Тоа е за 0,8% повеќе во однос на претходниот месец, и за 5,7% повисоко споредено со истиот месец од претходната година.

Извор: Завод за вработување на Република Македонија

Структура на регистрираната невработеност

Најпогодени категории на невработени се младите, жените и лицата останати без работа по основ на стечај и технолошки вишок. Учеството на младите под 30 годишна возраст е скоро 40%, а невработените до 40 години учествуваат со 2/3 во вкупниот број на невработени.

Се забележува и тенденција на раст на учеството на невработените од повозрасните старосни групи (од 40–50 години 19% и над 50 година 15%) во регистрираната невработеност, пред си заради зголеменото учество на невработените лица кои ја изгубиле работата поради стечај и технолошки вишок.

Помалку образованите невработени лица, односно лицата со низок степен на образование и квалификации, со учество од 53% си најзастапени во вкупната регистрирана невработеност и најдолго бараат работа. Голем дел од нив се без или со недооформено основно образование (12%). За нивно работно ангажирање постои слаба заинтересираност од страна на работодавачите, а присутни се и тешкотии сврзани со нивна доквалификација за работни места за кои постои интерес на пазарот на работна сила.

8. СОЦИЈАЛНИ ДВИЖЕЊА

8.1. Корисници на пензии

Во март 2002 година дојде до натамошен пораст на бројот на пензионери за 200 корисници¹⁵, со што вкупниот број достигна 247.615 корисници на пензија. Порастот на бројот на пензионери е поизразен споредено со март 2001 година и тој изнесува 5.458 лица односно 2,3%.

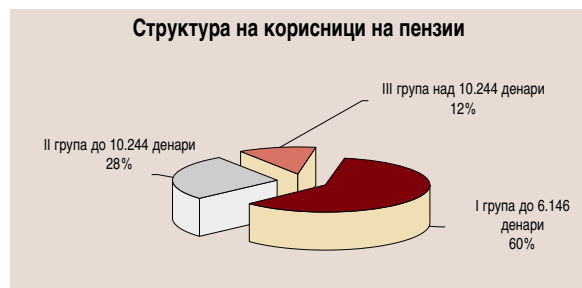
Извор: Фонд на пензиско и инвалидско осигурување на Македонија

Просечната пензија во март 2002 година изнесуваше 6.573 денари, и споредена со март 2001 година таа реално е намалена за 3%.

Соодносот на просечната пензија во март 2002 година, со просечната плата во февруари¹⁶) 2002 година изнесува 61,6%, и во однос на истиот период минатата година е намален за околу 2,5 процентни поени.

Од 247.419 корисници на пензија, 148.810 или 60% примаат пензија до 6.146 денари (приближен износ до просечната пензија), 70.132 корисници или 28% примаат пензија од 6.146 до 10.244 денари, а само 29.636 корисници или 12% примаат пензија над 10.244 денари, од кои само 873 лица или 0.3% примаат највисок износ на пензија и со натамошна блага тенденција на намалување на нивниот број.

Во март 2002 година за пензии се исплатени 1,6 милијарди денари на 247,6 илјади корисници на пензии, од кои: 52% старосни, 21 % инвалидски и 27 % семејни пензии.

Извор: Фонд на пензиско и инвалидско осигурување на Македонија

8.2. Корисници на надомест за невработени

Со оглед на високиот прилив на лица кои ја изгубиле работата по основ на стечај и технолошки вишок на почетокот на 2002 година, односно нивното

¹⁵ Пораст се остварува само кај корисниците на семејните пензии (170 корисници), а кај старосните и инвалидските корисници, месечните поместувања се безначајни. Гледано по групи, има промени во структурата на корисниците во однос на февруари, така што намален е бројот на корисниците од I група (960 корисници), а тие од III и IV група зголемени се за 600 односно 550 корисници.

¹⁶ Споредбата се врши со февруарската плата бидејќи податокот за платите во март излегува со еден месец задоцнување.

пријавување во Заводот за вработување, во март, бројот на корисници на надомест за невработени достигна 43.600 лица. Месечното поместување на корисниците изнесува 4,5% или 1.950 лица¹⁷, а годишниот пораст (март 2002/март 2001) на бројот на корисници на паричен надоместок за невработени изнесува 18,5% или 6.800 корисници. Ваквите движења кои се последица на реформите во претпријатијата продолжуваат да го зголемуваат социјалниот товар врз буџетот.

Извор: Завод за вработување на Република Македонија

8.3. Потрошувачка кошница

Вредноста на потрошувачката кошница за исхрана и пијалоци¹⁸ во месец март 2002 година изнесува 10531 денари, и во однос на претходниот месец е повисока за 0,7% , а во однос на истиот месец од претходната година, е повисока за 7,7%.

Графикон 8.3.1.

Извор: Државен завод за статистика

Зголемување на вредноста е забележано кај:

- Маснотии,, (0,2 %),
- Свежо и преработено овошје,, (1,7 %),
- Млеко и млечни производи,, (0,8 %)
- Свеж и преработен зеленчук,, (2,5 %) и
- Останати прехранбени производи,, (0,4%).

Намалување на вредноста е забележано кај:

- Свежо и преработено месо,, (0,1 %)

Вредноста на кошницата во групата „Жито и производи од жито,, е на ниво на истиот месец.

9. Заклучоци и препораки

Првиот квартал од 2002 година на некој начин повторно го актуелизираше прашањето на статистички неопфатената економија, кое беше присутно од самиот почеток на воведувањето на системот на национални сметки во нашата земја. Имено, најголем дел од даночните приходи во првите три месеци од годината забележаа многу посилен пораст во однос на индикаторите од реалниот сектор (индустриското производство, градежништвото, трговијата, вработеноста и сл.), што на прв поглед, може да се заклучи

дека е резултат на континуираните напори на даночната администрација за зајакнување на наплата на буџетските приходи.

Она што ја проблематизира ваквата констатација е дека во анализираниот период, според податоците на Управата за јавни приходи, неизмирениите даночни обврски кон државата всушност забележаа благ пораст. Тоа упатува на заклучокот дека зголемените даночни приходи се резултат на поголемата економска активност која не е реално отсликана во некои статистички податоци за реалниот сектор.

Колку за илустрација, затворањето на неколку претпријатија-загубари во првиот квартал од годината предизвика силни тектонски движења во индексот на физичкиот обем на индустриското производство. Меѓутоа, иако претпријатијата-загубари имаа високо учество во структурата на физичкиот обем на индустриското производство, сепак нивната додадена вредност беше многу мала. Според тоа, потребни се дополнителни анализи пред физичкиот обем на индустриското производство во овие неколку месеци да се коментира како индикатор за економската активност во земјата. Впрочем, споредбата на податоците за индексот на индустриското производство и реалниот пораст на додадената вредност во индустријата во претходните неколку години го потврдува тоа.

Споредба на индексот на индустриско производство и додадена вредност

индекс на индустриско производство	104.5	97.4	103.5
индекс на реален пораст на додадената вредност во индустријата	101.2	101.6	108.7

Оттаму, поверојатно е дека БДП во 2002 година ќе оствари многу поповолни движења во однос на индустриското производство, во што секторот на земјоделието и услужниот сектор ќе имаат значаен придонес. Не помалку важно е и градежништвото, каде статистичкиот опфат на градежништвото покрива околу 25 најголеми претпријатија во дејноста, занемарувајќи ги малите брзорастечки претпријатија, односно претпријатијата од оригинерниот сектор, чија инвестициона активност во овој период беше исклучително висока.

¹⁷ Ова, пред сè е последица на порастот на лицата-корисници на паричен надоместок, а на кои работниот однос им престанал согласно Законот за реструктурирање на дел од претпријатијата кои во своето работење искажуваат загуби - 12 загубари и тоа: ФАС 11 Октомври - 1.110, Годел - 1.006 работници.

¹⁸ Сите производи од категоријата „исхрана и пијалоци,, кои ја сочинуваат кошницата, се одредени како просечни месечни потреби на едно четиричлено неземјоделско домаќинство и тој список на производи е константен (исти производи-исти количества), во текот на една година.

КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА

Април 2002 година

РЕЗИМЕ НА НАЈВАЖНИТЕ КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА

- Месечен раст на индустриското производство од 14%
- Но, пад од 5,3% во однос на април 2001 година
- Годишната инфлација во април изнесуваше 3,6%
- Продолжува растот на берзанските цени на основните извозни производи
- Извозот сеуште е низок
- Запре повлекувањето на девизните депозити на граѓаните
- Поголема активност на банките во кредитирањето на населението
- Висока ликвидност на пазарот на пари
- Сеуште високи каматни стапки на благајничките записи

1. Општи економски движења

По запирањето на рецесијата во првиот квартал на годината, април најавува економски раст во вториот квартал. Како што се очекуваше, растот е воден од посланата домашна побарувачка која закрепнува по минатогодишната воздржаност. Најголем дел од индустриските гранки остварија поголемо производ-

ство во април споредено со истиот месец во минатата година. Вистинска експанзија веќе втор месец по ред бележи производството на градежни материјали повлечено од засилената активност на домашното градежништво. После подолг период, во април текстилната индустрија за првпат покажа позитивни движења, но треба да се почека уште извесен период за да може да се говори за нејзино закрепнување. Македонската челична индустрија сеуште се соочува со слаба побарувачка предизвикана од неповолните движења на светскиот пазар. Услужниот сектор повлечен од растот на домашната побарувачка и повторниот прилив на нерезиденти покажува далеку подобри резултати од истиот период во минатата година.

Слабите резултати на извозот присутни од почетокот на годината продолжуваат и во април. Слабата екстерна побарувачка поради светската рецесија во комбинација со слабата непреструктурирана македонска индустрија не даваат многу надеж за позначајна промена во првата половина на годината.

Годишната инфлација се стабилизира на околу 3,5%, а курсот на денарот се одржува стабилен без поголеми проблеми. Во април конечно запре повлекувањето на девизните депозити на граѓаните по што е сигурно дека 70% од нив трајно го зголемија депозитниот потенцијал на комерцијалните банки. Свесни за тој факт банките започнаа полека да го активираат тој потенцијал преку отворање нови програми за кредитирање на населението. Но, тие сеуште се воздржуваат од поголема активност во кредитирањето на инвестициите и производството. Делумно поради големиот ризик, но делумно и поради сеуште високите каматни стапки на благајничките записи на Централната банка, високата ликвидност

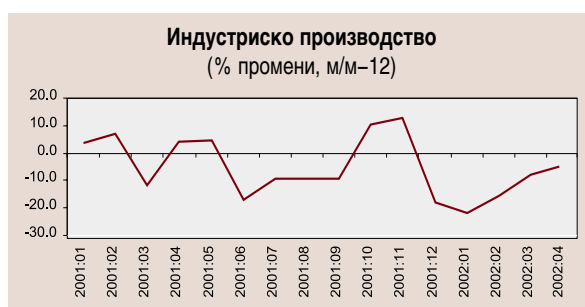
присутна во овој период банките непродуктивно ја насочуваат во благајнички записи. Вредноста на запишаните благајнички записи на крајот на април достигна 5 милијарди денари наспроти 3,2 милијарди на почетокот на годината.

2. РЕАЛЕН СЕКТОР

2.1. Индустриско производство

Во април се забележуваат знаци на закрепнување на индустриското производство. Десезонираното производство оствари месечен пораст од 14% во однос на претходниот месец што е највисок пораст во последните две години. Сепак, на годишно ниво индустриското производство во април беше пониско за 5,3% во однос на истиот месец во претходната година. Карактеристично е дека негативната стапка целосно е резултат на неработењето на индустријата за преработка на нафтени деривати во април. Останатата индустрија оствари пораст на производството од околу 2% споредено со април 2001 година.

Охрабрува фактот што во април е остварен пораст во најголем дел од преработувачката индустрија, а за првпат после подолг период позитивна стапка е забележана и во текстилната индустрија. Експанзијата во индустријата за производство на градежни материјали која започна во март продолжува со уште посилна динамика индицирајќи висока активност во домашното градежништво. Се чини дека индустријата го помина најтешкиот удар од затворањето на неколку големи загубари. Производството полака се враќа во нормала, а во втората половина на годината може да се очекуваат позитивни стапки на раст на индустриското производство.

Извор: Државен завод за статистика

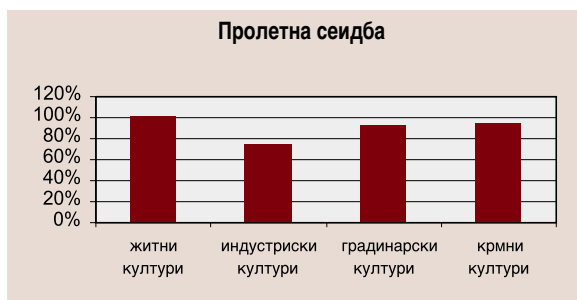

Извор: Државен завод за статистика

2.2 Земјоделство

Карактеристично за овој период беше приведувањето кон крај на пролетната сеидба. Извршувањето на сеидбените активности се одвиваше со голем успех, особено кај житните култури што беше овозможено од повољните временски услови во текот на април. Во текот на сеидбата не е забележан недостиг од репроматеријали (гориво за механизацијата и ѓубрива).

До крајот на април под пролетни култури беа посеани околу 94% од планираните површини¹. Во тие рамки, површините под житни култури беа засеани со зголемен обем (102%), при што, под пролетна пченица посеани се речиси три пати повеќе од планираните површини. Извршувањето на сеидбата кај пченката е околу 91%, а кај оризот е со зголемен обем (103%). Кај пролетниот јачмен обемот на сеидбата е 138%. Понатаму, засеани се околу 93% од површините под градинарски култури и 95% под крмни. Извршувањето на сеидбата е најмало кај групата индустриски култури (околу 75%), заради тоа што сеуште не е завршено, односно во тек е расадувањето на тутунот, (извршувањето е околу 67%). Се очекува оваа сеидба да биде успешно извршена во оптималните сеидбени рокови (најдоцна до 15 јуни) при што кај многу култури и над планираниот обем.

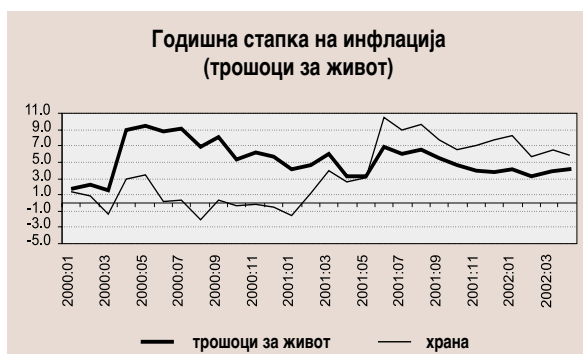
Извор: Министерство за земјоделие

3. ЦЕНИ

3.1. Трошоци на живот

Годишната стапка на инфлација во април изнесува 3,6%, исто како и во претходниот месец. Наспроти стабилизирањето на годишната инфлација, во април е остварен забележителен месечен пораст на трошоците на живот од 0,7% главно како последица на повисоките цени на зеленчукот и нафтените деривати.

¹ Извор на податоците: Министерство за земјоделство

Извор: Државен завод за статистика

Извор: Државен завод за статистика

Во овој период на годината е карактеристична појавата на раниот зеленчук на пазарот кој секогаш на почетокот има највисоки цени и врши нагорен сезонски притисок врз општото ценовно ниво. Покрај тоа, растечкиот тренд на цената на суровата нафта на светските берзи резултираше со две покачувања² на малопродажните цени на нафтените деривати кои се зголемија за 10,3% во однос на претходниот месец.

По стабилизирањето на годишната инфлација на околу 3,5%, треба да се очекува нејзино намалување во летните месеци кога ќе дојде до израз карактеристичниот сезонски пад на цените на земјоделските производи. Надолниот тренд на цената на нафтата на светскиот пазар кој започна во мај ќе биде дополнителен фактор кој гарантира спуштање на домашната инфлација во текот на летниот период. Потоа, од септември треба да се очекува благ сезонски пораст на годишната инфлација кој во најголем дел ќе биде резултат на ниското споредбено ниво од есента³ во 2001 година. Имајќи го предвид сето тоа, се очекува 2002 година да заврши со просечна годишна инфлација од околу 3,5%.

² Првото покачување се случи на 19. март, а второто на 2. април. Поради методологијата на снимање на цените двете покачувања се рефлектираа во априлските цени.

³ Наспроти вообичаениот сезонски пораст на цените во септември и октомври, поради вонредните околности предизвикани од безбедносната криза и намалената домашна побарувачка, во 2001 година трошоците на живот забележаа намалување.

⁴ Во претходните пет месеци намалувањето се движеше околу 2%.

3.2. Цени на производители на индустриски производи

Во април цените на производители на индустриски производи беа за 1% пониски од истиот месец во претходната година. Тоа укажува на продолжување на дефлациониот тренд но со забавено темпо⁴. Порастот на производната цена на нафтените деривати предизвика месечен пораст во однос на март од 1,3% што е највисок месечен скок на цените на производители на индустриски производи после февруари 2001 година. Наспроти големата флукуација на цените на нафтените деривати, останатите производни цени не покажуваат позначајни колебања.

Извор: Државен завод за статистика

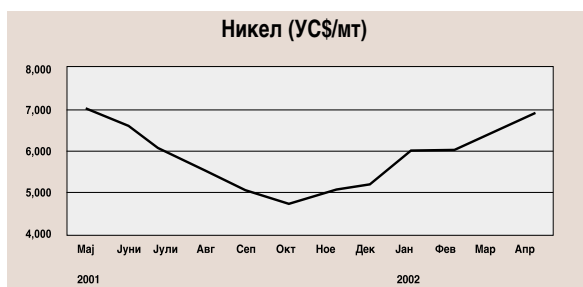
Извор: Државен завод за статистика

Имајќи го предвид очекуваното запирање на порастот на цената на суровата нафта на светскиот пазар, до крајот на летото не треба да се очекува излегување од зоната на дефлација на цените на производители на индустриски производи. Потоа, во последните четири месеци од годината ќе дојде до благ пораст на годишно ниво главно поради ниската споредбена основа од истиот период во 2001 година. Сепак, просечниот пораст на цените на производители на индустриски производи во 2002 година ќе се движи околу нулата.

3.3. Берзански цени на главните македонски извозни производи

Во април 2002 година, слично како и во претходниот месец, продолжува трендот на умерен пораст на

берзанските цени на најзначајните македонски извозни производи. Цената на никелот повторно порасна и речиси се искачи на највисокото ниво кое го имаше минатата година, достигнувајќи износ од 6.958 САД \$ за еден метрички тон, што претставува зголемување од 6,4% во однос на претходниот месец. На тој начин, за период од само половина година, цената на никелот порасна за цели 44%. Ваквото движење на цената на никелот е особено значајно за нашата земја, бидејќи е во добар дел повисока од минималната цена по која се остварува рентабилно производство, со што се овозможува профитабилно работење на македонскиот производител и реализација на поголем девизен прилив во земјата.

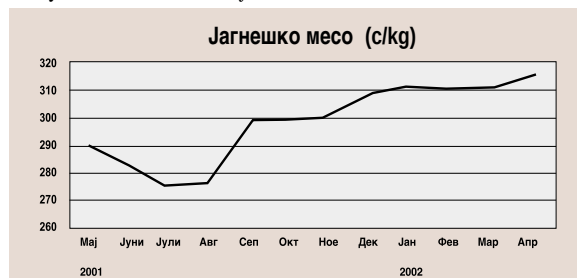
Извор: World development prospects

Од друга страна, по еден повеќемесечен период на мирување, пораст на берзанските цени е забележан кај челикот, ладноваланите и топловаланите челични лимови, чии цени пораснаа за 3,1%, 7,1% и 15% респективно. Ваквиот развој на настаните беше предвиден од страна на берзанските аналитичари, со оглед на воведените протекционистички мерки за челикот (увозни царини повисоки од 30%) од страна на Соединетите Американски Држави. За разрешување на овој проблем, во рамките на Светската трговска организација е формирана посебна Комисија за испитување на царините за челик на САД.

Кај останатите метали - бакарот, оловото и цинкот - во април 2002 година присутно е незначително намалување на берзанските цени во споредба со претходниот месец. Така, берзанската цена на бакарот се намали за 0,9% во однос на март 2002 година, со што е сопрен континуируваниот тренд на зголемување на цената на овој метал започнат во октомври минатата година, при што цената на бакарот за период од шест месеци порасна за 16,6%. За разлика од бакарот, намалувањето на берзанската цена е нешто поголемо кај оловото и цинкот, и се движи помеѓу 1,3% и 1,7%.

Позитивни тенденции во движењата на берзанските цени се евидентирани и кај јагнешкото месо како еден од главните македонски извозни производи. Цената на овој производ на светските берзи, во април

2002 година се искачи на ниво од 3,148 САД \$ за кг, што претставува највисока цена во последните неколку години. Оттука произлегуваат и реалните очекување за солиден финансиски резултат кај производителите и извозниците на овој производ од Република Македонија.

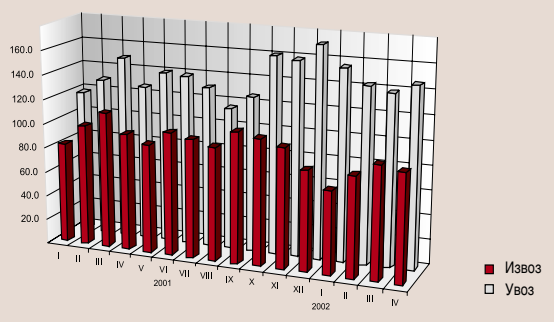
Извор: World Development prospects

4. НАДВОРЕШЕН СЕКТОР

4.1. Надворешно-трговска размена

Тенденцијата на зголемување на извозот од февруари и март беше прекината во април. Така, извозот на стоки во април забележа месечен пад од 4,1%. Наспроти ова, увозот во април се зголеми за 3,7% во однос на претходниот месец. Неповолните движења во надворешно-трговската размена делуваа на зголемување на трговскиот дефицит од 48,8 милиони долари во март на 57,8 милиони долари во април.

Остварени движења на извозот и увозот на стоки во 2001 и 2002 (во милиони долари претходни податоци)

Извор: Државен завод за статистика

Намалувањето на извозот се согледува најмногу кај облеката (секако заради намалениот извоз на „лон“ работите од околу 12%), обувките, потоа од производите за храна месото и преработките од месо, како и медицинските и фармацевтски производи, вештачки ѓубрива и др. Истовремено, позитивни тенденции во извозот забележуваат нафтата и производите од нафта, пијалците, овошјето и зеленчукот, кожата и изработките и др.

Заради познатите проблеми наследени од минатата година, како и реформите на претпријатијата загубари извозот и во април 2002 година забележува не-

гитивна годишна стапка на промена од 7,4%.

Анализата на економската намена на производите укажува на благо продолжување на тенденцијата на пораст на извозот на производи за репродукција за околу 4,4% во однос на нивото од март, додека намалување се забележува кај извозот на стоки за широка потрошувачка за скоро 13%.

Увозот на стоки забележа зголемување од околу 3,7% во однос на март 2002⁵, додека во однос на април 2001 е зголемен за 12,1%.

За разлика од претходниот месец, увозот на стоки за широка потрошувачка бележи зголемување од околу 13%.

Увозот на друмски возила во изминативе четири месеци од оваа година значајно се зголеми, пред се, како резултат на промените во Законот за царинска тарифа, односно намалувањето на увозната царина на патничките автомобили

Увоз на друмски возила
- во милиони долари

	2001	2002	стапки на пораст (во %)
I	4.8	6.2	29.2
II	6.2	12.3	98.4
III	4.6	9.9	115.2
IV	4.8	9.4	95.8
Вкупно	20.4	37.8	85.3

Гледано по економски групации на земјите, увозот од Европската унија во април 2002 бележи зголемување за околу 13% во однос на претходниот месец.

Тенденцијата на повисок увоз од извоз со Бугарија, Словенија и Турција е задржана и во април со истата динамика. Дефицитот во трговската размена со овие три земји за периодот јануари-април 2002 изнесува 74,6 милиони долари (остварениот дефицит само во април изнесува 19,1 милиони долари, или околу 26% од вкупно остварениот во овој период).

Остварен извоз и увоз со земји со кои се реализираат договори за слободна трговија (јануари-април 2002, во милиони долари)

Извор: Државен завод за статистика

⁵ Зголемениот увоз во однос на март се должи пред сè на поголемиот увоз на производите за храна - месо и преработки, жита и преработки, потоа железо и челик, изработки од метал, погонски машини, тутун и преработки, како и сировини, особено текстилни влакна и отпадоци и сирово губриво. Увозот на нафта е помал за околу 40% во однос на претходниот месец.

⁶ Според претходните податоци од Народна Банка на Република Македонија

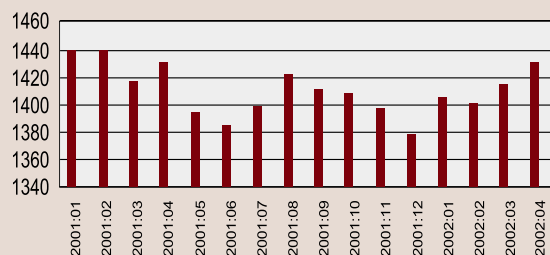
⁷ Податокот за надворешниот долг со состојба на 31.03.2002 година е ревидиран од Народна Банка на Република Македонија од 1405 на 1414 милиони долари

4.2. Надворешен долг

Надворешниот долг на Република Македонија врз основа на користени среднорочни и долгорочни кредити и заеми⁶, на крајот на април 2002 година изнесуваше 1.429 милиони долари, што во споредба со март 2002 година претставува зголемување за 1%⁷. Надворешниот долг во април забележа благ пораст, што се должи на исклучително високите курсни разлики во овој месец.

Најголем поединичен доверител на Република Македонија и понатаму е Лондонскиот клуб со 258 милиони долари, ИБРД (Меѓународната банка за обнова и развој) и ИДА (Меѓународната агенција за развој) со 399 милиони долари.

Состојба и динамика на надворешниот долг по месеци

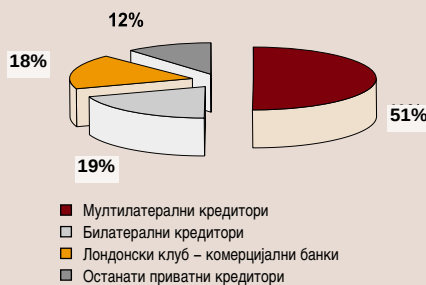
Извор: Народна банка на Република Македонија

Од странските кредитори во април 2002 година, повлечени се 10,1 милиони долари, врз основа на веќе одобрени кредити и заеми, што претставува намалување за 20% во споредба со повлечените средства во март. Најголем дел од средствата (70%) се повлечени од мултилатералните кредитори, и тоа од Банката за развој при Советот на Европа.

Во април 2002 година платени се 9,4 милиони долари обврски спрема странство. Во споредба со претходниот месец отплатата на обврските е намалена за 12%. Најголем дел од платените обврски 59% се спрема приватните кредитори, 24% спрема мултилатералните и 17% спрема билатералните кредитори, за репрограмот од 1995 и 2000 година спрема Парискиот клуб.

Во структурата на долгот по кредитори, половина отпаѓа на мултилатералните кредитори, а останатиот дел отпаѓа на билатералните и приватните кредитори.

Структура на надворешниот долг по кредитори
(состојба на 30.04.2002)

Извор: Народна Банка на Република Македонија

Во текот на април склучени се договори за нови кредити во износ од 3,9 милиони долари од приватни кредитори и во споредба со склучените кредити во март, тие се помалку за 8 милиони долари.

Според планот на отплата на Народната банка на Република Македонија, во периодот од 1.05 до 31.12. 2002 година достасуваат за плаќање 127 милиони долари обврски спрема странство, од кои 95 милиони долари главнина и 32 милиони долари камата. Од вкупните обврски 43% доспеваат за плаќање во третиот квартал од годината

5. ФИСКАЛНИ ДВИЖЕЊА

Во првите четири месеци од 2002 година приходите на централниот буџет изнесуваа 18.351 милиони денари, што во споредба со истиот период минатата година претставува пораст од 24,6%. Зголемувањето се должи на закрепнувањето на даночните бази после минатогодишната безбедносна криза, како и на зголемениот прилив од грантови. Само од данокот на додадена вредност, кој претставува најзначен извор на даночни приходи, се наплатени 18,1% повеќе од планираните приходи за овој период, што е резултат на зголемувањето на вкупната економска активност во земјата, порастот на вкупниот промет во земјата, како и континуираното зголемување на прометот на добрата и услугите кои се оданочуваат по општата даночна стапка од 19%. Приливот од грантови, како реализација на ветената поддршка од страна на меѓународната донаторска заедница, во периодот јануари-април 2002 година изнесувааше 2.283 милиони денари.

Истовремено, вкупните расходи на централниот буџет изнесуваа 20.767 милиони денари, што во споредба со истиот период од претходната година претставува пораст од 10,2%. Порастот во најголема мера е резултат на зголемувањето на тековните трошоци на централниот буџет (13,7%), кои имаат доминантно

учество во структурата на вкупните трошоци (85,0%). Вкупно исплатената маса на плати од централниот буџет во првите три месеци од годината изнесувааше 5.803 милиони денари (или 27,9% од вкупните расходи), што претставува зголемување од 5,1% во однос на истиот период минатата година. Минималниот пораст се должи на ефектот од префрлањето на дел од вработените од веќе трансформираниот Завод за платен промет во органите на државната управа и новите вработувања во составот на безбедносните сили на Република Македонија. Истовремено, трошоците за стоки и услуги изнесуваа 4.951 милиони денари, што во споредба со првиот квартал од 2001 година претставува зголемување од 35,1% пати. Порастот исклучиво се должи на несоодветната споредбена основа, односно на отсуството на зголемени трошоци за национална безбедност во најголем дел од првиот квартал од минатата година. При тоа, позначајно зголемување во рамките на оваа категорија трошоци бележат трошоците за материјали, чие учество во структурата на вкупните трошоци за стоки и услуги изнесува 61,1%.

Тековните трансфери во разгледуваниот период изнесуваа 5.369 милиони денари, што претставува пораст од 16,9% во однос на првите четири месеци од минатата година. Структурно набљудувано, најголем дел од тековните трансфери беа наменети за Фондот за пензиско и инвалидско осигурување (2.025 милиони денари или 38,3%), за Заводот за вработување на Република Македонија (1.433 милиони денари или 26,7%), потоа за социјални програми (1.126 милиони денари или 21,0%) и сл.

Каматните плаќања во првите четири месеци од 2002 година изнесуваа 1.472 милиони денари, односно 7,1% од вкупните расходи. За камати по надворешен долг беа исплатени 1.164 милиони денари, од кои најголемиот дел беа каматни плаќања кон Лондонскиот и Парискиот клуб на кредитори, како и кон Светската банка. Истовремено, беа исплатени 308 милиони денари како камати по т.н. голема обврзница, односно обврзниците издадени за извршената санација на Стопанската банка.

За капитални трошоци, поточно за купување на капитални средства и за капитални трансфери во текот на првите четири месеци од годинава се исплатени 2.089 милиони денари, односно 28,3% во однос на годишниот план. Тоа воопшто не изненадува, со оглед на тоа дека инвестиционата активност вообичаено е поинтензивна во втората половина од годината, кога се финализираат поголем дел од проектите.

Според прелиминарните податоци, дефицитот на

централниот буџет (исклучувајќи ги грантовите), во првите четири месеци од 2002 година изнесуваше 2.415 милиони денари и главно беше финансиран од надворешни извори, односно преку користење на странските заеми и приливите од грантови по основ на донаторската поддршка.

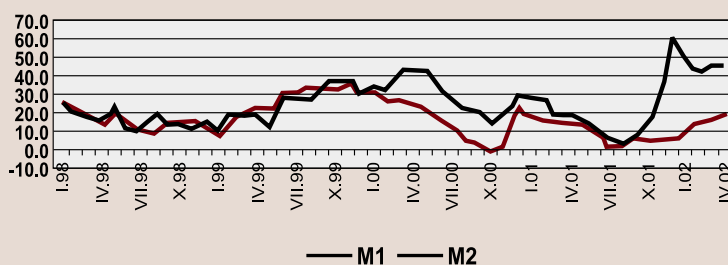
6. МОНЕТАРНИ ДВИЖЕЊА

6.1. Монетарни агрегати

Во април 2002 година **паричната маса M1⁸** изнесуваше 27,3 милијарди денари што претставуваше зголемување од 19% во однос на април 2001 година. Зголемувањето на паричната маса се должи на значителното зголемување на готовите пари во оптек за 36% кое го надмина негативниот ефект од намалувањето на депозитите по видување за 4,8%. Во однос на март 2002 година, депозитите по видување забележаа пораст од 3,4% достигнувајќи 13,1 милијарда денари со што продолжи тенденцијата на подобрување на структурата на паричната маса M1.

Монетарниот агрегат M2⁹ во април 2002 година забележа годишен пораст од 44% што првенствено се должи на зголемувањето на квази депозитите¹⁰. Притоа, беше забележано значително зголемување на девизната компонента¹¹, при благо зголемување на денарскиот дел.

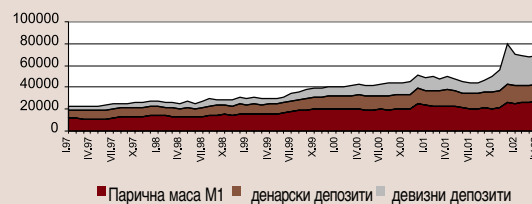
Монетарните агрегати
промена од истиот месец претходната година

Извор: Народна банка на Република Македонија

Најшироко дефинираниот **монетарен агрегат M4** во април 2002 година во однос на претходниот месец забележа пораст од 2,3% и изнесуваше 69,1 милијарда денари. Порастот е резултат на зголемувањето на сите негови компоненти.

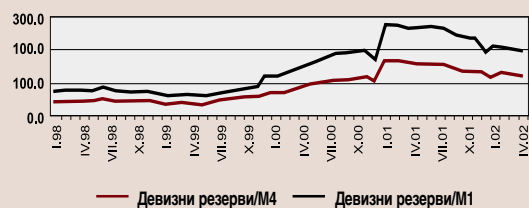
Структура на паричната маса M4
(во 000 000 денари)

Извор: Пресметки на Министерство за финансии врз основа на податоци на НБРМ

Почнувајќи од декември 1999 година покриеноста на паричната маса M1 со девизни резерви е поголема од 100%. Ова е најчесто користен индикатор за финансиската ранливост на државата кој покажува колкав е капацитетот на земјата да се справи со финансиски кризи кога сите правни и физички лица сакаат истовремено своите денарски средства да ги заменат за девизни. Покриеноста на монетарниот агрегат M1 со девизни средства во април 2002 година изнесуваше 190% што во однос на претходниот месец преставува пад за 8 процентни поени, а на годишно ниво намалувањето изнесува 60 процентни поени, главно како резултат на трошењето на девизните средства добиени од приватизацијата на Телеком за безбедносни потреби и за инфраструктурни проекти. Сепак, овој индикатор сеуште е еден од највисоките меѓу земјите во транзиција индицирајќи ниска ранливост на македонскиот монетарен систем.

Девизните резерви во однос со паричната маса M1 и M4

Извор: Пресметки на Министерство за финансии врз основа на податоци на НБРМ

Во април 2002 година дојде до пад на САД доларот во однос на еврото а со тоа и во однос на денарот, со што престана тенденцијата на пораст или задржување на исто ниво на **девизниот курс** на САД \$. Еврото, во однос на денарот не претрпе значителни промени.

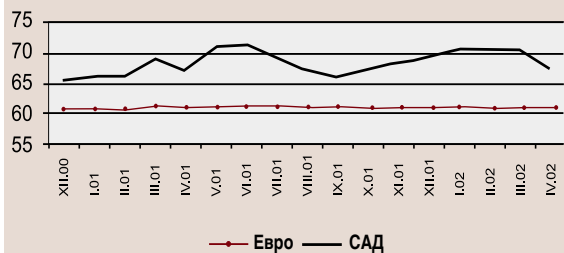
⁸ Најтесно дефиниран монетарен агрегат кој ги опфаќа готовите пари во оптек и денарските депозити по видување.

⁹ Монетарниот агрегат M2 ги вклучува M1, орочените депозити до една година и сите девизни депозити.

¹⁰ Квази депозити се денарски депозити орочени од 3 месеци до една година и сите девизни депозити.

¹¹ Девизната компонента се зголеми како резултат на конверзијата на евравалутите во евро.

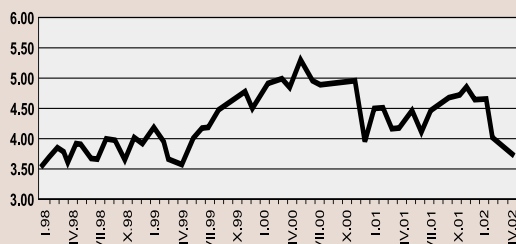
Девизни курсеви на Еврото и САД \$

Извор: Народна банка на Република Македонија

Монетарниот мултипликатор на паричната маса M4 продолжи да се намалува и во април 2002 година кога изнесуваше 3,77 што претставува годишен пад од 13% и незначително намалување во однос на претходниот месец. Причината е во значителното зголемување на примарните пари, при истовремен понизок пораст на паричната маса M4.

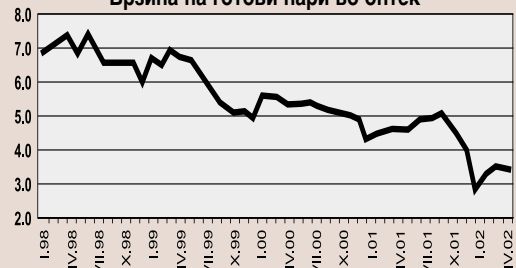
Монетарен мултипликатор на паричната маса M4

Извор: Пресметки на Министерство за финансии врз основа на податоци на НБРМ

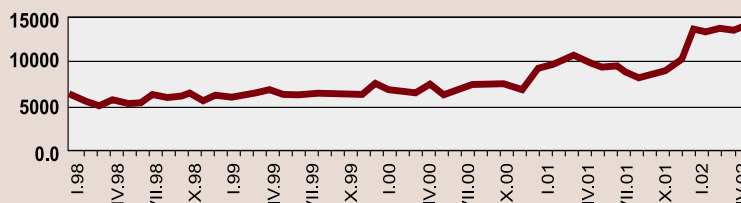
Во април 2002 година **брзината на парите во оптек**¹² (Implicit velocity) изнесуваше 3,6 што на годишно ниво (во април 2001 година изнесуваше 4,6) претставува значително намалување. Во однос на претходниот месец брзината на пари во оптек остана непроменета. Анализата од 1998 година до денес покажува константен пад на брзината на парите во оптек што е резултат на континуираното зголемување на паричната маса M4.

Брзина на готови пари во оптек

Извор: Пресметки на Министерство за финансии врз основа на податоци на НБРМ

Готовите пари во оптек во април останаа на високо ниво и изнесуваа 14,2 милијарди денари што претставува мало зголемување во однос на март 2002 и значителен пораст во однос на април 2001 година. Причините се големиот број промени кои се случија во овој период односно конверзијата на еврвалутите во евра, промената на платниот систем како и во зголемувањето на довербата на граѓаните во денарот.

Готови пари во оптек
(годишно ниво)

Извор: Народна банка на Република Македонија

6.2. Депозити на граѓаните

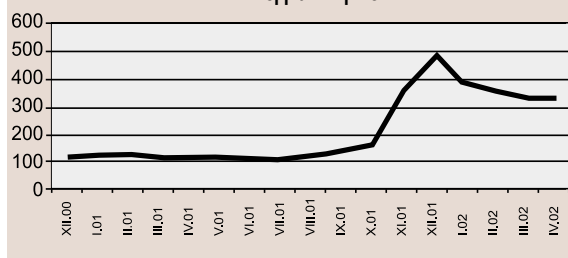
За прв пат од почетокот на 2002 година, во април девизното штедење на граѓаните се зголеми, со што престанаа и сите дилеми во врска со процентот на девизни депозити кои ќе бидат повлечени по воведувањето на новата европска валута. Во првиот квартал од 2002 година беа повлечени вкупно 152 милиони САД \$ односно само 31% од вкупните девизни депозити на граѓаните на 31 декември 2001 година. Вкупниот износ на девизните депозити во април 2002 година изнесуваше 344 милиони САД \$ што во однос на претходниот месец претставува зголемување за 1%, додека во однос на истиот месец претходната година претставува пораст од 302%.

Вкупните депозити на граѓаните (денарски и девизни) во април 2002 година се поголеми за дури 221% во однос на истиот месец претходната година, како резултат на повисоките девизни депозити. Од аспект на валутната структура на депозитите 27% од вкупните депозити се денарски додека 73% се девизни депозити.

Што се однесува до рочноста на депозитите во април 2002 година, 18,7 милијарди денари или 58,4% се депозити по видување со што овие депозити во однос на март 2002 година се на речиси непроменето ниво. Од друга страна, орочените депозити изнесуваат 13,3 милијарди денари што претставува зголемување од 0,8 милијарди денари во однос на претходниот месец.

¹²Брзината на пари во оптек (implicit velocity) се пресметува како однос помеѓу номиналниот БДП и паричната маса а всушност претставува број кој ни покажува колку пати монетарната маса ќе се сврти во дадено време за да го финансира номиналниот БДП

Девизно штедење на граѓаните во комерцијалните банки и штедилниците

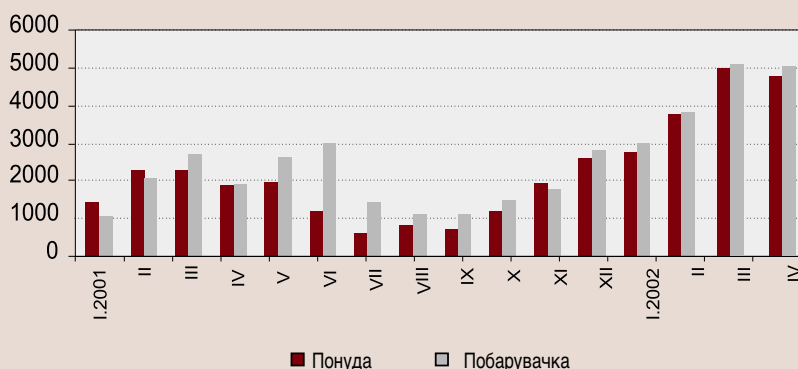
Извор: Народна банка на Република Македонија

6.3 Пазар на пари

Вкупниот промет на пазарот на пари во април 2002 година се задржа на високо ниво како и во претходните месеци. Потребата на комерцијалните банки за ликвидни средства изнесуваше 5,1 милијарди денари што во однос на март 2002 година претставуваше пад од 3%, а на годишно ниво пораст од 285%. Вкупната понуда изнесуваше 4,7 милијарди денари, односно намалување од 7% во однос на претходниот месец.

Просечната пондерирана каматна стапка во април 2002 година изнесуваше 11,4% што претставуваше значителен пораст во однос на март 2002 кога таа изнесуваше 10,8%.

Пазар на пари (во 000 000 денари)

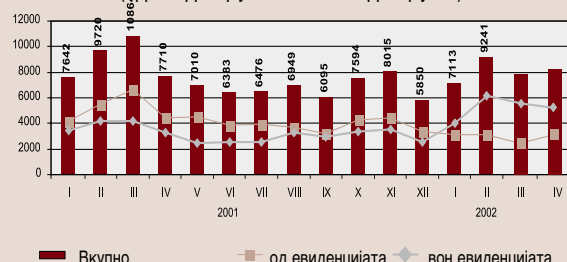

Извор: Народна банка на Република Македонија

7. Пазар на работна сила

Во април 2002 година вкупно се регистрирани 8,3 илјади **вработувања** (2/3 на неопределено, а 1/3 на определено време и сезонски работи), што е за 6,4% повеќе во однос на претходниот месец, односно 7,5% повеќе во однос на истиот месец во претходната година. Се забележува поголемо вработување вон евиденцијата на невработените (околу 2/3), односно, поголема флукуација (промена на работните места) на работната сила, отколку отворање на нови работни места.

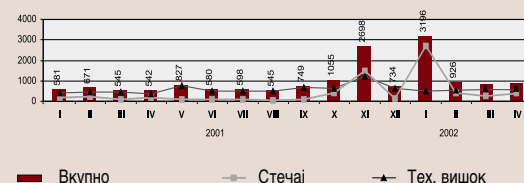
Вкупни вработувања
(од евиденцијата и вон евиденцијата)

Извор: Завод за вработување на Република Македонија

Губењето на работното место во април 2002 година како последица на кризните состојби и разрешувањето на превработеноста, односно **невработеност по основ на стечај и технолошки вишок** (831) е незначително поголема во однос на март (784), пред се по основ на технолошки вишок (603).

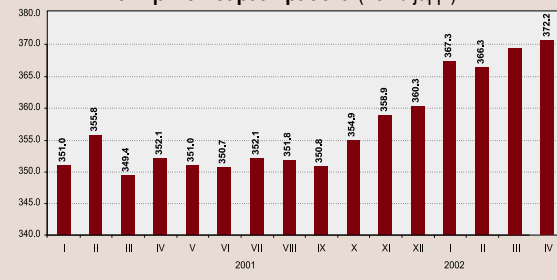
Лица кои бараат работа а на кои работниот однос им престанал по основ на стечај и тех. вишок

Извор: Завод за вработување на Република Македонија

Бројот на **лица кои бараат работа** бележи постојана тенденција на пораст и во април 2002 година достигна досега рекордно највисоко регистрирано ниво од 372,2 илјади лица, што е за 5,7% повисоко споредено со истиот месец од претходната година, односно за 0,8% повеќе во однос на претходниот месец. Во април 2002 година првпат бараат работа 6,7 илјади лица.

Лица кои бараат работа (во илјади)

Извор: Завод за вработување на Република Македонија

Учеството на младите под 30 годишна возраст е 39%, а невработените до 40 години се дури 2/3.

Се забележува и тенденцијата на поместување на

старосната структура на регистрираната невработеност освен заради долгото барање работа, пред се и заради зголеменото учество на невработените лица кои ја изгубиле работата поради стечај и технолошки вишок, а кои се со подолг работен стаж. Расте учеството на невработените од повозрасните старосни групи (од 40-50 години 19% и над 50 година 15%).

Помалку образованите невработени, односно лицата со низок степен на образование и квалификации (нестручни лица), со учество од 53% се најзастапени и најдолго бараат работа. Голем дел од нив се без или со недооформено основно образование (12%). За нивно работно ангажирање постои слаба заинтересираност од страна на работодавачите, а присутни се и тешкотии сврзани со нивна доквалификација за работни места за кои постои интерес на пазарот на работна сила.

Невработеност според национална припадност

Структура на регистрираната невработеност според националната припадност е приближно на ниво на националното учество во вкупната популација на земјата (со исклучок на ромската и српската). Невработени Македонци се 66.3%, Албаници 21.1%, Турци 4.1%, Роми 4.3% и Срби 1.0%, а другите националности учествуваат со 3.2% во број на невработени¹³.

Според пол, најмногу од жените кои бараат работа се од македонска националност (48.5%), а се над републичкиот просек (43.9%), додека состојбата кај останатите националности е под тој просек (ромската 41.5%, српската 40.7%, турската 38.9%, влашката 35.1% и албанската 32%).

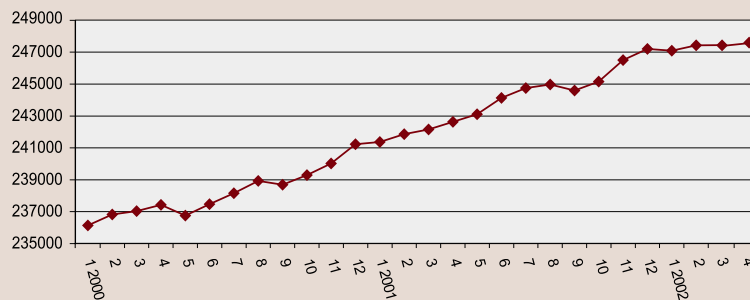
Учеството на невработените без завршено основно образование кај повеќето националности е скоро изедначено и близу до просекот на земјата што изнесува 11.6%. Имено, учеството на лицата со незавршено основно училиште по националност е изедначено и приближно е под просекот на земјата кај Македонците (8.6%), Албанците (9.5%), Власите (10.7%) и Србите (7.4%), а значителни отстапувања, три пати повисоки во однос на просекот на земјата постои кај Турците (35.0%) и Ромите (34.1%). Во тие рамки, слична е состојбата и со учеството на жените со незавршено основно образование. Под државниот просек кој изнесува 10.3%, се Албанците (8.9%), Македонците (7.1%) и Србинките (4.1%), а нешто над тој просек Влаинките (11.0%), додека учество е дури три до четири пати повисоко кај Ромките (34.8%) и Турчинките (43.5%).

8. СОЦИЈАЛНИ ДВИЖЕЊА

8.1. Корисници на пензии

Вкупниот број на корисници на пензии во април 2002 година, изнесуваше 247.911, што претставува благ пораст од 300 нови пензионери¹⁴) во однос на претходниот месец. Порастот е поизразен во однос на април 2001 година и изнесува 5.280 лица или 2,2%.

Пораст на вкупниот број на корисници на пензии

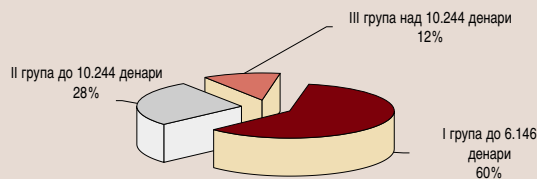
Извор: Фонд на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија

Просечната пензија во април 2002 година изнесуваше 6.573 денари, и споредена со април 2001 година таа реално е намалена за 3,1%.

Во април не се забележани позначајни промени во структурата на пензионерите, односно 60% примаат пензија до 6.146 денари (приближен износ до просечната пензија, 28% примаат пензија од 6.146 до 10.244 денари, а само 12% примаат пензија над 10.244 денари, од кои само 0.3% примаат највисок износ на пензија и со натамошна блага тенденција на намалување на нивниот број.

Во Април 2002 година за пензии се исплатени 1.641,8 милиони денари на 247,9 илјади корисници на пензии.

Структура на корисници на пензии во април 2002 - по групи

Извор: Фонд на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија

¹³Според последниот попис на населението од 1994 година во вкупното население на Република Македонија, Македонците учествуваат со 66,6%, Албаниците со 22,7%, Турците со 4,0%, Ромите со 2,2%, Србите со 2,1%, Власите со 0,4% и другите со 1,9%.

¹⁴Порастот е остварен кај корисниците на старосни и семејни пензии (по 130 корисници соодветно).

8.2. Корисници на социјална помош

Континуираниот раст на домаќинствата корисници на социјална помош, во април 2002 беше запрен. Нивниот број во однос на претходниот месец се намали за 4.852 домаќинства или 5.9%, како резултат на вообичаената процедура од обновување на потребната документација за натоомшно користење на ово право која се спроведува во текот на овој месец и неажурноста на корисниците при обновувањето на документацијата.

Во април 2002 година за социјална помош исплатени се 182,5 милиони денари на 77.247 загрозени домаќинства. При пропорционалното намалување на домаќинствата корисници на социјална помош и вкупниот износ на исплатени средства за оваа намена, просечниот надомест по домаќинство е еднаков со тој во март и изнесуваше околу 2.370 денари.

Правото од постојана парична помош го оствариле околу 5.000 корисници, а по основ на туѓа нега и помош ова право го оствариле околу 18.570 корисници.

Извор: Министерство за труд и социјална политика

8.3. Корисници на надомест за невработени

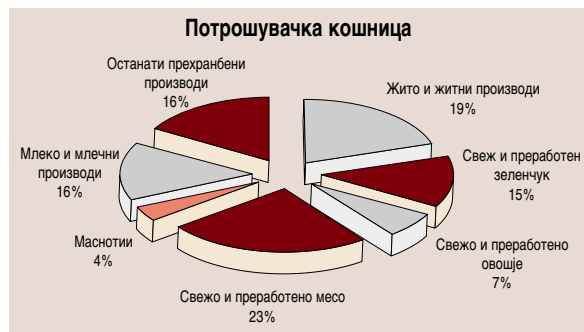
По континуираниот раст на бројот на корисници на надомест за невработени во претходните месеци како резултат на зголемувањето на лицата кои ја изгубиле работата по основ на стечај и технолошки вишок, во април 2002 година освен што беше запрен овој тренд, дојде до симболично намалување на овие корисници (0,5%) по сите основи, при што нивниот број се сведе на 43.690 лица. Годишниот пораст (април 2002/април 2001) на овие лица поради помалата споредбена основа во април 2001 и нивниот пораст последниве месеци, изнесува 18,8% или 7.900 корисници.

Извор: Завод за вработување на Република Македонија

8.4. Потрошувачка кошничка

Вредноста на потрошувачката кошница за исхрана и пијалаци¹⁵ во месец април 2002 година изнесуваше 10595 денари, и во однос на претходниот месец е повисока за 0,6% , а во однос на истиот месец од претходната година, е повисока за 6,4%.

Извор: Државен завод за статистика

Зголемување на вредноста е забележано кај:

- Свеж и преработен зеленчук (4,4 %),
- Свежо и преработено месо (0,4 %) и
- Жито и производи од жито (0,1%)

Намалување на вредноста е забележано кај :

- Млеко и млечни производи (0,9 %)
- Останати прехранбени производи (0,1%).

Вредноста на кошницата во групата Свежо и преработено овошје и Маснотии е на ниво на претходниот месец

9. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Закрепувањето на македонската економија се темели на добрите перформанси на градежништвото и услугите односно на домашната побарувачка. Индустијата е слаба и непреструктурирана со слаб потенцијал за задржување на постојните и освојување на нови пазари. Но, долгорочен одржлив раст на мала економија како македонската е можен само со динамичен извозен сектор. Затоа, неопходни се активности на економската политика во две насоки: поттикнување на реструктурирањето на претпријатијата; и релаксирање на монетарната политика и намалување на каматните стапки.

Очигледно, реструктурирањето на претпријатијата се одвива премногу бавно. Потребно е поголемо ангажирање на владата во трансферот на знаење и едукацијата на домашните менаџери. Странските донации треба да се насочат во формирање на мрежа на консалтинг компании од областа на маркетингот, менаџментот, подобрување на можностите за основање на нови претпријатија, зголемување на конкуренцијата

¹⁵ Сите производи од категоријата исхрана и пијалаци, кои ја сочинуваат кошницата, се одредени како просечни месечни потреби на едно четиричлено неземјоделско домаќинство и тој список на производи е константен (исти производи-исти количества), во текот на една година.

и продорот на странските пазари.

По завршувањето на безбедносната криза монетарната политика се карактеризира со премногу голема ригидност. Последното намалување на каматните стапки на благајничките записи беше извршено кон крајот на февруари. Оттогаш, и покрај добрите перформанси на фискалната политика нема нови потези во насока на натамошно намалување на каматните стапки на преткризното ниво. Високата ликвидност присутна во овој период се насочува во благајнички записи чија запишана вредност континуирано се зголемува. Со така високи каматни стапки на благајничките записи, банките се стимулираат на непродуктивна стерилизација на ликвидните средст-

ва. Можноста и нефинансиските компании да купуваат благајнички записи со атрактивни каматни стапки од 8% и 13% ги одвраќа нив од започнување нови инвестициони проекти кои носат многу поголем ризик. Неопходно е Централната банка да покаже поголемо чувство за економскиот раст на македонската економија. Тоа не значи дека таа треба да се откаже од задржувањето на монетарната стабилност. Со внимателна и комплексна примена на мерките на монетарната политика може да се постигнат и двете цели. Но, во секој случај, Централната банка ќе треба да се откаже од комоцијата во која ужива чувајќи ја единствено монетарната стабилност на штета на економскиот раст.

БУЏЕТ - ЦЕНТРАЛНА ДРЖАВНА ВЛАСТ

(во денари)

	1999	2000	2001	2002
	Завршна сметка	Завршна сметка	Ребаланс	Буџет
ВКУПНИ ПРИХОДИ	50,478,031,862	63,096,945,248	75,842,074,000	66,310,000,000
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	44,728,175,441	56,760,081,178	64,334,443,000	52,836,000,000
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	41,858,828,319	51,120,246,281	50,484,000,000	50,009,000,000
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	12,793,078,777	13,585,772,246	10,166,000,000	10,415,000,000
Персонален данок од доход	10,233,016,110	10,792,594,721	7,191,000,000	7,384,000,000
Данок од добивка	2,559,325,945	2,793,156,390	2,975,000,000	3,031,000,000
Други даноци од доход, од добивка и од капитални добивки	736,722	21,135	0	/
Домашни даноци на стоки и услуги	20,631,883,947	29,733,381,929	30,251,000,000	28,840,000,000
Данок на промет	9,958,866,206	7,055,788,708	0	/
Данок на додадена вредност (од 1.04.2000)	0	10,396,551,663	18,251,000,000	17,898,000,000
Акцизи	10,673,017,741	12,281,041,470	12,000,000,000	10,942,000,000
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	8,302,773,971	7,733,381,467	7,500,000,000	5,321,000,000
Увозни давачки	6,802,005,702	6,040,495,875	5,900,000,000	4,330,024,000
Други увозни давачки и такси	1,500,768,269	1,692,885,592	1,600,000,000	990,976,000
Други даноци	123,627,594	62,644,972	0	0
Даноци од специфични услуги	7,464,030	5,065,667	10,000,000	10,000,000
Такси за користење или дозволи за вршење на дејност	-	-	260,000,000	199,000,000
Данок на финансиски трансакции	-	-	2,297,000,000	5,224,000,000
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	2,869,347,122	5,639,834,897	13,850,443,000	2,827,000,000
Претприемачки приход и приход од имот	798,125,658	1,133,367,383	2,063,000,000	1,087,000,000
Такси и надоместоци	1,156,606,788	1,215,770,217	1,200,000,000	1,200,000,000
Други Владини услуги	127,316,281	324,812,933	500,000,000	500,000,000
Други неданочни приходи	632,921,803	349,306,600	45,000,000	40,000,000
Продажба на капитални средства	154,376,592	2,616,577,764	10,027,443,000	5,123,000,000
Продажба на земјиште и нематеријални вложувања	-	-	15,000,000	15,000,000
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	2,419,089,626	4,155,269,452	6,896,631,000	4,736,000,000
Трансфери од други нивоа на власт	32,283,095	716,822,828	5,871,631,000	0
Донации од странство	2,386,806,531	3,438,446,624	1,025,000,000	4,736,000,000
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	3,330,766,795	2,181,594,618	4,611,000,000	3,600,000,000
Меѓународни развојни агенции	3,330,766,795	2,181,594,618	4,611,000,000	3,080,000,000
ВКУПНИ РАСХОДИ	49,761,209,034	57,689,326,703	75,842,074,000	66,310,000,000
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	42,088,365,187	46,985,485,342	60,981,237,000	51,096,213,000
Плати, наемнини и надоместоци	15,996,631,927	16,285,267,541	16,491,970,000	17,709,161,000
Стоки и останати услуги	5,646,765,633	6,293,788,729	20,769,555,000	12,145,890,000
Тековни трансфери	18,227,967,627	22,790,409,470	19,405,712,000	17,612,162,000
Каматни плаќања	2,217,000,000	1,616,019,602	4,314,000,000	3,629,000,000
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	2,407,296,601	5,186,477,309	11,210,837,000	8,499,787,000
Купување на капитални средства	1,312,799,356	3,230,738,464	8,894,794,000	5,877,702,000
Капитални трансфери	1,094,497,245	1,955,738,845	2,316,043,000	2,622,085,000
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД				
ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	5,265,547,247	5,517,364,053	3,650,000,000	6,714,000,000
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност	2,942,547,247	3,956,462,261	579,500,000	382,000,000
Амортизација (отплата на главнина)	2,323,000,000	1,560,901,792	3,070,500,000	6,332,000,000

Забелешка:

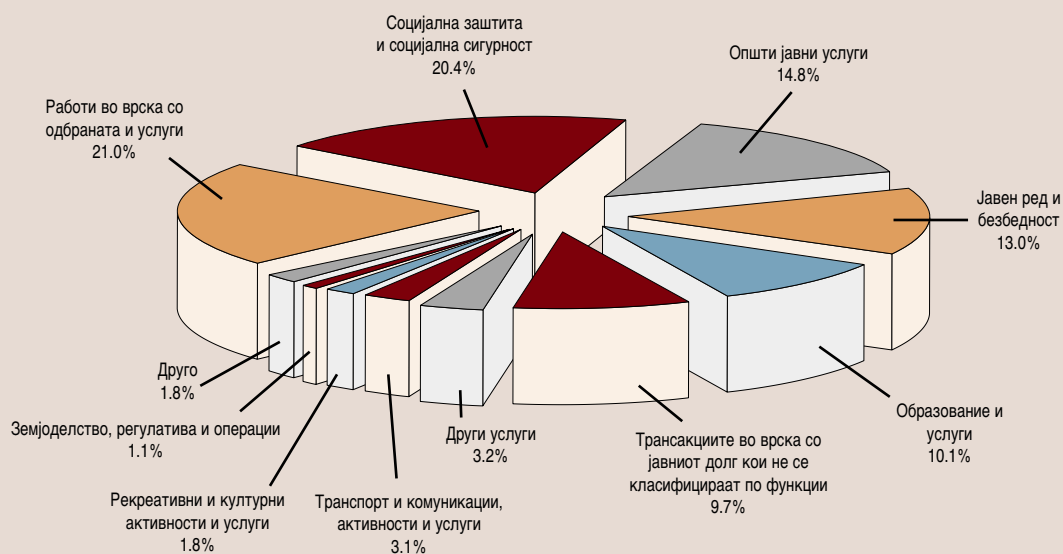
Приходите во 1999 и 2000 година, се рекласифицирани според новиот Правилник за класификација на приходите.

ФУНКЦИОНАЛНА КЛАСИФИКАЦИЈА НА РАСХОДИТЕ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ

	Завршна сметка 1999	Завршна сметка 2000	Буџет за 2001	Буџет за 2002	1999	2000	2001	2002
	Структура							
ВКУПНО	49,761	57,689	75,842	66,310	100.0	100.0	100.0	100.0
1 Општи јавни услуги	8,707	12,985	11,214	13,365	17.5	22.5	14.8	20.2
2 Работи во врска со одбраната и услуги	3,804	4,613	15,909	6,049	7.6	8.0	21.0	9.1
3 Јавен ред и безбедност	4,634	5,741	9,855	6,807	9.3	10.0	13.0	10.3
4 Образование и услуги	7,905	8,055	7,672	7,591	15.9	14.0	10.1	11.4
5 Здравствени услуги	291	314	333	332	0.6	0.5	0.4	0.5
6 Социјална заштита и социјална сигурност	14,671	14,410	15,458	14,951	29.5	25.0	20.4	22.5
7 Домување и одржување на урбаната средина	157	303	337	266	0.3	0.5	0.4	0.4
8 Рекреативни и културни активности и услуги	1,206	1,346	1,348	1,280	2.4	2.3	1.8	1.9
9 Активности со гориво и енергија	15	5	5	5	0.0	0.0	0.0	0.0
10 Земјоделство, регулатива и операции	527	743	853	859	1.1	1.3	1.1	1.3
11 Рударство, индустрија и градежништво	250	264	88	151	0.5	0.5	0.1	0.2
12 Транспорт и комуникации, активности и услуги	1,545	2,297	2,324	1,720	3.1	4.0	3.1	2.6
13 Други различни услуги	2,241	2,843	2,461	2,086	4.5	4.9	3.2	3.1
14 Мулти функционални трошоци	478	593	600	888	1.0	1.0	0.8	1.3
15 Трансакциите во врска со јавниот долг кои не се класифицираат по функции	3,331	3,177	7,385	9,961	6.7	5.5	9.7	15.0

Забелешка: Функционалната класификација на расходите на централниот буџет е подготвена според меѓународните стандарди.

Функционалната класификација на расходите на централниот буџет
(Ребаланс на Буџетот за 2001 година)

ПРИХОДИ И РАСХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

(според GFS методологијата на ММФ)¹⁾

Во милиони денари	2001	2002	2002	2002	2002	2002	2002
	Остварено	Јануари Остварено	Февруари Остварено	Март Остварено	К – 1 Остварено	Април Остварено	Јан-април Остварено
ВКУПНИ ПРИХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ	51.812	4.959	4.249	4.330	13.539	4.899	18.438
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	47.565	4.059	4.499	4.328	12.887	4.559	17.446
Даноци на доход и добивка	10.253	710	1.019	984	2.713	743	3.456
Персонален данок на доход	7247	460	621	599	1680	674	2354
Данок на добивка	3006	251	397	385	1033	69	1102
Домашни даноци на добра и услуги	27.814	1.397	2.787	2.803	6.987	2.389	9.376
ДДВ	17133	621	2055	1985	4661	1554	6215
Акцизи	10681	777	731	818	2326	835	3161
Увозни давачки	6111	12	754	823	1589	823	2412
Други даноци ²⁾	3.387	1.940	-61	-283	1.597	604	2.201
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	3.370	83	199	239	521	199	720
КАПИТАЛНИ ПРИХОДИ	462	46	46	50	142	43	185
СТРАНСКИ ДОНАЦИИ	415	0	0	0	0	0	0
ДРУГИ ПРИХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ ³⁾	0	770	-495	-286	-12	99	87
ВКУПНИ РАСХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ	65.412	4.481	5.126	5.601	15.208	5.421	20.630
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	55.525	4.017	4.275	4.837	13.129	4.601	17.729
Стоки и услуги	36232	2081	2860	3067	8.008	2746	10754
Плати и надоместоци	16.407	1.282	1.526	1.471	4.279	1.524	5.803
Стоки и нефакторски услуги	19.825	799	1.334	1.596	3.729	1.222	4.951
Трошоци за бегалци	582	0	35	68	103	31	134
Трансфери	14.511	983	1.280	1.567	3.830	1.540	5.369
Трансфер до Фондот за ПИОМ	4.056	366	386	433	1.185	447	1.631
Социјални програми	7.263	399	655	882	1.935	623	2.559
Програми за социјална помош	3.192	0	282	557	839	287	1.126
Трансфер до Заводот за вработување	3.584	399	373	324	1.096	337	1.433
Други трошоци	487	0	0	0	0	0	0
Субвенции	160	35	-14	44	65	167	232
Други трансферни плаќања	3.032	183	253	209	645	303	948
Каматни плаќања	4.201	953	100	135	1.188	284	1.472
Камати по домашен долг	1.066	25	25	23	73	235	308
Камати по надворешен долг	3.134	928	75	112	1.115	49	1.164
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	7.380	303	700	527	1.530	559	2.089
Инвестиции во постојани средства	5.133	204	488	316	1.008	403	1.411
Нето позајмување	0	0	0	0	0	0	0
Учество во капитал	35	0	0	0	0	5	5
Капитални трансфери	2.211	99	212	211	522	151	673
РЕЗЕРВИ	166	5	7	16	28	13	41
РЕТРОАКТИВНА ИСПЛАТА НА 8% ЗА ПЕНЗИОНЕРИТЕ	1.158	98	95	94	287	107	394
ТРОШОЦИ ЗА СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ	239	1	9	89	99	105	204
ТРОШОЦИ ЗА АДМИНИСТРАТИВНИ РЕФОРМИ	944	57	41	38	136	37	172
ДЕФИЦИТ / СУФИЦИТ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ	-13.600	478	-878	-1.270	-1.670	-522	-2.192
ФИНАНСИРАЊЕ	13.600	-478	878	1.270	1.670	522	2.192
ДОМАШНО ФИНАНСИРАЊЕ	-5.772	662	17	-642	38	30	68
Депозити на државата во централната банка	-5.527	600	157	-1.214	-457	420	-37
Депозити на државата во комерцијалните банки	-287	149	153	26	328	0	328
Друго домашно финансирање	42	-87	-293	546	167	-390	-223
НАДВОРЕШНО ФИНАНСИРАЊЕ	-5.171	-1.144	850	1.895	1.601	382	1.983
Приливи од надворешно финансирање	761	0	990	2.278	3.268	929	4.197
Грантови	0	0	945	768	1.713	570	2.283
Заеми	761	0	45	1.510	1.555	359	1.914
Отплата на главница (-)	-3.560	-1.144	-140	-383	-1.667	-547	-2.214
Репрограмирање / друго финансирање	-2.372	0	0	0	0	0	0
ПРИХОДИ ОД ПРИВАТИЗАЦИЈА	24.543	4	11	17	31	110	141

¹⁾ Статистика на владините финансии (Government Finance Statistics)

²⁾ Кај „Другите даночни приходи“, можно е да појават негативни вредности, поради сметководствената корекција која се прави со цел се избегне двојно прикажување на веќе евидентирани приходи од Царинската управа.

³⁾ Приходи (салда) на другите сметки на централниот буџет. На пример, сметките на сопствените приходи на буџетските корисници.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија во периодот јануари - април 2002 година оствари приходи во износ од 8.045 милиони денари, што претставува зголемување од 3,3 споредено со истиот период од 2001 година. Притоа, позабележителен пораст во однос на минатата година бебележат приходите од Буџетот на Републиката по основ на редовни трансфери и ретроактивна исплата на 8% за пензионерите, и тоа во износ од 32,6%. Иако со помало учество, регистрирано е зголемување од 14,9% и на приходите по основ на придонесите од Заводот за вработување на невработени лица.

Од друга страна, расходите на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија во првите четири месеци од 2002 достигнаа ниво од 8.313

милиони денари, што претставува пораст од 2,0% во споредба со истиот период од минатата година. Ваквото зголемување, пред сè ја рефлектира зголемената исплата на редовните пензии (за 1,6% повеќе), а кои имаат доминантно учество на расходната страна (77,5%). Во исто време остварен е пораст и кај интерфондовскиот трансфер (придонесот за здравствена заштита) од 1,8%.

Оттука, во периодот јануари - април 2002 година, Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија оствари дефицит од 268 милиони денари, со што дефицитот во првите четири месеци од 2002 година е за 26,3% помал во однос на истиот период од минатата година.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Јан.-Април Извршено
ПРИХОДИ	20,717	21,229	22,883	24,289	8,045
Придонес од плати	13,373	14,316	15,722	15,671	4,951
Придонес од доходот	239	311	311	331	89
Приходи од Буџетот на Републиката	3,618	3,266	4,174	5,744	2,187
Приходи од приватен сектор	400	439	404	377	134
Приходи од индивидуални земјоделци	74	65	58	41	20
Приходи од акцизи	691	632	804	716	207
Придонес од Заводот за вработување за невработени лица	961	868	1,101	1,126	425
Други приходи	122	45	74	73	7
Приходи од дивиденди и од продажба на хартии од вредност	50	67	53	209	26
Приходи по основ на нови вработувања	419	841	167	0	0
Пренесени приходи од претходна година	201	201	0	0	0
РАСХОДИ	20,521	20,669	22,940	24,697	8,313
Пензии	17,730	17,756	19,774	21,278	7,205
Редовни пензии	16,912	16,977	18,948	19,041	6,442
Воени пензии	464	458	505	514	167
Земјоделски пензии	354	321	321	297	94
Ретроактивна исплата на 8%	0	0	0	1,167	379
Предвремено пензионирање според Законот од 2000 година	0	0	0	112	35
Предвремено пензионирање според Законот од 2001 година	0	0	0	148	88
Надоместок за телесно оштетување	63	69	72	72	24
Надоместоци од инвалидско осигурување	98	95	94	91	27
Вработување и интернатско сместување на деца инвалиди	15	13	12	7	3
Придонес за здравствена заштита	2,321	2,450	2,672	2,805	943
Надоместок на стручната служба	133	132	141	153	52
Други расходи	161	154	175	254	0
Капитални средства	-	-	-	37	0
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	196	560	-57	-408	-268

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

Во првиот квартал од 2002 година, вкупните приходи на Фондот за здравствено осигурување на Република Македонија забележаа намалување од 3.3% во однос истиот период од минатата година, достигнувајќи ниво од 2.820 милиони денари. Ваквото намалување е резултат на пониското остварување кај речиси сите видови на приходи, кое се движи од 1.5% кај придонесите од плати, до 5.1% кај придонесите од Заводот за вработување. Инаку, во структурата на приходите на Фондот за здравствено осигурување доминираат придонесите од плати (62.6%), кои во разгледуваниот период достигнаа износ од 1.766 милиони денари и придонесите од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, во износ од 584 милиони денари, или 20.7%.

Во исто време, Фондот за здравствено осигурување во периодот јануари - март 2002 година оствари расходи во висина од 2.877 милиони денари, со што вкупни-

те расходи во разгледуваниот период се намалени за 87 милиони денари или 2.9% споредено со лани. Ваквото намалување е резултат пред сè на: а/ намалените трошоци за болничко лекување; и б/ намалените трошоци за кредити и камати. Инаку, намалување на трошоците е реализирано речиси кај сите категории на расходи, со исклучок на амбулантните трошоци кои единствено забележаа пораст од 54 милиони денари, или 9.2%. Во структурата на расходите на Фондот и понатаму доминираат трошоците за болничко лекување и амбулантните трошоци, чие заедничко учество во овој период изнесува 69.2%.

Во првите три месеца од 2002 година, Фондот за здравствено осигурување на Република Македонија оствари дефицит од 57 милиони денари, што е за 10 милиони денари повеќе во однос на минатогодишниот.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Јануари-Март Извршено
ПРИХОДИ	11,087	12,068	12,790	12,295	2,820
Придонеси	6,7736	7,363	7,745	7,528	1,766
Придонеси од Пензискиот Фонд	2,309	2,417	2,649	2,616	584
Придонеси од Заводот за вработување	1,037	1,350	1,941	1,554	470
Придонеси од Министерството за труд и социјална политика	45	0	0	48	0
Други приходи	851	938	455	70	0
Приходи по договори за сини картони	109	0	0	0	0
Средства од Буџетот на РМ за задолжително здравствено осигурување	-	-	-	166	0
Пренесен вишок од претходната година	-	-	-	313	0
РАСХОДИ	13,689	11,692	12,463	12,205	2,877
Амбулантни трошоци	5,303	2,491	2,486	2,505	640
Болничко лекување	4,702	5,482	5,737	5,919	1,350
Трошоци по програми	214	125	105	306	11
Лекови	1,214	1,249	1,681	1,555	400
Забна заштита	638	667	687	522	153
Ортопедски трошоци	208	154	143	111	36
Лекување во странство	290	161	70	90	13
Друг вид лекување (надоместоци)	719	801	694	769	198
Администрација	326	288	250	268	58
Опрема и одржување	36	39	90	44	4
Други трошоци	41	234	200	48	8
Кредити и камати	0	0	321	71	6
РАЗЛИКА					
Дефицит / суфицит	-2,602	376	326	90	-57

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

Во периодот јануари-април 2002 година, вкупните приходи на Заводот за вработување достигнаа ниво од 1,906 милиони денари, што претставува 36,9% од планираните приходи за оваа година. Споредено со истиот период од минатата година, приходите на Заводот за вработување бележат зголемување од 10,8%. Ова зголемување главно е резултат на зголемувањето на дотациите од Буџетот на Република Македонија, кои имаат високо учество во остварените приходи на Заводот за вработување (80,4% во разгледуваниот период), наспроти приходите од придонеси и другите приходи чие учество во вкупните приходи изнесува 19,4%.

Структурната анализа на дотациите од Буџетот на Република Македонија покажува дека, исто како и во изминатиот период, најголемиот дел од дотациите е наменет за покривање на тековниот дефицит на Републичкиот завод за вработување (1,307 милиони денари).

Вкупните расходи на Заводот за вработување во периодот јануари-април 2002 година изнесуваат 1,892 милиони денари или 36,6% во однос на планот за оваа година. Во однос на истиот период лани, расходите на Заводот за вработување бележат пораст од 11,8%, при што расходите за функција се зголемиле за 12,3%, додека расходите за стручната служба се намалиле за 1,8%.

Во рамките на расходите за функцијата, средствата за обезбедување паричен надоместок на невработените лица, бележат пораст од 16,4%, средствата за придонес за здравствено осигурување бележат намалување од 0,5%, а средствата за придонес за пензиско и инвалидско осигурување бележат пораст од 18,0%, во однос на истиот период минатата година.

Заводот за вработување во периодот јануари-април 2002 година има остварено суфицит во износ од 15 милиони денари.

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Јан.-Април Извршено
ПРИХОДИ	4,260	4,129	5,119	4,827	1,906
Приходи од придонеси	990	1,058	1,121	1,136	369
Придонес од плати	969	1,037	1,098	1,113	367
Придонес од работни луѓе кои самостојно вршат дејност	22	21	22	23	2
Придонес што го уплатуваат работниците на привремена работа во странство	0	0	0	0	0
Дотации од Буџетот на Републиката	3,261	3,066	3,990	3,677	1,532
За покривање на дефицитот на Републичкиот завод за вработување	2,737	2,575	3,470	3,170	1,307
За исплата на паричен надомест на вработените од претпријатијата кои во своето работење искажуваат загуба (загубари)	524	490	516	481	214
Реформа на јавната администрација	–	–	–	26	10
По други основи	0	0	3	26	0
Други приходи	9	6	8	13	6
РАСХОДИ	4,264	4,135	5,110	4,749	1,892
Расходи за функцијата	4,084	3,970	4,913	4,571	1,831
Средства за обезбедување паричен надоместок на невработени лица	2,073	1,755	1,875	1,879	725
Придонеси за здравствено осигурување	1,039	1,347	1,936	1,555	622
Придонеси за пензиско и инвалидско осигурување	972	868	1,102	1,138	452
Расходи за стручната служба	180	165	198	178	61
Основни плати и наемнини	99	105	118	116	39
Надоместоци	14	17	19	18	7
Стоки и останати услуги	43	34	54	43	15
Тековни трансфери	0	0	0	0	0
Каматни плаќања	0	0	1	0	0
Капитални трошоци	24	8	6	2	0
Дел од хартиите од вредност и отплата на главницата	0	0	0	0	0
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	–4	–6	9	78	15

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

Во периодот јануари - април 2002 година, Фондот за магистрални и регионални патишта реализираше приходи во износ од 800 милиони денари, што претставува 40,1% помалку во однос на истиот период минатата година, што главно се должи на несоодветната споредбена основа. Имено, во периодот јануари-април 2001 година беше регистрирано повлекување на заем од Европската инвестициона банка во износ од 408 милиони денари, што е за 5,1 пати повеќе во однос на оваа година. Истовремено, вкупно реализирани расходи изнесуваат 904 милиони денари, односно 28,1% помалку во однос првите четири месеци од минатата година, со што Фондот оствари дефицит во износ од 104 милиони денари.

Во анализираниот период, најголем дел од приходите на Фондот за магистрални и регионални патишта (41,2%) претставуваат приходи од Буџетот на

Република Македонија, при што истите се за 32,7% пониски во споредба со минатата година. Значаен прилив е остварен и по основ на приходите од годишниот надоместок за патни моторни возила, реализирани во износ од 232 милиони денари, што е речиси еднакво на наплатата во првите четири месеци од 2001 година.

Заклучно со април 2002 година, најголем дел од расходите на Фондот (55,4%) се однесуваа на одржувањето на патиштата и тоа во износ од 501 милиони денари, што е за 40,7% повеќе во однос на истиот период лани. Ова се должи на непрекинатите снежни врнежи и воопшто на лошите временски услови во првите два месеци од оваа година, поради што се вршеа постојани интервенции за одржување на константна проодност на патиштата. Истовремено, 17,6% од вкупно остварените расходи беа наменети за продолжување на инвестициона активност на Фондот.

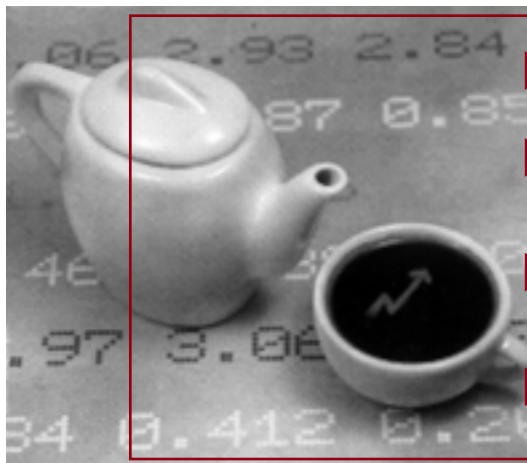
ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998 Извршено	1999 Извршено	2000 Извршено	2001 Извршено	2002 Јануари-Април Извршено
ПРИХОДИ	2,660	3,793	3,506	4,012	800
Приходи од Буџет	668	924	1,590	1,655	330
Надоместок за употреба на патишта што ги користат странските моторни возила	49	54	82	73	26
Годишен надоместок за патни моторни возила што подлежат на регистрација	524	518	746	704	232
Надоместок за употреба на автопат	468	492	537	375	130
Странски кредит	939	1,793	538	1,098	80
Други приходи	12	13	14	21	1
Грантови	-	-	-	87	0
РАСХОДИ	2,660	3,793	3,506	4,013	904
Инвестиции	1,203	1,985	1,662	1,756	159
Расходи за студии, проектирање, надзор, провизии и материјални трошоци	0	0	179	286	99
Одржување на патиштата	784	790	952	926	501
Отплата на кредити	264	148	212	299	58
Средства за локални патишта	321	386	502	596	87
Останати трошоци	89	142	0	0	0
Обврски од претходната година	0	342	0	0	0
Обврски спрема Агенцијата за санација на банки	0	0	0	150	0
РАЗЛИКА					
Дефицит / суфицит	0	0	0	-1	-104

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

МАКЕДОНСКА БЕРЗА ЗА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ АПРИЛ 2002

- ▶ Вкупниот промет зголемен за 18,2%;
- ▶ Државата продаде 13 пакети на резидуални акции во вредност од 78 милиони денари;
- ▶ Реализирани 15 блок трансакции во вредност од 228 милиони денари;
- ▶ Берзанскиот индекс МБИ е опаднат за 14,6%.

Државни хартии од вредност

Владата на Република Македонија во континуитет ја зголемува понудата на државни хартии од вредност на пазарот на капитал. Во секоја земја во транзиција тоа се покажа како основен двигател за развојот на пазарот на капитал. Државните хартии од вредност се исклучително сигурни и се најмалку ризичен начин на инвестирање за било кое правно или физико лице.

На Македонската берза за долгорочни хартии од вредност во моментот се наоѓаат три обврзници издадени од страна на државата, кои побудуваат значителен интерес и претставуваат најголемиот дел од вкупниот обем на берзата. Имено, од 19 септември, 2000 година котира обврзницата издадена по основ на „заробените девизи,, од 27 мај започна и котирањето на обврзницата -Стопанска банка, издадена од страна на државата, на 26 јуни започна котирањето и тргувањето и со првата емисија на обврзници за денационализација (а, предвидени се уште пет годишни емисии на обврзници за денационализација).

Министерството за финансии во моментот активно се подготвува и за издавање на уште една хартија од вредност т.н. конвертибилниот сертификат, по основ на Законот за регулирање на побарувањата на штедачите од Штедилниците во стечај „ТАТ,- Битола, „Алфа С“-Скопје и „Лавци“- Охрид. Веќе на почетокот на јули се очекува и тргувањето и со оваа хартија од вредност.

Се оценува дека благодарение на овие активности на Владата на Република Македонија, како и на агресивната кампања на Комисијата за хартии од вредност за обука на секој граѓанин за поимот акционерство и пазар на капитал, пазарот на капитал полека, но сигурно станува квалитетен конкурент на банките како извор на финансиски средства.

Берзански показатели - април 2002

	Март 2002	Април 2002
□ Вкупен промет во денари:	103.161.023	121.967.923
□ Вкупен промет во акции:	173.090	80.632
□ Вкупен промет во обврзници во ЕВРА:	970.939	1.130.100
□ Вкупен број на трансакции:	971	1.140
□ Вкупен број на денови на тргување:	16	18
□ Државен сегмент (во денари)	79.064.275	78.056.967
□ Блок трансакции (во денари):	36.802.071	228.176.194
➤ Просечен дневен промет (во денари):	6.447.564	6.775.996
➤ Просечен број на трансакции дневно:	61	63
➤ Просечна вредност на една трансакција (во денари):	106.242	106.989
МБИ	1.040,30 (04.03.2002)	1.005,83 (01.04.2002)
МБИ	1.007,75 (28.03.2002)	858,69 (30.04.2002)

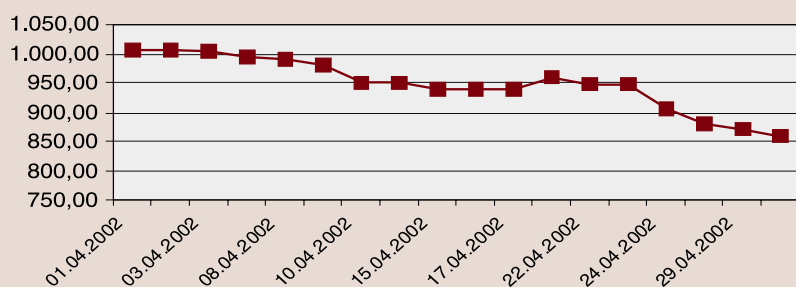
Берзански показатели - април

Во април 2002 година прометот на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност е зголемен за 18,2% во споредба со претходниот месец, односно за 17 милиони денари, при тоа достигнувајќи вредност од 121.967.923 денари. Истовремено и прометот со обврзниците по кои гарант е Република Македонија, во овој месец бележи пораст за 170 милиони денари во однос на март.

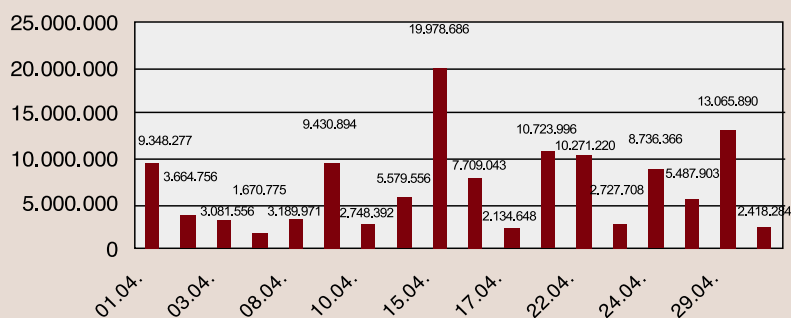
Официјалниот берзански индекс (МБИ), како индикатор на движењето на цените на акциите, чија што вредност на последниот ден на тргување во април (30 април) достигна износ од 858,69, односно намалување за 15% во споредба со почетокот на месецот, кога изнесуваше 1.005,83.

Како и во претходните месеци најголем промет и во април 2002 година е остварен на неофицијалниот пазар (трет пазар) кој изнесува 73 милиони денари,

Движење на Македонскиот берзански индекс - МБИ

Промет по денови на тргување Април 2002 (во денари)

односно 61% од вкупниот промет. На официјалниот пазар (прв пазар) на Берзата, од друга страна, е остварен промет во вкупна вредност од 48 милиони денари, што е 39% од вкупниот промет на Берзата.

Агенцијата на Република Македонија за приватизација во април продаде 13 пакета на акции на државниот сегмент на Берзата, во вкупна вредност од 78 милиони денари од кои позначајни трансакции се: Балкан Експрес Штип, Младина Скопје, Окитекс Скопје и ИГМ Слога Ресен.

Во анализираниот период реализирани се 15 блок трансакции во вредност од 228 милиони денари, при тоа, најзабележителни се кумулативните тргувања на Индекс Горица Охрид, Агромеханика Скопје и БИМ Свети Николе.

Како најликвидни хартии од вредност на Берзата во континуитет продолжуваат да бидат обврзниците издадени од Република Македонија по основ на „старото“ штедење (чија последна цена во април изнесува 64%), како и обичните акции на Топлификација АД Скопје и Агромеханика АД Скопје.

ПРЕГЛЕД НА РЕАЛИЗИРАНИ БЛОК ТРАНСАКЦИИ

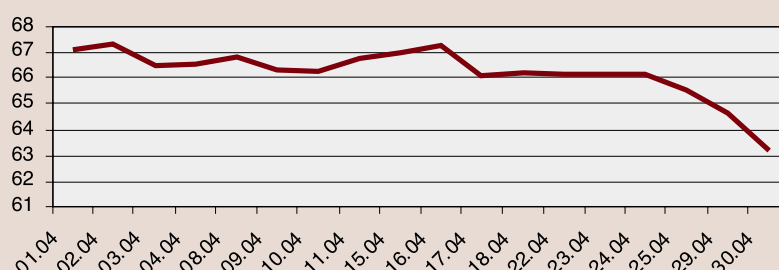
Назив на издавачот	Датум на трансакцијата	Номинална вредност	Цена по акција (во денари)	% од основната главнина	Промет (акции)	Промет (денари)
Микрогранулат Гостивар	03.04.2002	44 дем	341	17,63	21.441	7.311.381
Комерцијална банка Скопје	04.04.2002	5000 ден	2.550	0,74	3.003	7.657.650
Комерцијална банка Скопје	08.04.2002	5000 ден	2.766	0,45	1.808	5.000.928
Агромеханика Скопје	10.04.2002	100 дем	1.000	5,88	6.295	6.295.000
БИМ Свети Николе	17.04.2002	200 дем	7.130	15,89	1.614	11.507.820
Галеб Охрид	17.04.2002	50 ЕУР	2.134	7,86	3.163	6.749.842
Агромеханика Скопје	18.04.2002	100 дем	1.628	5,34	5.716	9.305.648
Инекс Горица Охрид	23.04.2002	100 дем	2.316	21,04	19.994	46.306.104
Инекс Горица Охрид	23.04.2002	100 дем	2.316	19,16	18.204	42.160.464
Инекс Горица Охрид	23.04.2002	100 дем	2.135	24,56	23.336	49.822.360
Агромеханика Скопје	23.04.2002	100 дем	1.700	5,61	6.008	10.213.600
Агропромет Струмица	24.04.2002	100 дем	3.100	12,24	1.163	3.605.300
Аутомакедонија Скопје	29.04.2002	87 дем	1.459	10,06	8.303	12.114.077
Аутомакедонија Скопје	29.04.2002	87 дем	1.460	7,28	6.012	8.777.520
Жито Струга Струга	30.04.2002	100 дем	930	15,25	1.450	1.348.500
ВКУПНО					127.510	228.176.194

ДВИЖЕЊЕ НА ЦЕНИТЕ НА ТРИТЕ НАЈЛИКВИДНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ ВО АПРИЛ 2002 ГОДИНА

Република Македонија - девизни влогови

Број на денови на тргување	18
Највисока цена	68%
Најниска цена	63%
Почетна цена	67,8%
Последна цена	64%
Број на трансакции	722
Промет /ден/	45.793.622
Промет /ЕМУ/	1.130.100

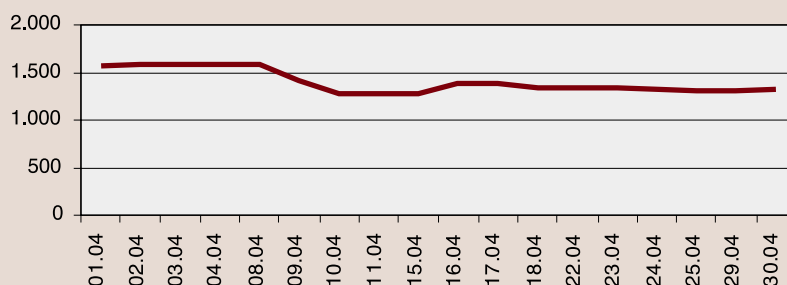
Движење на цените на Р. Македонија - девизни влогови во период од 01- 30.04.2002

Топлификација АД Скопје

Број на денови на тргување	10
Највисока цена	1.590
Најниска цена	1.270
Почетна цена	1.590
Последна цена	1.320
Број на трансакции	16
Промет /ден/	2.239.465
Промет /хв/	1.633

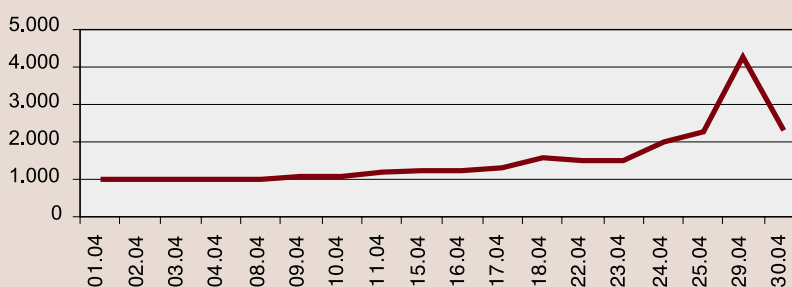
Движење на цените на обични акции на Топлификација АД Скопје во период од 01- 30.04.2002

Агромеханика АД Скопје

Број на денови на тргување	16
Највисока цена	5.000
Најниска цена	1.000
Почетна цена	1.000
Последна цена	2.300
Број на трансакции	79
Промет /ден/	26.248.167
Промет /хв/	12.350

Движење на цените на обичните акции на Агромеханика АД Скопје - во период од 01 - 30.04.2002

ПРОМЕТ НА ЧЛЕНКИТЕ НА МАКЕДОНСКАТА БЕРЗА АД СКОПЈЕ

Април 2002 година

Промет во денари

Членка	Класично тргување	% од класично тргување	Државна сопственост	% од државна сопственост	Блок	% од блокови	Вкупно
КБ	50.280.164	20,61	6.917.925	4,43	168.687.800	36,96	225.885.889
МИ	32.442.456	13,30	13.796.184	8,84	139.555.410	30,58	185.794.050
БД	25.966.702	10,64	13.224.365	8,47	136.106.530	29,82	175.297.597
ТН	66.431.324	27,23	37.275.183	23,88	9.305.648	2,04	113.012.155
ФР	28.375.255	11,63	69.432.431	44,48	2.697.000	0,59	100.504.686
ББ	21.265.481	8,72	0	0	0	0,00	21.265.481
СБ	8.138.488	3,34	5.563.729	3,56	0	0,00	13.702.217
МК	9.311.357	3,82	2.822.740	1,81	0	0,00	12.134.097
СК	1.724.619	0,71	4.379.685	2,81	0	0,00	6.104.304
ПТ	0	0,00	2.701.692	1,73	0	0,00	2.701.692

Број на трансакции

Членка	Класично тргување	% од класично тргување	Државна сопственост	% од државна сопственост	Блок	% од блокови	Вкупно
КБ	579	25,39	2	7,69	12	40,00	593
МИ	341	14,96	2	7,69	7	23,33	350
ТН	338	14,82	4	15,38	1	3,33	343
БД	284	12,46	5	19,23	8	26,67	297
ФР	201	8,82	5	19,23	2	6,67	208
МК	176	7,72	2	7,69	0	0,00	178
ББ	167	7,32	0	0,00	0	0,00	167
СБ	159	6,97	3	11,54	0	0,00	162
СК	35	1,54	2	7,69	0	0,00	37
ПТ	0	0,00	1	3,85	0	0,00	1

ЛЕГЕНДА

БД - БРО - ДИЛ АД Скопје

СБ - Брокер - СБ АД Скопје

МИ - Макос - Инвест Брокер АД Скопје

ТН - Тутунскаброкер АД Скопје

КБ - КБ - Брокер АД Скопје

ФР - ФЕРШПЕД - БРОКЕР АД Скопје

МК - МАК Брокер АД Скопје

ББ - Битола Брокер АД Битола

Саксес Брокерс АД Скопје

ПТ - Поштел Брокер АД Скопје

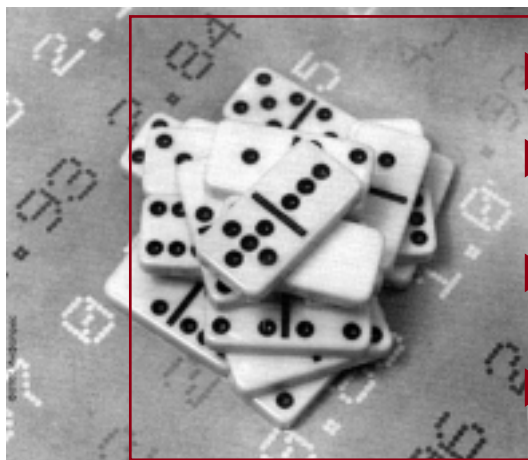
Промет по пазари во Април 2002 година

Пазарен сегмент	Промет во денари	%	Промет во хартии од вредност	%
ПРВ ПАЗАР	48.033.087	39,38	1.131.733	93,48
ТРЕТ ПАЗАР	73.934.836	60,62	78.999	6,52
ВКУПНО СИТЕ ПАЗАРИ	121.967.923	100,00	1.210.732	100,00

Државен сегмент

Назив на издавачот	Датум на трансакција	Номинална вредност	Цена по акција	Промет (акции)	Промет (денари)
Иднина Кратово	01.04.2002	20 ДЕМ	63	42.884	2.701.692
Црвена Звезда Пехчево	03.04.2002	100 ДЕМ	1.665	1.509	2.512.485
Бетон Штип	04.04.2002	25 ЕУР	470	4.156	1.953.320
МЗТ заедн.работи Ск.	04.04.2002	100 ДЕМ	800	2.334	1.867.200
Младина Скопје	08.04.2002	37 ДЕМ	579	26.266	15.208.014
Балкан Експрес Штип	11.04.2002	70 ДЕМ	971	33.633	32.657.643
Окитекс Скопје	11.04.2002	100 ДЕМ	936	9.014	8.437.104
Агрохемизација Скопје	16.04.2002	10 ДЕМ	63	43.468	2.738.484
Славеј с.Славеј	22.04.2002	10 ДЕМ	63	1.911	120.393
11 Окт. – Еуроламинат Прилеп	24.04.2002	10 ДЕМ	156	28.240	4.405.440
Атом Скопје	25.04.2002	200 ДЕМ	312	38	11.856
Балкан Кавадарци	29.04.2002	10 ДЕМ	32	2.633	84.256
ИГМ Слога Ресен	30.04.2002	5 ДЕМ	40	133.977	5.359.080
ВКУПНО				330.063	78.056.967

МАКЕДОНСКА БЕРЗА ЗА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

▶ Вкупниот промет намален за 1/3;

▶ Државата продаде 19 пакети на резидуални акции во вредност од 85 милиони денари (10% повеќе од претходниот месец);

▶ Реализирани 19 блок трансакции во вредност од 253 милиони денари (за 11% повеќе од претходниот месец);

▶ Берзанскиот индекс МБИ се зголеми за 6,8%.

Државни хартии од вредност

Владата на Република Македонија во континуитет ја зголемува понудата на државни хартии од вредност на пазарот на капитал. Во секоја земја во транзиција тоа се покажа како основен двигател за развојот на пазарот на капитал. Државните хартии од вредност се исклучително сигурни и се најмалку ризичен начин на инвестирање за било кое правно или физико лице.

На Македонската берза за долгорочни хартии од вредност во моментот се наоѓаат три обврзници издадени од страна на државата, кои побудуваат значителен интерес и претставуваат најголемиот дел од вкупниот обем на берзата. Имено, од 19 септември, 2000 година котира обврзницата издадена по основ на „заробените девизи“, од 27 мај започна и котирањето на обврзницата -Стопанска банка, издадена од страна на државата, на 26 јуни започна котирањето и тргувањето и со првата емисија на обврзници за денационализација (а, предвидени се уште пет годишни емисии на обврзници за денационализација).

Министерството за финансии во моментот активно се подготвува и за издавање на уште една хартија од вредност т.н. конвертибилниот сертификат, по основ на Законот за регулирање на побарувањата на штедачите од Штедилниците во стечај „ТАТ“, -Битола, „Алфа С., Скопје и „Лавци“, -Охрид. Веќе на почетокот на јули се очекува и тргувањето и со оваа хартија од вредност.

Се оценува дека благодарение на овие активности на Владата на Република Македонија, како и на агресивната кампања на Комисијата за хартии од вредност за обука на секој граѓанин за поимот акционерство и пазар на капитал, пазарот на капитал полесно, но сигурно станува квалитетен конкурент на банките како извор на финансиски средства.

Берзански показатели - мај 2002

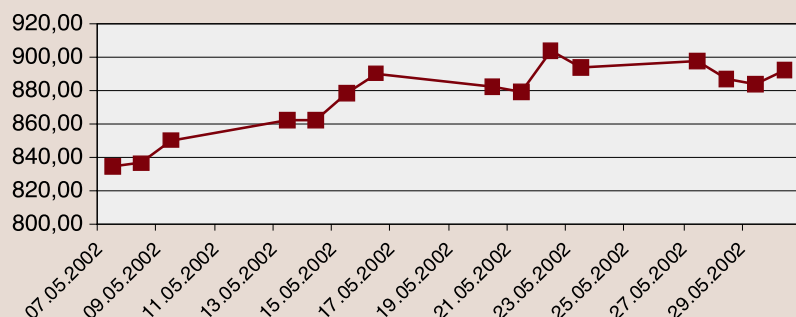
	Април 2002	Мај 2002
□ Вкупен промет во денари:	121.967.923	80.014.453
□ Вкупен промет во акции:	80.632	87.435
□ Вкупен промет во обврзници во ЕВРА:	1.130.100	997.636
□ Вкупен број на трансакции:	1.140	870
□ Вкупен број на денови на тргување:	18	15
□ Државен сегмент (во денари)	78.056.967	85.705.996
□ Блок трансакции (во денари):	228.176.194	253.012.644
➤ Просечен дневен промет (во денари):	6.775.996	5.334.297
➤ Просечен број на трансакции дневно:	63	58
➤ Просечна вредност на една трансакција (во денари):	106.989	91.971
МБИ	1.005,83	834,81
	(01.04.2002)	(07.05.2002)
МБИ	858,69	891,81
	(30.04.2002)	(30.05.2002)

Берзански показатели -мај

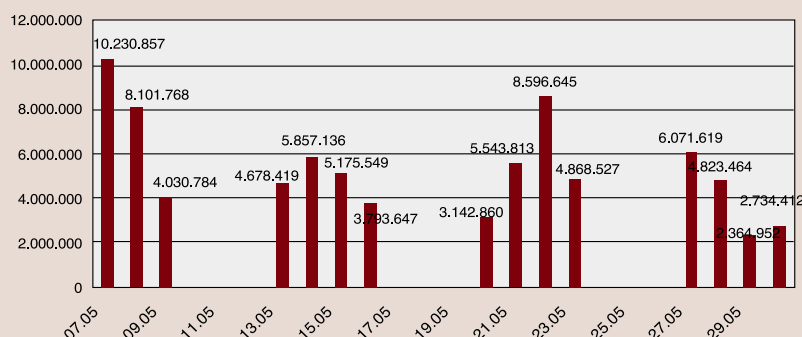
Прометот на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност во мај 2002 година е намален за една третина во споредба со април оваа година, односно за 41 милиони денари, при тоа достигнувајќи вредност од 80.014.453 денари. Во прилог на ова движење претставува и просечниот дневен промет кој е помал за 21%, при тоа изнесувајќи 5.334.297 милиони денари. Исто така, и прометот со обврзниците по кои гарант е Република Македонија во овој месец бележи пад за 130 милиони денари во однос на претходниот месец.

Во месец мај, за разлика од претходните месеци, најголем промет е остварен на официјалниот пазар кој изнесува 42 милиони денари, односно 52% од вкупниот промет. На неофицијалниот пазар на Берзата, од друга страна, е остварен промет во вкупна вредност од 38 милиони денари, што е 48% од вкупниот промет на Берзата.

Движење на Македонскиот берзански индекс - МБИ

Промет по денови на тргување Мај 2002 (во денари)

На државниот пазар, односно државниот сегмент на Берзата, Агенцијата на Република Македонија за приватизација продаде 19 пакети на акции во вкупна вредност од 85 милиони денари, што е 10 проценти повеќе во однос на претходниот месец. Позначајни пакети се на: Технометал Вардар Скопје и Треска 3-Август Винаца.

Во анализираниот период реализирани се 19 блок трансакции во вредност од 253 милиони денари (11% повеќе во споредба со април), при тоа, најзабележителни се тргувањата со акциите на Индекс Горица Охрид, Агромеханика и Технометал Вардар Скопје.

Најликвидни хартии од вредност на Берзата и натаму продолжуваат да бидат обврзниците издадени од Република Македонија по основ на „старото“ штедење (чија што цена во мај изнесува 60%), како и обичните акции на Топлификација АД Скопје и Макпетрол АД Скопје.

Официјалниот берзански индекс (МБИ) како индикатор на движењето на цените на акциите, чија вредност на последниот ден на тргување во мај достигна износ од 891,81, забележа пораст за 7% во однос на почетокот на месецот кога изнесуваше 934,81.

ПРЕГЛЕД НА РЕАЛИЗИРАНИ БЛОК ТРАНСАКЦИИ

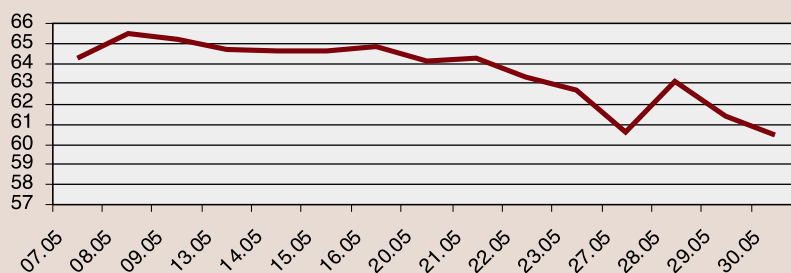
Назив на издавачот	Датум на трансакцијата	Номинална вредност	Цена по акција (во денари)	% од основната главнина	Промет (акции)	Промет (денари)
Агромеханика Скопје	07.05.2002	100.00 дем	2.500	17,63	2.428	6.070.000
Инекс Горица Охрид	08.05.2002	100 дем	2.135	0,74	4.385	9.361.975
Агромеханика Скопје	08.05.2002	100.00 дем	3.100	0,45	3.797	11.770.700
Инекс Горица Охрид	08.05.2002	100 дем	2.430	5,88	2.059	5.003.370
Макошпед Скопје	13.05.2002	1000.00 ден	360	15,89	157.088	56.551.680
Инекс Горица Охрид	15.05.2002	100 дем	3.410	7,86	7.713	26.301.330
Комерцијална банка Скопје	16.05.2002	5000.00 ден	2.500	5,34	2.844	7.110.000
Земјод. комб. Пелагонија Битола	20.05.2002	100.00 дем	1.000	21,04	6.000	6.000.000
Тетекс-Кредитна банка Скопје	20.05.2002	1.000 ден	1.556	19,16	6.990	10.877.908
Тетекс-Кредитна банка Скопје	20.05.2002	1.000 ден	1.556	24,56	6.990	10.877.908
Галеб Охрид	22.05.2002	50 ЕУР	2.133	5,61	5.838	12.452.454
Галеб Охрид	22.05.2002	50 ЕУР	2.133	12,24	5.268	11.236.644
Галеб Охрид	22.05.2002	50 ЕУР	2.133	10,06	8.399	17.915.067
Земјод. комб. Пелагонија Битола	23.05.2002	100.00 дем	1.509	7,28	5.000	7.545.000
Агромеханика Скопје	27.05.2002	100.00 дем	3.100	15,25	3.434	10.645.400
Комерцијална банка Скопје	28.05.2002	5000.00 ден	2600		2.844	7.394.400
Тетекс Тетово	28.05.2002	100.00 дем	310		18.060	5.598.600
Технометал Вардар Скопје	29.05.2002	100 дем	1558		15.316	23.862.328
Велеспром Велес	29.05.2002	10 дем	60		107.298	6.437.880
ВКУПНО					371.751	253.012.644

ДВИЖЕЊЕ НА ЦЕНИТЕ НА ТРИТЕ НАЈЛИКВИДНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ ВО МАЈ 2002 ГОДИНА

Република Македонија - девизни влогови

Број на денови на тргување	15
Највисока цена	66,9%
Најниска цена	59%
Почетна цена	63%
Последна цена	60%
Број на трансакции	493
Промет /ден/	38.804.756
Промет /ЕМУ/	997.636

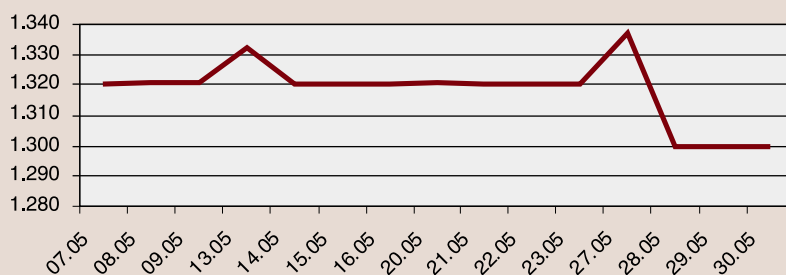
Движење на цените на Р. Македонија - девизни влогови во период од 01 до 31.05.2002

Топлификација АД Скопје

Број на денови на тргување	9
Највисока цена	1.350
Најниска цена	1.300
Почетна цена	1.321
Последна цена	1.300
Број на трансакции	31
Промет /ден/	2.840.184
Промет /хв/	2.144

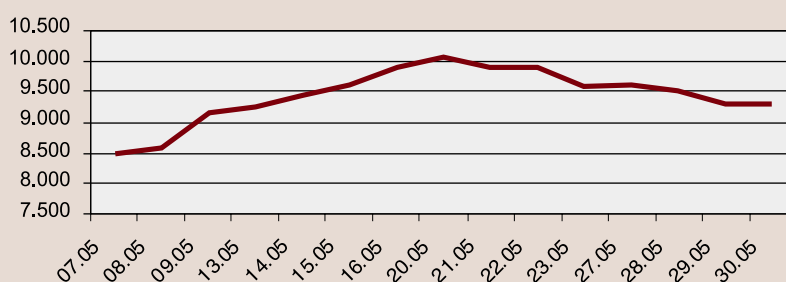
Движење на цените на обични акции на Топлификација АД Скопје во период од 01- 31.05.2002

Макпетрол АД Скопје

Број на денови на тргување	14
Највисока цена	10.250
Најниска цена	8.501
Почетна цена	8.501
Последна цена	8.800
Број на трансакции	59
Промет /ден/	6.350.580
Промет /хв/	663

Движење на цените на обичните акции на Макпетрол АД Скопје -во период од 01 - 31.05.2002

ПРОМЕТ НА ЧЛЕНКИТЕ НА МАКЕДОНСКАТА БЕРЗА АД СКОПЈЕ

Мај 2002 година

Промет во денари

Членка	Класично тргување	% од класично тргување	Државна сопственост	% од државна сопственост	Блок	% од блокови	Вкупно
ФР	12.123.489	7,58	33.273.831	19,41	204.018.720	40,32	249.416.039
КБ	28.495.748	17,81	56.575.536	33,01	109.882.278	21,71	194.953.562
МИ	21.553.701	13,47	25.827.337	15,07	140.814.360	27,83	188.195.398
БД	45.978.724	28,73	12.887.738	7,52	51.309.930	10,14	110.176.392
ТН	20.931.271	13,08	27.071.592	15,79	0	0,00	48.002.863
МК	9.174.553	5,73	10.010.414	5,83997	0	0,00	19.184.967
ББ	8.534.596	5,33	1.748.136	1,02	0	0,00	10.282.732
СБ	5.802.196	3,63	4.017.408	2,34	0	0,00	9.819.604
ПТ	7.370.697	4,61	0	0,00	0	0,00	7.370.697
БЛ	63.931	0,04	0	0,00	0	0,00	63.931

Број на трансакции

Членка	Класично тргување	% од класично тргување	Државна сопственост	% од државна сопственост	Блок	% од блокови	Вкупно
КБ	399	22,93	8	21,05	13	34,21	420
БД	402	23,10	6	15,79	7	18,42	415
МИ	300	17,24	9	23,68	9	23,68	318
ТН	162	9,31	4	10,53	0	0,00	166
МК	147	8,45	4	10,53	0	0,00	151
ФР	118	6,78	5	13,16	9	23,68	132
ББ	105	6,03	1	2,63	0	0,00	106
СБ	83	4,77	1	2,63	0	0,00	84
ПТ	22	1,26	0	0,00	0	0,00	22
БЛ	2	0,11	0	0,00	0	0,00	2

ЛЕГЕНДА

БД - БРО - ДИЛ АД Скопје

СБ - Брокер - СБ АД Скопје

МИ - Макос - Инвест Брокер АД Скопје

ТН - Тутунскаброкер АД Скопје

КБ - КБ - Брокер АД Скопје

ФР - ФЕРШПЕД - БРОКЕР АД Скопје

МК - МАК Брокер АД Скопје

ББ - Битола Брокер АД Битола

Саксес Брокерс АД Скопје

ПТ - Поштел Брокер АД Скопје

Промет по пазари во Мај 2002 година

Пазарен сегмент	Промет во денари	%	Промет во хартии од вредност	%
ПРВ ПАЗАР	41.644.940	52,05	999.780	92,14
ТРЕТ ПАЗАР	38.369.513	47,95	85.291	7,86
ВКУПНО СИТЕ ПАЗАРИ	80.014.453	100,00	1.085.071	100,00

Државен сегмент

Назив на издавачот	Датум на трансакција	Номинална вредност	Цена по акција	Промет (акции)	Промет (денари)
ЗУАС Скопје	07.05.2002	10 ДЕМ	312	1.007	314.184
Живин. фар. Белимбегово Скопје	14.05.2002	10 ДЕМ	32	125.544	4.017.408
Жито Југ Кавадарци	14.05.2002	100 ДЕМ	312	45	14.040
Лотарија на Македонија Скопје	14.05.2002	100 ДЕМ	312	3.676	1.146.912
Теал Алумина Тетово	14.05.2002	100 ДЕМ	312	8.462	2.640.144
Жито Битола Битола	14.05.2002	300 ДЕМ	935	8.582	8.024.170
Напредок Пехчево	14.05.2002	100 ДЕМ	1.800	2.034	3.661.200
Транскоп ТЛС Битола	15.05.2002	100 ДЕМ	312	5.603	1.748.136
Македонија проф.о.и в. на ин. Скопје	15.05.2002	10 ДЕМ	31	1.740	53.940
ЗИК Градиште Куманово	15.05.2002	100 ДЕМ	3.116	1.940	6.045.040
Коста Абраш Охрид	15.05.2002	100 ДЕМ	935	2.630	2.459.050
ЗУМ Скопје	15.05.2002	10 ДЕМ	31	1.065	33.015
Тиквеш Експрес – Кавадарци	16.05.2002	10 ДЕМ	156	4.427	690.612
Тргојуг Скопје	20.05.2002	50 ДЕМ	1.558	2.734	4.259.572
Вардар Градско	21.05.2002	10 ДЕМ	31	5.942	184.202
Македонија сооб. Скопје	21.05.2002	100 ДЕМ	3.117	790	2.462.430
Стоби Велес	27.05.2002	100 ДЕМ	811	1.111	901.021
Треска 30 Август Винаца	29.05.2002	100 ДЕМ	3.026	5.515	16.688.390
Технометал Вардар Скопје	30.05.2002	100 ДЕМ	2.182	13.915	30.362.530
ВКУПНО				196.762	85.705.996

ПАЗАР НА ПАРИ И КРАТКОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Во **април 2002** година пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност бележи намалена активност во споредба со март, што се манифестира преку помалиот вкупен промет. Во анализираниот период, вкупниот промет реализиран на пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност во однос на претходниот месец е намален за 415 милиони денари, односно за 8,5% и изнесува 4.473 милиони денари.

Состојбата на помал промет на пазарот на пари во април 2002 година се должи на намалениот износ на месечно ниво на понудата и на побарувачката на ликвидни средства. Имено, вкупната побарувачка на ликвидни средства, бележи пад од 125 милиони денари, или за 2%, при што таа во април изнесува 5.147 милиони денари. Истовремено, вкупната понуда за ликвидни средства на пазарот на пари изнесува 4.659 милиони денари, што е за 361 милиони денари, односно за 7%, пониска во споредба со претходниот месец.

Во овој месец, состојбата на повисока побарувачка од понуда на пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност, резултираше со зголемување на просечната пондерирана каматна стапка за 0,57 процентни поени, достигнувајќи износ од 11,41% на годишно ниво.

На пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност и во **мај 2002** година е евидентирана намалена активност во споредба со претходниот месец, манифестирана преку опаднатиот вкупен промет. Вкупниот промет реализиран на пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност во анализираниот период во однос на април е намален за 327 милиони денари, односно за 7% и достигна износ од 4.145,9 милиони денари.

Состојбата на намалениот промет на пазарот на пари во мај 2002 година се должи на помалиот износ на месечно ниво на понудата и на побарувачката на ликвидни средства. Така, вкупната побарувачка на ликвидни средства, бележи пад од 731 милиони денари, или за 14%, при што таа во мај изнесува 4.415 милиони денари. Истовремено, вкупната понуда за ликвидни средства на пазарот на пари изнесува 4.427 милиони денари, што е за 231 милиони денари, односно за 4% намалена во споредба со претходниот месец.

Поволната состојба на Пазарот на пари укажува на зголемената ликвидност на банките во мај 2002 година. Просечната пондерирана каматна стапка на пазарот на пари се зголеми за 0,21 процентни поени, при што во анализираниот период таа изнесува 11,62% на годишно ниво.

Вкупен промет и пондерирана каматна стапка на пазарот на пари

Пазар на пари - 2001 и 2002 година (по месеци)

	I-2001	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I-2002	II	III	IV	V
Вкупен промет (во милиони денари)	1011.8	1942.8	2072.7	1596.8	1788.9	1033.4	580.9	746.8	654.2	1067.4	1542.9	2323.4	2491.6	3390.2	4888.6	4473.2	4145.9
Каматна стапка (% , на годишно ниво)	7,21	7,39	8,08	9,29	1,087	1,375	1,715	1,844	1,934	1,855	1,258	1,192	1203	1,162	1,084	1,141	1,162

ДЕПОЗИТИ НА ФИЗИЧКИТЕ ЛИЦА КАЈ БАНКИТЕ И ШТЕДИЛНИЦИТЕ

Депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците во **март 2002** година бележат незначајно опаѓање во однос на претходниот месец изнесувајќи 32.149 милијарди, денари, односно 527 милиони ЕВРА, што претставува намалување од 5%.

Споредено со декември кога депозитите во банките и штедилниците го достигнаа највисокото ниво досега, депозитите на крајот на март 2002 година се намалени за 23%.

Во однос на истиот месец од претходната година, депозитите на граѓаните во март 2002 година се поголеми за 18,4 милијарди денари, односно за 131%.

Од аспект на валутната структура на депозитите, 25,3% од вкупните депозити се денарски, додека 74,7% се девизни депозити. Во март 2002 година депозитите по видување изнесуваат 18,9 милијарди денари, односно 59%, што значи пад за 943 милиони денари. Орочените депозити, пак, изнесуваат 14 милијарди денари, или процентуално 41, односно намалување од 857 милиони денари во однос на претходниот месец.

Во **април 2002** година, депозитите на физички лица кај банките и штедилниците изнесуваа 32.084 милијарди денари, односно 536 милиони Евра, што претставува намалување од 0,2% во споредба со март.

Во однос на истиот месец минатата година, зголемувањето на депозитите на физичките лица во банките и штедилниците изнесува 17,6 милијарди денари, односно 131%.

На месечно ниво, рочната структура изнесува 58,4% депозити по видување и 41,5% орочени депозити, што претставува намалување на депозитите по видување за 150 милиони денари, а од аспект на орочените депозити, зголемувањето изнесува 84 мил-

иони денари.

Во споредба со претходниот месец, валутната структура на депозитите бележи одредени промени во насока на зголемување на денарските депозити за 527 милиони денари и намалување на девизните депозити за 592 милиони денари. При тоа, процентуалното учество на денарските депозити во вкупните депозити во април изнесуваат 27, додека, пак, на девизните депозити 73.

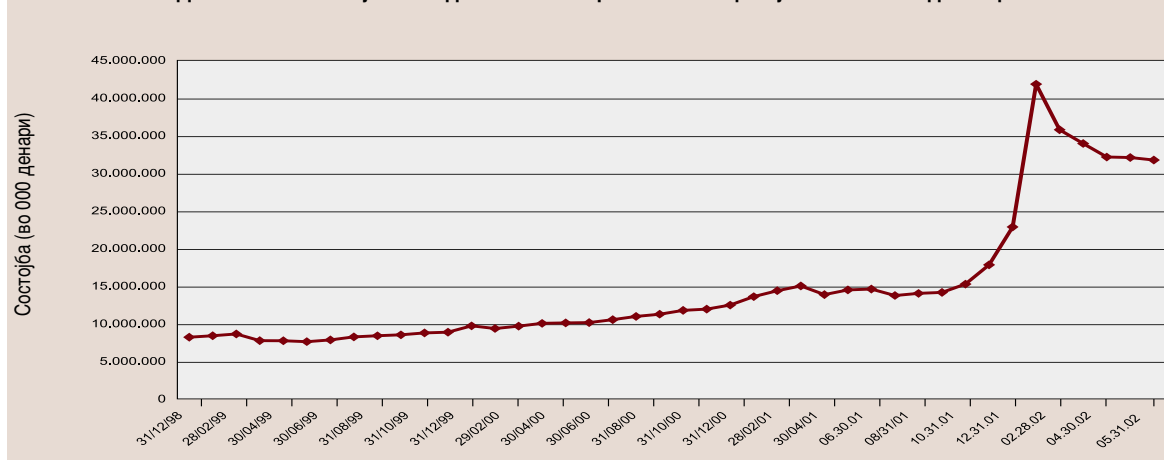
Депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците во **мај 2002** година, имаат вредност од 31.751 милијарда денари, односно 527 милиони Евра, што претставува намалување за 1%, односно за 333 милиони денари во однос на април.

Споредено со истиот месец од минатата година, депозитите на граѓаните во мај 2001 година се поголеми за 17 милијарди денари, односно за 117%. Во однос, пак, со декември кога депозитите во банките и штедилниците го достигнаа највисокото ниво досега, депозитите на крајот на мај 2002 година се намалени за 24%.

Анализирано според валутната структура на депозитите, 26,5% од вкупните депозити се денарски, додека 73,5% се девизни депозити. Во споредба со претходниот месец денарските депозити се поголеми за 263 милиони денари, а девизните депозити се намалени за 661 милиони денари.

Во однос на рочноста на депозитите, во анализираниот период 58%, претставуваат депозити по видување, што значи пад од 410 милиони денари. Орочените депозити, пак, процентуално изнесуваат 41,8, односно пораст од 12 милиони денари во споредба со претходниот месец.

Динамика на состојбата на депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците

ИНФОРМАЦИЈА

За остварени даночни приходи јануари - април 2002 година

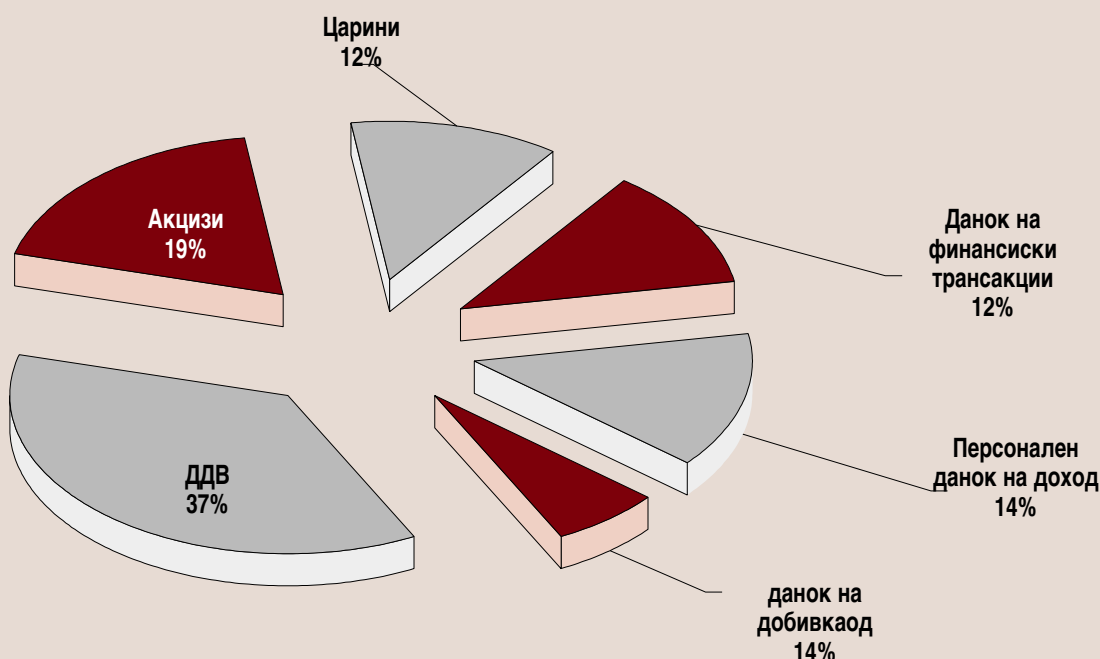
(во милиони денари)															
2002 г.	План	Јан	Фев	Мар	Апр	Мај	Јун	Јул	Авг	Сеп	Окт	Ное	Дек	Јан/Апр	%
Персонален данок на доход	7,384	460	621	599	674									2,354	13.8%
Данок на добивка	3,031	251	397	385	69									1,102	6.5%
ДДВ	17,898	621	2,055	1,985	1,554									6,215	36.6%
Акцизи	10,942	777	731	818	835									3,161	18.6%
Царини	5,321	12	754	823	491									2,080	12.2%
Данок на фин. трансакции	5,224	451	530	532	578									2,091	12.3%
Вкупно:	49,800	2,572	5,088	5,142	4,201									17,002	100.0%

Од вкупно планираните даночни приходи во Буџетот на РМ за 2002 година во износ од 49.800 милиони денари, во периодот јануари - април 2002, реализирани се 17.001 милиони денари или 34,13%.

Во вкупно остварените даночни приходи во првите четири месеци од годината во износ од 17.001 мил-

иони денари, персоналниот данок на доход учествува со 13,8%, данокот на добивка со 6,5%, данокот на додадена вредност со 36,60%, акцизите со 18,6%, царините и другите увозни давачки учествуваат со 12,2%, како и данокот на финансиски трансакции со 12,3% .

Даночни приходи во периодот јануари - април 2002 год.

ПЕРСОНАЛЕН ДАНОК НА ДОХОД

Остварени даночни приходи во периодот јануари - април, 2002 година

Од вкупно планираните приходи во Буџетот на Република Македонија за 2002 година по основ на персонален данок на доход во износ од 7.384 милиони денари, во првите четири месеци од 2002 година остварени се 2.354 милиони денари или 31,87%.

Приходите од персоналниот данок на доход во првите четири месеци од годината се помали за 14 милиони денари во однос на планираните или за

приходи од персоналниот данок на доход во периодот јануари-април 2002 г. во однос на јануари-април 2001 г. се повисоки за 4%.

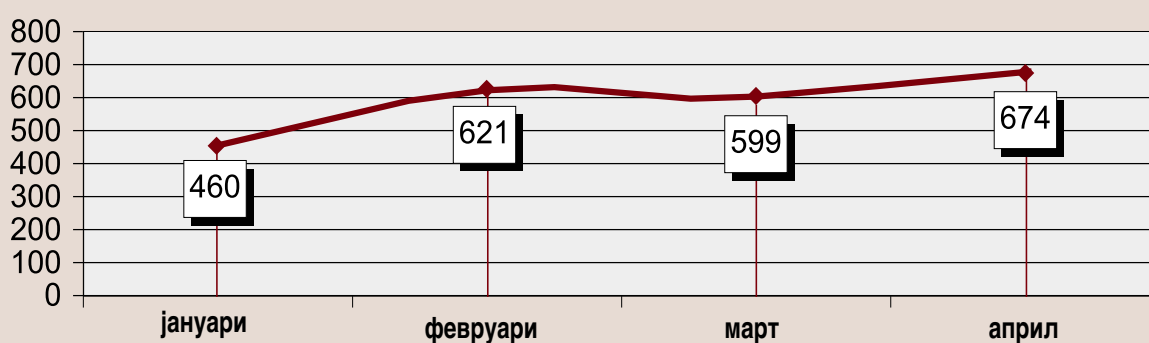
Во месец април се остварени вкупно 674 милиони денари што е за 59 милиони денари или 9,59% повеќе споредено со планот, или 75 милиони денари односно 12,5% повеќе во споредба со приходите од претходниот месец.

	(во милиони денари)												
Остварени приходи по месеци	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	Вкупно
1998 год.	669	782	739	827	678	737	824	669	766	760	742	985	9.178
1999 год	625	754	812	880	757	831	978	744	898	847	848	1.259	10.233
2000 год	559	874	988	916	801	941	967	841	874	887	936	1.205	10.789
2001 год	715	575	583	587	558	591	551	559	521	613	631	764	7.248
2002 год	460	621	599	674									2.354
План 2002	540	602	611	615	585	619	577	586	546	642	661	800	7.384

0,59%, додека во однос на остварувањето од истиот период во 2001 година, приходите се помали за 4,3%. Меѓутоа, доколку се има во предвид дека околу 200 милиони денари во месец јануари 2001 год. се резултат на старите даночни стапки на персоналниот данок на доход (23%, 27% и 35%), односно пред нивното намалување на 15% и 18%, фактички остварените

Во структурата на приходите, вообичаено најголем дел од приходите се остварени од данокот од плати и други лични примања од работен однос и тоа 78,66% како и од данок на примања остварени по основ на договор за дело со 13,21%, додека учеството на приходите по другите основи во структурата е релативно помало.

Приходи од персонален данок на доход за период
Јануари - Април 2002 год.

Јануари - Април 2002

Опис	Реализирано	Структура
Данок на плати и други лични примања по основ на работен однос на вработени лица кај корисниците и единките корисници на средства од Буџетот на РМ, единиците на локалната самоуправа и градот Скопје и фондовите основани со закон	510,465,618	21.69%
Данок на плати и други лични примања по основ на работен однос на вработени лица кај трговски друштва, јавни претпријатија, кај трговци и кај други правни и физички лица што вршат дејност кои не се корисници и единки корисници на Буџетот	1,340,728,061	56.97%
Данок на пензии	23,576	0.00%
Данок на плати и на други лични примања остварени во странство	5,804,712	0.25%
Данок на примања остварени по основ на договор за дело	310,886,404	13.21%
Данок на доход на земјоделска дејност утврден според катастарски приход	7,855,716	0.33%
Данок на лични примања на носители на јавни функции, на членови на органи на управување и на органи на надзор на трговски друштва, членови на МАНУ, судии, поротници, вешти лица и слично	13,927,149	0.59%
Данок на доход на приходи од самостојна дејност	21,885,990	0.93%
Данок на доход на приходи од имот и имотни права по одбивка	13,481,407	0.57%
Данок на доход на приходи од имот и имотни права по решение на органот за јавни приходи	7,381,690	0.31%
Данок на доход на приходи од авторски права и права од индустриска сопственост	37,644,720	1.60%
Данок на доход на приходи од дивиденди и други приходи остварени со учество во добивката	23,080,113	0.98%
Данок на доход на приходи од капитал – од камати	741,431	0.03%
Данок на доход на приходи од капитални добивки – од продажба на недвижности	0	0.00%
Данок на доход на приходи од капитални добивки – од продажба на хартии од вредност	60,249	0.00%
Данок на доход на приходи од добивки од игри на среќа и други наградни игри	17,888,346	0.76%
Данок на доход утврден со годишно решение на органот за јавни приходи	4,759,806	0.20%
Данок на доход на други видови приходи	13,364,054	0.57%
Камата за ненавремено плаќање на персонален данок на доход	23,536,861	1.00%
ВКУПНО:	2,353,515,899	100%

ДАНОК НА ДОБИВКА

Остварени приходи во периодот јануари - април, 2002 год.

Од вкупно планираните приходи во Буџетот на Република Македонија за 2002 година по основ на данокот на добивка во износ од **3.031** милиони денари, во периодот јануари-април од 2002 година, остварени се **1.102** милиони денари, или **36,36%**.

Остварените приходи од данокот на добивка во

од претходната година.

Во месец април остварени се 69 милиони денари што се за 82% пониски во споредба со месец март, поради тоа што со предавањето на завршните сметки голем дел од обврзниците бараат поврат на данокот како резултат на разликата меѓу уплатените аконта-

	(во милиони денари)												
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	Вкупно
1998 год.	73	140	492	162	117	121	174	104	86	89	98	95	1.751
1999 год.	96	158	390	172	349	125	256	332	163	182	177	160	2.560
2000 год.	152	288	464	175	192	181	90	411	199	200	220	222	2.794
2001 год.	211	316	458	182	188	211	205	186	207	341	257	245	3.006
2002 год.	251	397	385	69									1.102
План 2002	212	318	462	183	190	213	207	188	209	343	259	247	3.031

периодот јануари - април 2002 година во износ од 1.102 милиони денари, се пониски за 5,57% во однос на приходите за истиот период 2001 година, а исто така се пониски за 6,21% во однос на планот за 2002 година.

Намалувањето на приходите е резултат на месечните аконтации кои базираат на основата на данокот

ции и вистинската обврска на пресметаниот данок на добивка од претходната година.

Во структурата на приходите по основ на данокот на добивка преовладуваат приходите од данокот на добивка од трговски друштва, јавни претпријатија и од други правни лица со 96,00%.

Јануари - Април 2002

Опис	Реализирано	Структура
Данок на добивка остварена кај корисниците на средства од Буџетот на РМ, единиците на локалната самоуправа и градот Скопје и фондовите основани со закон	25,899,233	2.35%
Данок на добивка од трговски друштва, јавни претпријатија и кај други правни лица	1,073,007,283	97.43%
Камата за ненавремено плаќање на данок на добивка	2,366,378	0.21%
ВКУПНО:	1,101,272,893	100%

ДАНОК НА ДОДАДЕНА ВРЕДНОСТ**Остварени даночни приходи во периодот јануари-април 2002 год.**

Од вкупно планираните приходи со Буџетот на Република Македонија за 2002 година по основ на данокот на додадена вредност во износ од 17.898 милиони денари, во периодот јануари-април остварени се вкупно 6,215 милиони денари или 34,7% во вкупно планираните приходи од ДДВ во 2002 година.

на се поголеми за 5,6% во однос на истиот период во 2001 година кога приходите изнесуваа 6,176 милиони денари.

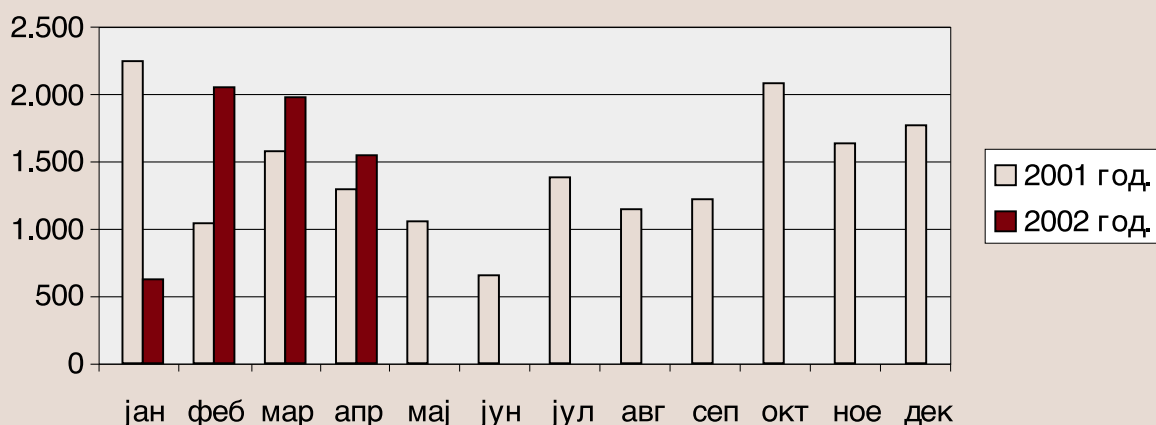
Приходите од ДДВ во период јануари-април 2002 година се повисоки за 18,1% во однос на планираните приходи за тој период, кои изнесуваат 5.262 милиони денари.

	(во милиони денари)												
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	Вкупно
1998 год	502	691	750	764	704	722	793	638	756	826	758	900	8,804
1999 год	736	637	706	691	645	733	919	758	956	1,053	959	1,165	9,959
2000 год	956	951	1,070	1,172	1,781	1,654	1,696	1,808	1,153	2,241	1,766	1,200	17,449
2001 год	2,252	1,042	1,584	1,298	1,056	655	1,383	1,148	1,225	2,080	1,644	1,765	17,132
2002 год	621	2,055	1,985	1,554									6,215
План 2002	1,585	1,057	1,350	1,270	1,399	1,222	1,607	1,493	1,340	2,160	1,756	1,660	17,898

Меѓутоа, поради фактот што од преодната царинска сметка не беа распоредени вкупните приходи при увозот за првиот квартал од 2002 година, по добивањето на податоците од Царинската Управа на Република Македонија, приходите од ДДВ се поголеми за 307 милиони ден., односно вкупно во периодот јануари-април 2002 г., приходите од ДДВ изнесуваат 6,522 милиони ден. или 36,4% во вкупно планираните приходи од ДДВ за 2002 година. Тоа значи дека приходите од ДДВ во периодот јануари-април 2002 годи-

Зголемувањето на приходите се должи на зголемувањето на вкупната економска активност во земјата, зголемување на вкупниот промет во земјата, како и континуираното зголемување на прометот на доброта и услугите кои се оданочуваат по општата даночна стапка од 19%.

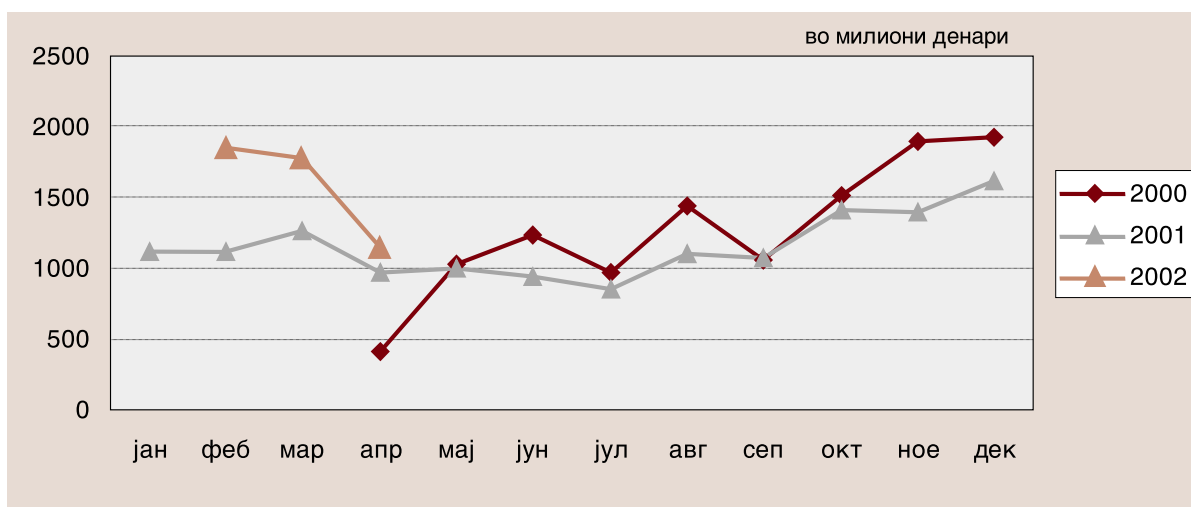
Остварените приходи во месец април 2002 година во износ од 1,554 милиони денари се повисоки за 22,4% во однос на планираните приходи за месец април во 2002 година, а за 19,7% повисоки во однос на ост-

Реализирани приходи од ДДВ (во милиони денари)

**ДДВ при увоз на добра
во 2000, 2001 и 2002 година**

	(во милиони денари)												
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	Вкупно
2000 год.				411	1,024	1,241	964	1,446	1,064	1,518	1,894	1,929	11,494
2001 год.	1,117	1,119	1,271	964	993	943	855	1,103	1,076	1,405	1,400	1,619	13,865
2002 год.	/	1,849*	1,778	1,152									4,779

Извор: Сектор за трезорско работење

варените приходи за истиот период од 2001 година.

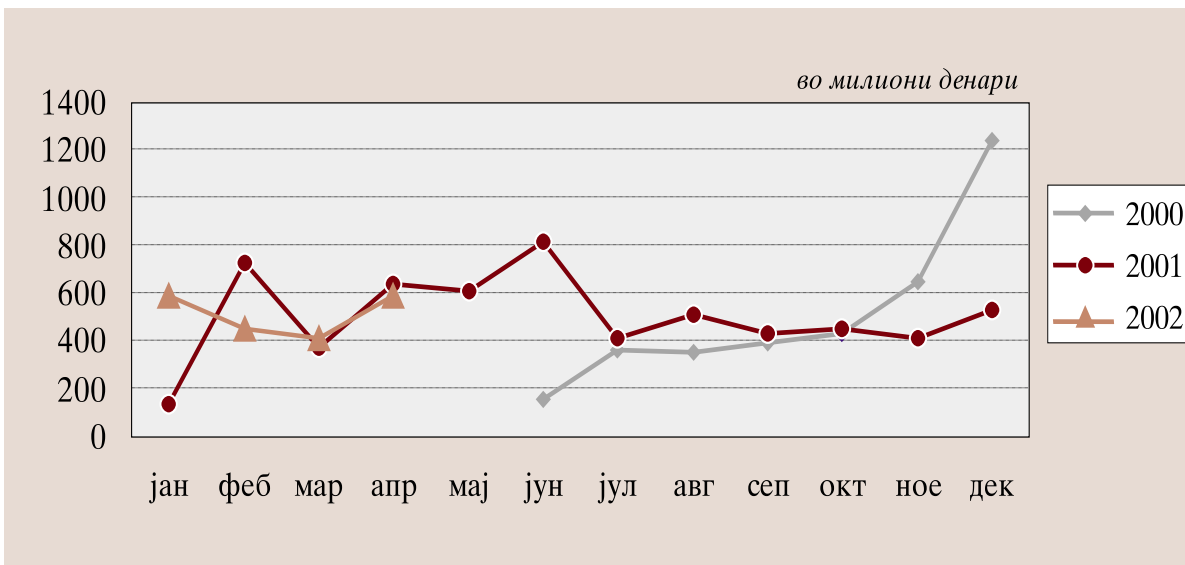
Наплатениот ДДВ при увоз на добра во земјата во месец април изнесува 1.152 милиони денари, што

претставува зголемување од 19,5%, во однос на истиот период минатата година, кога изнесуваше 964 милиони денари.

* За месец јануари нема податок за наплатениот ДДВ при увозот, од причина што распоредот на средствата од наплатениот ДДВ при увозот за месец јануари, од преодната царинска сметка на трезорската сметка, е извршен во месец февруари. Тоа значи дека податокот за наплатениот ДДВ при увозот во месец февруари го вклучува и износот на наплатениот ДДВ при увозот за месец јануари.

**Враќање на претходен ДДВ
во 2000, 2001 и 2002 година**

	(во милиони денари)												
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	Вкупно
2000						162	360	355	399	437	647	1,245	3,605
2001	142	729	370	636	610	816	419	509	429	455	410	535	6,060
2002	591	451	411	588									2,041

Извор: УЈП

Извршениот поврат на ДДВ во месец април 2002 година во износ од 588 милиони денари, претставува зголемување од 43,1 во однос на месец март 2002 година.

Просечниот месечен поврат на ДДВ во првите четири месеци во 2002 година, во износ од 510 мил.ден., во однос на истиот период од 2001 година (413 мил.ден), претставува зголемување од 23,1%.

Според податоците од УЈП, заклучно со 07/05/02,

даночните обврзници по поднесени аконтативни даночни пријави имаат неизмирени даночен долг во износ од вкупно 2.199 мил.ден.

Според истиот извор, УЈП има долг за враќање кон даночните обврзници во износ од 1.739 мил.ден. Даночните обврзници во аконтативните даночни пријави искажале побарување кое го оставиле како аконтација за наредните пресметковни периоди, во износ од 412 мил.ден.

ПРЕГЛЕД

на платен ДДВ при увоз, во домашен промет и извршен поврат во 2001 и 2002 година

(во милиони денари)

Месеци	ДДВ– внатрешен промет (уплатни сметки)	ДДВ од увоз (податок буџет)	Поврат на ДДВ	Нето	Нето (приход во буџет)	Разлика
1	2	3	4	5=2+3-4	6	7=6-5
2001 година						
јануари	1,268	1,117	142	2,243	2,252	9
февруари	666	1,119	729	1,056	1,042	-14
март	684	1,271	370	1,585	1,584	-1
I квартал	2,618	3,507	1,241	4,884	4,878	-6
април	996	964	636	1,324	1,298	-26
мај	698	993	610	1,081	1,056	-25
јуни	550	943	816	677	655	-22
II квартал	2,244	2,900	2,062	3,082	3,009	-73
јули	969	855	419	1,405	1,383	-22
август	566	1,103	509	1,160	1,148	-12
септември	657	1,076	429	1,304	1,225	-79
III квартал	2,192	3,034	1,357	3,869	3,747	-113
октомври	1,149	1,405	455	2,099	2,080	-19
ноември	694	1,400	410	1,684	1,644	-40
декември	689	1,619	535	1,773	1,765	-8
IV квартал	2,531	4,424	1,400	5,555	5,489	-67
Вкупно 2001	9,585	13,865	6,060	17,390	17,132	-259
2002 година						
јануари	1,241		591	650	621	-29
февруари	630	1,849	451	2,028	2,055	27
март	739	1,778	411	2,106	1,985	-121
I квартал	2,610	3,627	1,483	4,754	4,661	-93
април	1,013	1,152	588	1,577	1,554	-23

Во месец март 2002 година, оданочивиот промет со 19%, во износ од 13.700 милиони во вкупниот оданочив промет за март, во износ од 22.712 милиони денари учествува со 60,3%, што претставува зголемување за 4,1% во однос на претходниот месец, додека вкупниот оданочив промет со 5%, во износ од 9.012 милиони денари, во вкупниот оданочив промет учествува со 39,7%, што претставува намалување за 5,7% во однос на претходниот месец.

Континуираното зголемување на прометот на добрата и услугите кои се оданочуваат со општата даночна стапка од 19%, наспроти намалувањето на прометот на добрата и услугите кои се оданочуваат со повластената даночна стапка од 5%, придонесе за зголемување на приходите, со оглед на фактот што пресметаниот ДДВ на прометот со општата даночна стапка учествува со 85% во вкупно пресметаниот ДДВ во овој период.

Вкупниот оданочив промет во месец март 2002 година, во износ од 22.712 милиони денари во вкупниот промет во март во износ од 29.241 милиони денари

учествува со 77,7, што во однос на минатиот месец претставува намалување за 3,3%.

Прометот ослободен од ДДВ, со право на одбивка на претходните даноци во износ од 4.602 милиони денари, учествува со 15,7% во вкупниот промет во март, што претставува намалување за 3,1%, а прометот ослободен од ДДВ, без право на одбивка на претходните даноци во износ од 594 милиони денари, односно учествува со 6,6% во вкупниот промет во месец март.

Според податоците добиени од УЈП-Дирекција во Скопје, во април 2002 година, извршено е враќање на платениот данок на додадена вредност на посебните субјекти во вкупен износ од 16.988 илјади денари или за 36,9 % пониско во однос на месец март 2002 година.

Од вкупно вратениот данок на посебните субјекти во месец април 2002 година, на амбасадите и конзуларните претставништва се вратени 14.588 илјади денари, а на НАТО-контингентите 2.400 илјади денари.

Во овој месец не е извршено враќање на ДДВ на ниту една меѓународна организација.

АКЦИЗИ

Остварени приходи од акцизи во периодот јануари- април 2002 година

	(во милиони денари)													
	јан	фев	март	апр	јан/апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	јан/дек
1998 год.	766	681	616	784	2.847	843	889	951	970	990	944	896	910	10.236
1999 год.	849	800	803	703	3.155	1.030	1.044	640	781	922	884	929	1.287	10.673
2000 год.	752	605	1.046	1.118	3.521	1.216	1.140	1.113	1.133	1.251	937	1.092	877	12.281
2001 год.	647	817	960	1.064	3.488	850	947	1.019	673	886	896	970	952	10.680
2002 год.	777	731	818	835	3.161									
План 2002	736	688	695	992	3.111	1.062	1.065	913	873	998	874	1.001	1.044	10.942

Од вкупно планираните приходи со Буџетот на Република Македонија за 2002 година по основ на акцизи во износ од 10.942 милиони денари, во периодот јануари-април 2002 година остварени се вкупно 3.161 милиони денари или 28,89 %.

Во периодот јануари-април 2002 година остварени се приходи по основ на акцизи во износ од 3.161 милиони денари и 13,7 милиони денари по основ на нераспоредени средства уплатени за увоз на акцизни добра, што во однос на истиот период 2001 година кога се

остварени 3.488 милиони денари, претставува намалување на уплатената акциза за 9,0% односно помалку за 327 милиони денари.

Остварените приходи од акцизи во периодот јануари-април 2002 година во износ од 3.161 милиони денари заедно со нераспоредените 13,7 милиони денари, се за 2,0% или 63,7 милиони денари повисоки од планираните приходи од акцизи кои изнесуваат 3.111 милиони денари за овој период утврдени со Планот за 2002 година.

**Остварени акцизни приходи од НАФТЕНИ ДЕРИВАТИ
во периодот јануари-април 2002 година**

Од вкупно планираните приходи со Буџетот на Република Македонија за 2002 година по основ на акцизи кај нафтените деривати во износ од 7.353 милиони денари, во периодот јануари-април 2002 година остварени се 2.031 милиони денари или 27,62%.

основ на нераспоредени средства уплатени за увоз на акцизни добра, што во однос на периодот јануари-април 2001 година кога се остварени 2.321,6 милиони денари, претставува намалување на уплатената акциза за 12,3% односно за 288,6 милиони денари.

Остварени приходи по месеци	(во милиони денари)													
	јан	фев	март	апр	јан/апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	јан/дек
1998 год.	597	442	391	524	1.954	537	587	644	612	688	662	629	529	6.847
1999 год.	611	532	519	444	2.106	640	653	171	312	521	456	524	845	6.232
2000 год.	478	274	327	817	1.896	864	820	802	718	976	472	779	588	7.915
2001 год.	390	559	544	828	2.321	604	640	702	384	461	553	689	694	7.048
2002 год.	516	476	487	552	2.031									
План 2002	513	473	482	725	2.193	732	733	581	491	680	514	691	738	7.353

Остварените приходи од акцизи од нафтените деривати во периодот јануари-април 2002 година во износ од 2.031 милиони денари и 3,05 милиони денари по основ на нераспоредени средства уплатени за увоз на акцизни добра, се за 7,35% или 159 милиони денари пониски во споредба со планираните приходи од акцизи од нафтените деривати кои изнесуваат 2.193 милиони денари за периодот јануари-април утврдени со Планот за 2002 година.

Во периодот јануари-април 2002 година остварени се приходи од акцизи од нафтени деривати во износ од 2.030,8 милиони денари и 3,05 милиони денари по

Важно е да се напомене дека, споредувањето на уплатата на акциза од нафтените деривати во првите четири месеци 2002 година во однос на истиот период 2001 година е нереално, заради различните акцизни системи кои се применуваат во истите. Имено, според новиот акцизен систем кој е во примена од 01.07.2001 година, уплатената акциза кореспондира со потрошувачката на нафтени деривати во соодветниот период 1.1 - 30.4.2001 година, кога акцизата се плаќаше при секој увоз на нафтени деривати без оглед кога тие количини ќе се потрошат.

Остварени акцизни приходи кај ТУТУНСКИ ПРЕРАБОТКИ во периодот јануари-април 2002 година

Од вкупно планираните приходи со Буџетот на Република Македонија за 2002 година по основ на акцизи кај тутунските преработки во износ од **2.149** милиони денари, во периодот јануари-април 2002 година остварени се **705** милиони денари, или **25,13%**.

ходи во истиот период 2001 година во износ од 542 милиони се поголеми за 16,4% или за 89 милиони денари.

Од остварените приходи од акцизи од тутунски пре-
работки во периодот јануари-април 2002 година, од

	(во милиони денари)												
Остварени приходи по месеци	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	јан/дек
1998 год.	51	125	103	112	127	123	112	182	131	84	93	166	1.416
1999 год.	86	112	109	109	206	167	235	239	152	223	195	227	2.063
2000 год.	108	100	92	158	187	124	161	217	114	310	146	156	1.875
2001 год.	141	151	322	125	101	150	227	133	281	216	168	158	2.173
2002 год.	186	164	190	165									
План 2002	121	131	118	165	202	183	208	230	176	237	184	195	2.149

Остварените приходи од акцизи од тутунски преработки во периодот јануари-април 2002 година во износ од 705 милиони денари, од кои 631 милион денари од потрошени количини тутунски преработки во 2002 година и 74 милиони денари по основ на заостанати долгови, се за 18% или 96 милиони денари повисоки во споредба со планираните приходи од акцизи од тутунски преработки во износ од 535 милиони денари за периодот јануари-април утврдени со Планот за 2002 година.

Остварените приходи од акцизи од тутунски преработки во периодот јануари-април 2002 година, кои се резултат на стварната потрошувачка во износ од 631 милиони денари, во споредба со остварените при-

домашно производство остварени се 638 милиони денари од кои 564 милиони денари се уплатени врз основа на издадени решенија за подигнати бандероли во декември 2001 година и јануари, февруари и март 2002 година, а 74 милиони денари се уплатени по основ на заостанат долг на комбинатите.

Од аспект на структурно учество на приходите од акцизи од тутунски преработки во 2002 година остварен е следниот сооднос: 638 милиони денари или од 90,5% од домашно производство, додека од увоз се остварени 67 милиони денари или 9,5%. Ваквиот сооднос во периодот јануари-април 2001 година изнесува: од домашно производство 678 милиони денари или 91,87% и од увоз 60 милиони денари или 8,13%.

**Издадени бандероли за означување на
тутунски преработки за 2001 и 2002 год. по месеци**

[illegible]

Остварени акцизни приходи од АЛКОХОЛНИ ПИЈАЛОЦИ во периодот јануари-април 2002 година

Од вкупно планираните приходи со Буџетот на Република Македонија за 2002 година по основ на акцизи кај алкохолните пијалаци во износ од 1.069 милиони денари, во периодот јануари-април 2002 година остварени се 267 милиони денари, или 24,97%.

Во периодот јануари-април 2002 година остварени

Од вкупно остварените приходи од акцизи од алкохолни пијалаци во периодот јануари-април 2002 година, на акциза од пиво отпаѓаат 73,3% или 195,9 милиони денари што во однос на истиот период 2001 година, кога се остварени 222 милиони денари, се за 26,1 милиони денари или 11,8% помали.

	(во милиони денари)												
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	јан/дек
1998 год.	54	50	57	79	94	105	119	124	100	92	103	110	1.089
1999 год.	68	55	64	85	109	127	120	142	134	109	107	93	1.217
2000 год.	77	52	84	87	130	130	126	129	118	95	91	72	1.190
2001 год.	73	52	61	86	95	111	59	111	108	84	90	68	998
2002 год.	74	46	69	78									267
План 2002	69	50	65	81	105	115	96	120	114	91	91	73	1.069

се приходи од акцизи од алкохолни пијалаци во износ од 267 милиони денари, кои се за 0,75% или 2 милиони денари повисоки во споредба со 265 милиони денари планирани приходи од акцизи за истиот период.

Остварените приходи од акцизи од алкохолни пијалаци во периодот јануари-април 2002 година во износ од 267 милиони денари се за 1,8% или 5 милиони денари помали во споредба со истиот период 2001 година.

По основ на акциза од други алкохолни пијалаци во периодот јануари-април 2002 година остварени се 71,36 милиони денари, што во споредба со истиот период 2001 година кога се остварени 50 милиони денари претставува зголемување од 21,36 милиони денари или 42%.

Од горенаведеното произлегува констатацијата дека за периодот јануари-април 2002 година променета е структурата на потрошувачката, односно намалување на потрошувачката на пиво за сметка на зголемувањето на потрошувачката на другите алкохолни пијалаци.

Уплатена акциза од пиво и алкохолни пијалаци во 2001 и 2002 година

	(во милиони денари)												
2001	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	јан/дек
Пиво	59	42	47	74	80	93	47	108	102	75	74	48	849
Алкохолни пијалаци	14	10	14	12	15	18	12	3	6	9	16	20	149
Вкупно	73	52	61	86	95	111	59	111	108	84	90	68	998

2002	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	јан/дек
Пиво	47,7	35,6	48,52	64,08									
Алкохолни пијалаци	26,5	10,7	20,28	13,88									
Вкупно	74,2	46,3	68,8	77,96									

Издадени бандероли за означување на алкохолни пијалаци за 2001 и 2002 год. по месеци

2001	Јан	Фев	Мар	Апр	Мај	Јун	Јул	Авг	Сеп	Окт	Ное	Дек	Јан/Дек
Домашно п-во	72,6	76,2	39,0	96,0	90,0	65,4	6,0	64,8	26,4	118,2	117,6	153,0	860,4
Увоз	42,6	29,4	63,0	51,6	58,8	77,4	22,8	/	37,8	63,6	85,8	160,2	693,0
Вкупно:	115,2	105,6	102,0	147,6	148,8	142,8	28,8	64,8	64,2	181,8	203,4	313,2	1.553,4

2002	Јан	Фев	Мар	Апр	Мај	Јун	Јул	Авг	Сеп	Окт	Ное	Дек	Јан/Дек
Домашно п-во	55,8	56,4	79,8	135,6									
Увоз	40,8	44,4	47,4	76,8									
Вкупно:	96,6	100,8	127,2	212,4									

ДАНОК НА ФИНАНСИСКИ ТРАНСАКЦИИ
Остварени приходи во периодот јануари - април, 2002 година

Остварени приходи по месеци	(во милиони денари)												Вкупно
	јан	фев	март	апр	мај	јуни	јули	авг	сеп	окт	ное	дек	
2001 год.	/	/	/	/	/	/	477	449	453	544	548	640	3,111
2002 год.	451	530	532	578									2,091
План 2002	430	410	430	451	430	410	471	430	430	451	430	451	5,224

Од вкупно планираните приходи по основ на данокот на финансиски трансакции за 2002 год. во износ од 5.224 милиони денари, во периодот јануари - април остварени се 2.091 милиони денари, или 40%.

Приходите по основ на данокот на финансиски трансакции за периодот јануари - април 2002 година се поголеми за 21,50% во однос на планираните за истиот период, како резултат на зголемен број на

финансиски трансакции од страна на субјектите.

Во април остварени се приходи во износ од 578 мил. денари, што претставува зголемување за 8,65% во однос на месец март.

Ако продолжи оваа динамика на остварување на приходите до крајот на годината се очекува надминување на планот по основ на овој данок.

ИНФОРМАЦИЈА

ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА КВАНТИТАТИВНИТЕ ТАРГЕТИ ВО МАРТ 2002 ГОДИНА ВО РАМКИТЕ НА ДОГОВОРЕНАТА ПРОГРАМА ЗА НАБЉУДУВАЊЕ СО МЕЃУНАРОДНИОТ МОНЕТАРЕН ФОНД (STAFF-MONITORED PROGRAM)

1. Плафон на нето домашните средства на банкарскиот систем

Според монетарните проекции усогласени со ММФ, во првиот квартал од 2002 година беше предвидено зголемување на нето домашната актива на банкарскиот систем за 1.248 милиони денари. Податоците за монетарните движења укажуваат дека нето домашната актива на банкарскиот систем во првите три месеци од годината забележа пораст од 1.619 милиони денари. Во однос на приспособениот квантитативен таргет, направено е пречекорување од 371 милион денари, што главно се должи на промените кај позицијата „други ставки, нето...“ Имено, причината за повисокиот пораст на нето домашната актива, според централната банка, се должи на ефектот на конверзијата на девизните депозити во евра и ефектот од искажаната загуба на Стопанска банка во 2001 година. Со оглед на тоа што причините за неисполнувањето на утврдениот таргет беа надвор од можностите на носителите на економската политика, претставниците на Мисијата на ММФ покажаа целосно разбирање.

Нето домашна актива на банкарскиот систем
(во милиони денари, I-III 2002 година)

2. Плафон на нето домашните кредити од банкарскиот систем кои ги користи консолидираниот буџет (централен буџет и фондови)

Дозволеното финансирање на дефицитот на консолидираниот буџет преку повлекување на дејоцијитије

на државата од банкарскиот систем во првиот квартал од 2002 година изнесуваше 538 милиони денари (на нето основа). Меѓутоа, наместо предвиденото повлекување на депозитите од банкарскиот систем, дисциплинираната фискална политика во периодот јануари-март 2002 година, всушност, придонесе за нивен пораст од 269 милиони денари, на нето основа. На тој начин, беше исполнет еден од најважните таргети во Програмите на ММФ, кој има извонредно големо влијание врз монетарните движења и следствено, стапката на инфлација.

Нето домашни кредити на генералната влада од банкарскиот систем (во милиони денари)

Во март 2002 година дојде до намалување на нето домашните кредити на државата во банкарскиот систем, со што тие се симнаа под утврдениот максимум (лимит)

3. Плафон на трансферите и нето позајмувањето од буџетот на централната влада на вонбуџетските фондови

Тековните трансфери од централниот буџет до Фондот за пензиско и инвалидско осигурување и Заводот за вработување во јануари-март 2002 година изнесуваа 2.568 милиони денари, што претставува 95,2% во однос на утврдениот квартален лимит во Програмата за набљудување договорена со ММФ (2.697 милиони денари). Според тоа, квантитативниот таргет за исплатените трансфери и нето позајмувањето од централниот буџет кон вонбуџетските фондови беше во целост запазен.

4. Минимална промена на нето девизната актива на НБРМ (во милиони САД долари)

Во првите три месеци од 2002 година беше предвидено зголемување на нето девизната актива на централната банка минимум за 1 милион САД долари.

Меѓутоа, поради понискиот девизен прилив за поддршка на платниот биланс, тој таргет беше ревидиран при што не беше дозволено намалување на нето девизната актива за 11 милиони САД долари. Како и да е, повисокиот нето откуп на менувачкиот пазар придонесе за пораст на нето девизната актива во износ од 18 милиони САД долари, со што овој таргет беше во целост исполнет.

5. Плафон на нов неконцесионален среднорочен и долгорочен надворешен долг договорен или гарантиран од јавниот сектор

Во првиот квартал од 2002 година не беше склучен ниту еден заем под неконцесионални (неповолни) услови, иако Владата на Република Македонија презеде обврска пред ММФ дека ваквото задолжување нема да го надмине износот од 150 милиони САД долари. Според тоа, може да се заклучи дека и овој квантитативен таргет во првиот квартал од 2002 година е целосно исполнет.

6. Плафон на краткорочен долг со доспевање до 1 година (во милиони САД долари)

Владата на Република Македонија, како што беше предвидено и со Програмата со ММФ, во периодот јануари-март 2002 година не се задолжи на краток рок во странство, со што и овој квантитативен таргет во целост беше запазен.

7. Акумулација на неплатени домашни обврски на централната влада

Според проекциите со ММФ, кумулативниот лимит на неплатените домашни обврски кон добавувачите од страна на буџетските корисници на 31 март 2002 година изнесуваше 541 милион денари. Податоците добиени од Секторот за трезорско работење во Министерството за финансии укажуваат дека вкупниот износ на достасани неисплатени обврски на крајот на март 2002 година изнесуваа 368 милиони денари, кумулативно. Освен исполнувањето на овој таргет, подобрената финансиска дисциплина кај буџетските корисници придонесе за дополнително намалување на достасаните неисплатени обврски (appears).

8. Акумулација на неплатени надворешни обврски (во милиони САД долари)

Во текот на првите три месеца од 2002 година беа акумулирани неплатени обврски за главница и кама-

та по надворешен долг на јавниот сектор (владин долг, владин-гарантиран долг и долг на НБРМ) во вкупен износ од 1.022.864 долари. Станува збор за задоцнето плаќање на анuitет по земен кредит од страна на Дирекцијата за цивилна воздушна пловидба, кое наместо во месец март, беше регулирано во средината на април 2002 година, поради што делумно не беше испочитуван таргетот за неакумулирање на неплатени надворешни обврски. Вредно е да се напомене дека Владата на Република Македонија навреме ги регулираше сите други обврски кон странство.

9. Плафон на масата на плати во централниот буџет

За плати и надоместоци во периодот јануари-март 2002 година од *централниот буџет* беа исплатени 4.279 милиони денари, што претставува 97,7% во однос на предвидениот лимит во Програмата со ММФ (4.380 милиони денари). Оттаму, може да се заклучи дека континуираните напори на Министерството за финансии за зајакнување на контролата на платите од централниот буџет придонесоа за исполнување на еден од „најтешките“, критериуми, според кои се оценува успехот во реализацијата на договорената Програма со ММФ.

10. Плафон на издатоците за лични примања финансирани од сопствените приходи на буџетските корисници

На крајот на март 2002 година квантитативниот таргет за плафонот на платите финансирани од *сопствениите приходи на буџетските корисници* е утврден на 201 милион денари. Исплатените средства по овој основ во првите три месеци беа во висина од 148 милиони денари, односно само 73,6% во однос на лимитот. Имајќи ги предвид податоците за исплатените лични примања финансирани од сопствени приходи, може со сигурност да се констатира дека и овој таргет е запазен.

11. Минимум за буџетскиот дефицит на централната државна власт

Централниот буџет во разгледуваниот период оствари буџетски дефицит од 1.453 милиони денари. Во споредба со коригираниот таргет за првиот квартал од 2002 година утврден во Програмата за набљудување со ММФ - буџетски дефицит во висина од 2.209 милиони денари, остварениот фискален резултат претставува 65,8% од утврдениот лимит. Според тоа,

буџетската позиција на централната државна власт не само што не го пречекори индикативниот таргет, туку напротив, покажа подобар резултат дури и во споредба со најоптимистичките очекувања за првиот квартал.

12. Минимум за дефицит на консолидираниот буџет

Дефицитот на консолидираниот буџет (централен

буџет и фондови) на крајот на март 2002 година изнесуваше 1.332 милиони денари. Во однос на поставениот коригиран таргет (дефицит на консолидираниот буџет од 2.211 милиони денари), фискалниот резултат за јануари-март 2002 година претставува 60,2% во однос на кварталниот таргет. Имајќи го предвид нискиот дефицит на консолидираниот буџет во првите три месеци од годината, со задоволство може да се констатира дека ова е единаесеттиот исполнет таргет.

Квантитативни индикатори за Програмата набљудувана од ММФ -март 2002	2002 Крај на март						10
	Таргет	„Корективна ставка“	„Приспособен таргет“	Остварено	Разлика	„Исполнување на таргетот“	
1 Плафон на нето домашните средства на банкарскиот систем (милиони денари)	411	837	1248	1619	371	Не	
2 Плафон на нето домашните кредити на генералната влада од банкарскиот систем (милиони денари)	-299	837	538	-269	-807	Да	✓
3 Плафон на трансферите и нето позајмувањето од буџетот на централната влада на вонбуџетските фондови (милиони денари)	2697	0	2697	2568	-129	Да	✓
4 Минимална промена во нето странските средства на Народна банка (милиони САД \$)	1	-12	-11	18	29	Да	✓
5 Плафон на нов неконцесионален среднорочен и долгорочен надворешен долг договорен или гарантиран од јавниот сектор со доспевање од 1 до 5 години (во милиони САД \$)	150 25	0 0	150 25	0 0	-150 -25	Да Да	✓ ✓
6 Плафон на краткорочниот долг со доспевање до 1 година (во милиони САД \$)	0	0	0	0	0	Да	✓
7 Акумулација на неплатени домашни обврски на централната влада (милиони денари)	0	0	0	0	0	Да	✓
8 „Акумулација на неплатени надворешни обврски (во милиони САД \$),“	0	0	0	1	1	Не	
9 „Плафон на масата на плати во централниот буџет (во милиони денари),“	4380	0	4380	4279	-101	Да	✓
10 „Плафон на издатоците за лични примања финансирани од сопствените приходи на буџетските корисници (во милиони денари),“	201	0	201	148	-53	Да	✓
11 „Минимум за билансот на централниот буџет (во милиони денари),“	-2582	373	-2209	-1453	756	Да	✓
12 „Минимум за билансот на генералниот буџет (во милиони денари),“	-2694	483	-2211	-1332	879	Да	✓

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ

КРАТКИ ВЕСТИ

ДЕСЕТГОДИШЕН ЈУБИЛЕЈ ОД МОНЕТАРНОТО ОСАМОСТОЈУВАЊЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

„Осамостојувањето на стабилната куповна сила на денарот, преку успешно одржување на ценовната стабилност во економијата, е еден од позначајните резултати кои ги постигна Народната банка на Македонија во изминатите десет години. Од почетната состојба на хиперинфлација, преку реализирање на антиинфлациони програми, стапката на инфлација

во Македонија од 1995 година наваму се одржува на едноцифрено ниво, независно од влијанието на екстерните фактори“ истакна гувернерот на НБМ, Љубе Трпески, на свеченоста по повод јубилејот - 10 години од монетарното осамостојување на Република Македонија на која присуствуваше државениот врв, голем број бизнисмени, експерти, како и претставници на меѓународни институции.

МАЈСКАТА РУНДА ПРЕГОВОРИ СО ММФ ЗАВРШИ

Договор за аранжман со ММФ не е постигнат, преговорите ќе продолжат во октомври, кога се очекува да биде склучен нов стенд-бај аранжман. Ова е исходот од преговорите што од 15 до 29 мај се одржаа во Скопје. Шефот на мисијата на ММФ за нашава земја, Франек Розвадовски е задоволен од остварувањето на т.н. набљудувачка програма што Македонија ја има

со ММФ од 1 јануари. Главна пречка при преговорите била одлуката на Владата за обештетување на штедачите од пирамидалните штедилници со буџетски средства, што за монетарците е неприфатливо решение. ММФ ја поддржува Владата во определбата да не се донесат измените и дополнувањата на законот за осигурување во случај на невработеност, бидејќи според Розвадовски, тие се штетни и за буџетот и за пазарот на трудот. Темата за евентуално зголемување на даноците била само отворена, за која детално ќе се дискутира во октомври, кога мисијата на ММФ повторно треба да дојде во Скопје.

МАКЕДОНСКИОТ ПАЗАР НА КАПИТАЛ ГО ПРЕТСТАВИ СВОЈОТ ИДЕН ПАРТНЕР

Веруваме дека во 2003 година од 3 до 5 македонски компании ќе се котираат на Атинската берза. Ова беше речено на презентацијата на Холдингот на грчки берзи што Македонската берза за хартии од вредност на 22 мај ја организираше во Скопје во рамки на програмата за идна соработка меѓу Македонската и Атинската берза. Презентацијата првенствено беше

наменета за претставниците на брокерските куќи и компаниите кои се кандидатки за котација на двете берзи и кои имаат намера да емитираат акции за дуална котација.

НОВА КРЕДИТНА ЛИНИЈА ОД ГЕРМАНСКАТА KFW БАНКА

Со посредство на Министерството за економска соработка и развој на Република Германија, преку KFW банка, во германско-македонскиот фонд обезбедени се 6,5 милиони евра за мали и средни фирми. Овој фонд ќе биде управуван од „Македонска банка за поддршка на развојот“ а средствата од кредитот ќе се доделуваат на приватните микро и мали фирми, како

и на индивидуални претприемачи, занаетчиски дуќани, приватни трговци, тезги на пазари и други семејни бизниси. Реализацијата на кредитната линија, за која на 15 мај е потпишан договор ќе оди преку „Тутунска банка“ и „Извозна и кредитна банка“.

ФИСКАЛНИТЕ КАСИ СТАПИЈА НА СЦЕНА

На 15 мај истече рокот за набавка на фискална апаратура во трговијата, а на стартот беа набавени само 2.000 регистар каси од околу 60 илјади колку што треба да се инсталираат. И покрај фактот што проектот за регистрирање на готовинското плаќање започна со мал број набавени фискални каси, првичниот впечаток на инспекторите од Управата за јавни приходи, кои излегоа на терен во контрола на малопродажната мрежа низ земјава е дека трговците полека ја прифаќаат оваа законска обврска. Но, има и такви кои бараат повлекување на законот за регистрирање на готовинското плаќање.

ДОКАЗ ЗА СОПСТВЕНОСТ ЗА ОКОЛУ 220 ИЛЈАДИ АКЦИОНЕРИ

Централниот депозитар на хартии од вредност од 15 мај почна бесплатно да ги известува сите акционери за состојбата и бројот на акциите и обврзниците во акционерските друштва што ги предале своите акционерски книги. Со овој чин, околу 220 илјади акционери наместо досегашните белешки, конечно ќе имаат доказ за сопственост, со што де факто се избегнуваат сите можни малверзации со кои досега се соочуваа малцинските акционери.

ВЛАДАТА СО КОНТРА МЕРКИ ПРИ УВОЗ НА СТОКИ ОД ЈУГОСЛАВИЈА

Македонија од 15 мај воведо мерки спротивни на Договорот за слободна трговија потпишан меѓу Владата на нашава земја и Сојузната влада на СР Југославија, како одговор на уредбите што Министерството за енергетика и рударство на Република Србија ги донесе во март минатата и во април годинава, а со коишто го прекрши Договорот за слободна трговија меѓу двете држави. Вака одлучи Владата, определувајќи стоки за кои при увоз од СРЈ, стопанските субјекти во земјава претходно мора од нашето Министерство за економија да обезбедат согласност за увоз - ЛБ8. На оваа листа се наоѓаат околу стотици видови стоки.

МАКЕДОНИЈА И ХРВАТСКА ЧЕКОРАТ КОН ЕУ

„До 2006 година Македонија нема причини да не ги исполни обврските за полноправно членство во Европската унија,“ изјави потпретседателот на маке-

донската влада, Зоран Крстевски по средбата во Скопје со хрватскиот министер за евроинтеграции, Невен Мимица.

Министерот Мимица меѓудругото, рече „задоцнувањето на Хрватска и на Македонија за влез во првиот круг за проширување на ЕУ има и две позитивни работи: да се учи од искуството на оние кои влегоа, но и да се добие повеќе време за подобра стартна позиција од оние кои се веќе кандидати,“.

ПИТЕР СТЕК ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

„За да гледаме напред, потребно е повторно да се изгради доверба, со цел економијата да се развива на начин кој ќе создаде можности и работа за сите, рече Стек на завршната прес конференција. Според него, најголем дел од она што требаше да се направи, се направи.“

Во врска со приоритетите за новата стратегија, Стек нагласи дека се потребни реформи во судството и да се покачи нивото на социјалната заштита, но тоа е работа што треба да се договори меѓу Владата и СБ. Тој смета дека се исполнети некои од условите за повлекување на третата транша од Фесал аранжманот, додека за повлекувањето на втората транша се завршени речиси сите работи и се очекува одобрување од ММФ.

Питер Стек истакна дека Светската Банка е загрижена за предлогот да им се даде право на пензија на загубарите со 25 - годишен работен стаж.

Тој информира дека за време на средбите била изразена загриженост за постоењето на корупција и поврзаноста со организираниот криминал во земјата. „Владата е свесна за овој проблем и работи на намалување на корупцијата“ рече Стек.

Извршниот директор на СБ, Питер Стек за време на последната официјална посета на Македонија ост-

вари средби со премиерот Љубчо Георгиевски, претседателот Борис Трајковски, лидерите на СДСМ и на ДПА, Бранко Црвенковски и Арбен Џафери.

ПРЕГОВОРИ ЗА ЧЛЕНСТВО НА МАКЕДОНИЈА ВО СТО

Активностите за членство на Република Македонија во Светската трговска организација се одвиваат според предвидената динамика, изјави македонскиот министер за економија Бесник Фетаи кој од 21 до 24 мај престојуваше во Женева. Одредбите околу услужниот и индустрискиот сектор практично се усогласени со сите земји, а преговорите продолжуваат со

САД и Австралија и тоа само за земјоделскиот сектор, односно неговата заштита и поддршка. Се очекува до 15 јуни да завршат сите билатерални преговори, а во првата половина на јули на неформална средба во Женева би бил презентирани нацрт-извештајот за зачленување на Македонија во СТО. Според овој тајминг, кон крајот на септември би бил парафиран Договорот за зачленување на земјава во СТО, кој треба да биде ратификуван во рок од 60 дена.

ПОТПИШАНА СПОГОДБА ЗА НАЈНИСКА ПЛАТА ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

Претседателот на Владата на Република Македонија, Љубчо Георгиевски и претседателот на Сојузот на синдикатите на Македонија, Ванчо

Муратовски на 29 мај во Скопје потпишаа Спогодба за најниската плата во јавниот сектор, со што се прекина неколкудневниот штрајк на вработените во јав-

ната администрација. Најниската плата ќе изнесува 5.060 денари. Оценувајќи го потпишувањето на Спогодбата како „историски момент, бидејќи по десет години е утврдена најниската плата во Република Македонија“, Муратовски изјави дека таа ќе биде „стожер на синдикалната и државната демократија“.

„Ова е чин со кој сите во Македонија сме синдикално, демократски и пазарно побогати“, нагласи премиерот Георгиевски, додавајќи дека „одлуката е донесена во еден исклучителен момент, по кризата...“

ПРЕГОВОРите СО "КАНАДСКА ПОШТА" ПРИВРШУВААТ

Договорот за влегување на „Канадска пошта“ во „Македонска пошта“ може да се очекува да биде постигнат наскоро. Ова е заклучокот од некулкудневните преговори меѓу претставниците на двете пошти во Скопје. Веќе е направена комплетна анализа на работата на „Македонска пошта“ и разговорите ќе бидат фокусирани на предложениот конкретен модел за приватизација. Канаѓаните имаат обврска во јуни да достават конкретна понуда. Засега, и двете страни, се согласни со моделот на заедничко вложување, при што би се формирало ново претпријатие кое би било оператор во поштенскиот бизнис.

ПОМОШ ОД ЕУ ЗА НАШАТА ЗЕМЈА ЗА ПОДДРШКА НА ТРАНЗИЦИСКИОТ ПРОЦЕС

Европската комисија ќе и додели на Македонија 130 милиони евра помош за периодот 2002-2004 година. Оваа помош е дел од програмата KARDS на Европската Унија. Помошта за која Владата на почетокот на мај ја информира еврокомесарот Крис Патен ќе биде фокусирана во четири приоритетни области: демократија и владеење на правото, економски и социјален развој, правда и внатрешни работи и животна средина и природни ресурси.

Почетокот на имплементацијата се очекува кон средината на јуни оваа година.

РЕГИОНАЛНАТА СОРАБОТКА - ПРВ ЧЕКОР КОН ЕВРОПСКА ИНТЕГРАЦИЈА

Унапредувањето на трговските врски во регионот, заеднички настап на пазарите во странство, зголемување на стопанската размена, промовирањето на македонските производи и привлекувањето на стран-

ските инвестиции беа основните теми на бизнис - средбата во Скопје меѓу стопанствениците од Македонија, Бугарија и Косово.

На неа учествуваа претставници од 100 домашни компании, 50 бугарски и 25 фирми од Косово од областа на машинската индустрија и градежништвото, чии директни контакти ќе придонесат за зголемување на регионалната трговска соработка.

ЈАПОНСКА ДОНАЦИЈА ЗА ПОПРАВКА НА ПАТИШТАТА

Со опремата, што ЈП „Македонија пат“ ја доби како јапонска неповратна помош, вредна 807 милиони јени (околу 6,8 милиони долари) ќе може да се одржуваат и поправаат 554,5 километри магистрални и регионални патишта во земјата. Јапонскиот амбасадор во Македонија, Акио Иџуин рече дека донацијата е дел од јапонската програма за економска поддршка и за помагање на земји што се соочуваат со сериозни тешкотии, поради кризата на Косово, а којашто требаше да се реализира пред две години. Премиерот, Љубчо Георгиевски, истакна дека оваа донација не ја доживуваме само како наша, туку како помош за целиот регион, бидејќи најбрзиот пат за стабилизација е економската реконструкција.

СРЕДБА НА ДИРЕКТОРИТЕ НА МАКЕДОНСКИ И ХРВАТСКИ ЖЕЛЕЗНИЦИ

На средбата меѓу директорите на Македонските и на Хрватските железници, Владимир Соколовски и Марјан Дремпетиќ, на 8 мај во Скопје, покрај за билатералната соработка, било отворено прашањето за реанимација и реафирмација на транспортниот Коридор 10.

По овој состанок се очекува да произлезат договори за соработка на

двете железнички управи во рамките на Коридорот 10. Веќе се прават напори за обновување на сообраќајот, како и обиди за воспоставување на поранешната комуникација меѓу двете железници и пошироко, со цел во иднина да може да се понуди технолошки современ транспорт со заеднички цени што ќе овозможи добар профит.

СКОПСКИОТ ГРАДОНАЧАЛНИК ГО ОДБИ КРЕДИТОТ ОД СВЕТСКА БАНКА

Градот одлучи да ги прекине преговорите со Светска банка за добивање кредит во висина од 29,3 милиони долари. Градоначалникот Ристо Пенев ја донесе одлуката по сумирање на резултатите од анкетата на 1.200 испитаници, од кои 68% се изјасниле против трансформацијата на ЈП „Водовод и канализација“, 17% биле за, а 15% немале став околу прашањето. Инаку, Светска банка на последните преговори прифати градот да биде доминантен сопственик. Ставот на министерот за финансии Никола Груевски е дека овој проект е корисен и продуктивен за граѓаните и неговото пропаѓање е голема штета за Скопје.

СРЕДБА НА АМЕРИКАНСКАТА СТОПАНСКА КОМОРА ВО МАКЕДОНИЈА

Да се помогне на бизнисмените и на компаниите што се членки на Американската стопанска комора во Македонија и да се подобри нивното работење тука и во странство, како и промоција на повеќе странски инвестиции во нашата земја, посебно американски, е целта што пред себе ја поставува Американската стопанска комора во Македонија, што беше потенцирано и на средбата во Скопје.

„Оваа непрофитна организација им овозможува на локалните компании да работат со американските, не само во САД, туку и во Европа. Со ваквото поврзување бизнисмените можат да комуницираат со Владата, околу тоа каква треба да биде даночната и другите политики,“ истакна Лоренс Батлер, амбасадор на САД во Македонија.

МИНИСТЕРОТ БАЛКОСКИ УЧЕСТВУВАШЕ НА ЕВРОПСКА КОНФЕРЕНЦИЈА ЗА ТРАНСПОРТ ВО БУКУРЕШТ НА 29 И 30 МАЈ

Министерот за транспорт и врски, Љупчо Балкоски во своето обраќање на тема „Развојот на патничкиот сообраќај на Република Македонија и пошироко“ ги истакна интензивните напори што македонската Влада ги прави за либерализација на патничкиот транспорт, преку утврдување соодветен режим на сообраќај.

„Истовремено се работи и на усогласување на македонското законодавство во оваа област со она на Европската унија,“ нагласи Балкоски. На вториот ден од 86-та сесија, министрите за транспорт од Европа дискутираа на темите: „Тероризмот наспроти обезбедувањето сигурност на патничкиот сообраќај“ и „Изградба и одржување на патната инфраструктура“. Беше усвоена и студија за регионална и транспортна инфраструктура на Балканот, во која е вклучен и патниот правец од македонската граница со Бугарија преку Делчево, Македонска Каменица, Штип, Прилеп и Битола до границата со Грција.

БАЛКАНСКИТЕ МИНИСТРИ ЗА ФИНАНСИИ РАЗГОВАРАА ВО ПРИШТИНА ЗА ШВЕРЦОТ СО ЦИГАРИ

На 10 мај во Приштина се одржа регионален состанок на тема „Борбата против шверцот со цигари во регионот“ на кој присуствуваа министрите за финансии и директорите на царините на Македонија, Босна и Херцеговина, Србија, Хрватска, Бугарија, Албанија, Романија и Црна Гора. На состанокот од македонска страна беа министерот за финансии, Никола Груевски и директорот на Царинската управа, Драган Даравелски.

Било потенцирано дека шверцот со цигари е распространет во регионот, а Косово се смета како центар на овој бизнис. Била истакната и потребата од хармонизација на даночната и акцизната политика и од засилена полициска контрола во трговијата со цигари. Министрите усвоиле и декларација за вложување заеднички напори во борба против ова зло.

ПОШИРОКА СОРАБОТКА ЗА СТАБИЛЕН ВОЗДУШЕН СООБРАЌАЈ

Цивилните воздухопловни власти од Македонија, Албанија, Југославија, Бугарија, Грција, Турција и Италија, во Скопје одржаа регионален состанок во

организација на Управата за цивилна воздушна пловидба. Целта на оваа иницијатива, е поширока соработка со цел да се врати нормалното користење на небото над Балканот. Според министерот за транспорт и врски Љупчо Балкоски, постоењето на поголем број центри на контрола, создава тешкотии во планирањето на сообраќајот и недостиг од соодветна координација, тоа пак ги намалува оптималните можности на системите, поради што, непходно е регионално поврзување во авиосообраќајот. Тоа подразбира создавање на еден центар од каде што ќе се водат сите активности, како и институции за едукација на кадри и заедничка администрација.

ДОМАШНИТЕ ТЕЛЕФОНСКИ РАЗГОВОРИ ПОСКАПИ ЗА 20 НАСТО

„Македонски телекомуникации,“ од 1 мај изврши ребалансирање на цените на телефонските услуги, што значи дека зголемени се оние во домашниот сообраќај, а намалени во меѓународниот. Според извршниот директор на компанијата, Џон Манери, станува збор за искористување на правото дадено во купопродажниот договор за постапно изедначување на цените во фиксната телефонија со оние што пос-

тојат во европските земји.

Зголемувањето на цените во домашниот сообраќај е за 20 насто, што значи дека еден импулс во скапа тарифа (до три минути) наместо сегашниот 1 денар чини 1,2 денари. Во меѓународниот, намалувањето е меѓу 7% и 10% (зависно од зоната), а истовремено се намали и цената на добивање на телефонски приклучок на 50 евра.

ЗАГУБАРИТЕ ПОВТОРНО ПРОТЕСТИРАА

Работниците од фирмите-загубари на 10 мај протестираа, блокирајќи го сообраќајот на позначајните патни правци во земјата. Со штрајкот го изразија незадоволството од одоговлекувањето на донесу-

вањето на измените и дополнувањата на законот за осигурување во случај на невработеност. Не се откажуваат ниту од барањата кои се однесуваат на целосното решавање на нивниот социјален статус, запирање на стечајните постапки во сите претпријатија и за рестартирање на фабриките.

РЕФОРМА НА ПЛАТНИОТ ПРОМЕТ - АНКЕТА

Анкетиравме неколкумина стопанственици кои секојдневно во својата работа се среќаваат со реформираниот платен промет. Заедничка оценка е дека по префрлувањето во банките, платниот промет е поефикасен, поквалитетен и побрз и дека сега меѓу банките постои конкуренција која ќе создаде нов квалитет

Оливера Тодоровиќ, финансиски директор на ланецот супермаркети „Тинекс“ од Скопје:

- На почетокот кога платниот промет го презедоа деловните банки имаше проблеми, но сега тие се надминати. Начинот на работа е забрзан и поефикасен откако платниот промет го презедоа банките. Нашата компанија е задоволна од реформата на платниот промет и сметаме дека е успешен проект.

Бети Ицева, финансиски советник во „Веро“ маркетите од Скопје:

- Трансформацијата на платниот промет е успешна затоа што сега практично побрзо ја завршуваме работата и што е уште поважно, деловните банки нудат поквалитетна услуга од поранешниот Завод за платен промет. На почетокот имаше проблеми бидејќи ова е нов начин на работа, но тие брзо беа надминати. Преземањето на платниот промет од страна на банките отвори простор за здрава конкуренција помеѓу нив, бидејќи тие сега меѓусебно се натпреваруваат во понудата на поквалитетни услови со цел да привлечат што повеќе клиенти. Мислам дека токму просторот за здрава конкуренција меѓу банките е една од најголемите придобивки на реформата на платниот промет.

Соња Тасевска, директорка на „Мако маркет“, компанија за трговија на големо, Скопје:

- За мене најзначајна работа е тоа што со новиот начин на вршење на платниот промет, имаме многу поголема контрола од причина што имаме постојан увид врз сите трансакции. Освен тоа, откако банките

го преземаа платниот промет, можеме да работиме и во сабота, додека со стариот Завод за платен промет, лани тоа не беше пракса. Во секој случај, деловните банки нудат многу поповолни услови за соработка во споредба со Заводот за платен промет. Што е уште поважно, банките работат многу побрзо од таа институција која сега е трансформирана. Мислам дека, по првичните проблеми, банките сега многу добро се снаоѓаат со платниот промет и нудат спектар на поразновидни и поквалитетни услуги од она што го нудеше ЗПП. Сметам дека реформата се покажа успешна, иако сите на почетокот бевме по малку скептични.

Станка Мартиновска, заменик генерален директор на веледрогеријата „Зегин“, Скопје

- Новиот начин на водење на платниот промет е побрз, поефикасен, поквалитетен од она што го нудеше Заводот за платен промет. Од сето тоа што се случуваше досега, најмногу позитивно ме изненади тоа што деловните банки многу брзо се прилагодија и почнаа меѓусебно да си конкурираат со услугите, со цел да привлечат што е можно повеќе клиенти. Сега и ние ја почувствувавме придобивката од слободната конкуренција, бидејќи имаме спектар на услуги меѓу кои можеме да бираме, што не беше можно кога платниот промет го работеше Заводот за платен промет. Од друга страна, сеуште постојат некои ситни проблеми кои сум сигурна дека ќе се надминат со тек на време. Најбитно е постапката што е можно повеќе да се поедностави за да не се губи време за некои постапки кои сега се повторуваат. Сепак, глобално гледано, реформата на платниот промет е успешна.

Захари Арсенков, директор на брокерското друштво „Бродил“, Скопје:

- Платниот промет е многу подобро организиран, поефикасен и што е за нас најзначајно поевтин, затоа што имаме матична банка која е основач на брокерското друштво. Кога одеше платниот промет преку Заводот, целата постапка беше многу побавна. Сега, целата постапка е поедноставна и многу побрза. Сметам дека реформата на платниот промет е за поздравување и дека е успешно спроведена. Има некои ситни проблеми кои најверојатно ќе се надминат со текот на времето.

Кире Божиноски, финансиски директор на прехранбената индустрија „Витаминка“, Прилеп:

- По почетните проблеми на стартот на префрлањето на платниот промет во деловните банки, сега

проблемите се надминати. Најбитна новина е тоа што работата во банка се одвива побрзо, поефективно и поквалитетно. Имаме постојан увид во финансиската состојба и одлична соработка со банката во која нашата компанија е депонент. Иако бевме по малку песимистички расположени на почетокот, сега искуството е позитивно.

Зоран Арнаудов, претседател на Групацијата на македонските шпедитери при Стопанската комора на Република Македонија:

- Шпедитерите во допир со платниот промет доаѓаат најчесто преку плаќање на царинските трошоци. Со префрлањето на платниот промет кај деловните банки почувствувавме дека тоа се прави подобро и побрзо. Со реформата на платниот промет за шпедитерите најважно е што се забрза постапката и се добива на време, кое порано сме го губеле пред шалтерите на ЗПП. Заштедата на време е најголемата придобивка за шпедитерите.

АНКЕТА СО ИМАТЕЛИТЕ НА ДРЖАВНИ ОБВРЗНИЦИ

Тимот кој работи на Билтенот на Министерството за финансии направи анкета по случаен избор на лица кои имаат државни обврзници, со кои државата гарантира дека ќе ги обештети нивните заробени девизни штедни влогови. Анкетата покажа дека сопствениците на обврзници се задоволни од законското решение, од динамиката на исплата, како и од гаранцијата на државата дека парите ќе им бидат вратени. Главна забелешка е да се скрати рокот во кој ќе се изведува обештетувањето.

Георги Дедов, сопственик на обврзници од Скопје:

Законот со кој државата гарантира исплата на обврзниците за заробените девизни штедни влогови е позитивен чекор на Владата и секако е за поздравување. Ова гарантира дека ќе ги добиеме парите што бесправно ни беа одземени. Досега имаме добиено дел од парите, а редовна е и исплатата на каматата. Имам забелешка на висината на каматата која изнесува 2%, бидејќи сметам дека е нереална и премногу ниска во однос на каматните стапки што сега ги нудат деловните банки за депонирање на девизи.

Во однос на можноста што се нуди за купување на деловен простор со обврзниците, и тука сме инфериорни, бидејќи нашите обврзници на берзата губат една третина од нивната вредност. Сметам дека со овој Закон кој на некој начин ја исправи неправдата што ни беше нанесена, требаше да се вгради решение, со кое имателите на обврзници би имале некакви бенефиции при купувањето државен недвижен имот.

Генерално гледано, Законот го реши нашиот проблем и сега е многу подобро отколку порано, кога пари добивавме само за интервентни случаи.

Славе Танаскоски, имател на државни обврзници од Охрид:

Досега редовно и навремено добиваме и рата од отплатата на главницата и исплата на каматите. Она што беше ветено, досега е и исполнето. Законот со кој државата не обештетува е добро решение, а единствена моја забелешка е долгорочната исплата. Лично сметам дека најдобро би било рокот да е барем двојно пократок. Знаете, многу е тешко да се верува во нешто, особено по траумата што ја преживеавме кога нашите животни заштеди ни беа ограбени. Сепак, досега редовно го добивавме од државата она на што таа се обврза и се надевам дека до крај ќе ја испочитува својата обврска.

Јован Николовски, имател на обврзници од Битола:

Законот понуди и спроведе решение кое според мене е компромисно, но сепак, во крајна линија, корисно за нас имателите на обврзници. Порано, пред Законот, добивавме само интервентно, мали суми на пари, додека сега постои законска регулатива која гарантира дека ќе бидеме обештетени. Ратите досега се исплаќаат редовно, навремено и тука нема никакви проблеми. Моја главна забелешка е што обештетувањето го добиваме во денарска вредност, бидејќи сметам дека треба да се враќаат девизи. Секако, целосно нема да се надомести штетата која ни беше направена, но сепак, ова решение е корисно за нас.

Мики Младеновиќ, сопственик на обврзници од Куманово:

Законското решение е корисно за нас, бидејќи дава сигурност дека ќе бидеме обештетени за неправдата што беше направена. Моја забелешка е што рокот е предолг и сметам дека Владата треба да изнајде сили и средства да го скрати рокот во кој ќе не обештети. За нас би било најдобро тоа да биде рок од 5 години. Обврзниците можат да се користат и сега и за нив да се добијат кеш пари и тоа е најпозитивната работа. И покрај тоа што на берзата цената на обврзниците е пониска од номиналната вредност, сепак државата нуди можност, доколку е потребно, да се продадат обврзниците и да се добие од 60 до 70% од нивната вредност. Кој не сака да продава, треба да чека 10 години и да ги добие парите. Реално гледано, законското решение нуди повеќе можности и е корисно за сопствениците на обврзници.

Ристо Гацов, сопственик на обврзници од Скопје:

Државата мора да го скрати рокот за враќање на парите што ни ги должи. Сегашниот рок што го предвидува Законот е предолг и мора да се најде начин за

побрзо обештетување. До сега, тоа што требаше да се врати е реализирано навремено и немало никаков проблем.

Владо Таламановски, сопственик на обврзници од Пештани - Охрид:

Од донесувањето на Законот со кој се гарантира враќање на парите, почнавме да добиваме дел од влогот, како и камата на вложените пари. Дотогаш немаше решение што претставуваше очајна состојба, бидејќи добивавме пари само во посебни случаи и тоа мали суми. Овој Закон нуди можност и за продавање на обврзниците и покрај тоа што нивната цена е пониска од номиналната вредност. Но сепак, дава можност да се дојде до кеш пари на оној што му се неопходни. Законот не може целосно да ни ја надополни штетата, но дава можност и гаранција дека ќе ги добиеме парите за кои мислевме дека никогаш нема да ги добиеме.

Васко Автаровски, сопственик на обврзници од Битола:

Досега, сè што требаше да се исплати е исплатено и се надевам дека и во иднина ќе биде така. Се' се одвива онака како што предвидува Законот и државата редовно си ги исполнува обврските. Законот што беше донесен за наше обештетување е корисен за нас и понуди начин за добро решавање на проблемот. Ако државата продолжи со редовна исплата, проблемот со девизните заштеди што се провлекува десетина години ќе биде решен на начин што е прифатлив за најголемиот број од граѓаните чии пари „изгореа“.

Драган Ивановски, сопственик на обврзници од Куманово:

Искрено кажано, целиот проект за исплата на девизните штедни влогови го примив со голема резерва.

Мора да се признае дека досега, се' што беше ветено е реализирано од страна на државата. Сепак, досега помина малку време за да може да се каже дека ова е вистинскиот начин, бидејќи има уште долго време пред да се исплатат парите. И покрај редовната исплата, сеуште гледам со резерва на тоа дека државата навремено ќе ги исплаќа парите.

Кирил Мојсовски, сопственик на обврзници од Битола:

Немам доверба во начинот на кој државата ќе ги обештетува имателите на девизни штедни влогови. Тешко е да се врати довербата кога едно утро ќе се разбудиш и ќе ти кажат дека повеќе немаш ниту долар на сметката каде си ја оставил целата животна заштеда. Многу е тешко да се врати нашата верба. Од донесувањето на Законот досега, исплатата е редовна, но лично уште не можам да поверувам дека целосно ќе бидам обештетен.

Живко Стојковски, сопственик на обврзници од Демир Хисар:

Лично сметам дека законското решение е многу добро. Јас лично се изгорев, бидејќи пред донесувањето на Законот ги продадов тогашните заробени девизи за цена која беше за половина пониска од нивната номинална вредност. Да знаев тогаш дека државата со закон ќе гарантира враќање на девизните заштеди, немаше да ги продадам. Тогаш немаше закон и немавме никаков избор. Законот сега нуди три можности. Да ги продадам обврзниците на берза каде можам да добијам барем 70% од номиналната вредност, да купам државен имот или да чекам исплата на рати во наредните години, при што ќе добивам и камата. Ова докажува дека Законот нуди добри можности за лицата кои имаат обврзници.

ГОЛЕМИОТ РАСЧЕКОР И ПО НЕГО - ФИНАНСИСКАТА АРХИТЕКТУРА ВО ТРАНЗИЦИЈА

Сè поголем и подлабок јаз се отвора меѓу земјите, каде што започна економскиот развој и оние кои беа фатени во маѓепсаниот круг на институционална стагнација и макроекономска нестабилност. Овој "голем расчекор" е очигледен во речиси секој индикатор на економските перформанси, како што е растот на БДП, инвестициите, јавните финансии, продлабочувањето на нееднаквоста, општата институционална инфраструктура и се' повеќе, индикаторите на развој на финансискиот систем

Ерик
БЕРГЛОФ
и Патрик
БОЛТОН

Земјите кои успеаја да се најдат на „вистинската“ страна на јазот (Унгарија, Полска, Словенија, балтичките држави) водеа невообичаена низа политики насочени кон финансиски развој. Сепак, зачудувачки, основната финансиска инфраструктура на овие лидери, денес е многу слична: силна доминација на деловните банки, во голема мера во странска сопственост, кои примарно ѝ даваат заеми на Владата. Берзите на хартии од вредност се' многу нестабилни и неликвидни и нивната одржливост е во прашање, додека бројот на котираните компании стагнира, или дури и опаѓа. Претпријатијата најмногу се потпираат на внатрешните извори на средства и главно, сите надворешни долгорочни финансиски средства доаѓаат преку странските директни инвестиции.

Големиот јаз во економскиот и финансискиот развој и усогласувањето на финансиската архитектура меѓу успешните земји наметнуваат неколку важни прашања: каква е меѓусебната поврзаност на институционалните реформи и финансискиот со економскиот раст? Дали финансискиот развој води кон економски раст, или дали финансиските институции и пазари се развиваат како одговор на притисоците од реалниот сектор? Или дали и финансискиот развој и економскиот развој се водени од некоја основна варијабла? Дали е возможно да се прескокнуваат фази во финансискиот развој или дали сите земји мора да поминат низ фазата на финансиска архитектура, која е банкарски ориентирана? Финансиската транзиција претставува единствена можност за да се посвети ново внимание на овие значајни прашања.

Потребно: Силна влада со здрава фискална основа

Заклучуваме дека финансискиот развој не дава објаснување зошто мала група земји се развиле и забележале пораст, додека најголем број транзициони економии останале заглавени во рецесија и економски пад. Некои земји доживеале финансиски развој, барем традиционално мерено, без економски раст. Всушност, во неколку случаи финансискиот развој го поткопувал развојот на реалниот сектор. Други земји забележале пораст без голем финансиски развој. Општо, финансискиот сектор играл мала улога во реструктурирањето на производствениот сектор во земјите во транзиција.

Сметаме дека големиот расчекор се појави како резултат на либерализацијата на цените, и после банкарските кризи и нивната санација. Способноста на владата да постигне макроекономска стабилност и фискална одговорност, заедно со заложбата да се воздржи од преголемо спасување на банките кои пропаѓаат или на претпријатијата загубари, определија дали ќе дојде до економски и финансиски развој. Со други зборови, цврстата влада со здрава фискална основа е главниот предвидувач на позитивните економски перформанси во транзиционите економии.

Фискалната одговорност поттикнува и финансиски развој и економски пораст преку два значајни канали: прво, таа го лимитира степенот на потиснување приватните инвестиции преку позајмување од владата; и второ, таа ѝ дава кредибилитет на заложбата на владата да одржи макроекономска стабилност, основен услов за приватните инвестиции. Без сомневање, специфичните почетни услови и основните карактер-

истики на земјата го олеснуваат појавувањето на цврсти и фискално здрави влади, способни да го спроведуваат законот.

Усогласувањето на финансиската архитектура меѓу водечките земји е во согласност со ставот во литературата кој сугерира врска меѓу степенот на економски развој и дизајнот на финансиските системи. Земјите кои се обидоа брзо да го започнат развојот на финансиските пазари се свртеа кон финансиските системи, кои се повеќе банкарски ориентирани. Во слаба институционална средина, штедачите мора да бидат уверени дека банките нема да избегаат со нивните пари или дека нема да бидат вклучени во премногу ризични проекти. Ова, исто така, може да го дополни објаснувањето зошто банките повеќе и' даваат заеми на владата, отколку на претпријатијата.

Што научивме

По десет години можеме да нагласиме некои работи кои ги научивме:

- Едно од поистакнатите мислења во минатава декада на финансиска транзиција е значајноста на фискалната дисциплина и почетниот крстопат. Ова е критична точка кога ќе се појави големиот јаз.
- Земјите кои се наоѓаат на погрешната страна на овој јаз се фатени во маѓепсаниот круг на макроекономска нестабилност и континуираните влошувања во финансискиот развој. Во најдобар случај, финансискиот развој во овие земји има мало влијание врз економскиот раст, и дури може да биде контрапродуктивно со намалување на ограничувањата на буџетот на компаниите. Спротивно на тоа, во земјите на вистинската страна на големиот јаз, се чини дека финансискиот развој е позитивно поврзан со економскиот раст.
- Покрај големата разновидност на политиките за финансиска транзиција кои се следеа во овие земји, нивната финансиска архитектура се чини дека се усогласила со систем базиран на банки со значителна странска сопственост.
- На позитивната страна, финансискиот сектор придонесе да се зацврстат буџетските ограничувања, но на негативната страна, банките се' уште немаат започнато да даваат значајни долгорочни финансии, ниту пак активно да го пот-

тикнуваат реструктурирањето во индустрискиот сектор.

- Иако процесот на транзиција, во суштина е проблем на институционална реформа и изградба, раната економска литература за транзиција главно ја земаше макроекономската перспектива, нагласувајќи ја либерализацијата на цените и политиките кои водат до стабилност. Иронично, иако оваа перспектива е критикувана поради игнорирање на основните институции и улогата на финансискиот сектор во развојот, шемата на финансиски развој од минатата деценија наведува дека фокусот на макроекономската стабилност и фискалната одговорност е добро поставен.
- Здравите владини финансии креираат поволни услови не само за финансискиот развој, туку и за правилното спроведување на законот. Пишувањето нови закони или земањето закони, во поголема или помала мера од други земји е релативно лесно. Потешко е да се осигура нивно правилно спроведување. Наше мислење е дека слабото спроведување на законите произлегува од истите слабости на владата и фискалната неодговорност

Иако процесот на транзиција, во суштина е проблем на институционална реформа и изградба, раната економска литература за транзицијата главно се концентрираше во макроекономската сфера, нагласувајќи ја либерализацијата на цените и политиките кои водат до стабилност

која го поткопува финансискиот развој.

- Западна Европа може да има значајна улога во обезбедување надворешни сидра за финансискиот и економскиот развој на земјите во транзиција. Процесот на пристап во ЕУ имаше критичен придонес во намалувањето на домашните политички ограничувања во земјите во транзиција на Централна и Источна Европа. Притисокот да се исполнат критериумите за членство во ЕУ беше значаен за усвојување и спроведување закони и регулативи и за градење на основни институции. Можеби уште поважно е тоа што широко прифатената аспирација за обединување на Европа строго ги насочи и ги зајакна заложбите на владите на овие земји. Обезбедување такви сидра за земјите на погрешната страна на големиот јаз е главен предизвик за иднината.

ЗЕМЈИТЕ ВО ТРАНЗИЦИЈА НЕ ТРЕБА ПРЕМНОГУ ДА СЕ ГРИЖАТ ЗА АПРЕЦИЈАЦИЈАТА НА РЕАЛНИОТ ДЕВИЗЕН КУРС

Голям број земји кои се во транзиција од централно-планска во пазарна економија забележаа силни апрецијации на реалниот девизен курс. Што ги предизвикува овие движења и кои чекори треба да ги преземат креаторите на политиката како одговор? Со оглед на тоа што овие апрецијации типично повлекуваат повисока инфлација, дали земјите кои настојуваат да добијат членство во Европската економска и монетарна унија (ЕМУ) ќе бидат во можност да го исполнат мастрихтскиот критериум за инфлацијата? Неодамнешниот документ на Марк де Брок, вработен во Европскиот сектор I и Торстен Слок од Секторот за истражувања на ММФ открива дека во голем број земји, овие апрецијации во најголем дел се поттикнати од придобивките во продуктивноста. Кога апрецијациите на реалниот девизен курс се дел од процесот на конвергенција на доходот кон напредните економии, тие тврдат дека нема потреба за реакција од страна на носителите на политиката.

ММФ ПРЕГЛЕД: *Што Ве поинтикнува да ги истражувате движењата на девизниот курс во земјите во транзиција?*

СЛОК: Главната мотивација за документот беше да се разгледа посебната ситуација во земјите во транзиција - земјите од централна и источна Европа, и Русија, како и други земји од поранешниот Советски Сојуз - по нивното менување во економии базирани на пазарот. Ригидностите кои постоеа во овие економии во услови на стариот централно-плански систем беа отстранети многу брзо и тоа доведе до драматични промени во продуктивноста и релативните цени.

Област од голем интерес за нас беше што значи сето ова во поглед на движењата на реалниот девизен курс. Зошто е тоа значајно? Бидејќи ако имате прет-

става зошто се движат реалните девизни курсеви, полесно е да се процени како треба да реагира политиката, доколку воопшто треба да реагира. Забележуваме дека за повеќето земји во транзиција една од клучните причини зошто расте реалниот девизен курс се големите придобивки од продуктивноста. Овие апрецијации на реалниот девизен курс поттикнати од продуктивноста претставуваат позитивен знак дека нивоата на доход во овие економии започнаа да конвергираат кон квалитетот на живот во пазарните економии со висок доход.

ДЕ БРОК: Особено на почетокот од периодот на транзиција, движењата на реалниот и номиналниот девизен курс во овие земји беа понагласени отколку во други земји. Таквите големи, нагли движења помагаат да се идентификуваат факторите кои ги предизвикале. Исто така, интересно е дека овие движења ги имаат сите основни тенденции без оглед на режимот на девизен курс кој го користела земјата во транзиција.

ММФ ПРЕГЛЕД: *Зошто земјите во транзиција имаат толку силни апрецијации на реалниот девизен курс?*

СЛОК: Клучната хипотеза е дека овие силни апрецијации ги рефлектираат основните структурни поместувања. Кога една земја во транзиција воведува систем на формирање цени базиран на пазарот и се отвора, дозволувајќи поголем извоз и увоз, таа подобро ги алоцира ресурсите и ја зголемува конкурентноста на нејзиниот сектор на разменливи добра (на пример, во производството). Ова ја подобрува продуктивноста, која пак, дозволува платите во овој сектор на разменливи добра да се зголемат. Поради тоа што платите во секторите се честопати поврзани, зголемувањето на продуктивноста и платите во секторот на разменливи добра

исто така генерира зголемувања во секторот на нер-азменливи добра (како на пример, секторот на услугите или владата). Кога платите во сите сектори се зголемуваат, целокупното ниво на цените во економијата ќе започне да оди нагоре и тоа резултира во апрецијација на реалниот девизен курс.

Што значи апрецијацијата за една земја? Таа би можела да сигнализира влошување на надворешната конкурентност. Меѓутоа, апрецијацијата предизвикана од придобивките од продуктивноста не и' штети на конкурентноста и е дел од процесот на конвергенција кој ќе го зголеми нивото на доход во земјите во транзиција.

ДЕ БРОК: Важно е да се разбере дека овие земји го започнаа процесот на транзиција на ниво на продуктивност значително под нивото на пазарните економии. Откако иницијалната фаза од процесот на транзиција беше завршен, макроекономската стабилизација беше постигната, а дисторзиите беа елиминирани, повеќето од овие земји остваруваат значителни придобивки од продуктивноста.

Исто така, кога пазарно утврдените девизни курсеви ги заменија административно утврдените курсеви, ова типично се правеше на ниво кое е нешто пониско од рамнотежното. Така, во првичните години од транзицијата, некои од апрецијациите на реалниот девизен курс резултираа од корекцијата на првичното потценување. Нашиот документ се обидува да направи разлика меѓу основната апрецијација која иницијално настана поради придобивките од продуктивноста и првичната апрецијација поврзана со воведувањето на девизни курсеви базирани на пазарот на нивоа под рамнотежните.

СЛОК: Пред ориентирањето кон пазарно базирана економија, повеќето фирми во овие земји едноставно произведоа одреден број на добра бидејќи добија инструкции да го сторат тоа. Одеднаш, на фирмите им беше дозволено да произведуваат повеќе или помалку, да ги намалуваат или зголемуваат цените и да го реорганизираат начинот на кој ги произведуваат и продаваат доброта. Овие типови на промени доведоа до силни придобивки од продуктивноста. Исто така, поради тоа што земјите во транзиција започнаа од толку дисторзиран систем, полесно е да се идентификува силното влијание на придобивките од продуктивноста врз реалните девизни курсеви отколку во земјите каде што толку многу други фактори влијаат врз девизниот курс.

ММФ ПРЕГЛЕД: Дали претстојат понатамошни апрецијации?

ДЕ БРОК: Да, мислиме така. Додека реалните девизни курсеви во повеќето од земјите во транзиција се движат напред кон нивните патеки на рамнотежа, постои простор за понатамошна апрецијација долж овие патеки. Земјите во транзиција имаат пониски нивоа на доход од напредните земји. Како што се зголемуваат доходите како резултат на побрзиот пораст на продуктивноста, цените во земјите во транзиција ќе се зголемуваат, предизвикувајќи апрецијација на реалниот девизен курс. Но, за колку? Нашата студија покажува дека доколку доходниот јаз се стесни за 1 процент, тогаш, нивото на цената, а оттаму и девизниот курс, ќе се зголемат за 0,4 проценти.

Процесот на транзиција ќе биде пролонгиран. Дури и најнапредните земји во транзиција се' уште имаат нивоа на доход кои се само 60 до 70 проценти од просекот на ЕУ. На пример, на Словенија - најнапредната земја во транзиција - можеби би и' требале 10 до 15 години за да ги достигне целосно земјите од ЕУ. На помалку напредните земји кандидати за членство во ЕУ можеби би им требале околу 30 до 40 години. Се' додека продолжува процесот на достигнување, ќе има понатамошни апрецијации на реалниот девизен курс. Процесот на достигнување, меѓутоа, не е карактеристичен само за земјите во транзиција. Тоа е општа карактеристика на конвергенцијата на доходот на земјите со понизок доход со земјите со висок доход. Но, сметаме дека земјите во транзиција, доколку го зголемат обемот за понатамошна продуктивност, побрзо ќе го достигнат нивото на развој од земјите кои не се во транзиција.

СЛОК: Меѓутоа, ова не значи дека целата апрецијација на реалниот девизен курс во земјите во транзиција е позитивна вест. Апрецијацијата може да настане од многу фактори, покрај оваа компонента на достигнување.

ММФ ПРЕГЛЕД: *Кои се значајниите прегледници што ги поставуваат овие апрецијации? Дали е потребна реакција на политиката?*

ДЕ БРОК: Сè додека апрецијацијата на реалниот девизен курс е поради појавата на рамнотежа предизвикана од зголемувањето на продуктивноста во секторот на разменливи добра, тогаш тој не треба да биде предизвик или проблем. Меѓутоа, доколку апре-

цијацијата е поттикната од други фактори, како на пример, вишокот на домашна побарувачка, земјите треба да бидат загрижени, бидејќи тоа би ја поткопало нивната конкурентност. Според тоа, значајно е креаторите на политиката да ги идентификуваат основните извори на апрецијацијата на реалниот девизен курс. Тоа е главниот предизвик.

Меѓутоа, определувањето на основните трендови бара проценка. Врз основа на нашата анализа, мислам дека не можеме да дадеме конкретни напатствија за креаторите на политиката за тоа како да реагираат кога ќе забележат дека реалниот девизен курс ап्रेसира. Резултатите што ги спомнавме претходно - 1 процент дополнителен пораст во земјите во транзиција кој води до реална апрецијација од 0,4 проценти - е во контекст на основна, подолгорочна врска.

СЛОК: Рамнотежното ниво на реалниот девизен курс во земјите во транзиција и понатаму е тешко да се процени. Голем број фактори треба да бидат земени предвид кога ќе се размислува до кој степен овие апрецијации на реалниот девизен курс ја загрозуваат конкурентноста и бараат реакција од политиката.

ДЕ БРОК: На пример, голем број земји во транзиција се' уште имаат одреден број на административни цени. Кога формираат шема за постепено доведување на овие цени до нивоа на покривање на трошоците или до нивно либерализирање, креаторите на политиката треба да земат предвид како овие прилагодувања ќе влијаат врз инфлацијата и конкурентноста.

ММФ ПРЕГЛЕД: Дали овие апрецијации поставуваат некакви прашања за земјите кандидати за членство во ЕУ?

ДЕ БРОК: Овие апрецијации на девизниот курс претставуваат посебен предизвик за земјите канди-

дати за членство во ЕУ кои исто така сакаат да се вклучат во ЕМУ бидејќи се очекува овие апрецијации да продолжат во текот на подготовката за, и во почетните години на, членството во ЕМУ. Постојат одредени ограничувања кога една земја сака да се вклучи во ЕМУ во смисла на тоа колку висока може да биде инфлацијата. Значи, ќе има одредени прашања.

Како прво, кога земјите кандидати за членство во ЕУ се подготвуваат за членство во ЕМУ, апрецијациите на реалниот девизен курс ќе имаат импликации за нивен избор на аранжманот на девизниот курс. Второ, откако овие земји ќе се вклучат во ЕМУ, инфлацијата во некои од нив може се' уште да биде повисока отколку во постојните земји членки на ЕМУ, рефлектирајќи го континуираниот побрз пораст на продуктивноста. Европската централна банка ќе мора да решава до кој степен овој извор на дополнителна инфлација ќе биде земен предвид кога ќе го проценува развојот на инфлацијата во проширената монетарна унија. Сепак ќе бидат потребни неколку години пред земјите кандидати за членство во ЕУ да станат членки на ЕМУ. До тоа време, основната апрецијација на реалниот девизен курс во овие земји може да стане доволно мала за да биде прилагодена без некакви големи проблеми.

СЛОК: Дознаваме дека големината на апрецијацијата предизвикана од продуктивноста е посилен во земјите кандидати за членство во ЕУ отколку во другите земји во транзиција. Ова е делумно поради процесот на проширување на ЕУ, кој обезбедува надворешно „сидро“, помагајќи им на земјите кандидати за членство да ги прилагодат и реформираат нивните економии. Спротивно на тоа, во Русија и други земји од поранешниот Советски Сојуз, кои не се првата логична група за членки на ЕУ, недостатокот на такво сидро за жал резултираше во помал напредок со структурни реформи.

Преземено од: IMF Survey, May 2002

ИСКУСТВОТО СО ДДВ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ИНТЕРВЈУ СО ПИТЕР БРУЦИС (советник во KPMG, поранешен даночен советник на Владата на Република Македонија при воведувањето на ДДВ)

Општо е мислењето дека воведувањето на ДДВ во Република Македонија беше успешно. Лично сметам дека причината беше добрата општа подготовка и едукативната програма што беше спроведена од страна на ГТЗ и на самиот министер за финансии, господинот Никола Груевски

П: Г-не Бруцис, престојувавте подолго време во Македонија како постојан советник од ММФ, некој средно пред воведувањето на ДДВ и во почетниот период на неговата имплементација. Според вашите впечаток, што се променило од вашето заминување од Македонија?

О: Во Република Македонија го воведовме ДДВ кој претходно не постоеше и извршивме изградба на капацитетите во рамките на Управата за јавни приходи. Исто така можам да кажам дека создадовме подобра структура и се разбира ги зголемивме приходите, што е многу добро за буџетот.

П: Вие сите еден од најкомпетиентните експерти за оценка, дали Република Македонија успешно го воведо ДДВ?

О: Да, и тоа не е само мое мислење, туку тоа е општо мислење, дека воведувањето на ДДВ беше успешно. Исто така сметам дека е битно да се слушне и мислењето на другите луѓе, јас на пример, имам зборувано со претставници од деловната заедница кои имаат забележано извесно подобрување, бидејќи сега поради ДДВ, тие можат да добијат кредити поврзани со капиталните расходи кои претходно со данокот на промет не можеа да ги добијат. Битно е што и деловната заедница смета дека воведувањето на ДДВ е добро.

П: Пред воведувањето на ДДВ беа изнесени одредени стравувања дека тоа ќе доведе до покачување на цените. Колку тие стравувања беа оправдани?

О: Секогаш при воведување на некој данок постојат извесни стравувања. Уште на почетокот, со воведувањето на ДДВ се знаеше дека ќе има многу, многу маргинално зголемување на цените, кое во овој случај беше еднократно. Во моментот ги немам точните

цифри, но сепак, зголемувањето беше маргинално. Точно е тоа дека во тоа време имаше и извесни зголемувања, но тие не беа поврзани со ДДВ. Треба да се биде многу внимателен при толкувањето на цифрите, односно да се внимава да се споредуваат соодветни работи. ДДВ доведе само до маргинално зголемување, што воопшто не е значајно.

П: Најмногу од времето овде во Македонија го поопрошивте во помагање на Управата за јавни приходи. Како нашата даночна администрација се снајде во спроведувањето на ДДВ?

О: Сметам дека тие се снајдоа многу добро. Треба да запомнеме дека многу од овие работи беа нови за кадарот во УЈП, меѓутоа ние се обврзаме да воведеме помодерен и поавтоматизиран систем. Постојеа стравови дека системот можеби нема да профункционира, дека компјутерските апликации можеби нема да бидат испорачани, но тоа се разбирливи конфликти кога се воведуваат нови промени.

Штом се воведо системот, луѓето се навикнаа на него и важно е дека со тоа се добија информации што претходно не беа на располагање. Треба да се запомне дека, пред воведувањето на ДДВ, сите информации во врска со даноците се чуваа во ЗПП, организација која веќе не постои. Вредно за помнење е и тоа дека во времето кога се воведоа вашите ДДВ, УЈП

точка, што поедноставно - тоа подобро. Сепак, подобро е да постои една општа даночна стапка по која би се вршело оданочувањето во поширока смисла.

Во Македонија, всушност се докажа дека една стапка е многу добра. Го воведовте данокот на финансиски трансакции и тој е многу добар за реализирање на приходи, има широка основа и има само една стапка. Тоа е добро во теорија, не велам дека е добро за економијата, но докажува дека ниска, широка стапка, може да носи приход. Притоа, исто така, постојат многу малку ослободувања. Да не бидам разбран погрешно, јас не сум за тоа да го задржите Данокот за финансиски трансакции, бидејќи очигледно постојат многу негативни страни на секој данок. Во овој случај, тој врши каскадирање на цените и услугите во целата земја, ја зголемува и цената на вашиот извоз. Исто така, ги одвлекува луѓето од банкарскиот систем и ги насочува кон она што јас го нарекувам готовинска економија.

Со други зборови, да се има широка ниска стапка е идеалниот постулат на ДДВ, се разбира, доколку тоа може да го постигнете.

П: *Рековите дека ниска општите стапка би била идеално решение. Дали според вас 19 процентот е ниска и која според вас би била идеалната?*

О: Тоа зависи од многу околности, на пример од приходите што сакате да ги постигнете. Тоа исто така зависи од даночната основа, односно што е поширока основата, толку повисоката стапка паѓа надолу. Ако имате доволно широка даночна основа, тогаш би можеле да задржите стапка од некаде, да речеме 16 проценти.

П: *Се согласивте дека Македонија успешно го воведо ДДВ. Дали тоа се должи на овие стапки?*

О: Не се согласувам со тоа. Сметам дека причината

беше општата добра подготовка и едукативната програма што беше спроведена од страна на ГТЗ и на самиот министер за финансии, господинот Никола Груевски.

Даночната администрација се снајде многу добро. Треба да запомнеме дека многу работи беа нови за кадарот во УЈП, меѓутоа ние се обврзавме да воведо помодерен и поавтоматизиран систем. Постоеја стравови дека системот можеби нема да профункционира, дека компјутерските апликации можеби нема да бидат испорачани, но тоа се разбирливи конфликти кога се воведуваат нови промени. Штом се воведо системот, луѓето се навикнаа на него и важно е дека со тоа се добија информации што претходно не беа на располагање

П: *И за крај, генерално, кои би биле вашите суштински зајдобрувања на даночниот систем во Македонија?*

О: Едно општо поедноставување на процедурите и на формите, со цел да им се овозможи на даночните обврзници подобро да ги исполнат своите обврски околу плаќањето на даноците. Исто така, мислам дека може да постои поедноставување на даноците што се одбиваат од плати, како што се персоналниот данок, придонесите за социјално и пензиско осигурување. Може да постои еден едноставен декларативен формулар, а не да се бара да се поднесуваат извештаи од сите владини агенции. Сметам дека едно општо поедноставување, односно дерегулација ќе биде големо олеснување, како за деловната заедница, така и за Управата за јавни приходи. Со подобрената даночна администрација можете да добиете подобрување на приходите, бидејќи во даноната мрежа ќе опфатите повеќе луѓе. Исто така, мислам дека изградбата на систем за разузнавање во рамките на УЈП, како и подобро собирање на податоци ќе ја намали даночната евазија.

ДЕСЕТ ГОДИНИ ОД МОНЕТАРНОТО ОСАМОСТОЈУВАЊЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ОБРАЌАЊЕ НА Г-ДИН ЛЈУБЕ ТРПЕСКИ, Гувернер на Народната Банка на Република Македонија

Проф. д-р Лјубе
ТРПЕСКИ

"За Република Македонија, раѓањето на банкнотите е дел од раѓањето на самата држава и сега, кога се во секојдневен оптек, тие претставуваат амбасадори на нивната земја, агенти на економскиот пораст и икони на културниот идентитет"

Почитувани дами и господа,

Десетгодишниот јубилеј на нашата валута-денарот и на Народна банка на Република Македонија како самостојна централна банка е убав повод да фрлиме поглед наназад и да се присетиме низ какви се' премрежиња поминавме во овие десетина години.

Ќе започнам од 1991 година.

1991 година не е така далечна година за да ни изгледаат сеќавањата за тоа што сè се случуваше во државата во која живеевме близу половина век. Таа се распаѓаше на најкрвав можен начин. Беше потребна голема мудрост и тактичност од нашето политичко раководство и би рекол, од целиот македонски народ, Република Македонија да не биде вовлечена во таа крвава војна. И во тоа се успеа. Со гордост истакнувавме во изминатите години дека Република Македонија е единствена од поранешните Југословенски републики која на мирен начин ја стекна својата независност.

Со плебисцитарното изјаснување на македонскиот народ и на граѓаните во Република Македонија на референдумот од 8 септември 1991 година за самостојна и суверена Република Македонија се остварија вековните стремежи на македонскиот народ за самостојна и меѓународно призната Република Македонија.

Озарените лица на народот кој спонтано се собра на плоштадот во нашиот главен град веднаш после соопштувањето на резултатите од референдумот и на раководството кое искачено на бината, заедно со народот, во еден глас ја пееја химната - ја покажуваше пред целиот свет - единствената определба за самостојна и суверена Република Македонија.

Но, тоа беше само почетокот, од патот кој требаше да се изоди за целосно уставно-правно и институционално, воспоставување на сите функции и прерога-

тиви својствени за една самостојна и суверена држава.

Политичките и економските услови во времето после политичкото осамостојување беа такви што бараа деноноќна работа.

Хиперинфлацијата предизвикана од високата монетарна експанзија на Народната банка на Југославија и од упадите на поделни републики во монетарниот систем, не овозможуваше на мирен, сложен и систематичен начин да се работи на монетарното осамостојување.

Верувам дека на сите ви се сеуште свежи сеќавањата на тоа време кога инфлацијата дневно растеше со стапки колку што сега расте на годишно ниво, кога курсот на динарот дневно депрецираше за по неколку процентни поени, на огромната разлика меѓу официјалниот и „црниот,“ или „уличниот,“ курс. Само заради илустрација, да напоменам дека непосредно пред монетарното осамостојување, месечната стапка на инфлација изнесуваше 86%, а неофицијалниот или „црниот“ курс на динарот беше повисок за 300%. Верувам дека се сеќавате на уличните дилери, како на многу важни личности во тоа време.

Таквата ситуација налагаше што побрзо да се воведат стабилна валута за да се извлече земјата од зоната на хиперинфлација.

Од друга страна, постоеја фактори кои предупредуваа на крајна внимателност во реализацијата на овој проект. Бевме свесни дека, секое брзоплето решение, без сериозни припреми, може да се врати како бумеранг и народот да не ја прифати новата валута.

Второ, сите анализи покажуваа дека Републиката ќе се најде во сериозни платно билансни потешкотии непосредно по монетарното осамостојување и може да се доведе во ситуација да нема девизни средства за купување на основните, виталните производи како

Тоа им помогна во првите години после монетарното осамостојување многу подобро и полесно да се снајдат во новонастанатата ситуација.

Народна банка на Република Македонија во првите години после монетарното осамостојување се соочи со проблемот на немање доволно кадри во доменот на изработка на монетарните проекции, на платнобилансните проекции и особено во организирањето на супервизијата.

Но, вложувањата во млади кадри, особено во последните пет години и воспоставените принципи дека во Народна банка на Република Македонија може да биде примен дипломиран економист, правник или инженер само со висок просечен успех од студите, со одлично знаење на еден од светските јазици и со познавање на еден од компјутерските јазици, како и воведената пракса, на секој курс што се одржува од страна на ММФ или од Светската банка, да има учесник од Народна банка на Македонија, дадоа резултати.

Денес со гордост можам да истакнам дека Народна банка на Македонија не само што е оспособена квалитетно и компетентно да ги извршува сите свои функции туку и дава техничка помош на други централни банки од земјите во транзиција. И тоа на централни банки со повеќе од 100 годишна традиција.

Кој сè најзначајните резултати што ги постигна Народна банка на Македонија во изминатите 10 години:

1. Одржување на стабилна куповна сила на денарот преку успешно одржување на ценовната стабилност во економијата, што е и основна цел на монетарната политика. Така, од почетната состојба на хиперинфлација, преку реализирање на антиинфлационите програми во првите години од осамостојувањето и потоа преку успешно монетарно регулирање и координираност со другите макроекономски политики, кои се во доменот на Владата, стапката на инфлација во Република Македонија од 1995 година наваму се одржува на едноцифрено ниво (независно од неповолни услови и влијанието на екстерните шокови). Гледано од овој аспект, Република Македонија се вбројува меѓу најуспешните земји во транзиција.

2. Одржување на стабилност на интервалутарната вредност на денарот. Девизниот курс на денарот, иако е флукуирачки, НБРМ со секојдневни интервенции на девизниот и менувачкиот пазар, било на страна на понудата, било на страна на побарувачката, го одржува да биде стабилен. Стабилниот девизен курс на денарот е еден од главните фактори на стабилната куповна сила на денарот.

3. Континуиран пораст на девизните резерви, при

што постојано се зголемува и степенот на покриеност на просечниот месечен увоз на стоки. Притоа, после регулирањето на односите со меѓународните финансиски институции, со Парискиот и Лондонскиот клуб, НБРМ врши редовно сервисирање на надворешниот долг во име и за сметка на Државата. Република Македонија важи во меѓународните финансиски кругови за уреден плаќач.

4. НБРМ редовно го следи и надгледува работењето на банкарскиот систем и преку супервизорските и контролните активности, како и постојано унапредување на законската регулатива, се залага за изградба на стабилен и ефикасен банкарски систем. Зголемиот интерес на странски инвеститори за влез во банкарскиот систем на Република Македонија во последните неколку години, претставува своевидна потврда за солидното работење на банките.

Ако сите ние и кога сме пред целта, работиме и делуваме секој на своето работно место, свесни дека сме само на половина пат, јас верувам дека на прославата на 20 години од монетарното осамостојување ќе заклучиме дека денарот добро си ја извршил својата улога и го праќаме во историјата, бидејќи Европската унија констатирала дека Република Македонија ги исполнила сите услови за нивна членка, односно за влез во ЕМУ

Република Македонија спаѓа меѓу ретките земји во транзиција која успеа да избегне системска банкарска криза. А причини за тоа имаше многу повеќе во Република Македонија отколку во било која земја во транзиција.

Да ја споменеме само 1999 година и 2001 година, кога заради познатите настани, уплашените штедачи масовно навалија во банките да си ги подигнат своите депозити.

Тоа е школски пример кога по правило настанува системска банкарска криза.

И сами сте сведоци дека тоа успешно го пребродивме. До последниот денар, марка или долар им беше исплатен на штедачите, а не дозволивме банките да западнат во неликвидност. Заради тој факт и раководствата на банките заслужуваат да им се оддаде признание.

Почитувани дами и господа,

Во својот обид да го одбележи заокружувањето на првата деценија од монетарното осамостојување на нашата држава, Народната банка на Република Македонија одлучи да издаде две публикации непосредно поврзани со значајниот јубилеј, а кои верувам, ќе го побудат интересот на пошироката јавност.

Првата, со симболичен наслов и мемоарски под-

наслов - Создавањето на македонскиот денар: видувања и сеќавања, ги содржи личните сеќавања и белешки на раководни личности во тоа време и на непосредните учесници во тој голем проект на монетарното осамостојување, кои секој на свој особен начин, беа директно соочени со одговорностите и предизвиците на заедничката цел. Ова хронографско дело претставува интегрално навраќање на деновите во кои, натпреварувајќи се со времето се планираше стратегијата за монетарното осамостојување на Република Македонија и Антиинфлационата програма, се превземаа неопходните подготовки за печатењето на нашата национална валута, се дискутираше за нејзиното име, дизајн и квалитет, се реализираше замената со старите југословенски динари, се подготвуваше првото стандардизирано парично издание и се планираше второто.

Сакавме да оставиме едно вакво дело за идните генерации, но, истовремено, и да го покажеме нашето уважување за сите личности кои несебично го понудија својот труд, знаење и визионерство во креирањето и реализирањето на еден од фундаменталните моменти на осамостојувањето на државата. Оваа пригода ќе ја искористам јавно да им се заблагодарам на авторите што се согласија да одделат од своето време и да ги преточат своите сеќавања во траен запис за времето во кое бевме на почетокот на патот. Тука, се разбира, ја изразуваме и нашата благодарност на сите оние кои помогнаа во конципи-

рањето, техничката подготовка и реализација на оваа публикација.

Втората публикација претставува хронолошки преглед на сите изданија на банкноти, ковани пари и јубилејни емисии издадени од страна на Народната банка на Република Македонија во овие 10 години, која всушност претставува прв референцијален каталог во кој се дадени карактеристиките на парите на Република Македонија. Со тоа што ја објавуваме двојазично, односно на македонски и на англиски јазик, овозможуваме таа да им биде достапна и на сите оние чии професионален интерес се врзува за проучувањето на модерните пари.

Почитувани дами и господа,

Да завршам со една мисла или афоризам кој вели: Ако трчате маратон од 20 километри, кога ќе стигнете на 19-от километар, не заборавајте дека сте сеуште на половина пат. Ако сите ние и кога сме пред целта, работиме и делуваме секој на своето работно место, свесни дека сме само на половина пат, јас верувам дека на прославата на 20 години од монетарното осамостојување ќе заклучиме дека денарот добро си ја извршил својата улога и го праќаме во историјата, бидејќи Европската унија констатирала дека Република Македонија ги исполнила сите услови за нивна членка, односно за влез во ЕМУ.

Ви благодарам.

женер од Флорида, кој бројот на картички од 20 го намалил на 4, но „предоцна“. Манијата на купување со кредитни картички и презадолжувањето достигнува такви размери, што на почетокот на 2002 година, со оглед на тоа што „кешот во пластика стана права напаст за голем број американци“, најголем број на граѓани јавно и приватно се зарекуваат и сами себе си ветуваат, дека прво што ќе направат во годината што настапува ќе биде да ги исплатат долговите по кредитните картички. Во таа смисла, еден од врвните стручњаци за „пластичен кеш“ - Ендрју Тобис, своите сограѓани кои секојдневно се соочуваат со „кредитната напаст“ ги советува: „прво што треба да направите е следното: сите картички што ги имате ставете ги на маса, издвојте една што ја сметате за најважна, а другите уништете ги, но не во зовриена вода, бидејќи тие ќе испливаат на површина и ќе ве гледаат право во очи, туку исецкајте ги на ситни парченца. А потоа?

Тргувајќи од :зложбата за интеграција во европските и светските економски асоцијации чие функционирање се заснова на принципите на слободен, отворен и конкурентски пазар, воведувањето и функционирањето на НПК на територијата на Република Македонија треба да претставува само прв чекор кон изнаоѓање на решение за меѓународна мрежа на картички

Потоа веднаш продолжете да ги исплатувате долговите“, советува Тобис. За разлика од САД и Англија во кои паричните картички се секојдневие, во Европа поточно во Германија и Холандија, можеби има најголеми резерви кон нивната примена. Се размислувало за воведување и на одделни ограничувања. Во таа смисла слични ставови се сретнуваа и во рамки на Европскиот монетарен институт.

Сè поголемата примена на смарт картичките за реализација на должничко доверителски односи во различни сектори помеѓу останатото е израз и резултат на осмислената стратегија на информациониот развој и утврдената институционална, правна и техничка рамка за електронска комуникација. Со примена на овие картички се овозможува поедноставна процедура, подобра и посигурна евиденција, пониски трошоци, побрз промет на стоки, услуги и капитал и она што е најбитно, брзо пренесување на деловни, технички и друг вид информации. Примената на смарт картичките, денес во некои земји (како на пример во Сингапур) е во такви размери што децата во училиштата само со допир преку поставените терминали можат да избираат храна, а пак за помалите деца изборот го вршат нивните родители преку интернет. И во двата случаи, плаќањето се врши по електронски

пат со парични картички од страна на нивните родители. Инаку, во Сингапур, со оглед на честата примена на смарт картичките се планира до крајот на 2008 година, класичните пари да се заменат со електронски во вид на чип-картица.

Смарт картичките можат да бидат издадени во повеќе вида. Во зависност од тоа кој ги издава и за каква цел, може да се говори за:

- *специјализирани и универзални парични картички.*

За разлика од специјализираните што по правило ги издаваат одредени организации и најчесто се користат за плаќање на туристичко угостителски услуги, универзалните ги издаваат банките. Во зависност од тоа за каква намена се издаваат, *универзалните* картички можат да се сведат на три основни вида и тоа;

1) Картички за плаќање по пат на презентирање на картичката и потпишување на сметката што ја издава продавачот на стоката, односно услугата, кој претходно има постигнато договор со банката за користење на таков вид аранжман. Таков тип се картичките познати како VISA, Diners Club, American express, Eurocarte и др.

2) Втор вид картички се оние кои се користат како гаранција, дека лицето што издава чекови при купување на стоки или услуги има покритие. При тоа висината до која може да се издаваат чекови е утврдена помеѓу банката и корисникот - сопственикот на картичката. Во оваа група се сврстуваат Check Card, Bankers Card, Eurocheque и др.

3) Третиот вид картичка која на корисникот му дава најголеми можности е картичката по која корисникот му ги плаќа издатоците - трошоците на издавачот во одреден, однапред спогодбено утврден рок, кои тој ги направил за корисникот. Фактички, тоа значи кредитирање на корисникот за определено време.

Натаму, во зависност од тоа дали паричната картичка ја издава еден или повеќе субјекти, може да се говори за *самостојни и кобренд-картичка*. Ако се говори за национална, тогаш платежната картичка е по својот карактер *самостојна и домашна*, и важи на територијата на земјата во која е издадена. Токму таков вид картичка е националната парична картичка (НПК) што набргу треба да добие право на граѓанство во Македонија.

За разлика од самостојните, *кобренд* картичките се поврзани со некој меѓународен систем (VISA, MASTER, EUROCARD). За нивно користење е потребно да се има лиценца.

Според плаќањата што можат да се вршат, паричните картички можат да се класифицираат на:

- кредитни;
- картички за задолжување (дебитни);
- картички за наплата; и
- чии картички.

Се смета дека од 1.1.2002 година, по воведувањето на еврото како законско средство за плаќање во земјите членки на ЕУ, поради ненавикнатоста за употреба на новата парична единица, во првата четвртина на 2002 година во овие земји значително ќе се зголеми примената на платежните картички. Иако во почетокот тоа е повеќе практична потреба, европските бизнисмени -добавувачи сметаат и се надеваат дека потребата ќе премине во долгорочна навика.

Зголемената примена на паричните картички е резултат и на погодностите што истовремено ги имаат **издавачот** (се зголемува безготовинското плаќање, се намалува потребата за големи износи на касов максимум, се создаваат можности за зголемување на кредитниот потенцијал и слично), потоа **продавачите на стоки и услуги** (се овозможува поголем обем на промет воопшто, а не ретко се зголемува и обемот на промет на луксузна стока, се намалува потребата за вработени во сметководствено-финансиските служби и друго), и на крај **корисниците - сопствениците на паричните картички** (плаќањата се вршат без употреба на готовина, без процедурални тешкотии). Меѓутоа, ниедна работа не носи само погодности. Напротив, рака под рака, погодностите одат заедно со ризикот. Оттука, како примарно се наметнува прашањето на правната нормираниост и остварување на мерките за заштита од можните ризици? Во врска со тоа е и прашањето како да се дојде до пари во неработни денови, а исплатата да се обезбеди од измама при користењето на платежна картичка. Вистината лежи во зеницата - со примена на технологијата, со усогласеност на работата на специјализирана камера и компјутерска програма. Резултатот се чита на мониторот. Така, во филмот „Никогаш не вели никогаш“, објективот на камерата го зумира околото на Џејмс Бонд, за да може според формата на ирисот да се верификува идентитетот на агентот.

Новата технологија која во В.Британија ја разви John Daugmen (научник од Универзитетот од Кембриџ) го користи обликот на ирисот за утврдување на идентитетот. Формата на ирисот е поединствена и од отпечатоците на прстите, формата на очите е поразлична и од цртите на лицето, односно ирисите се различни дури и кај идентичните близнаци. Во таа смисла, за заштита од измами, Даугмен вели дека не постои можност да се користи фотографија на нечиј ирис. Но, се поставува прашањето: дали технологијата е толку усовершена за да може лесно да се прак-

тикува? Факт е дека технологијата сеуште не е толку совршена. Со оглед на тоа што ирисот е ситен орган - потребно е максимално приближување на камерата што ја прави процедурата на идентификација непријатна. Во таа смисла се работи на усовершување на технологијата за лесен и поедноставен пристап на камерата. Ниту банките во развиените пазарни економии не се во состојба одеднаш да ги заменат своите автомати и да ја применат ирис идентификацијата.

На просторот на Република Македонија издавањето и употребата на паричните картички не е непознато. Напротив, до почетокот на 90-тите години, Југославија беше убедливо прва по примената на безготовинското плаќање. Главно беа издавани кобренд парични картички од страна на некои банки (Љубљанска банка, Југобанка).

Издавачите (банки или други субјекти), за да ја вршат оваа дејност треба да имаат лиценца од фирмата издавач. За да се има парична картичка речиси без

На просторот на Република Македонија издавањето и употребата на паричните картички не е непознато. Напротив, до почетокот на 90-тите години, поранешна Југославија беше убедливо прва по примената на безготовинското плаќање

исклучок е потребно да се исполнат одредени услови, пред се да се уплати одреден девизен или денарски паричен износ на име годишен депозит (во зависност од висината на износот е и видот на картичката што се добива), како и одреден износ на име годишна членарина (што по правило е во иста висина без оглед на видот на картичката). Во Македонија, неколку комерцијални банки (како Стопанска банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје, Извозна и кредитна банка и други), се јавуваат како издавачи на домашни и девизни парични картички.

Во 1994 година Стопанска банка АД Скопје отпочна со работење со парична картичка што се применуваше во трговијата (кај оние субјекти што тоа во договор со банката го прифатиле) и за подигање на готови пари од банката. Стопанска банка е членка на Visa International со лиценца за акцептирање и издавање на картички. Во богатата понуда на Visa International картички, Стопанска банка ги издава следните Виса картички: Classic - наменета за физички лица, Business - наменета за овластени лица на правни субјекти, Electron - за употреба во Република Македонија наменета за корисници на тековни сметки и Gold - наменета за посебни клиенти.

Според американското списание „The Nilson Report“, во врска со работењето со паричните картички Euro-

card / MasterCard, во 1999 година Комерцијална банка АД Скопје е рангирана на 969-тото место на светската и на 233 на европската ранг листа. Издавањето на паричните картички (кредитна масовна меѓународна, кредитна масовна домашна, кредитна бизнис домашна, дебитна меѓународна и дебитна домашна), Комерцијална банка АД Скопје го врши врз основа на добиената лиценца од фирмата Europay International (независна водечка Европска платежна организација) во 1994 година.

Во 1999 година, оваа банка отпочна и со издавање на меѓународна деловна кредитна картичка. Овој вид на картичка е наменета само за македонски фирми за подмирување на трошоци при службени патувања во странство. Тоа што ја издвојува оваа картичка од картичките издадени од други банки е обезбеденото

Со оглед на очекувањата во врска со инсталирањето на системот на НПК во првата половина на 2002 година и очекуваниот број на издадени парични картички, а во врска со тоа и очекуваниот зголемен интерес за криминални активности, како нужност се наметнува што поинтензивна соработка во рамки на службите на СЕКИ

патничко осигурување (во случај на несреќа за време на патувањето во странство и болничко лекување, за задоцнет авионски лет најмалку 4 часа, изгубен багаж и слично) за кое Комерцијална банка има склучено договор со Thilly Van Eessel осигурителна компанија во сопственост на Sedwwich Group. Привлечноста на овој вид картичка се зголемува и со уште една погодност за своите корисници, а тоа е Програмата за интервентни услуги во странство (обезбедена 24 часа дневно, 365 дена во годината со 77 бесплатни телефонски линии, со можност во рок од 24 до 48 часа да се добие привремена картица и друг вид услуги, како подигање на готовина).

Во системот на безготовинско плаќање во Република Македонија, во примена се и два вида на „сајрус дебитна картичка“ (може да се подигнува готовина и да се плаќа само до висината на депонираните средства); и кредитна (овозможува задолжување до одредена висина, однапред договорена со банката - издавач). Без оглед на видот, сопственикот може да ги користи картичките во трговскиот промет секаде каде што е истакнат знакот за видот на картичката во употреба и за подигање на готовина на инсталираните банкомати (по правило во банките и на поважни места - аеродроми, гранични премини, хотели, трговски центри). Здобивањето со банкарска парична картичка се врши по прифаќањето на условите утврдени во

Правилата (уплата на минимален депозит и членарина; начин на употреба на картичката.

рекламации, меѓусебни односи и известување на имателот, процедура при губење на картичката, престанок на правото на употреба и друго) од страна на банката. Прифаќањето на Правилата значи постигнување на еден вид договор sui generis.

Во Рамковната програма за економски развој и реформи - Македонија 2003, во врска со финансиските реформи посебно во платниот промет, како една од битните новини е и воведувањето на „системот на национална парична картичка (НПК). Воведувањето на овој систем има за цел; да го намали обемот на готовите пари во оптек, а со тоа и ризикот при преносот на готовите пари; да внесе поголема сигурност при плаќањата; да обезбеди мобилизирање на готовите пари во организираниите финансиски канали; да обезбеди полесно и побрзо функционирање на платниот промет во трговската мрежа; да создаде можност за далеку подобра финансиска евиденција со што се овозможува и подобар увид на даночните органи во работењето на правните субјекти; да обезбеди воведување на единствена инфраструктура достапна за сите; и да овозможи електронско плаќање, а со тоа и вклопување во глобалниот пазар на стоки и услуги.

Воведувањето на системот на платежни картички е директно поврзано и условен и од операционализирањето на Законот за готовинско плаќање, како и воведувањето на фискалните машини (каси) кои ќе содржат и читачи на платежните картички, а чии носители се Управата за јавни приходи на Министерството за финансии. Во прилог на тоа, за поефикасно и позабрзано инсталирање на истиот, со Законот за дополнување на законот за данок на добивка и со Законот за дополнување на законот за персонален данок, во јануари 2002 година се востановуваат и одредени даночни стимулации за обврзниците на овие даноци. Имено, пресметаниот данок се намалува за 50% за обезбедување на опрема за регистрирање на готовинските плаќања, но најмногу до 30.000 денари на годишно ниво. Овој систем ќе работи според меѓународни стандарди на кои се засновани меѓународните платежни системи.

Издавањето на парични картички, правно е засновано на Законот за банки (Службен весник на РМ бр.63/00). Имено, помеѓу останатите финансиски активности што една банка со мало овластување може да ги врши според наведениот закон е и издавањето на парични картички (точка 4, став 1, член 45). Инаку, концептот за системот на НПК правно е преточен во неколку одредби во Законот за дополну-

вање на законот за платен промет (Службен весник на РМ бр. 50/01).

Најнапред во член 2 од наведениот Закон е утврдена одредба дека, покрај останатите субјекти наведени во член 14 од Законот за платен промет, како издавач на платен инструмент се наведува и „имателот на платежна картичка“.

Во однос на системот на НПК во член 21а од наведениот Закон е утврдено дека „за вршење на работите за плаќање со националната платежна картичка се основа Акционерско друштво за национална платежна картичка со својство на правно лице. Како основач на Друштвото е Владата на Република Македонија. Во истата одредба е предвидена можност ова АД да биде продадено на банки кои имаат дозвола да вршат платен промет. Тоа веројатно ќе биде сторено откако Друштвото финансиски ќе зајакне. Во поглед на утврдениот статус и во однос на управувањето има одредени специфичности. Имено, Управниот одбор се состои од 5 члена именувани од Владата на Република Македонија и тоа: тројца на предлог на министерот за финансии, еден на предлог на гувернерот на НБРМ и еден на предлог на Здружението за банкарство и осигурување при Стопанската комора на Македонија. Директорот го избира Управниот одбор со мандат од 4 години, а надзор над работата врши Владата.

Во член 21б се наведени работите што Друштвото ги врши, а тоа се:

- свичинг работи (давање можност секоја банка да се вклучи и да располага со целокупната електронска инфраструктура);
- процесирање на трансакциите со евиденција, контрола, трошоци, надоместоци и друго, поврзано со сметките на имателите на картичките и давателите на услугите;
- евиденција и чување на целокупната документација и решавање на рекламациите;
- изработка и печатење на платежните картички;
- техничко одржување на мрежата;
- извештаи за извршените трансакции за потребите на банките; и
- други услуги.

Тргувајќи од фактот дека евиденцијата е основна претпоставка за планирањето, функционирањето и контролата, а и за да се спречат различни можни злоупотреби во врска со употребата на платежните картички, се утврдува евиденција на издавачите што ќе се води во посебен регистар. За обезбедување на сигурност и ефикасност, и кај издавачите се води регистар на сите оние кои прифатиле плаќање со

платежни картички. За практично реализирање на оваа задача, секако е потребно и организирање на единствен технички оператор (ЕТО) на издавачите на националната платежна картичка. Така, во врска со системот на НПК се водат три вида регистри: регистар на издавачи на платежна картичка, регистар на иматели на платежна картичка и регистар на даватели на услуги што се води кај банките издавачи на картичките.

Преку ЕТО како свичинг центар (центар за воспоставување на комуникациска врска помеѓу субјектите - издавачот, корисникот и давателот на услугите) се врши пренасочување на трансакциите и пораките спрема учесниците за кои тие се наменети.

Конструкцијата на бројот на НПК е пропишан според меѓународниот ИСО 7812 стандард. Банката како издавач на НПК освен дозвола за издавање од Единствениот технички оператор треба да добие дозвола и за вклучување во системот.

За еден субјект да добие НПК потребно е да поднесе барање со потребна, претходно утврдена документација до банката која претходно заклучила договор со ЕТО. Во име и за сметка на банката ЕТО ја изработува картичката и ја доставува до банката која ги определува условите за користење и времетраењето на картичката. По своите својства, НПК е самостојна домашна дебитна картичка и служи за безготовинско плаќање и подигање на готовина. Како учесници во системот на НПК се:

банките како издавачи; сопствениците (може да биде правно или физичко лице), односно корисниците на кои гласи картичката кои имаат сметка кај банката; давателите на услуги - субјекти кои прифаќаат наплата со платежна картичка кои исто така имаат свои сметки кај банките; и ЕТО кој ги поврзува претходно наведените субјекти, и ги води централните регистри на ниво на држава поврзани со работењето на платежните картички.

Покрај останатите, системот на НПК претставува еден од значајните предизвици за банките во услови на интензивирањето на електронското банкарство. Во таа смисла тие секојдневно ќе претендираат кон создавање на услови за поголема економичност и конкурентност при понудата на банкарските услуги. Ова посебно со оглед на фактот што мобилизирањето и ставањето на готовите пари во организираниот финансиски систем, секако ќе значи и зголемување на кредитниот потенцијал и нивната ликвидност.

Конструкцијата на НПК е пропишана според меѓународниот ИСО 7812 стандард. НПК според технологијата е изработена со магнетна лента на која покрај името на имателот го содржи логото на банка-

та, логото на меѓународниот кобренд (ако го има) и логото на НПК.

Со оглед на тоа што новите технологии носат и нови ризици во проектот за воведување на системот на НПК, како мерки за обезбедување се предвидува:

- шифрирање на пораките во комуникација со банките;
- контролата на пристапот мора да биде точно определена на ниво на целиот систем;
- со цел да се минимизираат системските падови, се предвидува резервен компјутерски систем кој е комплетно тестиран;
- да се обезбеди стабилно снабдување на системот со електрична енергија;
- системска архитектура;
- софтверска архитектура, организација и одржување на системот и друго.

Воведувањето на НПК во платниот промет (покрај и досега практикуваните повеќе вида на кредитни картички), освен гореспоменатите погодности за сите учесници во системот, носи и одредени ризици што наметнува потреба за правна заштита и санкционирање на злоупотребите. Во таа смисла, во Кривичниот законик на РМ покрај кривично дело фалсификување на пари (член 268), ќе треба да се извршат дополнувања и во однос на санкционирањето на злоупотребите на кредитна или парична картичка.

Системот на НПК на одреден начин е поврзан и со практичното реализирање на Законот за електронски потпис. Токму електронската комуникација која ги зголемува можностите за слобода на движење на капиталот ги зголемува и можностите за т.н. електронски криминал. За заштита од овој вид криминал,

услов без кој не се може е континуиран 24-часовен мониторинг и континуирана меѓусебна соработка на сите заинтересирани учесници во државата и меѓусебна соработка на земјите членки на СЕКИ иницијативата (Регионален центар на југоисточна Европа за сузбивање на прекуграничниот криминал со седиште во Букурешт). Со оглед на очекувањата во врска со инсталирањето на системот на НПК во првата половина на 2002 година и очекуваниот број на издадени парични картички, а во врска со тоа и очекуваниот зголемен интерес за криминални активности, како нужност се наметнува што поинтензивна соработка во рамки на службите на СЕКИ.

Иницијалните чекори кон воведување и афирмирање на паричните картички со инсталирање на првите неколку банкомати во почетокот на 1996 година, (22.2.1996), значително се зголемува нивниот број во 2002-та како една од суштинските претпоставки за отпочнување и ефикасно функционирање на системот на НПК. При воведувањето на системот на НПК, секако дека треба да се имаат предвид веќе присутните и досега практикувани кредитни картички.

Тргнувајќи од :зложбата за интеграција во европските и светските економски асоцијации чие функционирање се заснова на принципите на слободен, отворен и конкурентски пазар, воведувањето и функционирањето на НПК на територијата на Република Македонија треба да претставува само прв чекор кон изнаоѓање на решение за меѓународна мрежа на картички. Во таа смисла, во натамошниот технолошки развој безусловно е потребно непрекината комуникација помеѓу банките, телекомуникациските компании и трговците.

КОНКУРЕНТСКИ ПРЕДНОСТИ НА НАЦИИТЕ - ВТОР ДЕЛ

Никица
МОЈСОВСКА

Александар
СТОЈКОВ

"Националниот просперитет се креира, не се наследува". Тоа е спротивно на тврдењата на приврзаниците на класичната економија, според кои просперитетот не се раѓа надвор од природниот капацитет на земјата, нејзината работна сила, надвор од нејзините каматни стапки, штедењето и инвестициите, надвор од вредноста на нејзината валута

Постојат големи разлики меѓу земјите и во поглед на целите кои сакаат да ги постигнат компаниите и индивидуите. Компаниските цели ги рефлектираат карактеристиките на националните пазари на капитал и начините на наградување на менаџерите. Во Германија и Швајцарија каде голем дел од националните акционери се банките, со акциите се тргува мошне ретко, главно во исчекување на долгорочна апрецијација. Компаниите се успешни во зрелите гранки каде тековните инвестиции во истражување и развој се големи, иако приносите се скромни. Состојбата е сосема спротивна во САД, каде акционерите се подготвени да го прифатат ризикот, тргувањето со јавните компании е честа појава, а инвеститорите се концентрирани на кварталната и годишната апрецијација на цените на хартиите од вредност. Надоместот за менаџментот е во облик на годишни бонуси тесно поврзани со индивидуалните резултати. Поради ова, американските

компаниии се успешни во релативно новите гранки како на пример, софтверот или биотехнологијата.

Индивидуалната мотивација за работење и унапредување на квалификациите е исто така важна за стекнување на конкурентска предност. „Вечниот,“ талент е ретка појава во која било нација. Националниот успех зависи од начинот на школување кој го избираат талентираниите поединци, работното место за кое ќе се одлучат и нивното залагање и напор. Целите кои националните институции и вредности ги поставуваат пред поединците и компани-

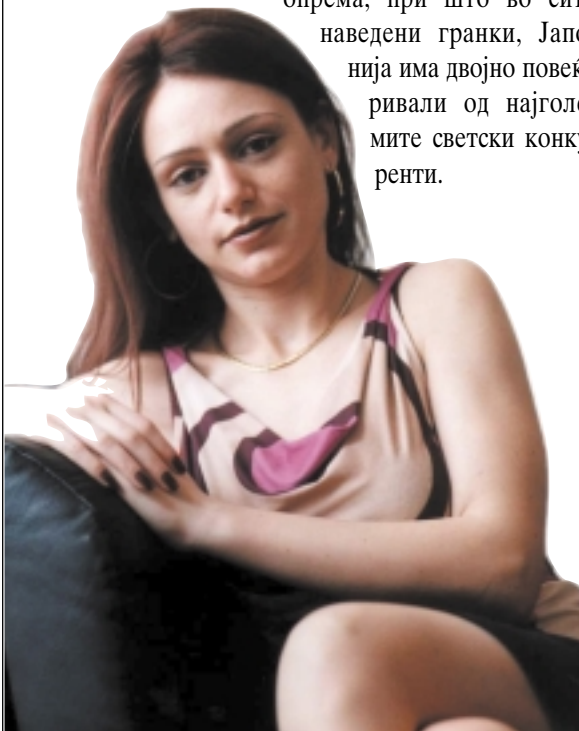
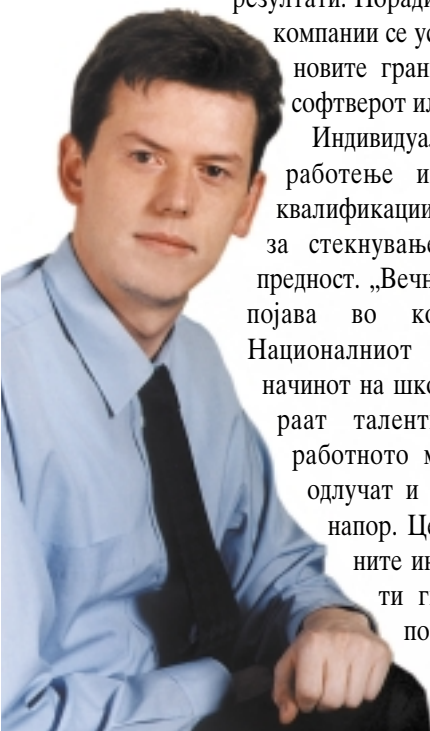
ите и престижот кој тие им го припишуваат на одредени гранки, го определува протекоот на физички и човечки капитал, во крајна линија, ги определува и конкурентските перформанси на дадените гранки. Нациите настојуваат да бидат успешни во активностите кои луѓето ги претпочитаат или зависат од нив, активностите во кои се раѓаат национални херои. Во Швајцарија тоа е банкарството и фармацијата, во Израел, земјоделството и одбранбените активности.

Присуството на силни локални ривали е последниот моќен стимуланс за креирање и одржување на конкурентските предности. Ова е вистина за мали земји како Швајцарија, каде ривалството помеѓу фармацевтските компании, Hoffman-La Roche, Ciba-Geigy и Sandoz, придонесоа за водечка глобална позиција на овие компании. Ривалството е можеби најизразено во Јапонија каде 112 компании произведуваат машинска опрема, 34 произведуваат локомотиви, 25 - аудио

опрема, при што во сите наведени гранки, Јапонија има двојно повеќе ривали од најголемите светски конкуренти.

Александар Стојков е помошник на раководителот на Секторот за макроекономска и развојна политика во Министерството за финансии. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје во 1999 година како најдобар студент во својата генерација. Истата година се запишува на постдипломски студии од областа на меѓународната економија при Економскиот институт во Скопје, каде во моментот го подготвува магистерскиот труд. Воедно, ангажиран е на Правниот факултет во Скопје како демонстратор по предметот „Економика“. Покрај тримесечното стручно усовршување во во 2001 година во Здружениот Виенски Институт (JVI) од областа на Применетата економска политика, ги посетил и семинарите за Макроекономската анализа и политика (во организација на ММФ) и Балканот – дел од Европа (Универзитет во Тесалија, Грција). Александар Стојков е прв заменик главен и одговорен уредник на Билтенот во Министерството за финансии.

Никица Мојсоска е дипломиран економист – насока Општа економија, отсек Меѓународни односи. Започнала со работа во Министерството за финансии сектор Трезор, а сега работи во Секторот за макроекономска и развојна политика. Поседува Сертификат за Европска Унија и процес на пристапување на Источно-европските земји кон Европската интеграција. Во моментот, запишана е на докторски студии на Универзитетот во Стафордшир, Велика Британија. Одлично го владее англискиот јазик, а го изучува и францускиот.

Помеѓу точките на дијамантот, домашното ривалство е најзначајно поради моќните стимулирачки ефекти кои ги има врз другите компоненти на дијамантот. Според конвенционалното сфаќање, домашната конкуренција е непотребна: таа води кон дуплирање на напорите и ги ограничува компаниите во постигнување на економија на обем. „Вистинско решение,, е да се изберат два национални шампиони, компании со капацитет да им конкурираат на странските ривали и на тие компании, со владина поддршка, да им се обезбедат потребните производни фактори. Во реалноста, најголем дел од националните шампиони се неконкурентни и покрај тоа што се во голема мерка субвенционирани и заштитени од државата. Во повеќе значајни сектори каде постои само еден национален ривал, на пример телекомуникациите, владата одиграла пресудна улога во дисторзија на конкуренцијата.

Статичната ефикасност е помалку важна од динамичното усовршување, кое подеднакво го проширува домашното ривалство. Домашното ривалство, како и секое друго ривалство, создава притисок врз компа-

Улогата на владата во една економија зависи од фазата на нејзиниот конкурентен развој, а таа улога се движи од изразена директност во почетната, факторски-детерминирана фаза, кон изразена индиректност во понапредните фази на конкурентниот развој

ниите за иновирање и усовршување. Локалните ривали се поттикнуваат меѓусебно кон пониски трошоци, подобар квалитет и сервисни услуги, и креираат нови производи и процеси. Но, за разлика од ривалството со странските конкуренти кое просторно оддалечено, локалните ривалства често ја поминуваат границата на чисто економска (бизнис) конкуренција и стануваат лични. Компаниите често пати им го припишуваат успехот на странските конкуренти исклучиво благодарение на некои „не-фер“ предности кои тие ги имаат; со домашните ривали тоа не е можно.

Географската концентрација ја зголемува моќноста на домашното ривалство, за што постојат докази низ целиот свет: италијанските компании за производство на накит кои се концентрирани околу два града; фармацевските компании во Базел, Швајцарија; моторите и музичките инструменти во Хамаматсу, Јапонија. Колку е полокализирано ривалството, толку е поинтензивно, а поинтензивното ривалство е подобро.

Друга предност на домашната конкуренција е притисокот кој таа го врши во насока на постојано унапредување на изворите на компаративни предности. Постојењето на домашни конкуренти автоматски ги исклучува предностите на компаниите настанати како резултат на делување во одредена економијатрошоците на производните фактори, пристапот или предноста на домашниот пазар, или трошоците на странските конкуренти кои увезуваат на тој пазар; компаниите се приморани да претендираат кон други, повисоки предности и на тој начин обезбедуваат „трајни,, компаративни предности. Ваквите компании нема да влезат во стапицата на државни субвенции, туку ќе бараат поконструктивна форма на владина поддршка, како на пример помош во излез на странски пазари, инвестиции во специфични образовни институции и слично.

Строгата домашна конкуренција е понекогаш и причина за излез на компаниите на меѓународниот пазар и нивниот несекојдневен напор за успех на глобален план. Така, во случај на постоење на економија на обем, локалните ривали се стимулираат еден со друг за излез на странски пазари за да обезбедат поголема ефикасност и профитабилност. Ваквите компании кои успешно го поминале тестот на домашната конкуренција, имаат големи изгледи да успеат во глобалната економија. Доколку компанијата Digital Equipment може да напредува во чекор со IBM и Data General, сосема е јасно дека нејзините глобални перспективи се одлични.

Улогата на државата

Прашањето е каква улога да има државата, а не дали да има. И, се разбира, одговорот е многу сложен. Зависи од ситуацијата во одделна земја и во даден момент. Готови рецепти нема никаде. [...] Сè зависи од вештината; од умеењето на политиката, односно од владата во одделна земја, во дадено време да употреби толку власт, колку што е неопходно, а да се пушти пазарната слобода сè до границата каде почнуваат дефектите.

Акад. 9-р Никола Узунов

Иако меѓу економистите постои согласност дека пазарот не секогаш е во состојба ефикасно да ги алоцира ресурсите, сè уште не е постигнат општ консензус за „вистинскиот“ сооднос на пазарот и државата во регулирањето на економските текови¹. Сепак, од аспект на политиката на креирање на конкурентност на националната економија, мнозинството од нив сметаат дека најсоодветната улога на владата е да дејствува како катализатор и да ги охрабрува аспирациите на компаниите да постигнат повисоки нивоа на конкурентски перформанси. Таа треба да

¹ Поетски настроените економисти од кејзијанска провиниенција обично коментираат дека за да може му се аплаудира на економскиот прогрес се потребни две раце: Смитовата рака, но и раката на државата.

биде споредна варијабла, кој ќе се надоврзува на четирите основни детерминанти на националниот дијамант на конкурентски предности.

Не помалку важно е да се истакне дека улогата на владата во една економија зависи од фазата на нејзиниот конкурентен развој, а таа улога се движи од „изразена директност во почетната, факторски-детерминирана фаза, кон изразена индиректност во понпредните фази на конкурентниот развој...“² Јапонија е одличен пример за правилното позиционирање на државата во економијата. Во почетните фази, јапонската влада ја стимулираше побарувачката за напредни производи, ги бодреше индустриите да прават технолошки пробиви преку симболични кооперативни проекти и водеше политики кои го засилуваат дијамантот.

Несовпаѓањето помеѓу политичкиот мандат на владата и времето кое ѝ е потребно на една индустрија да креира конкурентни предности претставува сериозна пречка во политиката на креирање /одржување на конкурентните перформанси на економијата. Ако на индустријата ѝ е потребна барем една деценија да изгради кластери и да ги освои странските пазари, во политиката една деценија е вечност. Тоа е период кој покрива три редовни (четиригодишни) изборни циклуси и во кој владите водени од својата кратковидост да постигнат брзи економски резултати до следната верификација на мандатот, прибегнуваат кон фаворизирање на политиките на субвенционирање, давање на краткорочни бенефиции, иницирање на договорени спојувања на компаниите... Ваквите палијативни решенија сериозно ја поткопуваат иновативната моќ и динамизмот на компаниите и претставуваат најчеста грешка во индустриската политика на владата.

Оттаму, како најсоодветни пристапи, кои ѝ стојат на располагање на владата при подобрувањето на конкурентските предности би можеле да се издвојат:³

1. Поттикнување на создавањето на специјализирани фактори (специјализирани програми за стипендирање, стимулирање на истражувачки проекти на универзитетите кои се однесуваат на конкретна индустрија и сл.);
2. Избегнување да се интервенира на пазарите на факторите на производство со цел да се намалат производните трошоци на компаниите или на девизниот пазар за да се сочува нивната конкурентност;
3. Стриктно наметнување на стандарди за квалитет и сигурност на производите и еколошки стандарди.
4. Дерегулација, спроведување на силни антимонополски политики и ограничување на директ-

Јапонија, Inc. (Japan, Inc.)

Јапонија, некогаш земја на гејшите и хризантемите, а денес на микроелектрониката, претставува уникатен пример на високо развиена земја со силно државно присуство на слободниот пазар, кое го храни брзиот економски развој. Државната интервенција е канализирана преку двете неверојатно моќни институции – Министерството за меѓународна трговија и индустрија (MITI) и Министерството за финансии, и двете раководени од високо ценети државни службеници, а не од политички избраници. Активностите на MITI покриваат широк дијапазон на индустриски области, вклучувајќи ги базичните индустрии (челик, нови хемиски производи, био-индустрии, итн.), машинската и информационата индустрија (електронска опрема, роботи, индустриски машини, автомо-били...) и индустриите за потрошувачки добра (текстил, керамика, апарати за домаќинство и сл.), надворешната трговија и инвестициите, напредните технологии, заштитата на околината, енергијата, патентитеЦ. Ваквото институционално решение е навистина уникатно и истовремено контроверзно, со оглед на тоа што во повеќето пазарни економии постојат посебни агенции/институции, овластени за покривање на различните економски сфери. Според многумина експерти, впечатокот за диригизам во јапонското стопанство и за институционална хегемонија е сосема неоснован, ако се има предвид дека како противтежа функционираат моќните квази-влади на страната на приватниот сектор: Кеиданрен (Федерацијата на економските организации), Јапонската трговско-индустриска комора, Јапонската асоцијација на менаџери и сл. При така висок степен на концентрација на моќта во државниот и приватниот сектор, можностите за координација и регулирање на јапонската економија се поголеми. За волја на вистината, американските граѓани се згрозуваат од ваквиот „инцест“.

ната соработка помеѓу индустриските ривали;

5. Промовирање на одржлив раст на инвестициите;
6. Напуштање на политиката на ограничување на надворешната трговија.

За разлика од повеќето пристапи, кои ѝ се добро познати на економската наука, ограничувањето на директната соработка помеѓу индустриските ривали е прилично смело решение. Тоа најостро им се спро-

² Д-р Ванчо Узунов, „Стратегија и политика на креирањето конкурентност на македонската економија...“ Правен факултет - Скопје, 2001.

³ Наведени според Michael Porter: „The Competitive Advantage of Nations“, Harvard Business review, March-April 1990

тивставува на досегашните препораки за кооперативни истражувања и создавање индустриски конзорциуми на домашните ривали, што е честа практика во САД и ЕУ. Оправдувањето на владите дека преку ваквата соработка се избегнува, веќе спомнатото, непотребно дуплирање на напорите и нерационално искористување на ресурсите во национални рамки е неосновано, затоа што претставува само погрешна интерпретација на јапонските искуства. Кооперативните проекти, кои се иницирани од МПТ, ги поттикнуваат компаниите да истражуваат нови области и да инвестираат во истражување и развој, затоа што тие знаат дека постојано се под лупата на нивните домашни ривали. Освен тоа, учеството во проектите на МПТ е мотивирано од потребата да се одржат добрите односи со него, да се зачува сопствениот имиџ и да се заштитат од ризикот дека евентуално нивните конкуренти би ги искористиле погодностите на проектот.

Иновациите - плод на притисокот и предизвикот

Централната улога во креирањето и одржувањето на конкурентските предности на компаниите им припаѓа на иновациите. Звучи непријатно, но иновациите

Несовпаѓањето помеѓу политичкиот мандат на владата и времето кое и' е потребно на една индустрија да креира конкурентни предности претставува сериозна пречка во политиката на креирање /одржување на конкурентните перформанси на економијата

се раѓаат во услови на притисоци и предизвици, динамично окружување и „безизлезни“ ситуации.

Компаниите самите треба да го побараат предизвикот, а не да го избегнуваат; тие треба да се обидуваат да ги задоволат и најпрефинетите вкусови на потрошувачите и да произведуваат според норми кои ги надминуваат и регулаторните рамки. Во спротивно, кога компаниите ги претпочитаат стабилноста, „послушните“ купувачи, зависните добавувачи и сопствениците конкуренти, брзо ќе започнат да се движат според законите на инерцијата кон неуспехот.

Освен тоа, компаниите треба да настојуваат домашното окружување да го претворат во подобра платформа за меѓународен успех. Ним им треба солидно домашно ривалство кое ќе им обезбеди одржлива конкурентска предност и во меѓународни рамки. Според Портер, ако една компанија сака да изврши

преземање на друга, подобро е тоа да го направи со некоја странска компанија за да ги надополни веќе стекнатите домашни предности или да ги елиминира постојните недостатоци, отколку да се спојува со некој водечки домашен конкурент. Иако спојувањата и стратегиските алијанси може да донесат користи, тие често пати предизвикуваат проблеми во координирањето на активностите на компаниите и го усложнуваат усогласувањето на целите на компанијата со новиот деловен ентитет.

Конечно, локацијата на компанијата (седиштето и нејзините афилијации) треба да биде во онаа земја каде што постои иновативна клима и предизвик за глобална конкурентност.

Според тоа, со предизвиците на конкурентската реалност најдобро може да се соочат лидерите. Тоа се оние кои цврсто веруваат во промената и во потребата од постојано иновирање!

Наместо заклучок

Според едно од ретките истражувања на конкурентноста на македонската економија, како нејзини „силни страни“ може да се издвојат степенот на отвореноста на економијата и степенот на унапреденоста на инфраструктурата, додека нејзините останати предности (влада, работна сила, финансии) се делумни. Така, на пример, факторот-владина економска политика може да се сфати како силна страна, кога се спроведуваат похвални реформи (намалување на даночните стапки, зголемени капитални инвестиции и сл.), додека евтината работна сила, всушност, е само спореден резултат на високата невработеност. Другите фактори кои ја детерминираат развојната конкурентност на националната економија (институциите, технологијата, менаџментот), не само што имаат минорна улога, туку се јавуваат и како потенцијални опасности. „Македонската економија почива на една речиси целосно неизградена основа и се наоѓа во променлива и лесно ранлива констелација, односно во состојба во која не постојат ниту дадени ниту создадени потенцијали на нејзините конкурентни перформанси“.

Можеби звучи саркастично, но зарем оваа сурова реалност не е доволен притисок и предизвик за менаџерите на македонските компании? Не е ли крајно време да се почне „брусењето“ на македонскиот дијамант на конкурентски предности, под будното око на државата?!

ПОВРЗУВАЊЕ НА МАКЕДОНСКАТА СО ЛЈУБЉАНСКАТА И АТИНСКАТА БЕРЗА

Имајќи го во предвид достигнатото ниво на развој на нашиот пазар на капитал, уште пред речиси две години, се оцени потребата за воспоставување на одредени предуслови за регионално поврзување на Македонската берза на долгорочни хартии од вредност АД со други берзи

Лујза
СТОЈКОВА

1. Вовед

Глобалната тенденција на регионално поврзување на берзите во светот, произлегува од потребата за поврзување на пазарните економии, односно пазарите на капитал на одделните земји.

За регионалното поврзување на берзите говорено е во повеќе наврати, притоа особено нагласувајќи ги позитивните и негативните страни при реализација на истото.

До сега во светот постојат само неколку случаи на успешно реализирана меѓусебна поврзаност на одделни берзи, но тоа не претставува дестимулирачки фактор при определбата на одделни берзи да наоѓаат поголемо оправдување при размислувањето за реализација на еден ваков проект.

При спроведување на регионално поврзување на одделни берзи, особено треба да се имаат предвид неколку битни предуслови, а тоа се:

- развојот и големи-
ната на пазарите на
капитал, изразен
преку хартиите од
вредност кои ќе
претставуваат
материјал за
тргување при
поврзувањето
на соодвет-
ните берзи;
- ана-
лиза на

економскиот интерес на инвеститорите од одделните земји за вложувања во меѓусебните пазари на капитал;

- утврдување нивоа на самото поврзување, односно формата во која тоа би се реализирало, како на пример креирање на нов правен субјект, inter-listing, cross-border membership или поврзување или спојување;

- нивото на компатибилност на националните законодавства и нивно меѓусебно прилагодување при изборот на нивото на самото поврзување на берзите.

За спроведување на еден ваков проект за поврзување на одделни берзи, потребен е извесен временски период, при што е потребно инволвирање на сите учесници на пазарот на капитал, вклучително и на државните институции од земјите кои ќе го реализираат овој проект.

2. Создавање на предуслови во Република Македонија за имплементација на проектот за поврзување на Македонската Берза со други берзи

Имајќи го предвид достигнатото ниво на развој на нашиот пазар на капитал, уште пред речиси две години, се оцени потребата од воспоставување на одредени предуслови за регионално поврзување на Македонската Берза на долгорочни хартии од вредност АД Скопје со други берзи.

Овие предуслови се резултат и на целокупната реформа на финансискиот систем во Република Македонија, која интензивно започна во изминатата година, а која значи приближување на нашето пазарно стопанисување кон современите светски текови.

Лујза Стојкова е родена 1973 година во Скопје. Во 1997 година дипломира на Економскиот факултет во Скопје. Во средината на 1998 година се вработува како Стручен соработник во Секторот за истражување и анализа на пазарот на капитал во Стручната Служба на Комисијата за хартии од вредност. Во септември 2000 година е именувана за Советник во истиот сектор, а од октомври 2001 е Самостоен Советник во Секторот за истражување и анализа на пазарот на капитал и меѓународна соработка на Комисијата за хартии од вредност. Активно ги владее англискиот и германскиот јазик, а пасивно францускиот јазик. Поседува национално уверение издадено од Комисијата за хартии од вредност и меѓународен сертификат од Лондонскиот Институт за хартии од вредност за вршење на работи со хартии од вредност. Досега учествувала на повеќе семинари и обуки во земјата и во странство, а особено може да се истакне нејзиното учество на обуката организирана од страна на Комисијата за хартии од вредност на САД (USSEC), Американската Агенција за меѓународен развој (USAID), Источно-западниот менаџмент институт (EWM) и Унгарската управа за финансиска супервизија (HFSА).

Реформата опфати не само соодветно прилагодување на националната законска регулатива, туку и практично унапредување на работењето на финансиските институции во Република Македонија, со што се извршија одредени промени во споредба со дотогашниот начин на нивното функционирање, како и основање на нови институции кои реално недостигаа во рамките на нашата национална економија и кои беа предуслов за функционирање на пазарот на капитал во Република Македонија.

Во рамките на овие реформи, како особено важни предуслови може да се истакнат и:

1. Измените и дополнувањата на Законот за хартии од вредност од мај 2001, со кои Комисијата за хартии од вредност, како овластена институција за неговото спроведување, меѓу другото, ги пропишува и начинот и постапката на тргување со долгорочни хартии од вредност издадени во Република Македонија со кои

При спроведување на регионално поврзување на одделни берзи, особено треба да се имаат предвид неколку битни предуслови: развојот и големината на пазарите на капитал, анализа на економскиот интерес на инвеститорите од одделните земји за вложувања во меѓусебните пазари на капитал, утврдување нивоа на самото поврзување, односно формата во која тоа би се реализирало, како и нивото на компатибилност на националните законодавства и нивно меѓусебно прилагодување

ќе се тргува надвор од нејзините граници, како и условите за учество на овластените учесници на Берзата при тргување на странски берзи;

2. Донесување на Законот за девизно работење, со кој меѓу другото, се овозможува овластените банки во Република Македонија да можат да купуваат хартии од вредност во странство, освен во случаи на различно поврзување или спојување на нашата берза со друга берза, при што во тој процес како купувачи на хартии од вредност во странство можат да се јават и наши резиденти како физички лица, а не само овластените банки во РМ;

3. Донесување на Законот за преземање на акционерски друштва, кој во нашата законска рамка претставува неопходно дополнување на регулативата која се однесува на пазарот на капитал во Република Македонија, а се' со цел регулирање и на овој аспект на работење на домашните акционерски друштва, како и заштита на малите инвеститори, односно сопственици на хартии од вредност;

4. Имплементирање на берзанскиот електронски систем на тргување (БЕСТ) на Македонската Берза АД Скопје, што може да се смета и за почеток на

една поинтензивна соработка со Љубљанската Берза, бидејќи системот се базира на софтверската апликација на Љубљанската Берза;

5. Креирање и пресметување на ценовен, непондериран Македонски Берзански Индекс (МБИ) на Македонската Берза, во кој се застапени петте најликвидни обични акции кои го исполнуваат критериумот за ликвидност, односно со тие акции да се тргува најмалку 30% од вкупниот број на денови за тргување на Берзата. Во структурата на индексот влегуваат акциите на едно акционерско друштво кое котира на првиот официјален пазар на Берзата и четири кои котираат на третиот пазар на Македонската Берза;

6. Основање на Централниот Депозитар за хартии од вредност, што претставува заокружување на институционалноста на пазарот на капитал во Република Македонија, со што се овозможи најсоодветно и најсигурно дематеријализирано евидентирање на сопственоста над хартиите од вредност во нашата земја.

Сите горенаведени новини претставуваат предуслови за создавање на реална основа за интегрирање не само на Македонската Берза, туку и на целиот домашен пазар на капитал во регионалните рамки, па и пошироко, со особен акцент на интегрирање кон земјите чии инвестиции се директно или индиректно вложени во нашата земја.

Во оваа прилика може да се споменат и предвидените измени и дополнувања на Законот за хартии од вредност во мај 2002 година, кои имаат за цел подобрување на ликвидноста на Македонската Берза во поглед на котираните акционерски друштва на нејзините официјални пазари, што претставува еден од најбитните предуслови за промовирање на нашите акционерски друштва не само на нашиот пазар, туку и на странските пазари на капитал, а што би се овозможило преку поврзувањето на Македонската берза со некоја друга берза. Со овие измени и дополнувања на Законот за хартии од вредност се предвидува сите акционерски друштва кои ги исполнуваат условите за котирација на Македонската Берза да се пријават за котирација на истата.

Основна цел на оваа измена на Законот за хартии од вредност е поттикнување на домашните акционерските друштва да се приклучат кон современите економски трендови на транспарентно делување и непосредно или посредно привлекување на странски инвеститори во Република Македонија, а притоа обезбедувајќи поголема ликвидност на самата берза.

3. Досегашни активности кои се однесуваат на поврзувањето на Македонската Берза на долгорочни хартии од вредност АД Скопје со Љубљанската Берза АД Љубљана

Проектот за поврзување на Македонската Берза на долгорочни хартии од вредност АД Скопје со Љубљанската Берза АД Љубљана, беше инициран на средбата на министрите за финансии на Република Македонија и Република Словенија на почетокот на 2001 година, при што во меѓусебните разговори особено е анализирана досегашната соработка на учесниците на пазарот на капитал на двете земји.

Иницијативата за нивното меѓусебно поврзување во април 2001 година резултираше со потпишување на Меморандум за соработка помеѓу Македонската Берза АД Скопје и Љубљанската Берза АД Љубљана, кој претставува почеток за подлабочување на идната соработка, односно имплементација на проектот за нивното поврзување.

Како начелни полиња на соработка во Меморандумот, јасно се дефинирани областите на т.н. "вкрстено тргување", што фактички значи хармонизација на системите и правилата за тргување со крајна цел за нивно целосно интегрирање, „вкрстено членство“ и „вкрстена котација на хартиите од вредност“.

По потпишувањето на Меморандумот, помеѓу претставниците на двете берзи начелно е утврдена динамиката и приоритетите на меѓусебната соработка, кои се поделени во три фази и тоа прва фаза: креирање на заеднички центар за податоци, втора фаза: усогласување на правната регулатива и трета фаза: обезбедување на вкрстено тргување за членките на двете берзи.

Со цел за побрза имплементација на првата фаза, на иницијатива на Македонската Берза АД Скопје, понатаму се предложени и активности за меѓусебно информациско поврзување на Македонската и Љубљанската Берза, со елаборација на можните модалитети за размена на берзански податоци, при што предложените варијанти во овој поглед се:

- воспоставување на линкови на интернет-страниците на двете берзи, како на пример дневните официјални листи на тргување;
- размена на податоци во реално време за хартиите од вредност со кои се тргува на двете берзи, односно за издавачите на хартии од вредност, која би се спровела со тоа што би се овозможил меѓусебен пренос на податоци по пат на воспоставување на external data feed и секоја берза на својата интернет-страница да импле-

ментира локални www прегледи во рамките на статистичката апликација БерзаНЕТ, што би се реализирало со набавка на дополнителна опрема.

Генерализирајќи ги севкупните предуслови за имплементација на првата фаза, особено се истакнуваа два проблеми при нејзиното спроведување. Првиот е оној кој се однесува на законската регулатива од областа на девизното работење, при што нашиот Закон за девизно работење кој стапи во сила на

По потпишувањето на Меморандумот за соработка помеѓу Македонската и Љубљанската берза, начелно е утврдена и динамиката и приоритетите на меѓусебната соработка, кои се поделени во три фази: прва фаза - креирање на заеднички центар за податоци, втора фаза - усогласување на правната регулатива и трета фаза - обезбедување на вкрстено тргување за членките на двете берзи

почетокот на оваа година е полиберален од словенечкиот закон, што може да се рефлектира со одложување на имплементацијата на проектот за меѓусебно поврзување на берзите. Како втор проблем, се истака и влијанието на општата политичко-безбедносна состојба во Република Македонија врз интересите на членките на Љубљанската Берза АД Љубљана, кои треба да ја донесат конечната одлука за меѓусебното поврзување.

Врз основа на веќе потпишаниот Меморандум за соработка помеѓу двете берзи, кон крајот на 2001 година се спроведе воспоставување на меѓусебните линкови на интернет-страниците на двете берзи, што фактички значи конкретизација на првата фаза. Во оваа база на податоци се опфатени пет категории и тоа: општи информации, статистика, дневни официјални листи, листа на хартии од вредност и вести.

Што се однесува до имплементацијата на втората и третата фаза, по предлог на Љубљанската Берза АД Љубљана се изготвени и доставени сеопфатни прашалници, по што ќе следува сумирање на добиените резултати и идентификување на сегашните состојби. Прашалниците се креирани да опфатат области на правната и организациона поставеност на берзите, котација и тргување на хартиите од вредност и надзор на пазарната активност.

Во текот на постојаното договарање на текот на реализација на трите фази во кои би се одвивало поврзувањето берзите, како еден од основните фактори кои би влијаеле на развојот на проектот е трошокот за негова реализација. Тоа значи дека постојано се прават калкулации за трошоците кои ќе произлезат

од овој проект, па за таа цел е потпишан и Договор помеѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Словенија за неповратна помош за проектот за заедничка база на податоци на македонската и словенечката берза.

Следејќи го текот на оваа активност и во 2002 година, во февруари оваа година, делегација составена од претставници на Комисијата за хартии од вредност, Македонската Берза АД Скопје, Централниот Депозитар за хартии од вредност АД Скопје и Ми-

Врз основа на веќе потпишаниот Меморандум за соработка помеѓу двете берзи, кон крајот на 2001 година се спроведе воспоставување на меѓусебните линкови на интернет-страниците на двете берзи, што фактички значи конкретизација на првата фаза. Во оваа база на податоци се опфатени пет категории и тоа: општи информации, статистика, дневни официјали листи, листа на хартии од вредност и вести

нистерството за финансии на РМ, реализира работна посета на соодветните институции во Република Словенија во врска со поврзувањето на берзите.

Имајќи предвид дека регулаторите на пазарите на хартии од вредност од двете земји се надлежни за законско спроведување на поврзувањето, претставниците на Комисијата за хартии од вредност и Словенечката агенција за пазарот на хартии од вредност, одржаа работен состанок на кој се дискутираше за текот и евентуалната потреба од прилагодување на законските регулативи на Република Македонија и на Република Словенија за целта на поврзувањето на двете берзи.

Меѓу другото, се истакна дека една од најбитните услови при поврзувањето е клирингот и порамнувањето на трансакциите, што значи задолжителна компатибилност на системите за клиринг и порамнување на двете земји.

На состанокот се заклучи дека исто така е битна и регулативата на двете земји која се однесува на котирањата на друштвата на берзите, која ќе мора во целост да се почитува, бидејќи преку исполнување на тие услови, целата постапка на поврзување на двете берзи ќе се реализира на транспарентен и легален начин.

Сите овие предуслови се подеднакво битни и за двете берзи, бидејќи и Македонската берза и Љубљанската берза за прв пат преговараат за поврзување со некоја друга берза, односно и двете берзи досега немаат искуство со проект од ваков вид.

На состанокот пак, на регулаторите на пазарите на капитал и на берзите од регионот, одржан во март

2002 година во Подгорица - Црна Гора, Љубљанската берза презентираше проект, со кој истата предвидува регионално поврзување на берзите кај кои е продаден и инсталиран Љубљанскиот берзански систем на тргување.

Со Проектот за информационо поврзување на берзите од подрачјето на Југоисточна Европа, Љубљанската берза смета дека би се поставиле заеднички информациски ресурси, кои од една страна, на сите овластени учесници од ова подрачје би им овозможиле увид во он-лине информациите за состојбата на локалните пазари, а од друга страна пак, на единствен начин би им се понудиле информации за пазарите на сите инвеститори на тоа подрачје. Исто така, со ова би се обезбедило и следење на информациите за издавачите на хартии од вредност.

Од ова произлегува дека информациите кои би се разменуваа може да се поделат на три групи и тоа: информации во врска со пазарот на капитал (регулатива, можности, учесници...), информации за состојбата на пазарот (курсни листи, он-лине податоци, понуда, побарувачка, статистика, анализа...) и информации за хартиите од вредност (карактеристики, информации за издавачите и нивната активност и др.).

Проектите за 2002 и 2003 година предвидуваат подготовка и работа на информациониот систем за пробирање, објавување и промоција на сите три групи на информации, кои би биле на располагање преку интернет во две различни нивоа и тоа: Ниво А - јавен дел на системот кој е на располагање на сите инвеститори и заинтересирани и Ниво Б - затворен дел на системот кој ќе им служи на овластените учесници, издавачите и службениците од институциите надлежни за пазарот на капитал, со тоа што и двете нивоа би се реализирале во првата половина на 2003 година.

Овој проект делумно би бил финансиран од страна на Пактот за стабилност, а дел од вредноста би обезбедила Љубљанската берза преку обезбедување на технички решенија, експерти и други активности, но се предлага и вклучување на странски донатори, со цел покривање на дел од трошоците на локалните берзи и учесниците.

Оваа иницијатива веднаш го покренала и прашањето од наша страна за можноста од успорување на веќе започнатата билатерална соработка за поврзувањето на Македонската берза со Љубљанската берза, со оглед на роковите кои се дадени во проектот за т.н. регионално поврзување, при што од страна на претставниците на Љубљанската берза е оценето дека напротив, соработката и поврзувањето со Македонската берза ќе продолжи. При ова, Љубљанската берза го има и предвид фактот на цената на чинење на

самото поврзување на берзите, вклучително и откупот на 10% од основната главина на Македонската берза од страна на Љубљанската Берза.

И покрај оваа т.н. паралелна иницијатива на поврзување на Љубљанската со останатите берзи од регионот, соработката помеѓу Македонската и Љубљанската берза во однос на нивното меѓусебно поврзување продолжува и понатаму, што резултира со разработка на алтернативите за информационо поврзување на двете берзи и апроксимативни трошоци и рокови за реализација, а кои сублимирано се состојат од:

- размена на општи берзански информации и нивно следење во статистичките апликации на двете берзи, при што оваа алтернатива не овозможува длабинско следење на пазарните активности, туку само увид во дневните листи и склучените трансакции на двете берзи, а која би се реализирало во рок од 2 месеци по конечниот меѓусебен договор;

- меѓусебна размена на комуникациски сервери и употреба на посебна клиентска апликација, при што веќе оваа алтернатива би овозможила длабинско следење на пазарните активности на двете берзи, со ограничување во однос на следење на некои доверливи податоци и неможност за давање на налози за тргување. Исто така, оваа алтернатива би подразбирала изготвување на нов, специфичен софтвер од страна на Љубљанската берза за комуникацискиот сервер и клиентските апликации, при што истата би се имплементирала во период од 2 до 3 месеци од конечниот меѓусебен договор, и

- информационо поврзување во рамките на „Проектот за информационо поврзување на берзите од подрачјето на Југоисточна Европа“, инициран од страна на Љубљанската берза, при што со оваа алтернатива би се овозможил преглед во работењето на другата берза на ниво помеѓу првата и втората гореспомената алтернатива, односно би се следеле дневните листи, склучените трансакции и пазарната длабочина по хартија од вредност, а која би требало да се реализира до средината на октомври оваа година. Доколку Македонската берза ја одбере оваа алтернатива, тоа ќе ѝ овозможи информационо поврзување не само со Љубљанската, туку и со останатите берзи опфатени со проектот.

Со оглед на тоа што сите три горенаведени алтернативи се предложени пред извесно време од страна на Љубљанската берза, Македонската берза сеуште се нема одлучено која од нив би ја прифатила како резултат на меѓусебниот Меморандум за соработка, како и од досега разработените модели на поврзување.

4. Досегашните активности кои се однесуваат на поврзувањето на Македонската Берза на долгорочни хартии од вредност АД Скопје со Холдингот на Грчките Берзи / Берзански Центар- Солун

Паралелно на веќе започнатите активности за поврзување на Македонската со Љубљанската берза, се одвива и процесот на реализација на поврзувањето на нашата со Атинската Берза / Берзански Центар-Солун.

Иницијативата за оваа меѓусебна соработка започна во почетокот на оваа година, повторно со иста цел: следење на светските интеграциони активности почнувајќи од дуална котација на хартиите од вредност, вкрстено тргување и вкрстено членство на повеќе берзи истовремено, па се до еднострано и меѓусебно учество во сопственичката структура на берзите.

Основа на оваа иницијатива е воведување на двојна

Паралелно на веќе започнатите активности за поврзување на Македонската со Љубљанската берза, се одвива и процесот на реализација на поврзувањето на нашата со Атинската берза / Берзански центар-Солун

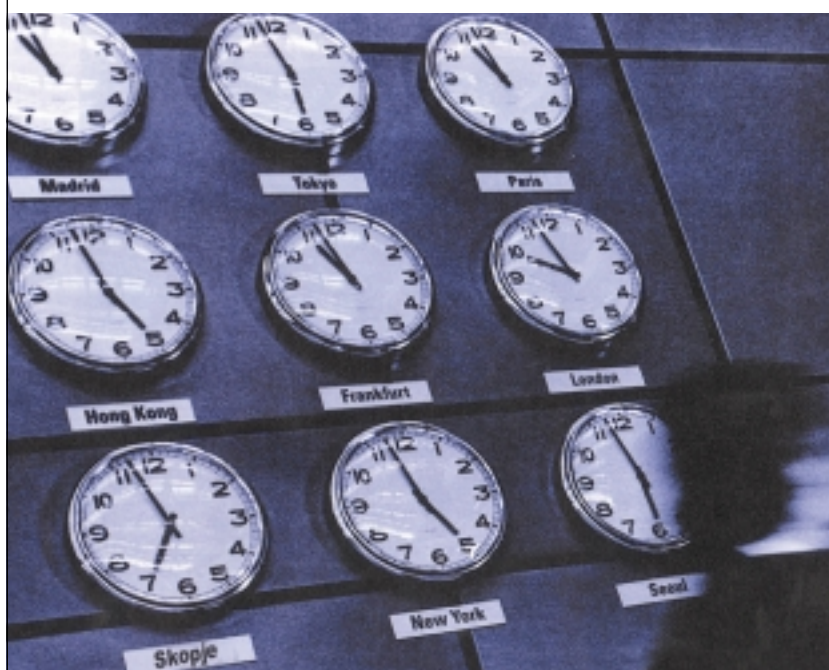
котација на наши и грчки фирми истовремено на двете берзи, сопственички удел на Холдингот на Грчките берзи во Македонската Берза АД Скопје и обратно, како и воведување на вкрстено тргување на двете берзи. Суштината на иницијативата на Атинската берза се состои во тоа што нашата берза ќе се ангажира во промоцијата на идејата за симултана двојна котација на македонските акционерски друштва и во Скопје и во Атина, а таа можност би постоела и за грчките компании. И покрај различниот степен на развој на двата пазари на хартии од вредност, иницијативата за двојна котација всушност ќе се базира на паралелно спроведување на јавна понуда на акции од страна на друштвата и нивна истовремена котација на двете берзи.

Двојната котација би значела само почеток на меѓусебната соработка за поврзување на Македонската со Атинската берза, која понатаму би продолжила да се реализира преку воспоставување на контакти помеѓу берзите и овластените учесници на пазарите на хартии од вредност (брокерските куќи и банките) од двете земји, што секако дека ќе овозможи зголемување на пазарниот потенцијал на двата национални пазари.

Иницијалната соработка во врска со имплементацијата на овој проект стартуваше со потпишување на меѓусебен Меморандум за соработка помеѓу двете

берзи во март 2002 година, а во рамките на одбележувањето на шест годишнината од почетокот на тргувањето на Македонската берза.

По потпишувањето на меѓусебниот Меморандум за соработка, веднаш се дефинирани и понатамошните активности поврзани со спроведувањето на одредбите од Меморандумот, а кои започнаа со презентација на Атинската берза пред македонските учесници на пазарот на капитал и членките на Македонската берза, која се изврши во мај оваа година.

Презентацијата на преставниците на Холдингот на Грчки берзи се состоеше од запознавање со макроекономската рамка, пазарот на хартии од вредност и конкретно на нивните берзи од аспект на нивната структура, супервизија и работење, како и условите за котација на главниот, паралелниот и новиот пазар во рамките на грчките берзи. Најбитен елемент од извршената презентација беше усогласување, односно прилагодување на условите за котација кои се применуваат на грчките берзи за нашите

акционерски друштва кои би се јавиле на котација кај нив.

Понатамошен заклучок за реализацијата на Меморандумот, во кој една од главните цели е дуалната котација на македонските акционерски друштва, е акционерското друштво „Топлификација“ од Скопје како единствено котирано друштво на првиот пазар, да биде пилот-проект преку кој ќе се утврди оправданоста и целта на овој проект.

Овој иницијален проект е предвидено да се заврши до крајот на оваа година, по што ќе се анализираат постигнатите резултати.

Бидејќи Комисијата за хартии од вредност се јавува како регулатор на пазарот на хартии од вредност во Република Македонија, а непосредно и на Македонската берза АД Скопје, уште од започнувањето на двата паралелни горенаведени проекти на поврзување на нашата берза со Љубљанската и Атинската берза, ја поддржа оваа иницијатива и во секој можен поглед ја стимулира активноста на Македонската берза во реализирањето на овие проекти.

Како еден од придонесите кон реализацијата на овие и сличните на нив проекти, е и понудата упатена до регулаторите на пазарите на капитал во поширокиот регион (Бугарија, Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Република Српска, Романија, Унгарија, Турција) за можно поврзување на Македонската берза со нивните берзи.

Притоа, по извршените консултации со своите берзи, како и земајќи ги предвид можностите на нивните постојни законски регулативи кои тоа би го овозможиле, оваа понуда генерално беше прифатена како позитивна иницијатива.

Доколку се почитуваат предвидените рокови на имплементација на паралелните проекти за поврзување на берзите, тогаш многу брзо може да очекуваме промовирање на нашиот пазар на хартии од вредност во Република Словенија и Република Грција, како и реално збогатување на нашиот пазар на капитал со инвестиции кои доаѓаат од овие две земји.

УТВРДУВАЊЕ НА ЦАРИНСКА ВРЕДНОСТ

Одредувањето на царинската вредност е значаен инструмент во царинската политика на секоја земја, а со самото тоа претставува еден од основните и најважни институти на царинскиот систем. Таквото значење на царинската вредност произлегува од фактот што механизмот на царинската заштита практично се заснова на царинската вредност и стапките на царина

Зоран
ГЛИГОРОВ

1. Поим за царинска вредност

Царинската вредност на стоката претставува основа за пресметка на царината, со примена на царинските стапки од Царинската тарифа и за пресметка на други давачки во постапката на царинење на стоки.

Царинската вредност ги опфаќа, покрај вредноста на стоката која се царини и вредноста на стоката која не подлежи на царина, како и вредноста на стоката која се извезува.

Одредувањето на царинската вредност, е значаен инструмент во царинската политика на секоја земја, а со самото тоа претставува еден од основните и најважните институти на царинскиот систем. Таквото значење на царинската вредност произлегува од фактот што механизмот на царинската заштита практично се заснова на царинската вредност и стапките на царина, како најважни елементи за одредување на ефектите на таа заштита.

Основата врз која се применуваат царинските стапки може да се одредува на различни начини. Современите царински законодавства, главно за основа ја земаат вредноста на стоката. Меѓутоа, како основа за примена на царинските стапки може да биде одредено и количеството на стока, односно единица мерка на стоката. Овој систем беше доминантен во поранешниот период.

Одредување на царинската основа по вредност на стоката (ад валорем) значи при утврдување на обврската за плаќање на царина на утврдената вредност на стоката да се применуваат стапките на царина. Начините за утврдување на вредноста на стоката можат да бидат различни, бидејќи цената на стоката на пазарот може битно да се разлику-

ва поради делување на многу фактори (начин на плаќање, односите помеѓу купувачот и продавачот, место на испорака на стоката и др.)

Сложеноста за утврдување на царинската вредност на стоката влијаеше на тоа поранешните законодавства да го прифатат како основа за наплата на царина количеството на стока. Тоа се така наречени специфични царини. Во овој систем царината се утврдува така што на одредени количества на стока се одредува соодветен износ на царина по единица мерка (1 кг, 1 литар, 1 тон и др.).

Основата за наплата на царина утврдена по системот ад валорем има значајна предност во однос на системот за утврдување основа за наплата на царина по единица мерка, односно по количество на стока. Тоа значи дека разликата во квалитетот на стока-та најлесно се изразува низ нејзината вредност.

Од гледиште за одредување на нивото на заштита, системот ад валорем дава многу поголеми можности, за разлика од системот на специфични царини. Поради значајните предности, при склучување на меѓународни трговски спогодби ад валорем е доминантен во царинското вреднување на стоката и поради тоа се употребува во современите законодавства на поголем број земји. Преку зголемувањето, односно намалувањето на царинската вредност директно се влијае на стимулирање или дестимулирање на домашното производство на одредени производи.

Царинската вредност е значајна во поглед на:

- пресметување на царински давачки;
- определување на основата за пресметување на ДДВ за увезени стоки;
- определување на статистички податоци за надворешната трговија.

Зоран Глигоров е раководител на секторот за царински систем. Роден е во Скопје во 1970 година. По завршувањето на средното економско училиште, во 1990 година се запишува на Економскиот факултет – Скопје, насока деловни финансии. Дипломира на истиот во 1994 година, а во моментот ги привршува постдипломските студии од областа на Монетарната економија. По дипломирањето, во периодот помеѓу 1995 и 1999 година работи во приватниот сектор, а од 1999 година се вработува во Министерството за трговија, каде работи на договорите за слободна трговија. На сегашното работно место како раководител на Секторот за царински систем е од мај 2000 година. Автор е на неколку труда од областа на економијата, а има посетувано и голем број на меѓународни семинари и курсеви. Активно го владее англискиот јазик.

1.1 Пресметување на царинските давачки

За пресметување на царинските давачки, царинската вредност служи како основа врз која со примена на царинските стапки се добива износот што треба да се плати при увозот на стоките. Меѓутоа, постојат и специфични давачки кои се применуваат за физичките карактеристики на еден производ (тежина за некои земјоделски производи, волумен за нафтени деривати итн).

1.2 Определување на основата на ДДВ на увезените стоки

Од гледиште за одредување на нивото на заштита, системот ад валорем дава многу поголеми можности, за разлика од системот на специфични царини. Поради значајните предности, при склучување на меѓународни трговски спогодби ад валорем е доминантен во царинското вреднување на стоката и поради тоа се употребува во современите законодавства на поголем број земји

Царинската вредност е основен елемент кој служи за определување на основата на ДДВ за увезените стоки. На оваа вредност се додаваат и други износи, пред се царинските давачки, трошоците за превоз на стоките и други.

1.3 Определување на статистички податоци за надворешната трговија

Царинската вредност, заедно со тарифната ознака и појдовната точка при увозот или одредиштето на извозот, претставува основен податок од кој се црпат информации во врска со надворешно трговското работење.

2. Царинска вредност според меѓународни конвенции

На меѓународен план, активностите за одредување на царинската вредност се одвиваа во три етапи:

1. Царинска вредност според Општата спогодба за царина и трговија (ГАТТ), од 1947 година;
2. Царинска вредност според Бриселската конвенција за царинска вредност, од 1950 година;
3. Трансакциска вредност - Токиската рунда 1973-1979.

2.1 Царинска вредност според Општата спогодба за царина и трговија (ГАТТ), од 1947 година

Во мултилатералните преговори во рамките на ГАТТ од 1947 година, со цел да се надминат потешкотиите на кои наидуваа светската трговија поради различните начини на вреднување на стоките во различни земји од светот, во член VII од оваа Спогодба е содржана дефиницијата за царинска вредност и правила кои поблиску ја објаснуваат оваа дефиниција.

Царинската вредност, според оваа Спогодба, се утврдува врз основа на реалната вредност на увезената стока на која се применуваат царинските стапки.

Доколку не може да се утврди реалната вредност на определена стока, тогаш реалната вредност се утврдува врз основа на идентична или слична стока.

2.2 Царинска вредност според Бриселската конвенција за царинска вредност, од 1950 година

Во царинскиот систем на поранешна СФРЈ, по напуштање на системот на увозни и извозни коефициенти, со донесување на Царинскиот закон 1959 година и привремената општа царинска тарифа, усвоен е принципот ад валорем при одредувањето на царинската основица. Со мали исклучоци применувани се таканаречени специфични царини за одредена стока. Се до 1-ви април 1982 година царинската основица беше одредена со одредбите на Царинскиот закон, а врз основа на Бриселската конвенција за вредност. Оваа конвенција ја подготви Советот за царинска соработка во Брисел. Одредбите на Бриселската конвенција, и покрај бројните препораки на Советот за царинска соработка, даваа можност за различно толкување. Многу земји не пристапија кон истата (пристапија само 33 земји) и применуваа сопствени системи на царинско вреднување. Таквата состојба имаше за последица несигурност на царинските обврзници во поглед на износот кој беа должни да го платат на

име царина и други увозни давачки. Покрај недоволно прецизните одредби на Бриселската конвенција, постоеше несигурност на царинските обврзници во постапката за царинење на стоката. Имено, царинскиот обврзник мораше на барање на царинските органи да ја докажува точноста на таканаречената нормална цена искажана во фактурата која преставуваше царинска основица. Сето тоа неповолно делуваше на понатамошниот развој на меѓународната трговија.

Бриселската конвенција за царинска вредност е донесена на 15 декември 1950 година. Од страна на бившата СФРЈ е ратификувана во 1962 година, а се применувадо 1982 година.

Според оваа конвенција, при наплата на царината на увезената стока се зема нормалната пазарна цена на стоката во моментот на увозот, која важи помеѓу независни купувачи и продавачи. Цената секогаш се сведува на паритет државна граница на земјата увозничка на стоката.

2.2 Трансакциска царинска вредност - Токиска рунда 1973-19

Во мултилатералните трговски преговори во рамките на Токиската рунда во Женева од 1973 до 1979 година на крајот е усвоена Спогодбата за примена на член VII од ГАТТ.

Според оваа спогодба царинската вредност се базира врз вистински платената цена или цената што треба да се плати за стоките купени заради увоз.

Со оваа Спогодба се предвидуваат повеќе методи

на царинско вреднување но, основна метода е трансакциската вредност, а другите методи служат како дополнување или замена.

Со Спогодбата за формирање на Светската трговска организација од 15-ти април 1994 година и вклучувањето во нејзини рамки на мултилатералните спогодби, меѓу кои секако најважно место завзема ГАТТ од 1994 година, во поглед на царинското вреднување дефинициите за трансакциското вреднување согласно Спогодбата за примена на член VII од ГАТТ остануваат во сила.

Основниот документ за утврдувањето на царинската вредност, на овој начин, е фактурата на продавачот на стоката (фактурна вредност). Во фактурата се вклучени сите трошоци за превоз, осигурување и допрема настанати кога паритетот е франко граница на купувачот

Основниот документ за утврдувањето на царинската вредност, на овој начин, е фактурата на продавачот на стоката (фактурна вредност). Во фактурата се вклучени сите трошоци за превоз, осигурување и допрема настанати кога паритетот е франко граница на купувачот.

Трансакциската, односно фактурната вредност како таква може да има лоши и добри страни. Добра страна е доколку таа е реална и ги дава сите релевантни показатели за додатните и одбитните ставки, а лоша страна е ако фактурите се лажни, односно фиктивни во однос на вистинската вредност на стоката, со намера за избегнување на реалната обврска.

ДРЖАВНАТА РЕВИЗИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

- ВТОР ДЕЛ -

Градењето модерен систем на ревизија на јавните финансии ќе бара натамошно доразвивање на законската рамка за ревизијата со оглед на задачите на Државниот завод за ревизија на примената на утврдените овластувања во однос на субјектите за внатрешна ревизија

М-р Методија
ТОШЕВСКИ

Методија Тошевски е роден во 1941 година во с.Ранци, Егејска Македонија, Република Грција. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје во 1965 година и магистрирал на истиот во 1979 година, од областа на кредитно монетарната политика. Работната кариера ја започнува во Републичкиот завод за општествено планирање, па потоа ОХИС – Интерна банка Скопје, Комерцијална банка, Републички секретаријат за финансии, Министерство за финансии и Алмако банка. Во моментот е директор на Државниот завод за ревизија. Автор е на преку шеесетина научни и стручни трудови од областа на фискалната и монетарната политика, банкарството и слично. Коавтор е во три научни студии на Економскиот институт и Економскиот факултет во Скопје.

Процес на имплементирање - прашање на актуелност

Прашањата од внатрешен карактер кои ги сметаме за битни, а зависат од инвентивноста, подготвеноста, компетентноста и искуството на кадровските ресурси на Државниот завод за ревизија опфаќаат:

- Неопходност од разработување на долгорочна стратегија за развој на Државниот завод за ревизија воопшто, и посебно во врска со вклучување на Република Македонија во Европската унија.

- Приспособување на современите методи за управување и едукација на кадарот за ревизија на јавните финансии;

- Разработување на програми за усогласување на методологијата и организацијата на ревизијата во согласност со натамошна примена на стандардите за ревизија на INTOSAI и препораките за нивното приспособување со европската практика;

- Разработување на внатрешни правила за координација меѓу секторите во примената на методологијата и процедурите за ревизија;

- Усовршување на организационата структура и специфичните одговорности во рамките на Државниот завод за ревизија;

- Стандардизирање на работата преку изготвување на ревизорски правилници и упатства;

- Усовршување на механизмот на внатрешно информирање во согласност со барањата на Европската унија во процесот на подготовки за прием на Република Македонија;

- Создавање на систем за професионална едукација на кадарот вклучувајќи обука по методологијата за ревизија и изучување на странски јазици;

- Засилување на превентивната ревизија при извршување на државниот буџет преку приспособување на ревизорските методи за контрола на управувачките системи;

- Развивање на нови методи на ревизија и контрола

врз дејствувањето на системот за буџетски исплати на основа на единствената трезорска сметка, употребата на меѓународните кредити и средства од помош и донации и др.

Прашањата кои зависат од надворешните фактори се прашања кои зависат од субјекти надвор од Државниот завод за ревизија. За најбитни ги сметаме:

- Допрецизирање на статусот на независноста на Државниот завод за ревизија во согласност со препораките на декларациите на INTOSAI од Лима што треба да се направи со усогласување на Законот за државна ревизија и внесување на соодветни одредби во Уставот на Република Македонија за дефинирање на државната ревизија во него;

- Недоволна правна основа за управување со буџетскиот процес - треба да се подготви правилник за примена на Законот за буџет на Република Македонија како и методолошко упатство за благајничкото работење за корисниците на државниот буџет;

- Не е завршено усовршување на системот на буџетските исплати во државата по воведувањето и примената на трезорскиот систем на работа во органите и институциите;

- Проценката на контролниот систем на државата во рамки на Националната стратегија за подготовка на Република Македонија за зачленување во Европската унија што го прават надворешни консултантски институции се' уште не е завршено, ниту е дефиниран идниот проект. Тоа би обезбедило надминување на чувството за делумно дуплирање на контролните постапки меѓу Државниот завод за ревизија и другите инспекциски органи во министерствата и надлежните институции. Со тоа би се оптимизирале заемните односи меѓу нив;

- Треба да се изгради и реализира конципирањето на информациониот систем на државната администрација и посебно конципирањето на информативен систем во Државниот завод за ревизија како негов дел и нивно продуктивно поврзување;

- Не е обезбеден деловен простор и соодветен обем на опрема и кадровски ресурси за Државниот завод за ревизија неопходни за нормално остварување на дејноста во согласност со Планот за операционализација на Законот за државна ревизија од 2000 година;

- Возобновеното членство на Државниот завод за ревизија во меѓународните организации INTOSAI и EUROSAI се' уште не даваат некои повидливи ефекти и на тоа упорно треба да се работи. Особено за користење на искуствата во подготовка и примена на технолошки иновации во методолошката постапка.

Практиката бара едновременно да се направат продори во неколку насоки:

- Формулирање на јасни и недвосмислени дефиниции за улогата и овластувањата на Државниот завод за ревизија бидејќи се' уште постојат отворени прашања и дилеми;

- Остварувањето на непрекинат развој на едукацијата на кадрите заради зголемување на професионалните и други искуства на сите нивоа;

- Развој на современите ревизорски методологии и упатства;

- Освојување и успешна примена на меѓународните ревизорски стандарди;

- Вршење на ревизија на квалитетот со примена на соодветни стандарди;

- Развој на работниот потенцијал вклучувајќи современа технологија и средства за работа;

- Постигнување на управувачки и административни способности соодветни на модерната практика за организација која треба да соодветствува на развојот на новите политики и процедури заради ефикасно искористување на кадрите;

- Подобрување на соработката со другите контролни органи во Државата и со органите на Правосудството;

- Придонесување во развојот на структурите потребни за стабилно управување со јавните финансии.

Отворени прашања на функционирањето

Прашањата од нормативен карактер што треба да бидат уредени треба да обезбедат натамошно усогласување и дефинирање на законската рамка за ревизијата во државата и посебно за државната ревизија.

Уставот на Република Македонија не го разрешува експлицитно статусот на независноста на Државниот завод за ревизија во согласност со трите основни елементи на декларацијата на INTOSAI од Лима: независноста од извршната власт, независноста на главниот

државен ревизор на Државниот завод за ревизија и финансиската независност на Државниот завод за ревизија

Законот за државна ревизија не предвидува извршување на надворешна финансиска ревизија на Државниот завод за ревизија од независен ревизор што може да создаде проблеми на неговиот авторитет. Поради тоа е потребно прашањето на ревизија на Годишниот извештај на Државниот завод за ревизија да биде третирано во Собранието на Република Македонија. Редовна практика во земјите од Западна Европа е Собранието (Парламентот) да избира независна ревизорска институција за ревизија на годишните финансиски извештаи на Врховните ревизорски институции (ВРИ). Во Законот за државна ревизија предвидено е ревизија на начинот на трошењето на средствата обезбедени согласно со Законот, на Државниот завод за ревизија да врши овластен ревизор кој ќе го определи министерот за финансии што на одреден начин го нарушува принципот на независност на Државниот завод за ревизија.

Законот за државна ревизија не создава можност за изнесување на ставови и оценки по државниот буџет уште во фазата на неговото утврдување при расправата во Собранието. Таа практика треба да биде доразвиена и озаконета како постојана процедура при усвојување на Буџетот. Во досегашната практика, Државниот завод за ревизија нема можност да ги изнесе своите ставови по однос на предлогот на државниот буџет.

Законот за државна ревизија ја определува основната правна рамка на Државниот завод за ревизија за натамошното доразвивање и конкретизирање на примената на Законот за државна ревизија. Потребно е да се донесат правила за методолошката постапка.

Правилата се чувствителен инструмент за нормалната трансформација на променливата средина која бара осовременување на методите и техниките на ревизија во рамките на законските овластувања. Со конституирање на правилникот и со неговите натамошни измени и дополнувања можат да бидат решавани и решени следните прашања:

- Статусот на државниот ревизор, како јавно овластување ако се имаат предвид општите услови содржани во Законот за државна ревизија, Законот за државни службеници, Законот за државна управа, Законот за сметководство, Работното законодавство и сл. што создава недоразбирања со Агенцијата за државни службеници;

- Специфицирање на ревизорските методи и техники вклучувајќи ги и оние сврзани со ревизија на средствата на Европската унија, други донатори, помошти

и сл. Дадени на Република Македонија;

- Специфицирање на ревизиите по форма и содржина и потребниот инструментариум за нивно извршување;

- Разрешување на прашањето за определување на надлежноста на органот што е должен да преземе мерки за отстранување на евентуалните неусогласености, неправилности и нелегалности утврдени од ревизијата како и обврската за преземање на мерки за одговорност на сторителите.

Градењето модерен систем на ревизија на јавните финансии ќе бара натамошно доразвивање на законската рамка за ревизијата со оглед на задачите на Државниот завод за ревизија на примената на утврдените овластувања во однос на субјектите за внатрешна ревизија. Во таа смисла ќе биде потребно да се расчисти прашањето за заемните односи меѓу Државниот завод за ревизија и интерната ревизија и контрола како и другите инспекциски и контролни финансиски органи во Државата. Тие взаемни односи

Градењето модерен систем на ревизија на јавните финансии ќе бара натамошно доразвивање на законската рамка за ревизијата со оглед на задачите на Државниот завод за ревизија на примената на утврдените овластувања во однос на субјектите за внатрешна ревизија

би требало да се постават на стабилна законска основа, што ќе ги разреши противречностите.

Едукацијата на кадарот е вграден ефект

Реформата на јавната администрација и Акциониот план за најзино спроведување во себе го вклучува и проектниот план за развој на Државниот завод за ревизија. Во нив јасно се лоцирани потребите од перманентна едукација и на кадарот на Државниот завод за ревизија и на кадарот на корисниците - субјекти на ревизија.

Извршувајќи ја својата работа, Државниот завод за ревизија изготвува ревизорски извештаи кои содржат информации за јавно презентирање. Тоа ќе придонесе кон создавање одговорна и транспарентна јавна администрација. Со вршењето на државната ревизија, Државниот завод за ревизија придонесува за ефикасна употреба на средствата, овозможува порационална организација и позитивно влијание на ефикасноста на раководењето, зајакнувајќи го финансискиот менаџмент во органите и организациите од јавниот сектор.

За да може квалитетот на ревизорските извештаи да се одржи и подобри, неопходно е да се врши пер-

манентна едукација на ревизорите која ќе овозможи да имаме мала децентрализирана и добро организирана јавна администрација и која ќе знае дека секогаш ќе биде контролирана од јавноста.

Кадарот кај субјектите предмет на ревизија мора да ги следи законските прописи и да врши нивна примена за да може постојано да го јакне финансискиот менаџмент и професионалната одговорност од управувањето со јавните средства.

Се организираат две нивоа на едукација. Едниот заради зголемување на општото ниво на стручно и професионално кондицирање, а вториот заради стекнување на звање овластен државен ревизор - лиценцирање.

Едукацијата се врши по пат на организирање тематски семинари кои го подигнуваат нивото на знаење како на ревизорскиот, така и на административниот кадар.

Едукацијата за лиценцирање се врши врз основа на посебна Програма на главниот државен ревизор и низ посебна постапка уредена со Правилник.

Заради побрз развој и информација на ревизорската професија надвор од рамките на националните економии и надминување на разликите помеѓу сметководствените и ревизорските стандарди на поодделни земји со цел за нивно унифицирање преку организирање на националните ревизорски и сметководствени стандарди на меѓународно ниво, формирани се неколку меѓународни професионални организации. Со најзначајните меѓународни организации во областа на ревизијата INTOSAI - Меѓународна организација на врховни ревизорски институции, EUROSAI - Европска организација на врховни ревизорски институции, Европски суд на ревизори и други, веќе се воспоставуваат редовни комуникации.

Државниот завод за ревизија на Република Македонија е член на Меѓународната организација на врховни ревизорски институции INTOSAI. Покрај зачленувањето и во други меѓународни ревизорски институции и организации се организираат билатерални средби со врховните ревизорски институции на одделни земји од регионот и земјите од Централна и Источна Европа кои имаат сличен развоен пат како нашиот.

Асоцирањето во меѓународните организации ќе овозможи членување во нивните тела и активно учество во нивната работа, што заедно со контактите, за размена на искуства, со врховните ревизорски институции ќе овозможи унапредување на квалитетот во извршување на ревизорската професија, а со самото тоа и на квалитетот и содржината на ревизорските извештаи.

Потреба за дополнување на регулативата

Проширувањето на правната рамка има карактер на прашања без чие дополнително регулирање не може да се оствари целосна функционалност на државната ревизија.

Во рамки на дополнувањето на законската рамка со прашања сврзани за ревизијата на јавните финансии треба да се доуредат следните прашања:

- Создавање елементарни, статусни и материјални услови Државниот завод за ревизија при остварување на својата дејност да стане и де факто независен од извршната власт;

- Тековните извештаи за буџетските приходи и расходи, извештаите за готовинското извршување (благајничко работење), составувањето и доставувањето на годишните извештаи да биде со претходна верификација од Државниот завод за ревизија;

- Заемните односи помеѓу државниот буџет и Народната банка на Република Македонија да бидат јасно дефинирани и разграничени;

- Условите за настанување и сервисирање на државниот долг и користење на инструментите по долгот за управување со финансии да бидат предмет на ревизијата;

- Начините на приватизација на соодветните фондови, нивната распределба и трошење;

- Создавањето законска обврска за објавување на годишните финансиски извештаи на државните претпријатија, органи и организации, заради нивна достапност на јавноста;

- Ревизија на буџетските проекти за економската ефективност на програмите на Владата финансирани со буџетски средства или со средства гарантирани од Државата;

- Ревизија на проектите за донесување акти поврзани со трошење на буџетски средства од буџетот на Република Македонија;

- Создавање законска обврска на одговорните лица на контролираните субјекти да не можат да се повикуваат на државна, службена или друга тајна пред органите во реализација на обврската за преземени мерки и покренување постапки на одговорност по наодите на ревизијата;

- Создавање на законска обврска надлежните органи до кои државната ревизија ги доставува ревизорските извештаи да го известува Обвинителството заради покренување на законски постапки на одговорност предвидена со прописите;

- Создавање правна основа за давање заклетва на овластените државни ревизори пред Собранието на Република Македонија за и последиците од прекршу-

вање на заклетвата;

- Создавање правна основа за изготвување на независен буџет на Државниот завод за ревизија кој ќе вклучува во проектот на буџетот на Република Македонија по претходно мислење од Владата до Собранието на Република Македонија;

- Создавање правна основа Собранието на Република Македонија да го усвојува буџетот на Државниот завод за ревизија како дел од државниот буџет;

- Создавање правна основа за задолжително осигурување на овластените државни ревизори во случај на несреќа на товар на средствата на буџетот на Државниот завод за ревизија;

- Создавање правна основа при констатирање на сторени штети Државниот завод за ревизија да може да побара спроведување на безбедносни мерки во согласност со прописите;

- При дејствија кои создаваат опасност за штети врз

Законодавната власт, извршната власт, професионалните асоцијации и други треба упорно и долготрајно да работат на прашањето за "создавање свест за ревизија" кај сите субјекти-партиципанти во употребата на средствата обезбедени со зафаќање преку воведување на јавни давачки

државниот имот или за незаконско трошење на буџетските средства од првостепени корисници на буџетот, Државниот завод за ревизија да може да издаде налог за запирање на таквите акти и дејствија;

- Создавање правна основа, Државниот завод за ревизија да доставува ревизорски извештај до Собранието на Република Македонија по извештаите за извршување на финансискиот план на Народната банка на Република Македонија за претходната година, но не подоцна од времето на усвојувањето на Годишната сметка на буџетот на Република Македонија.

Заклучок

Во функционирањето на државните институции со реформата на државните функции како процес се отвора нова икона-државна ревизија. Рефлексивната на таа слика значи многу за отворањето на патиштата на Република Македонија за нејзино вклучување во европските, економски, социјални и други структури битни за развојот и унапредувањето на животот на граѓаните во Република Македонија.

Од аспект на прашањата што се разработени во овој прилог ги сметаме за битни следните заклучоци:

1. Законската рамка утврдена со постојниот Закон

за државна ревизија е почетна основа за организирање на успешна и квалитетна државна ревизија од сите аспекти на употребата на јавните средства.

Дополнувањето на законската рамка со прашањата третирали во овој прилог треба да се направи во континуитет и без големи временски растојанија за да може квалитетот на ревизијата да има соодветен интензитет во очекуваниот ефект.

2. Законската рамка за државна ревизија и ефектите од реформата на јавните институции треба да создадат критична маса на квалитетни работни и развојни програми на корисниците на јавни средства што ќе бидат доволна основа за практикување и на ревизијата на квалитетот (оценка на ефикасноста, ефективност и економичноста).

3. Создавањето на материјалните, кадровските и техничко-технолошките претпоставки за успешна работа и функционирање на Државниот завод за ревизија е приоритетна грижа на менаџментот на Државниот завод за ревизија во односите со Собранието на Република Македонија.

4. Едукацијата на кадарот и особено одржувањето на перманентната кондиција на кадарот за следење и примена на осовременувањата на теоријата и практиката на ревизијата на јавните финансии во државата и искуствата од странство треба да обезбеди задоволителен степен на транспарентност за употребата на јавните средства и интеракција со партиципентите на јавното финансирање.

5. Асоцијациите на професионалното организирање на ревизорите и на овластените сметководители треба да се оспособат и да ја прифатат едукацијата на своето членство како главна функција во своето делување. Создавањето можности за перманентна едукација и проверка на степенот на едуцираност на своето членство ќе претставува и сериозна афирмација на овие асоцијации.

6. Законодавната власт, извршната власт, професионалните асоцијации и други треба упорно и долготрајно да работат на прашањето за „создавање свест за ревизија“ кај сите субјекти-партиципенти во употребата на средствата обезбедени со зафаќање преку воведување на јавни давачки. Транспарентноста во користењето на јавните финансии и сознанијата за степенот на успешноста на проектите финансирани од јавни финансиски извори ќе биде нов стимул и рефлексija на повратната врска меѓу даночните обврзници и корисниците на јавните средства.

СОВРЕМЕНИТЕ ЈАВНИ ФИНАНСИИ И УЛОГАТА НА ДРЖАВНИОТ ТРЕЗОР

Во финансиските системи на земјите кои го имаат воспоставено, државниот трезор е во таа мерка значаен што некои од нив дури го издвојуваат во посебно министерство

Кога станува збор за јавните финансии, нивниот карактер, содржина и улога се прави разлика меѓу времето кога царувал економскиот либерализам и времето на државен интервенционизам. Деветнаесеттиот и почетокот на дваесеттиот век е период на класични сфаќања за јавните финансии, додека времето по големата економска криза е период на современи концепции за јавните финансии.

Во либералниот период од развојот на капитализмот па се до појавата на големата економска криза, немало поголеми политички потреси и економски кризи во општествената репродукција. Предност се дава на функционирањето на пазарниот механизам, на приватната иницијатива и на конкуренцијата. Се негира улогата на државата, а се потенцира нејзината неутралност. Класичните финансии се залагаат за минимитет на јавните расходи, а нивната големина треба да е сообразна со големината на јавните приходи. Користењето на јавните заеми во овој период претставува показател за неспособноста на државата да обезбеди приходи, а дефицитното финансирање на државата или монетарната креација на пари ќе предизвика инфлација која ќе ги доведе во прашање приватната иницијатива и развојот на економијата. Во рамките на класичната теорија на јавните финансии се развива догма за стриктна буџетска рамнотежа, која претставува инструмент за ограничување на обемот на јавните расходи. Значи, класичните јавни финансии во основа можат да се окарактеризираат како фискални финансии во вистинска смисла. Нивната задача и улога е да обезбедат средства за задоволување на малите традиционални функции на државата.

Но, економската криза си го прави своето. Се поставува прашањето како економијата да се спаси од кризата која не може да се совлада по автоматизам. Се развиваат нови гледишта за улогата и користењето на јавните финансии. Државата почнува да ги проширува расходите на економски план. Се развива воено индустрискиот комплекс, а се проширува улогата на државата и на социјален план. Државата презема задачи и во областа на социјалната сигурност,

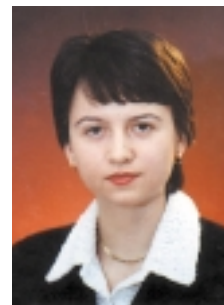
функционирањето на јавните служби, здравството и слично. Доаѓа до нужен пораст на јавните расходи, а резултат на тоа е јакнење на јавниот сектор, паралелно со приватниот. Овој процес различно се одвивал во различни земји и не може да се зборува за мерење на јавните расходи преку нивно споредување со јавните приходи, туку за учество на јавните расходи во бруто општествениот производ, кое се зголемува на ниво од 1/3 со тенденција на постојан пораст. Настануваат нови општествено економски услови во кои не можеле да бидат запазени постулатите за минимитет на јавните расходи.

За современите јавни финансии е значајно тоа што државното трошење не се смета за непродуктивно. Јавните расходи се оправдани ако ефектите се видливи и нужни за општеството. Големината на јавните расходи се доведува во врска со функциите кои државата треба да ги извршува. Не се почитува принципот на минимитет на јавните расходи, а истите се оправдуваат со користа на економски и социјален план.

Државата ги користи јавните финансии за влијание врз економските текови (поттикнување на извозот, унапредување на земјоделството, бенефицирање на висината на каматите, решавање на диспропорции и тесни грла и сл.). Настанува еволуција на социјални идеи и експлозија на социјалните трансфери. Државата организира јавен систем на социјална сигурност (пензиско, инвалидско, здравствено осигурување, социјални трансфери за невработените и хендикепираните лица и сл.). Се развива и нова филозофија во врска со јавните приходи. Јавните приходи морале да ги следат нараснатите јавни расходи кои се развивале сообразно со функциите на државата на економски и социјален план.

Јавните расходи се интересни за анализа заради нивната алокативна, редистрибутивна и стабилизациона функција.

Алокативната функција е активност поврзана со остварувањето на јавните приходи и насочувањето на ресурсите од приватниот сектор кон јавниот и повторно од јавниот кон приватниот сектор. Државата

Виолета
ЈОВАНОВСКА

Виолета Јованоска е помлад соработник во Секторот за Трезор во рамките на Министерството за финансии. Родена е во 1978 година. Дипломирала на Економскиот факултет во Скопје во јануари 2001 година – отсек деловна (бизнис) економија, насока финансиско сметководствен менаџмент. Запишана е на постдипломски студии од областа на монетарната економија. Во Министерството за финансии работи од декември 2001 година во одделението за месечни планови и управување со ликвидност. Претходно работела во ревизорската кука „Димитров ревизија“. Учествовала на повеќе семинари од областа на монетарната политика во земјите во транзиција, јавните финансии, меѓународните сметководствени стандарди, трезорското работење и др. Одлично го познава англискиот јазик. Зборува германски и грчки јазик.

зафаќа еден дел од доходот на правните и физичките лица, но таа создава и јавни добра во нивна корист.

Редистрибутивната функција значи дека со наплатата на јавните приходи и со создавањето на јавни добра, државата врши прераспределба од аспект на имотната состојба и богатствата кои поединците ги оствариле на пазарот.

Стабилизационата функција значи одржување на стабилно ниво на цени, одржување на прифатливо ниво на вработеност, одржување на стабилен и континуиран стопански раст и рамнотежа во билансот на плаќање.

Наплатата на јавните приходи и извршувањето на јавните расходи се врши преку соодветни финансиски инструменти и институции.

ДРЖАВЕН БУЏЕТ

Државниот буџет е акт на претставничкото тело со кое се предвидуваат и одобруваат приходите и расхо-

дите на општествено политичките заедници за определен иден период, по правило една година. Од структурата на приходите на буџетот се гледа кои слоеви на општеството го носат најголемиот товар во формирањето на буџетските приходи, додека расходите на буџетот ги одразуваат економските, социјалните и другите цели, кои што се настојува да се постигнат преку буџетската политика. Целокупното извршување на буџетот зависи од трезорот, што значи дека кога не би постоел трезорот буџетот би бил одлука без никаков ефект.

ДРЖАВЕН ТРЕЗОР

Во финансиските системи на земјите што го имаат воспоставено, државниот трезор е во таа мерка значаен што некои од нив дури го издвојуваат во посебно министерство, како што е случајот со Италија. Во Франција пак, трезорот е организиран како посебна јавна служба (дирекција) во рамките на Министерството за финансии.

Во теоријата и праксата, државниот трезор е оценет како еден од носечките столбови на финансиската архитектура.

Трезорот во основа има три традиционални функции: врши благајничка улога на јавно правните тела, ја врши улогата на нивен банкар, и ја врши контролата на финансиите.

а) Во улога на **државен благајник**, трезорот обезбедува материјално извршување на буџетот, на тој начин што ги концентрира сите финансиски средства на едно место, а потоа ги распределува за одобрените намени. Во трезорот се влеваат сите финансиски средства (буџетски и вонбуџетски, заеми, странска помош и др.). Од друга страна пак, од трезорот се исплаќаат сите расходи, без оглед на тоа дали се предвидени во буџетот или пак се во врска со некои други обврски на државата.

б) Улогата на трезорот како **банкар** е неговата најважна функција без која не би можел да се извршува буџетот. Имено, трезорот обезбедува *потребни средства* дури и тогаш кога буџетските приходи се помали од буџетските расходи (т.е. состојба на буџетски дефицит). Исто така, трезорот му помага на буџетот со краткорочни позајмици во случај на временско несовапаѓање на наплатата на приходите и исплатата на расходите (т.е. дефицит во касата). Во овој случај трезорот може да ја мобилизира заштедата и неангажираните парични средства на банките и населението. Во оваа функција на творец на парична ликвидност, трезорот најчесто е во контакт со централната банка, која

За современите јавни финансии е значајно тоа што државното трошење не се смета за непродуктивно. Јавните расходи се оправдани ако ефектите се видливи и нужни за општеството. Големината на јавните расходи се доведува во врска со функциите кои државата треба да ги извршува. Не се почитува принципот на минимитет на јавните расходи, а истите се оправдуваат со користа на економски и социјален план

може да ги есконтира државните хартии од вредност и да му даде аванс со што ќе ја овозможи неговата активност како финансиер на државата.

ц) Трезорот врши функција на **финансиска контрола**, која се огледа во следење и надзор на обемот на паричната маса која настанува во процесот на урамнотежување на вкупните расходи и создавање на парични средства.

Покрај извршување на буџетот и управување со ликвидноста и финансиските средства на државата, трезорот води буџетско сметководство и обезбедува ажурни и точни податоци за извршување на расходите и за остварување на приходите на буџетот на државата и на буџетските корисници. Исто така, трезорот управува со долгот и со гаранциите на државата.

Извршувањето на буџетот и управувањето со јавните финансии претставува комплексна задача со оглед на фактот што буџетските средства во многу земји се движат околу 1/3 од националниот доход.

Процесот на *управување со финансиските средства* на државата вклучува различни активности: формулирање на фискалната политика; изготвување на буџетот; управување со финансиските операции; сметководство и контрола.

Со цел подобро да се управува со јавните финансии во рамките на трезорот се врши *проекција на јавните приходи и јавните расходи*.

Проекцијата на паричните средства овозможува подобро извршување на буџетот, поголема финансиска контрола, минимизирање на трошоците на позајмување, и управување со ликвидноста. Исто така, проекцијата дава поддршка на краткорочната и долгорочната политика на управување со државниот долг.

Проекцијата на јавните финансии започнува со буџетот како основен инструмент за управување со финансиите на државата. Потребно е да се направи добра подготовка на буџетот во поглед на висината на приходите и расходите. Буџетот мора да биде поддржан со соодветна макроекономска анализа. При тоа, се врши оценка на паричните текови, можностите за појава на суфицит или дефицит, можните извори на финансирање, како и оценка на неопходните промени во динамиката на расходите.

При проекцијата на расходите најчесто се користат месечните планови на буџетските корисници. Тоа, најверојатно е најдобриот начин за развивање на месечната проекција на јавните расходи. За таа цел, се анализираат месечните планови на буџетските корисници кои се изготвуваат врз основа на буџетот

и насоките за предвидување на јавните приходи. Планот за трошење треба да вклучува соодветно ниво на флексибилност со оглед на сезонската природа на некои трошоци. Вообичаено, буџетските корисници секој месец доставуваат предлог месечен план на трошоци. Месечниот план претставува право за трошење на средства за еден месец. Тоа право не значи и автоматски трансфер на средства на сметката на буџетскиот корисник, туку давање право за трошење на средства во тековниот месец, по одредена динамика.

Придонес во проекцијата може да даде анализата на некои поголеми јавни расходи како што се платите, социјалните трансфери, трансферите до пензискиот фонд, трансферите до фондот за патишта, трансферите во областа на културата, сервисирањето на долгот. Кај многу земји во транзиција се уште не е искристализирана структурата на јавните расходи. Имено, во овие земји постојат трошоци во врска со транзиционите процеси кои имаат значајно влијание врз големината на буџетската потрошувачка. Такви расходи се: трансферите за санација на банките, отплатата на странските кредити

Проекцијата на јавните финансии започнува со буџетот како основен инструмент за управување со финансиите на државата. Потребно е да се направи добра подготовка на буџетот во поглед на висината на приходите и расходите. Буџетот мора да биде поддржан со соодветна макроекономска анализа. При тоа, се врши оценка на паричните текови, можностите за појава на суфицит или дефицит, можните извори на финансирање, како и оценка на неопходните промени во динамиката на расходите

ти преземени од комерцијалните банки, надоместите за отпуштените работници поради реструктурирање на некои поголеми претпријатија, трансферите за социјално загроени лица и сл.

Историските податоци за реализираните расходи и приходи се добар показател при проекцијата. Минатото вообичаено е најдобар предвидувач на иднината во земји со зрели финансиски и буџетски системи. Податоците за реализираните јавни расходи и наплатените јавни приходи се организираат во еден информативен систем кој ќе овозможи увид за тоа каква ќе биде ликвидноста на буџетот за одреден временски период.

Методот на плаќање влијае врз управувањето со ликвидноста бидејќи има големо влијание врз трансакционите трошоци. Модерните методи на плаќање на пример, преку електронски трансфери, наместо готовинските плаќања и плаќањата со чекови, дозволуваат попрецизно планирање на

паричните средства, брзо извршување на плаќањата и поедноставување на сметководствените постапки. Меѓутоа, методот на плаќање во една земја зависи од многу фактори како што се степенот на економска развиеност, банкарската инфраструктура, компјутерската опрема и сл.

Трезорот ги обработува информациите за јавните приходи и расходи, ги користи за донесување на одлуки и изготвување на извештаи за сопствени потреби и за потребите на топ менаџментот на Министерството.

Временскиот период за кој се врши проекцијата може да биде различен. Покрај годишната проекција најчесто се изработуваат месечни, неделни и дневни проекции. При нивното изготвување активна улога

имаат следниве субјекти:

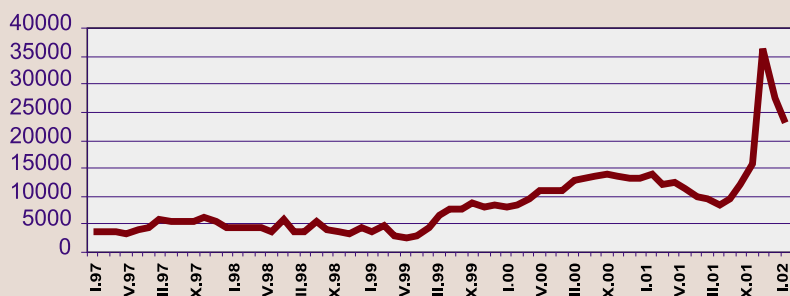
- а) Трезорот
- б) Министерството за финансии
- ц) Организационата единица за управување со долгот
- д) Секторот за буџет
- е) Царинската управа
- ф) Управата за јавни приходи
- г) Останатите министерства
- х) Буџетските корисници

Заклучок: Историските информации, здравиот разум, познатите датуми на кои вообичаено се извршуваат најголемите плаќања, компјутерската поддршка и упорната работа на аналитичарот водат кон успешна проекција на јавните приходи и расходи.

31.12.2000 година претставува пораст од 56%.

Структурно набљудувано, најголем пораст е забележан кај девизниот потенцијал на комерцијалните банки (графикон број 2). Македонските граѓани одлучија голем дел од своите заштеди кои досега ги чуваа под перница да ги вложат во банките и со тоа да добијат бесплатна конверзија.

Девизен потенцијал на депозитните банки

Највпечатливо влијание на новата евро валута за граѓаните на Република Македонија беше зголемувањето на вкупниот промет на менувачниците. Така вкупниот промет во приватните менувачници во декември 2001 година изнесуваше 289 милиони САД \$, што претставува 100% зголемување во однос на декември 2000 година

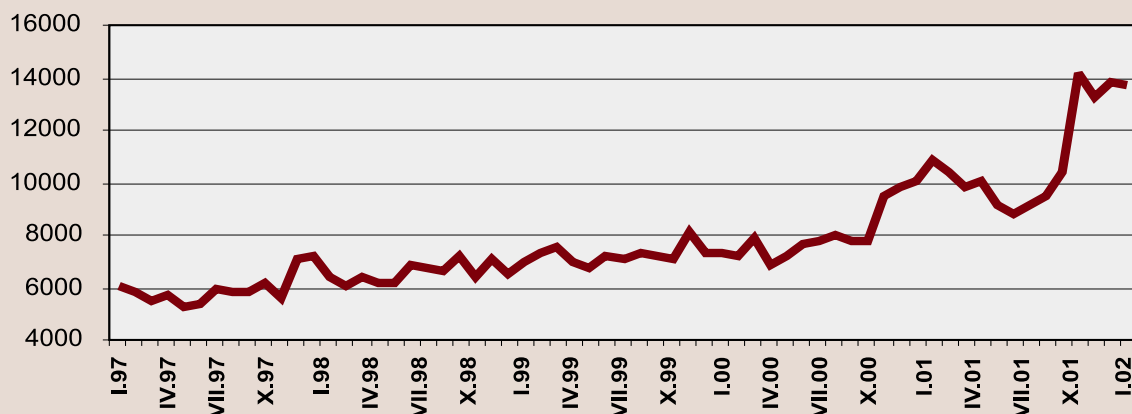
Република Македонија имаше огромни потреби за чисти и свежи пари во банките. Преземените мерки од страна на државата (формирањето на Фондот за осигурување на депозити, приватизацијата на

зголемуваше што придонесе девизниот потенцијал на комерцијалните банки значително да се зголеми. За жал, безбедносната криза во 2001 година ги принуди граѓаните своите девизни заштеди да ги подигнат од банките и повторно да ги вратат „под перница“. Новата европска валута, како и стабилен банкарски систем на Република Македонија значително ја подобрија состојбата со депозитниот потенцијал на депозитните банки, па затоа слободно може да кажеме дека конверзијата на еврвалутите во евра дојде во вистински момент.

Во времето пред и по воведувањето на новата европска валута карактеристичен е и висок пораст на потесно дефинираниот монетарен агрегат M1. Структурната анализа покажува значително зголемување на **готовите пари во оптек** (графикон број 3). Интензивниот пораст на готовите пари во оптек како и нивното задржување на високо ниво е резултат на комбинираното делување на неколку фактори од кои најзначајни се: трансформацијата на Заводот за платен промет и трансферот на платниот промет во банките, како и конверзијата на еврвалутите во домашната валута-денарот (како алтернатива за вложување на парите во банка).

Растечкиот тренд на готовите пари во оптек како и нивното задржување на високо ниво после 01.01.2002 година негативно влијаеше врз структурата на паричната маса M1, при што учеството на готовите пари во оптек на 31.12.2001 година на годишно ниво се зголеми за 48% и изнесуваше 14.134 милиони денари (графикон бр.4).

Готови пари во оптек (во 000 000 денари)

најголемите банки итн.) придонесоа довербата кон банкарскиот систем полесно да се врати. Имено, во 1999 и 2000 година девизното штедење постојано се

Новата европска валута имаше особено значајно влијание врз динамиката на монетарните индикатори: монетарниот мултипликатор и брзината на

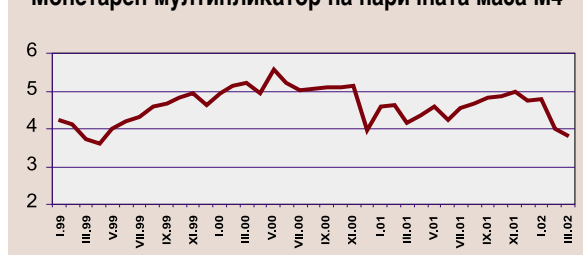
Структура на паричната маса M1

пари во оптек.

Банкарската политика налага комерцијалните банки да ги употребуваат депозитите за краткорочни и долгорочни заеми, а при тоа да задржат само мал дел како резерва. Активноста на комерцијалните банки, како и искористеноста на депонираните средства за заеми, се согледува врз основа на движењето на монетарниот мултипликатор кој се пресметува како однос помеѓу паричната маса и монетарната база. Неговата промена може да биде предизвикана од однесувањето на три различни економски агенти: монетарните власти, со одлуката за нивото на задолжителната резерва, комерцијалните банки и нивната политика за вложување на финансиските средства во долгорочни и краткорочни заеми и нефинансискиот сектор со неговата одлука дали и во колкава мерка ќе ги вложи своите

Монетарен мултипликатор на паричната маса M4

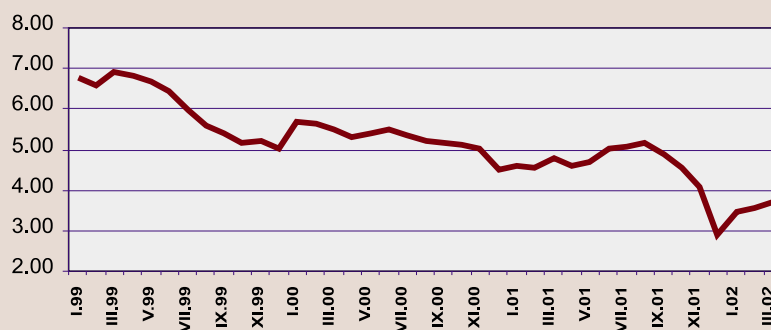

средства и заштеди во депозитните банки. Во периодот пред и по воведувањето на новата европска валута се забележува значителен пад на монетарниот мултипликатор (графикон број 5) што е предизвикано токму од нефинансискиот сектор, односно како резултат на зголемувањето на девизните депозити во комерцијалните банки и штедилници. Намалениот мултипликатор всушност ја прикажува високата неискористеност на зголемениот финансиски потенцијал на банките што е детерминирано од воздржаноста на депозитните банки за давање кредити како резултат на песимистичките предвидувања дека повеќе од 60% од депонираните депозити ќе бидат повлечени. Овие предвидувања се покажаа како неточни. Имено, заклучно со 30 април 2002 година девизното штедење на граѓаните изнесува 342 милиони

САД \$, што во однос на 31.12.2001 година претставува пад од само 30%.

Неискористеноста на финансискиот потенцијал на комерцијалните банки и штедилници можеме да ја согледаме и од движењето на брзината на пари во оптек (implicit velocity). Овој индикатор се пресметува како однос помеѓу номиналниот БДП и паричната маса, а всушност претставува коефициент

Брзина на пари во оптек

кој ни покажува колку пати монетарната маса ќе се сврти во дадено време за да го финансира номиналниот БДП. Во текот на изминатите години брзината на пари во оптек значително се менуваше што е карактеристика за земјите во транзиција (графикон број 6). Во декември 2001 година брзината на пари во оптек значително се зголеми, а тој тренд

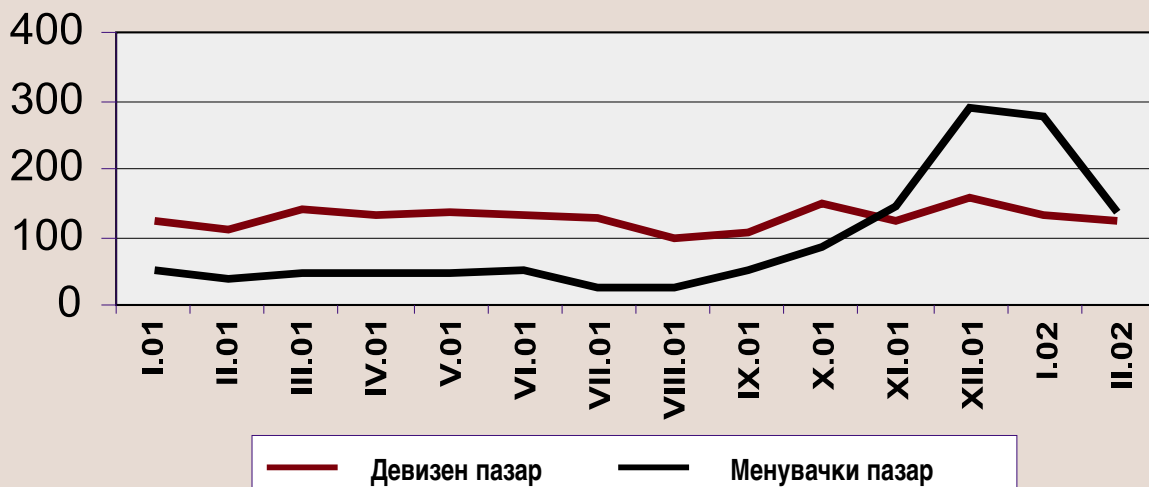
Новата европска валута, како и стабилниот банкарски систем на Република Македонија значително ја подобрија состојбата со депозитниот потенцијал на депозитните банки, па затоа слободно може да кажеме дека конверзијата на еврвалутите во евра дојде во вистински момент

продолжи и во наредните месеци (во периодот пред и по воведувањето на новата европска валута).

Највпечатливо влијание на новата евро валута за граѓаните на Република Македонија беше зголемувањето на вкупниот промет на менувачниците. Така вкупниот промет во приватните менувачници во декември 2001 година изнесуваше 289 милиони САД \$, што претставува 100% зголемување во однос на декември 2000 година. Високо ниво на вкупен промет се задржа и во наредните два месеца, кога беше особено висок прометот со швајцарски франци и САД долари. Она што е симптоматично е тоа што вкупниот промет на менувачкиот пазар го надмина нивото на вкупен промет на девизниот пазар (графикон број 7).

Оваа анализа укажува на фактот дека сè уште постојат големи средства кои граѓаните на Ре-

Вкупен промет на девизните пазари

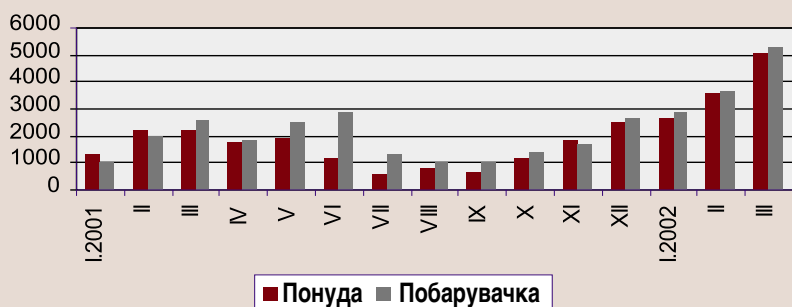
публика Македонија не ги заменија во евра преку банкарскиот систем, а кои ги чуваат неактивни дома.

Почетокот на 2002 година е карактеристичен по високото зголемување на вкупниот промет на пазарот на пари. Имено, во март 2002 вкупната понуда на пазарот на пари изнесуваше 5.021 милиони денари што претставува зголемување за 40% во однос претходниот месец и 230% во однос на март 2001 година. Побарувачката на пазарот на пари изнесуваше 5.269 милиони денари и беше за 44%

записи и тоа: со рачност од 7 дена од 11% на 8% и со рачност од 28 дена од 15% на 13% на годишно ниво. б) Промената на платниот систем односно префрлувањето на платниот промет од Заводот за платен промет во банките допринесе за зголемување на банкарската ликвидност, а со тоа и за зголемување на прометот на Пазарот на пари. в) Влијанието на новата европска валута-Евро. Зголемењето девизен потенцијал на комерцијалните банки како резултат на конверзијата на евро валутите во Евра остави простор и за зголемување на денарските средства што најдобро се гледа во континуираното зголемување на Нето домашната актива на Депозитните банки.

Особено е значајно влијанието на новата европска валута врз пондерираните активни каматни стапки на комерцијалните банки, кое се почувствува во март 2002 година. Имено, во март каматните стапки на банките изнесуваа 18.4%, што преставува намалување за 0.8% во однос на претходниот месец. Фактот што девизните депозити во мај не се намалија, туку напротив се зголемија, придонесе комерцијалните банки својата кредитна активност да ја зголемат.

Депозитниот потенцијал на Депозитните банки денес е на високо ниво, но за жал неговата искористеност е на многу ниско ниво. Девизните средства банките ги чуваат во странски банки, неактивни и невложени во домашната економија. Постои негативна разлика во каматата која банките ја добиваат за своите девизни средства вложени во странските банки и каматата која ја плаќаат за своите обврски, што допринесува пондерираните активни каматни стапки на банките да бидат висо-

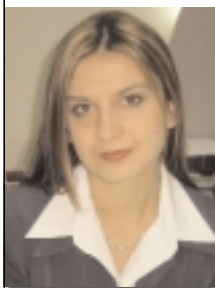

поголема од претходниот месец и 200% во однос на март 2001 година. Вкупниот промет достигна рекордно високо ниво од постоењето на пазарот на пари.

Високиот пораст на понудата и побарувачката се должи на повеќе фактори: а) Намалената атрактивност за инвестирање на вишокот финансиски средства во благajничките записи. Имено, на 25.02.2002 година, Централната банка изврши намалување на каматните стапки на благajничките

ки. Последниве неколку месеци сме сведоци на зголемена активност на речиси сите банки како и многубројни најави за зголемување на активноста. Она што на Македонската економија и треба е свеж капитал кој ќе биде правилно насочен во економијата и тоа во областите каде нашата држава има конкурентски предности. Потенцијали постојат.

ВРАЌАЊЕ НА ДДВ НА МАКЕДОНСКИТЕ ДАНОЧНИ ОБВРЗНИЦИ ВО ЗЕМЈИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕУ

Елизабета
ВЛАДИМИРОВА

Елизабета Владимирова е помошник раководител во Секторот за даночна политика и администрација, во рамките на Министерството за финансии на Република Македонија. Родена е во 1974 година во Скопје. Дипломирала на Економскиот факултет во Скопје во 1997 година, насока надворешна трговија. Од 1999 година работи во Кабинетот на министерот за трговија, како советник на министерот, а во Министерството за финансии е вработена од 2000 година. Одлично го зборува англискиот јазик и поседува сертификат за работа со хартии од вредност.

Добрата прифатеност на ДДВ од страна на даночните обврзници, меѓу другото, се должи и на доследното спроведување на обврската на државата за враќање на данокот, како негова најдоминантна карактеристика

Две години од имплементацијата на данокот на додадена вредност во Република Македонија е доволно долг период кој ни дава за право да ја оцениме неговата успешна или неуспешна примена. Доколку ги земеме предвид оценките на странските експерти, односно експертите од меѓународните финансиски институции за ДДВ, како и на домашните даночни експерти, слободно можеме да се пофалиме дека најголемата даночна реформа во Република Македонија беше успешно спроведена. Заслугата за успешната имплементација на ДДВ се должи пред се на:

- а) **законската регулатива**, подготвена врз основа на препораките од директивите на Европската унија и
- б) **подготвеноста на даночната администрација преку:**
 - структурно реорганизирање на Управата за јавни приходи;
 - воведување на соодветни процедури за обработка на даночните пријави;
 - регистрирање на даночните обврзници и сл.

Особено значајно за успешната имплементација на ДДВ е враќањето на данокот на даночните обврзници, што особено придонесе за стекнување на довербата во системот на данокот на додадена вредност.

Во овој контекст, не смееме да ги заборавиме и спроведените подготвителни активности непосредно пред воведувањето на ДДВ, во смисла на одржувањето на многубројни семинари и обуки, како за даночната администрација, така и за даночните обврзници, едукативните кампањи за населението и организирање на интервјуа и настапи на експерти во електронските и печатените медиуми.

I. Враќање на ДДВ на домашните даночни обврзници

Добрата прифатеност на ДДВ од страна на даночните обврзници, меѓу другото, се должи и на доследното спроведување на обврската на државата за враќање на данокот, како негова најдоминантна карактеристика. На тој начин, само уште еднаш се потврди фактот дека, ДДВ не е противник на даночните обврзници кој само ги „оптоварува дополнително“, туку напротив, ДДВ е всушност нивен сојузник. Ваквата констатација е резултат на самиот карактер на ДДВ како општ потрошувачки данок кој ја оданочува крајната потрошувачка, додека полето на стопанската активност сосема се растоварува од данокот, со користење на правото на одбивка на претходните даноци (даноците содржани во набавките во земјата и при увозот).

Во некои земји враќањето на данокот е утврдено со законски пропишани рокови, додека во некои земји таков рок воопшто не постои. Република Македонија сакајќи да упати позитивен сигнал кон даночните обврзници, се реши за вградување на законска одредба со што државата си постави обврска вишокот на претходниот данок над долгуваниот, да го враќа во рок од 30 дена од поднесување на аконтативната даночна пријава.

II. Враќање на ДДВ на посебните даночни субјекти

Покрај враќањето на ДДВ на домашните даночни обврзници, можеме да се пофалиме дека во Законот за ДДВ на Република Македонија постојат одредби за враќање на данокот на странските дипломатски и конзуларни претставништва, меѓународните органи-

зации, непрофитните организации, како и на странски даночни обврзници кои извршиле набавки во Македонија.

III. Враќање на ДДВ на странски даночни обврзници

Особено интересно и посебно актуелно за македонските даночни власти е прашањето на враќање на ДДВ на странските даночни обврзници кои извршиле набавки во Македонија, од причина што ова е еден од предусловите за покренување на прашањето за остварување на правото за враќање на ДДВ на македонските даночни обврзници. Имено, во членот 46 од Законот за ДДВ е наведено дека: „Во случај на постоење реципроцитет, на даночни обврзници кои немаат седиште или подружница во земјата и кои не извршуваат никаков промет во неа или кои не должат данок за прометот ќе им се исплати, по барање претходниот данок кој може да се одбие според член 33 до 36 на овој закон, според посебна постапка која ја пропишува министерот за финансии.

Цврстата решеност на даночната администрација за доследна примена на законот, не изостана ниту во примената на овој член. Доказ за тоа се реализираните барања за враќање на ДДВ во изминатите две години поднесени од странски даночни обврзници кои немаат ниту седиште ниту подружница во Република

Македонија, а кои извршиле набавки во нашата земја.

Одредбата од законот како и неговите подзаконски акти кои ја регулираат оваа материја, се во согласност со препораките за враќањето на ДДВ на странските даночни обврзници, регулирани во Осмата директива на ЕУ (79/1072/ЕЕЦ) и Тринаесеттата директива на ЕУ (86/560/ЕЕЦ).

Усогласеноста на законските одредби на Законот за ДДВ на Република Македонија со одредбите вградени во законите на земјите членки на ЕУ, како и реализираното враќање на платениот данок на додадена вредност, ни даде за право да го иницираме прашањето за остварувањето на правото на поврат на македонските фирми кои платиле ДДВ за своите набавки во странство

IV. Услови за враќање на ДДВ на странски даночни обврзници во ЕУ

Потребни услови за остварување на правото на враќање на ДДВ во земјите членки на ЕУ согласно наведените директиви се следните:

- Фирмата, подносител на барањето мора да е резидентна надвор од територијата на ЕУ;
- Подносителот на барањето не смее да извршува

ПРЕГЛЕД на добра и услуги за кои даночните обврзници со седиште надвор од ЕУ имаат право на враќање на платениот ДДВ при набавките во земјите членки на ЕУ

Земја	Консулт. услуги	Гориво	Трансп. на стоки	Хотел. смес-тување	Изнајм. саемски простор	Изнајм. на возила	Исхрана во рестор	Такси услуги	Телеком услуги
Австрија	20%	не	20 %	10 %	20 %	не	10%20%	10 %	20 %
Белгија	21 %	21 %	21 %	не	21 %	21 %	не	6 %	21 %
Данска	25 %	25 %	25 %	25 %	25 %	25 %	25 %	не	25 %
Финска	22 %	22 %	22 %	8 %	22 %	22 %	не	8 %	22 %
Франција	19.6 %	19.6 %	19.6 %	не	19.6 %	не	не	не	19.6 %
Германија	16 %	16 %	16 %	16 %	16 %	16 %	16 %	7 %/16 %	16 %
Грција	18 %	не	не	не	18 %	не	не	не	18 %
Ирска	21 %	21 %	21 %	не	21 %	не	не	не	21 %
Италија	20 %	не	не	не	20 %	не	не	не	20 %
Луксембург	15 %	12%/15%	15 %	3 %	15 %	15 %	3 %	3 %	15 %
Холандија	19 %	19 %	19 %	6 %	19 %	19 %	не	6 %	19 %
Португалија	17 %	не	не	не	17 %	17 %	не	не	17 %
Шведска	25 %	25 %	25 %	12 %	25 %	25 %	12%/25%	12%	25 %
Шпанија	16 %	16 %	16 %	7 %	16 %	16 %	7 %	7 %	16 %
В.Британија	17.5 %	17.5 %	17.5 %	17.5 %	17.5 %	17.5 %	17.5 %	не	17.5 %

* Податоци заклучно со месец мај, 2000 година

никаков промет на територијата на ЕУ;

- Доказ дека фирмата подносител на барањето, е регистриран даночен обврзник за целите на ДДВ во домицилната земја, со цел да се осигури усогласеноста на Законот за ДДВ на земјата каде е резидентна фирмата подносител на барањето, со правилата за враќање на ДДВ пропишани со Директивите на ЕУ. Уверението престанува да важи по истек на една година од датата на неговото издавање.
- Доказ (оригинал фактури) дека набавените добра и користените услуги се поврзани со деловната активност на стопанскиот субјект.

Вообичаена пракса во земјите членки на ЕУ е барањето за враќање на ДДВ да се поднесува за пери-

Во некои земји враќањето на данокот е утврдено со законски пропишани рокови, додека во некои земји таков рок воопшто не постои. Република Македонија сакајќи да упати позитивен сигнал кон даночните обврзници, се реши за вградување на законска одредба со што државата си постави обврска вишокот на претходниот данок над долгуваниот, да го враќа во рок од 30 дена од поднесување на аконтативната даночна пријава

од не пократок од 3 месеци, а не подолг од една година. Краен период за поднесување на барањето за дадена календарска година, вообичаено е 30 јуни во годината која следи по годината кога е извршена набавката, а враќањето на ДДВ се извршува во период од три до девет месеци од денот на поднесување на барањето за враќање.

Правото на враќање на ДДВ може да се оствари во следните земји во светот: земјите членки на ЕУ, Канада, Унгарија, Кореја, Лихтенштајн, Норвешка и Швајцарија. Добрата и услугите за кои даночните обврзници имаат право на враќање, се воглавно усогласени, со мали исклучоци..

Само мал број од даночните обврзници регистрирани за целите на ДДВ, кои се со седиште во земјите надвор од ЕУ, бараат враќање на ДДВ платен на набавките извршени во ЕУ. Едноставно, за најголем број од даночните обврзници, данокот на додадена вредност платен за набавките во други земји претставува трошок, од причина на недоволна информираност за можноста за враќање на данокот. И покрај тоа што еден од основните принципи на ДДВ е дека овој данок никогаш не би требало да го оптоварува полето на стопанската активност, сепак за фирмите со недоволно искуство во полето на враќањето, всушност ДДВ платен во други земји претставува

оптоварување. За многу стопански субјекти, трошоците кои што ги прават за набавка на добра и услуги во други земји (на пример при учество на саеми) се големи, така што делот од ДДВ претставува значител износ со кој стопанскиот субјект може да ги намали трошоците на работењето. Имајќи во предвид дека стапката на ДДВ во некои од земјите во Европа изнесува дури 25% (Данска, Шведска), интересот за враќање на ДДВ не би требало да биде занемарен.

Така на пример, во 1998 година, според проценките кои биле направени за земјите членки на ЕУ, износот на ДДВ кој не бил побаран за враќање од страна на даночните обврзници од неевропските земји изнесува над 2.5 милијарди УСА долари. Се верува дека и денеска ситуацијата не е многу променета, односно барањата за враќање на ДДВ изнесуваат помалку од 1% од овој износ.

V. Активности за надминување на овој проблем

Според информациите со кои располага Министерството за финансии, засега, на македонските фирми во земјите членки на Европската унија не им се враќа ДДВ, како последица на решението донесено во 1995 година, со кое не е допуштено да се

враќа данок на додадена вредност на ниедна држава која не е членка на ЕУ, доколку таа држава не им овозможи враќање на даночните обврзници од ЕУ кои прават набавки во трети земји. Со истото решение ова право им беше одземено и на Словенија, Балтичките земји и други земји од Источна Европа (со исклучок на Унгарија).

Меѓу другите земји од Европа кои се наоѓаат на листата на земји на кои земјите на ЕУ не им го враќаат платениот ДДВ од страна на нивните даночни обврзници се следниве: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Србија и Црна Гора, Малта, Молдавија, Словачка, Турција, Украина и други.

Меѓутоа, важно е да се спомене дека се поголем број на земји успеваат да бидат симнати од листата на земји на кои не им се дозволува враќање на платениот данок. Така на пример, Израел беше симнат од оваа листа на 13.7.1998 година, на 31.12.1998 година, Исланд и Демократска Република Кореја, Република Словенија на 30.6.1999 година и Република Полска на 30.6.2001 година.

Усогласеноста на законските одредби на Законот за ДДВ на Република Македонија со одредбите вградени во законите на земјите членки на ЕУ, како и реализираното враќање на платениот данок на додадена вредност, ни даде за право да го иницираме прашањето за остварувањето на правото на поврат на македонските фирми кои платиле ДДВ за своите набавки во странство. Министерството за финансии се обрати по писмен пат до надлежните тела на ЕУ, со молба за надминување на овој проблем во најкус можен рок, едновременно потврдувајќи дека законските решенија во македонскиот Закон за ДДВ во

врска со враќањето на данокот на странските даночни обврзници се во согласност со препораките од Европските директиви.

На тој начин, даночните обврзници, преку релативно лесна административна постапка со мал напор можат да обезбедат враќање на значителен износ на средства.

Данокот на додадена вредност придонесува за успешно развивање на пазарните односи и создавање на рамноправни економски услови за сите стопански субјекти и поттикнување на пазарната конкуренција. Од тие причини, а имајќи го предвид фактот што странските даночни обврзници го остваруваат правото на враќање во Република Македонија, на македонските даночни обврзници кои се во системот на ДДВ треба да им биде овозможено правото на враќање на платениот данок на набавките во други држави. Истовремено, со се' позначајното учеството на македонските фирми на странските пазари, овие износи стануваат се поголеми.

Република Македонија, досега има воспоставено рецпроцитет за враќање на данокот единствено со Република Македонија, врз основа на заедничките изјави помеѓу Министерствата за финансии на Република Македонија и Република Словенија разменети на 28.8.2001 година.

Оттука, ова прашање ќе биде предмет на интерес во Министерството за финансии се до неговото конечно разрешување. Со оглед на фактот што не постојат никакви реални пречки за тоа, искрено веруваме дека разрешувањето на ова прашање ќе биде во блиска иднина.

ИЗВЕСТУВАЊЕ

Со најновите измени усвоени од Владата и Собранието на Република Македонија, сите осигурени депозити на физичките лица во банки и штедилници регистрирани во Република Македонија и осигурени во Фондот за осигурување на депозити, се осигурани во случај на пропаѓање на банката и штедилницата во висина на:

-90% од депозитот до износ од денарска противвредност од 20.000 евра;

-100% од депозитот до износ од денарска противвредност од 10.000 евра.

Оваа гаранција на Фондот за осигурување на депозити кој има парични резерви кои банките секој месец ги зголемуваат по законски утврдена динамика, и зад кој стои Буџетот на Република Македонија во случај тие средства да не се доволни, важи за секој влог во секоја поединечна банка.

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
<http://www.finance.gov.mk>
<http://www.npk.com.mk>

ПРЕВОД И ПЕЧАТЕЊЕ НА СТРУЧНА ЛИТЕРАТУРА

Министерството за финансии како дел од својата програма за работа за 2002 година, има намера да реализира проект за превод и печатење на дваесетина книги од областа на економијата и финансии кои имаат врвна репутација во стручните и научните кругови и кои се користат како литература на најпознатите универзитети во светот.

При изборот на книги, во кој учествуваа реномирани стручњаци од областа на економијата од земјата и странство, особено беа земени во предвид актуелноста на проблематиката и современите трендови во економијата, бидејќи книгите пред сè се наменети за вработените во Министерството за финансии и другите Владините институции, Универзитетите во Република Македонија, библиотеките, банките, брокерските куќи, приватниот сектор итн.

Реализацијата на еден ваков проект, кој е прв од ваков тип во Република Македонија, очекуваме да придонесе за усовршување на кадарот кој работи на соодветната проблематика во државната администрација но и за квалитетна едукацијата на новите генерации на студенти по економии.

Истовремено, сличен проект спроведува и Комисијата за хартии од вредност која донесе одлука за превод на десетина наслови од областа на Хартиите од вредност, кои во моментот се најпознати и најприфатени во светот.

ЛИСТА НА КНИГИ - МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ

НАСЛОВ НА КНИГАТА	НАСЛОВ НА ОРГИНАЛОТ	АВТОР
Основни сметководствени принципи (шеснаесетто издание)	Fundamental Accounting Principles (Sixteenth Edition)	Larson Wild Chiappetta
Меѓународно деловно работење (трето издание-Вашингтонски Универзитет)	International Business (Third Edition - University of Washington)	Charles W.L. Hill
Принципи на маркетингот	Principles of Marketing	Philip Kotler, Gary Armstrong, John Saunders and Veronica Wong
Основи на финансискиот менаџмент (десетто издание)	Foundations of Financial Management (Tenth Edition)	Stanley B. Block i Geoffrey A. Hirt
Економија на јавниот сектор (трето издание)	Economics of the Public Sector (Third Edition)	Joseph E. Stiglitz
Напредна макроекономија (второ издание)	Advanced Macroeconomics (Second Edition)	David Romer;
Микроэкономија на средно ниво (петто издание) Вежби по микроэкономија на средно ниво (петто издание)	"Intermediate Microeconomics (Fifth Edition) Workouts in Intermediate Microeconomics (Fifth Edition) "	"Hal R. VarianTheodore C. Bergstrom i Hal R. Varian"
Менаџмент на деловни банки	Commercial Bank Management	Peter S. Rose
Финансиски менаџмент (второ издание)	Financial Management (Second Edition)	Timothy J. Gallagher i Joseph D. Andrew, J.R
Економија на пари, банкарство и финансиски пазари	The Economics of Money, Banking and Financial Markets	Frederic S. Mishkin
Економија на европска интеграција, теорија, практика, политика (трето издание)	The Economics of European Integration, Theory, Practice, Policy (Third Edition)	Willem Molle
Основна економетрија (трето издание)	Basic Econometrics (Third Edition)	Damodar N. Gujarati
Меѓународна економија, теорија и политика (петто издание)	International Economics, Theory and Policy (Fifth Edition)	Paul R. Krugman i Maurice Obstfeld;
Јавни финансии (шесто издание)	Public Finance (Sixth Edition)	Harvey S. Rosen;
Макроекономија (четврто издание)	Macroeconomics (Fourth edition)	Andrew b. Abel & Ben S. Bernanke
Модерна актуарска теорија и практика	Modern actuarial theory and practice	Philip M. Booth, Robert Chadbur, Deborah Cooper, Steven Habermen & Dewi James
Современ менаџмент (второ издание)	Contemporary management (2nd edition)	Gereth R. Jones, Jenifer M.George &Charles W.L.Hill
Основи на ризикот и осигурувањето (осмо издание)	Fundaments of risk and Insuranc, (8th edition)	E.J.Vaughan and T.M.Vaughan
Микроекономски анализи	Microeconomic Analysis	Hal R. Varian

ЛИСТА НА КНИГИ - КОМИСИЈА ЗА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Случаен од по Wall Street	A Random Walk Down Wall Street	Burton G. Malkiel
Ирационален ентузијазам	Irrational Exuberance	Robert J. Shiller
Како да купувате акции	How to Buy Stocks	Louis Engel i Henry R. Hecht
Прирачник за разбирање на парите и инвестирањето	Guide to Understanding Money and Investing	Kenneth M. Morris i Virginia B. Morris;
Меѓународно право на хартии од вредност	International Securities Law	Karc I. Steinberg;
Управување со ризикот	Risk Management	Michael Crouhy & Henry R. Hetch
Ителегентен распределувач на средства	The Intelligent Asset Allocator	William J. Bernstein
24 основни лекции за успех во инвестирањето	24 Essential Lessons for Investment success	William J. O'Neil

ПОДГОТВУВА И ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ул. "Даме Груев" 14, 1000 Скопје, Тел: (389) 02 117 288, Факс: (389) 02 117 280

Интернет адреса: <http://www.finance.gov.mk>

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Никола Груевски

ПРВ ЗАМЕНИК ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Александар Стојков

ВТОР ЗАМЕНИК ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Дејан Рунтевски

РЕДАКЦИСКИ КОЛЕГИУМ

Димитар Богов

Ванчо Каргов

Александра Наќева

Гордана Јанкулоска

Миле Јанакиески

Наташа Валкановска

ДИЗАЈН:

ДС Винсент

ПЕЧАТИ

Винсент Графика, Скопје

ТИРАЖ

500 примероци

ПРЕВОД

Јасминка Васкова

Жана Шокаровска

Емилија Сиркаровска

Маја Петровска

**ПРИ КОРИСТЕЊЕТО НА ПОДАТОЦИТЕ ОД ОВАА
ПУБЛИКАЦИЈА, ГИ МОЛИМЕ КОРИСНИЦИТЕ
ЗАДОЛЖИТЕЛНО ДА ГО НАВЕДАТ ИЗВОРОТ**

ISSN 1409 - 9209

Билт. Минист. Финанс.

05/2002